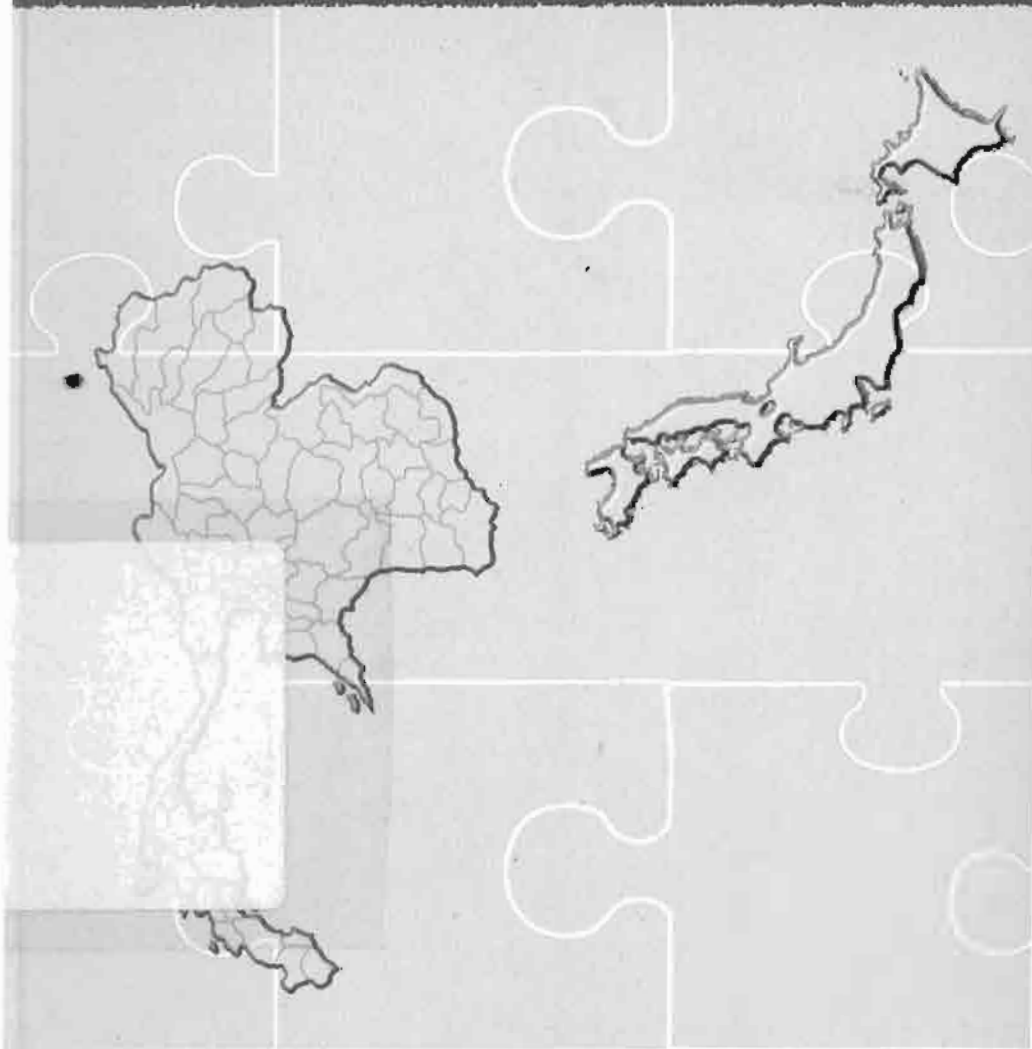

ความสัมพันธ์ ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่

บรรณาธิการ ศิริพร วัชรวิไลกุล

**ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นในศตวรรษใหม่ :
ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ
กับการประสานผลประโยชน์แห่งชาติ**

เอกสารหลังการอภิปรายทางวิชาการ เรื่อง

**ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นในศตวรรษใหม่ : ความเป็นหุ้นส่วน
ทางเศรษฐกิจกับการประสานผลประโยชน์แห่งชาติ**

จัดโดย

**คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
และกระทรวงการต่างประเทศ**

เมื่อ

วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2547

ณ

ห้องประชุมชั้น 1 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำ

ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ สนับสนุนการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศพันธมิตรที่สำคัญของไทย อันได้แก่สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยผ่านนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) เป็นฝ่ายที่รับผิดชอบสนับสนุนและจัดการการวิจัยในเรื่องนี้

นับแต่ปี ค.ศ.2002 เป็นต้นมา สกว. ได้สนับสนุนให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวขึ้นมามากมายโครงการภายใต้ชื่อโครงการ “สันติไมตรี: ไทยกับพันธมิตรสำคัญ” โดยที่โครงการ “สันติไมตรี: ไทย-ญี่ปุ่น” เป็นโครงการหนึ่งในกรอบโครงการ อันเป็นกิจกรรมที่ สกว. ได้รับเกียรติร่วมงานกับกระทรวงการต่างประเทศ โดยมีทั้งหน่วยงานส่วนกลางและสถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานผู้แทนของกระทรวงต่างๆ ซึ่งรวมตัวกันเป็นคณะผู้บริหารประเทศไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นเพื่อให้การดำเนินงานของโครงการเป็นไปโดยเรียบร้อย ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิตสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากประเทศญี่ปุ่น ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นรุ่นใหม่ของประเทศไทย ได้รับเป็นนักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมดังกล่าว

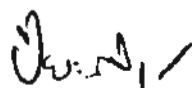
โครงการ “สันติไมตรี : ไทย-ญี่ปุ่น” มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นในทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม โดยเฉพาะประเด็นที่จะมีผลกระทบต่อนโยบายไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ เป็นต้น

กิจกรรมของโครงการ “สันติไมตรี : ไทย-ญี่ปุ่น” มี 2 ประเภทคือ งานวิจัยและงานเผยแพร่ โดยทีมงานวิจัยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาเชิงลึกเรื่องญี่ปุ่นในด้านต่างๆ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ผู้นำข้อมูลไปใช้ด้วย ในขณะที่งานเผยแพร่มิมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่องญี่ปุ่นในรูปแบบต่างๆ ทั้งจดหมายข่าวและการสัมมนา/อภิปรายสาธารณะต่างๆ

ในเดือนสิงหาคม 2004 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการผ่านมาประมาณ 3 ครั้งแล้วนั้น ประเด็นต่างๆ ทั้งข้อได้เปรียบเสียเปรียบของทั้งสองฝ่าย แนวทางในการเจรจาต่อรองและการประนีประนอม เป็นเรื่องสำคัญที่ได้รับความสนใจจากหลายฝ่ายในประเทศ โครงการ “สันติไมตรี : ไทย-ญี่ปุ่น” จึงได้จัดอภิปรายทางวิชาการขึ้นในหัวข้อเรื่อง “ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่ : ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับการประสานผลประโยชน์แห่งชาติ” เพื่อ

เป็นการเสนอผลงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งเป็นการระดมความคิดเห็น
ของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการที่จะสร้างความเข้าใจร่วมกัน หรือเสนอ
แนะความคิดเห็นต่อผู้ที่รับผิดชอบในการเจรจา รวมทั้งเป็นการให้ความรู้
แก่สาธารณชนด้วย และเอกสารหลังการอภิปรายเล่มนี้คือผลผลิตขั้น
สุดท้ายของงานอภิปรายดังกล่าว ซึ่งทาง สกว. เห็นว่าเป็นงานที่มี
ประโยชน์ทั้งต่อแวดวงวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายและสังคมไทยโดย
ภาพรวมด้วย สกว. จึงให้การสนับสนุนการจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้นี้
สู่วงกว้างต่อไป

สกว. ขอบอพระคุณหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง
สาธารณชน อีกทั้งคณะ สถาบันต่างๆ ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือ เพื่อส่ง
เสริมความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นโดยผ่าน
ทางโครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” นี้ และส่งเสริมการสร้างความรู้
ความเข้าใจ ในสังคมโลกปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองประเทศ
และประชาคมโลกโดยรวม

(ศ.ดร. ปิยะวัติ บุญ - หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

นับตั้งแต่ปลายปี 2002 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นและไทยได้ดำเนินความพยายามในการเจรจาและทำข้อตกลงการค้าเสรีแบบสองฝ่ายกันอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะทั้งสองฝ่ายต่างตระหนักถึงความสำคัญของข้อตกลงการค้าเสรีที่มีต่อการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการค้าและการลงทุน รวมทั้งความล่าช้าของการเจรจาในเวทีหลายฝ่าย ทำให้ทั้งไทยและญี่ปุ่นเห็นพ้องต้องกันในความพยายามที่จะเจรจาและบรรลุถึงข้อตกลงการค้าเสรีแบบสองฝ่ายก่อน และในกระบวนการเจรจาแบบสองฝ่ายนั้น แม้ว่าจะมีความก้าวหน้าไปมากแล้วในขณะนี้ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ทั้งสองมีความเห็นที่ไม่ตรงกันในหลายประเด็น และคณะผู้เจรจาของทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของตนให้มากที่สุด

ด้วยเหตุนี้ ในเดือนสิงหาคม 2004 โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch Project) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จึงได้จัดการอภิปรายทางวิชาการขึ้น โดยร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักงานเจรจาการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น กระทรวงการต่างประเทศ ในหัวข้อเรื่อง ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่ : ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับการประสานผลประโยชน์แห่งชาติ เพื่อเป็นการระดมความคิดของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ทั้งข้าราชการ ภาคเอกชน และนักวิชาการ รวมทั้งเป็นการให้ความรู้แก่สาธารณชนอีกด้วย และเอกสารหลังการอภิปรายนี้ก็เป็นผลผลิตจากการอภิปรายดังกล่าว

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ขอขอบคุณสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ
สำนักงานเจรจาการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น กระทรวงการต่างประเทศ ที่ให้การ
สนับสนุนด้านการเงิน สถานที่ และวิทยากร รวมทั้งขอขอบคุณวิทยากรใน
การอภิปรายทุกท่านที่ได้ให้ความรู้และทัศนะต่างๆ ในเรื่องนี้โดยตรงไป
ตรงมาและจริงใจ ซึ่งโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น มีความเชื่ออย่างยิ่งว่า
สิ่งนี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นระหว่างสอง
ประเทศ

ศิริพร วัชชวัลคุ

บรรณาธิการ

ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

มกราคม 2005

สารบัญ

	หน้า
พิธีเปิด โดย รศ.ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	1-3
เกริ่นนำ โดย ดร.ขจิต จิตตเสวี ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	4-8
ปาฐกถา นำ โดย คุณพิศาล นาคณวพัฒน์ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ และหัวหน้าคณะผู้เจรจา เขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น กระทรวงการต่างประเทศ	9-21
การเมืองใหม่ในญี่ปุ่น : การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง รศ.ดร. ไชยวัฒน์ คำชู คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	22-31
ญี่ปุ่นกับระบบเศรษฐกิจในเอเชีย รศ. ไฉ จามรมาน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	32-40
ญี่ปุ่นกับนโยบาย Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership (CEP) ผศ.ดร. ศิริพร วัชชวัลคุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	41-70

ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับไทย ดร.วีระชัย พลาชัย ผู้อำนวยการสำนักงาน JTEP กระทรวงการต่างประเทศ	71-76
Japan-Thailand Relations in the New Era Mr.Oe Hiroshi Economic Minister, Embassy of Japan, Bangkok	77-81
JTEP กับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่น ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)	82-103
การเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นกับหุ้นส่วนเศรษฐกิจ ญี่ปุ่น-ไทย ดร.กิตติ ประเสริฐสุข คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	104-117
หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น : ถล่มลึกหรือโอกาส ในการกลับใจ นายจักรชัย โฉมทองดี กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch)	118-123
การบริการสุขภาพกับการเจรจาการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น นายแพทย์สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ ที่ปรึกษากระทรวงด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข	124-127

การอภิปรายทางวิชาการเรื่อง ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่ : ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับการประสาน ผลประโยชน์แห่งชาติ

หลักการและเหตุผล

เมื่อเริ่มเข้าศตวรรษที่ 21 ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศและบทบาทของตนในเวทีระหว่างประเทศหลายประการ โดยเฉพาะนโยบายต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านเศรษฐกิจ ในปี 2002 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศนโยบาย Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership (JACEP) ขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างและสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ในด้านความมั่นคง ญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นมากขึ้นในการแสดงบทบาทเพื่อรักษาสันติภาพในโลกโดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 9/11 ในเอเชีย ญี่ปุ่นก็มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในความร่วมมือและเวทีการเจรจาความมั่นคงต่างๆในภูมิภาค ในขณะที่ในด้านการเมือง ญี่ปุ่นเป็นผู้ริเริ่มในการเสนอความคิดเรื่องการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Community) มาตั้งแต่ปี 2002 และเป็นประเทศที่กระตือรือร้นอย่างยิ่งในการผลักดันความร่วมมือระดับภูมิภาคนี้

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในศตวรรษใหม่นี้ ก็มีความใกล้ชิดกันมากขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของความใกล้ชิดและการร่วมมือระหว่าง ASEAN กับญี่ปุ่น และความกระตือรือร้นของฝ่ายญี่ปุ่น โดยเฉพาะ

ในด้านเศรษฐกิจ การเจรจาเขตการค้าเสรีสองฝ่ายระหว่างไทยกับญี่ปุ่น กำลังได้รับการดำเนินการอยู่ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership และเป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย อย่างไรก็ตาม ทั้ง การเจรจาเขตการค้าเสรีและกระบวนการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นประเด็นที่ได้รับการถกเถียงกันอย่างมาก รวมทั้งมีการตั้งคำถาม ต่อนโยบายและบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในเอเชียและต่อความสัมพันธ์ใหม่ ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยด้วย

ด้วยเหตุนี้ โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัยร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ กระทรวงการต่างประเทศจึงเห็นสมควรให้มีการจัดอภิปรายทางวิชาการขึ้น เพื่อเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายและบทบาทต่างๆของญี่ปุ่นที่ เปลี่ยนไปในภูมิภาคและความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศไทย เพื่อ เป็นการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากฝ่ายต่างๆ ด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นการเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบาย และบทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาค และลักษณะใหม่ of ความสัมพันธ์ ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เพื่อระดมความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ และเสนอ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ผู้กำหนดนโยบายต่อไป

วัน-เวลา

23 สิงหาคม 2547

สถานที่

ห้องประชุมชั้น 1 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ

กำหนดการ (เช้า)

8.30-9.00	ลงทะเบียน
9.00-9.15	พิธีเปิด คณบดีคณะรัฐศาสตร์กล่าวต้อนรับ
9.15-9.30	ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยกล่าวเปิด
9.30-10.15	ปาฐกถา นำ บทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในเอเชีย :
ฯฯ ญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำเอเชีย
หัวหน้าคณะผู้เจรจาเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น
กระทรวงการต่างประเทศ
10.15-10.30	พักรับประทานอาหารว่าง
10.30-12.00	การอภิปรายทางวิชาการ : การเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นและ
บทบาทใหม่ในเอเชีย
1. การเมืองใหม่ในญี่ปุ่น
รศ.ดร. ไชยวัฒน์ คำชู
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ญี่ปุ่นกับระเบียบเศรษฐกิจใหม่ในเอเชีย
รศ.ไว จามรมาน
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. ญี่ปุ่นกับนโยบาย JAPAN-ASEAN CEP
ผศ.ดร. ศิริพร วัชชวัลคุ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

12.00-12.30 อภิปราย/ถาม-ตอบ
ผู้ดำเนินการอภิปราย
ดร. กิตติ ประเสริฐสุข
พิธีกร
อ. วิโรจน์ อาลี

กำหนดการ (บ่าย)

- 12.30-13.30 พักรับประทานอาหารเที่ยง
- 13.30-15.30 การอภิปรายทางวิชาการ : ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น
ในศตวรรษใหม่ : ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ
กับการประสานผลประโยชน์แห่งชาติ
1. ผู้อำนวยการสำนักงาน JTEP
กระทรวงการต่างประเทศ
 2. Mr. Oe Hiroshi : Economic Minister,
Embassy of Japan, Bangkok
 3. ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ : TDRI

4. ดร. กิตติ ประเสริฐสุข
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. คุณจักรชัย โฉมทองดี
โครงการ Focus ประเทศไทย และ FTA Watch
6. นายแพทย์สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ
ที่ปรึกษากระทรวงด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข

15.30-15.45 พักรับประทานอาหารว่าง

15.45-16.15 อภิปราย/ถาม-ตอบ

16.15-16.30 พิธีเปิด

ผู้ดำเนินการอภิปราย

รศ.ดร. จุลชีพ ชินวรรณ

พิธีเปิด โดย รศ.ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เรียนรองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ดร.ขจิต ดร.ไชยวัฒน์
และผู้ประสานงานโครงการ คือ ดร. ศิริพร

เมื่อตอนที่อาจารย์ศิริพรได้แจ้งข่าวผมไว้ ว่าท่านรองฯได้ขอให้
คณะร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดงานสัมมนาในวันนี้ร่วมกับทาง สกว. และ
กระทรวงการต่างประเทศนั้น ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง และความจริง
ก็ตั้งใจรอวันนี้อยู่ด้วยความเชื่อมั่นว่าการสัมมนาแบบนี้จะเป็นประโยชน์
อย่างยิ่ง ทั้งต่อแวดวงวิชาการ ต่อคณะรัฐศาสตร์ของเราเอง และก็จะ
เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการงานวิจัยซึ่งทาง สกว. ได้มีเป้าหมายหลักทาง
ด้านนี้อยู่ ที่สำคัญก็คงจะเป็นประโยชน์ต่อทางกระทรวงการต่างประเทศ
และต่อประเทศของเราโดยส่วนรวมนะครับ

ในฐานะที่ผมพอเข้าใจประวัติศาสตร์ของสองประเทศนี้พอสมควร
ผมคิดว่าความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่พิเศษอย่างยิ่ง และ
ที่สำคัญก็คือการเปลี่ยนแปลงหรือความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ยกระดับขึ้นไปใน
อีกขั้นหนึ่งแล้ว ญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศเล็กมาก แต่ GDP โดยรวมอยู่อันดับ 2
ของโลก คือประมาณ 9%ของโลก ในขณะที่ GDP ของเอเชียทั้งหมดรวม
กันเป็น 16% และญี่ปุ่นมี 9% หมายความว่า สัดส่วนของ GDP ของญี่ปุ่น
มีเป็นจำนวนมากอย่างเหลือเชื่อ ทั้งที่เป็นเพียงเกาะเล็กๆ และประชากรก็

น้อยมาก แต่ครอบคลุมความมั่งคั่งถึง 9% รวมทั้งในขณะที่เศรษฐกิจก็ตกต่ำลงไปมากแล้ว ก็ยังรักษาอัตรา GDP ไว้ที่ 9% ได้ นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นไปอย่างล่าช้า แต่บางครั้งก็เร็วอย่างไม่น่าเชื่อ อย่างเช่นภายหลังเหตุการณ์ 11 กันยายนเป็นต้นมา ซึ่งหมายความว่า เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของโลกเป็นเรื่องที่สำคัญและมีผลต่อญี่ปุ่นอย่างมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน แนวคิดเรื่องความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งต่อการเรียนการสอน ต่อการพัฒนางานวิจัย และต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งจะต้องมีความรวดเร็ว มีความลุ่มลึก และต้องเข้าใจญี่ปุ่น ซึ่งบางครั้งก็ดูเหมือนจะเข้าใจ แต่บางครั้งก็ดูเหมือนจะไม่ใช่ คนญี่ปุ่นบางทีเหมือนเข้าใจง่าย แต่จริงๆ ไม่ง่าย บางเรื่องดูเหมือนเข้าใจง่าย แต่ยากที่จะเข้าใจได้อย่างแท้จริง

การเจรจากับญี่ปุ่นเป็นเรื่องยาก เพราะคนญี่ปุ่นเป็นคนที่พูดยาก คนหนึ่ง ในประสบการณ์ที่พัวพันกับสังคมญี่ปุ่นมาเกือบ 10 ปี คบกับคนญี่ปุ่นมา 20 กว่าปี ทราบว่าไม่ใช่เรื่องง่าย มันมีรูปแบบ แบบฟอร์ม มีแนวคิด มีมุมมองหลายเรื่อง และเราต้องอย่าลืมว่าเขาไม่ได้อยู่ในฐานะประเทศเล็ก เขาอยู่ในฐานะประเทศที่ 2 ของโลก และการที่เราคิดว่าคนญี่ปุ่นทำกับเรานั้น เป็นประเด็นที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง เพราะตามความจริงแล้ว ขนาดทางเศรษฐกิจของเราต่างกันมาก เพราะฉะนั้นการสัมมนาในวันนี้ก็ต้องถือว่าเป็นนิมิตหมายอันดีต่อการเรียนการสอน การศึกษาวิจัย และการพัฒนานโยบายต่างประเทศของเราโดยส่วนรวมต่อไป

ในฐานะคณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขอกล่าวต้อนรับแขกผู้มีเกียรติทุกท่าน บางท่านก็อาจจะเข้ามาที่ธรรมศาสตร์เป็นครั้งแรกบางท่านก็คงเป็นขาประจำของเราอยู่แล้ว ก็ขอต้อนรับทุกท่าน แล้วก็คิดว่าโอกาสนี้เป็นโอกาสที่ดีที่จะมีการพูดคุยกันอย่างลุ่มลึกต่อไปนะคะ ผมขอถือโอกาสนี้ ขอให้การสัมมนาในวันนี้เป็นไปอย่างเรียบร้อย และทุกคนมีความสุข สนุกสนาน และมีความประเทืองสติปัญญา ได้ผลของการสัมมนาเป็นที่ประสบความสำเร็จ ขอขอบคุณครับ

เกริ่นนำโดย ดร. ขจิต จิตตเสวี
ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กราบเรียนท่านคณบดีนครินทร์ ท่านรองปลัดฯพิศาล ท่านวิทยากร
และท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน ผมขออนุญาตกล่าวเปิดงานแทนท่าน
ผู้อำนวยการสกว. ซึ่งติดภารกิจอยู่ที่ จ.เชียงใหม่ ณ ขณะนี้

ส่วนที่เกี่ยวกับ สกว.นี้ ผมขออนุญาตใช้เวลาสั้นๆ กราบเรียนว่า การ
ประชุมในท่านองนี้ จะเห็นว่าเราประชุมกันอยู่ในห้องเล็กๆ อาจจะมีนัก
ศึกษาบ้าง คณาจารย์บ้าง หรือสื่อมวลชนบ้างมาร่วมด้วย อยากจะเรียก
กันว่าเป็นสโตนส์การประชุมแบบกึ่งปฏิบัติการ มันอาจจะไม่เหมือนการ
อภิปรายโดยทั่วไป ที่อภิปรายทางด้านทฤษฎะแล้วก็แล้วกัน สำหรับ สกว.
ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใช้งบประมาณแผ่นดิน จากภาษีอากรของประเทศ มี
ภารกิจสำคัญอันหนึ่งก็คือ สนับสนุนให้เกิดการวิจัย แต่การวิจัยไม่ได้
หมายความว่า ผลิตผลงานเป็นเล่มๆ แล้วก็วางไว้บนหิ้ง แล้วก็หายเงียบไป
แต่เป็นการสร้างสมรรถนะของชาติในการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

โดยเฉพาะในกรณีของญี่ปุ่น ในสถานการณ์ที่การลงทุนของญี่ปุ่นส่วนใหญ่อยู่ในภูมิภาคของเรา อยู่ในประเทศของเรา ผมเคยได้ยินได้ฟังมาว่า ในบรรดาผู้แทนทางด้านการค้า หรือชุมชนญี่ปุ่นนอกประเทศญี่ปุ่นที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลก เวลาประชุมกันนั้น อยู่ในประเทศไทยนี้เอง

คำถามที่เกิดขึ้นคือ เรามีคนพอที่จะเข้าใจเขาหรือไม่ ในเวลาจะเจรจากัน โดยเฉพาะเบื้องลึกของความเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นเอง ที่มีวิวัฒนาการไปมากมาย เรามีความเข้าใจพอจะหนุนฐานการเจรจา หรือเสริมให้คนรุ่นใหม่ของเราเกิดความเข้าใจอันนี้หรือไม่ คำตอบดูเหมือนว่าจะไม่ เพราะผมได้ทราบจากคณาจารย์ชาวญี่ปุ่นบางท่าน หรือสถานทูตญี่ปุ่นบางครั้งก็บอกว่า อยากให้มีคนที่เข้าใจญี่ปุ่นมากกว่านี้ รวมทั้งคนที่ไม่จำเป็นต้องเรียนภาษาญี่ปุ่นด้วยซ้ำไป หมายความว่าไม่ต้องพูดญี่ปุ่นได้ก็ได้ แต่ว่าต้องเข้าใจญี่ปุ่น เพราะฉะนั้นในวันนี้ที่ สกว.ทำไปก็คือมุ่งเผยแพร่ สร้างเครือข่าย ระดมสมอง ฯลฯ

แต่คำที่เป็นกุญแจสำคัญที่เป็นภารกิจที่เราได้รับมอบหมายจากรัฐบาล และประชาชน ก็คือ การพัฒนาใจหทัยวิจัยที่คมพอสมควร ที่ตอบสนองได้ทั้งฝ่ายวิชาการ ซึ่งต้องการมีความเป็นเอกเทศที่จะเข้าใจอะไรต่ออะไร ฝ่ายปฏิบัติการของกระทรวง หรือทีมไทยแลนด์ หรือคณะผู้ปฏิบัติราชการของไทยในต่างประเทศและอีกฝ่ายหนึ่งที่เราอาจจะไม่ค่อยได้เห็นนั่งอยู่ตามห้องประชุมเพราะไม่มีโอกาสจะเข้ามานั่งด้วยคือ ประชาสังคม ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับไทย หรือญี่ปุ่นกับอียู หรือญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ก็แล้วแต่เท่าที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้น การประชุมวันนี้จึงเป็นการสร้างสมรรถนะ สร้างเครือข่ายให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นให้ได้

ผมขออนุญาตใช้เวลาอีกสั้นๆ เพื่อกราบเรียนอีก 2 ประเด็นด้วยกัน

ประเด็นที่หนึ่ง เกี่ยวกับกิจกรรมที่มีอยู่ของ สกว.ที่ทำงานกับกระทรวงการต่างประเทศ หรือว่าทีมไทยแลนด์ในต่างประเทศ อันแรกก็คือโครงการที่เพิ่งเสร็จไปในระยะที่ 2 คือโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบริหารราชการไทยในต่างประเทศ หรือที่เรียกกันด้วยชื่อเล่นว่า โครงการทูต CEO ซึ่งวันนี้เราได้รับเกียรติจากท่านหัวหน้าโครงการในระยะที่ 2 คือ รศ.ดร. ไชยวัฒน์ คำชู ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องญี่ปุ่นศึกษา และได้กรุณารับงานหนักอันนั้นคือ วิจัย วางระบบ ประเมิน และพัฒนาระบบการทำงานร่วมกันของทีมไทยแลนด์ในต่างประเทศ และทีมไทยแลนด์ในประเทศไทย และส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยนี้ได้นำไปสู่การประชุมร่วมกันระหว่างท่านทูตที่เรียกกันว่า CEO ในกลุ่มประเทศตามแนวชายแดนของไทย คือในกลุ่มที่ดูแลเรื่อง BIMSTEC และกลุ่ม GMS กับผู้ว่าราชการจังหวัด CEO ของจังหวัดชายแดนภาคเหนือ โดยได้มาประชุมกันที่เชียงใหม่ และก็วางระบบการทำงานร่วมกัน พูดง่ายๆ ว่า มองจากนอกเข้าไปก็ได้ จากในออกนอกก็ได้ ระบบการบริหารก็เป็นการบริหารภายในเพื่อสนับสนุนความสัมพันธ์ภายนอก หรือวางระบบการบริหารภายนอก เพื่อให้เกิดบูรณาการทางความคิด ปฏิบัติการ และการดำเนินการต่อไป

สำหรับงานที่สอง คือ ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา ทางสกว. ร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศโดยสถาบันการต่างประเทศ ได้ทำกิจกรรมอย่างหนึ่ง คือ การนำเจ้าหน้าที่การทูตแรกเข้าออกไปทัศนศึกษาตามแนวชายแดนไปเห็นชีวิตของชาวบ้าน พังชาวบ้าน พัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อบอกปัญหาของแต่ละภาค เช่น ไปที่อำเภอแว้ง สุดเขตชายแดนภาคใต้ อยู่ในโรงเรียนฝึกออาซีฟ ท่ามกลางบรรยากาศของปอเนาะมัสยิด และการทำละหมาด ไปที่

จ.สระแก้ว บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ขึ้นไปเยือนเขาพระวิหาร ก่อนที่เขาจะปิด
เขาพระวิหารชั่วคราว และ ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ในกรุงเทพมหานคร ไปที่
สตูลอยู่ในพื้นที่แท้ๆ และได้สัมผัสมาร่วมกับประชาชน ที่นั่นตลอดเวลา 1-2
วัน ก่อนที่จะออกดูงานต่อไปในทางมาเลเซียและสิงคโปร์ และท้ายที่สุดไป
เยี่ยมลำไย จาก จ.เชียงราย แม่สาย สามเหลี่ยมทองคำ เชียงแสน บ้าน
หาดไร่ ซึ่งเป็นที่ใกล้ๆ กับบริเวณที่เป็นปัญหาเรื่องการระเบิดแก๊งแม่น้ำโขง
เป็นต้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐได้เข้าฟังเสียงชาวบ้าน
ชาวบ้านได้มีโอกาสแสดงถึงความรู้สึก หรืออะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา

สำหรับกิจกรรมประการสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับงานวันนี้โดยตรง ก็คือ
โครงการอีกชุดหนึ่งที่เรได้รับเกียรติร่วมงานกับทางกระทรวงการต่าง
ประเทศ คือโครงการที่ตั้งชื่อให้เป็นทางการว่า “โครงการสันติไตรไทยกับ
พันธมิตรสำคัญ” ซึ่งโครงการญี่ปุ่นนี้เป็นหนึ่งในโครงการนั้น โดยมี
วัตถุประสงค์หลักเพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงต่างๆของญี่ปุ่น เช่น ญี่ปุ่นมี
ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆล้าลึกแค่ไหน ภาคเกษตรของญี่ปุ่นกำลังจะ
ไปไหน คนญี่ปุ่นยังทำงานตลอดชีวิต ในบริษัทของตนเองได้หรือไม่ คน
ญี่ปุ่นรุ่นใหม่ๆ คิดอะไร คนญี่ปุ่นอยากออกไปอยู่นอกประเทศ หรืออยาก
อยู่ในประเทศตัวเอง อย่างนี้เป็นต้น

พูดง่ายๆ ผมก็อยากเข้าใจตั้งแต่ ย่านชินจูกุที่เป็นเขตธุรกิจ ไป
จนถึงย่านที่วัยรุ่นช้อปปิ้งเป็นสีสันๆ เพื่อเข้าใจญี่ปุ่นโดยภาพรวม นอกจาก
นั้น ในขณะนี้ก็มีชุดโครงการที่ติดตามเรื่องยุโรปอยู่ด้วย คือเรื่อง The
Enlargement การขยายสมาชิกภาพของอียู กลายเป็นเขตการค้าที่ใหญ่
เกือบจะเป็นสมาพันธ์รัฐ หรือสหพันธ์รัฐอย่างย่อ หรือไม่ย่อด้วยซ้ำ

ทั้งหลายทั้งปวงนี้เป็นกิจกรรมที่สกว.ทำร่วมกับทางกระทรวงการต่างประเทศและสถานเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ โดยทางสถานเอกอัครราชทูตได้ช่วยชี้และช่วยประสานว่าควรจะทำอะไร ไม่ว่าจะในกรณีความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น หรือความสัมพันธ์ไทย-จีน ซึ่งกำลังทวีความสำคัญขึ้นอย่างมาก และสำหรับในงานวันนี้คือ เรื่องสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น เราได้เริ่มมีชุดวิจัยจำนวนหนึ่งแล้วทางด้านรัฐศาสตร์ และกำลังจะขยายออกไปในด้านอื่นด้วยซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกิจกรรมที่สกว.ได้พยายามทำมาขอบคุณครับ

ปาฐกถาำนำโดย คุณพิศาล มานวพัฒน์
รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ
และหัวหน้าคณะผู้เจรจาเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น
กระทรวงการต่างประเทศ

ท่านคณบดี รศ.ดร.นครินทร์ ท่าน ดร.ขจิต ดร.ไชยวัฒน์
ดร.ศิริพร เพื่อนข้าราชการ นิสิตนักศึกษาผู้เข้าร่วมทุกท่าน

ผมยินดีเป็นอย่างมากที่ได้รับเชิญมาธรรมศาสตร์ เพราะถึงแม้ผม
ไม่ได้มีโอกาสเหมือนนักศึกษาที่นี่ ที่ได้เรียนในสถาบันที่สอนให้รักประชาชน
แต่ในช่วงที่ผมยังศึกษาเล่าเรียน ก็มีโอกาเป็นโชค เป็นอภิสิทธิ์ที่ได้สัมผัส
กับปณิธานคุณคณบดีของธรรมศาสตร์ทั้งสองท่านคือ ท่านอาจารย์ ดร.ปรีดี พนม
ยงค์ กับท่าน อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งทั้งสองท่านได้ดำรงตนเป็นแบบ
อย่างที่ดียิ่งของข้าราชการ ในการรับใช้สังคมและประชาชนอย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณ สกว. ที่สร้างนิมิตหมายที่ไม่เคยมีมาก่อน ในการให้
ความอนุเคราะห์กับภาคราชการ และโดยเฉพาะกระทรวงการต่างประเทศ
อย่างครบรูปแบบ โดยกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้ช่วยเป็นมันสมอง
สนับสนุนพวกเราที่เป็นพวกนักปฏิบัติ เวลาที่จะคิดจะอ่านย่อมมีน้อยกว่า
นักวิชาการ เพราะฉะนั้น สิ่งทีอาจารย์ขจิตพูดทั้งหมด จึงเป็นนิมิตหมาย

สำคัญที่ทำให้ประเทศไทย เคลื่อนไปอย่างสมบูรณ์ขึ้น มีพลวัต มีการ
ประสานงาน มีความคิดความอ่าน มีเป้าหมายมากขึ้น

ท่านคนบตี เมื่อสักครูได้กรุณาพูดถึงความสัมพันธ์ ไทย-ญี่ปุ่น ซึ่ง
ผมเห็นด้วยกับท่านทุกประการในความสัมพันธ์ที่พิเศษของไทยกับญี่ปุ่นนี้ ใน
งานเลี้ยงอาหารค่ำที่บ้านท่านทูตญี่ปุ่นที่นั่นหลายปีมาแล้ว มีแขกจากหลาย
วงการ ฝ่ายญี่ปุ่นได้แสดงความรู้สึกโดยยกคำถามขึ้นถามว่า คนไทยรู้สึก
อย่างไรกับญี่ปุ่น ถ้าสักวันหนึ่ง ความหวาดกลัวที่ญี่ปุ่นเคยทำไว้ในอดีต ใน
ประเทศเอเชียตะวันออกหลายๆ ประเทศที่ได้รับเคราะห์กรรม คือเขายัง
ลืมไม่ได้ แล้วคนไทยรู้สึกอย่างไร ก็มีผู้ใหญ่ของเราท่านหนึ่งบอกกับท่านทูต
ญี่ปุ่น ว่าไม่จำเป็นต้องตอบคำถามนี้ หากจะเล่าให้เห็นถึงความรู้สึกที่เกิด
ขึ้นของคนไทย ในคืนวันที่ละครโทรทัศน์คู่กรรมปิดฉากวันสุดท้าย เพราะ
วันนั้นไม่มีรถติด ถนนว่าง คนไทยจำนวนมากอยู่หน้าทีวี เพื่อจะดูว่าโกโบริ
ตายอย่างไร จะตายหรือเปล่า จะช่วยร้องไห้กันขนาดไหน โกโบริได้กลายเป็น
สัญลักษณ์ที่คนไทยจำได้ ในขณะที่ข้อเท็จจริงอาจจะเป็นอีกอย่าง ถ้าพูดถึง
ภูมิหลังสมัยที่มีทหารญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทย คนไทยไม่น้อยนึกถึงโกโบริก่อน
ความสัมพันธ์พิเศษกว่า 600 ปีที่เรามีกับญี่ปุ่น จึงเป็นความสัมพันธ์ที่มีแต่
ความร่วมมือกัน เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีเรื่องบาดหมาง เป็นความสัมพันธ์
ที่ไม่มีประวัติศาสตร์ที่จำเป็นจะต้องเล่าสู่กันฟังเพื่อไม่ให้ลืม วันนี้เรื่องที่ผม
จะพูดก็เป็นเรื่องที่ยังถึงประวัติศาสตร์

ดร.นครินทร์ ตั้งข้อสังเกตไว้ตรงประเด็น คือ คงไม่ง่ายนักที่จะ
เจาะจากฝ่ายญี่ปุ่น ผมเองเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเรื่องที่ญี่ปุ่นเป็น
ประเทศที่ดูเหมือนเรียบง่าย แต่มีความสลับซับซ้อน เท่าที่ผ่านมามี

เห็นความยากลำบากอย่างชัดเจนในการเจรจา แต่ก็ยังมีความรู้สึกว้า บ่น
พื้นฐานของโมตริจิตกับมิตรภาพที่มีกันอย่างยาวนาน น่าจะเป็นเครื่องที่จะ
เสริมส่งให้ประสบความสำเร็จที่ต้องการ

ผมขอยกตัวอย่างความเรียบง่ายว่า เอาตั้งแต่ระดับสูงสุด ในวัง
ที่ราชทูตต่างประเทศไปถวายสาส์นตราตั้งแต่สมเด็จพระจักรพรรดิ ใน
ห้องโถงใหญ่กว่าห้องนี้สัก 3 เท่า ที่ดูเหมือนเป็นห้องพระโรง ไม่มี
เฟอร์นิเจอร์เลยสักชิ้นหนึ่ง ยกเว้นเก้าอี้อยู่ 1 ตัว เก้าอี้ตัวนี้ไม่ได้มีไว้ให้นั่ง
แล้วก็ไม่ใช่เป็นเก้าอี้แบบที่ดูเหมือนกับเป็นบัลลังก์ เป็นเก้าอี้ธรรมดา 1 ตัว
ไม่มีรูป ไม่มีทอง ไม่มีโคมไฟ ความมั่งคั่งของญี่ปุ่นที่ท่านคณบดีพูดสักครู
ไม่ปรากฏในห้องนั้นนอกจากความเรียบง่าย เก้าอี้มีไว้เพื่อจะบอกตำแหน่ง
ให้สมเด็จพระจักรพรรดิประทับยืนเพื่อให้การต้อนรับทูต

เวลาผมไปงานพิธีรำลึกของฝ่ายญี่ปุ่น ผมก็ถามเลขาว่าพวกหริด
เตรียมหรือยัง เพราะว่าป็นงานรำลึกถึงกระดูกทหารญี่ปุ่นที่เขานำกลับมา
จากต่างประเทศ เลขาตอบว่าทุกอย่างเรียบร้อย ผมก็เดินตัวเปล่าไปเข้า
ร่วมพิธีในงานนั้นก็มีพระราชวงศ์ประทับอยู่ตามด้วยนายกรัฐมนตรีรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงต่างประเทศ แล้วก็เป็นเอกอัครราชทูตเพียงไม่กี่ประเทศที่
ได้รับเชิญเพราะมีส่วนเกี่ยวข้อง ผมมองไปไม่เห็นพวกหริด นึกในใจ เตี้ยว
ถ้าถึงเรา เราจะเอาอะไรไปวาง พอเริ่มพิธี ก็มีเจ้าพนักงาน มีถาดที่วาง
ดอกไม้จำนวนหนึ่ง แล้วก็นำมาถวายเจ้านายองค์ละดอก เจ้านายก็เสด็จ
ออกไปโค้ง เสร็จแล้วก็กลับมาประทับนั่งตามเดิม ผมก็ทำตาม เพราะฉะนั้น
ในความเรียบง่าย มีความสลับซับซ้อน สังคมญี่ปุ่นดูเหมือนเป็นสังคมที่มี
ความปรองดองสูง เป็นสังคมที่ดูเหมือนมีความสมัครสมานสามัคคี

ญี่ปุ่นไม่มีศาสนาประจำชาติ มีลัทธิชินโต เป็นเรื่องของภูตผีเทวดา แต่ไม่มีธรรมะให้คนศึกษายึดถือปฏิบัติแต่เป็นสังคมที่ไม่มีปัญหาอาชญากรรม หรือถ้ามีก็อยู่ในลักษณะที่ต่ำที่สุด

ทำไมประเทศที่ไม่มีศาสนาประชาชนถึงมีความประพฤติอยู่ในกรอบ คนที่เคยไปอยู่ญี่ปุ่นจะเห็นว่า ร้านขายหนังสือ มีหนังสือประเภทกามารมณ์ มากมาย อยู่ในที่ๆ เด็กยืนอ่านกัน ประธานบริษัทเปิดหนังสือประเภทนี้ อ่านในรถไฟเป็นภาพปกติ และก็ภาพต่างๆ ที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์ ก็เป็นภาพ ที่เรียกว่าถ้าอยู่ในชั้นของประเทศไทยเราไม่มีทางที่จะอนุญาต แต่ญี่ปุ่นไม่มี ปัญหาอาชญากรรมทางเพศ เพราะฉะนั้น ในท่ามกลางของความเรียบง่าย นั้น มีความสลับซับซ้อนอยู่ ถึงเป็นประเทศที่มีฝรั่งอยากจะศึกษามาก เหลือเกิน

วันนี้เราพูดถึงเรื่องบทบาทญี่ปุ่นในเอเชีย ทาง สกว. กับทาง ธรรมศาสตร์ตั้งว่า “ถ้าจะเป็นผู้นำในเอเชีย” ผมจะกล่าวเป็น 3 ช่วงอย่าง รวบรัดที่คนที่ศึกษาญี่ปุ่นพื้นฐานก็ทราบดีว่าเป็นช่วงของการเปิดก้าวกระโดด ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Opening เพราะว่าเราจะดูว่า ญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำ เอเชียหรือเปล่าคงต้องย้อนประวัติศาสตร์สักนิดเพื่อจะตอบคำถามดังกล่าว วันนี้ผมอยากให้ช่วยผมตอบคำถามด้วย เพราะว่าท่านผู้อภิปรายที่จะพูด หลังจากผม ก็คงจะลงลึกในรายละเอียด

ญี่ปุ่นเป็นประเทศเกาะ เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมของประเทศเกาะ กับประเทศที่ไม่ใช่เกาะนั้นต่างกัน ความที่เขาเป็นประเทศเกาะและเคยถูกรุกราน เขามีความรู้สึกว่าถ้าเขาปิดประเทศ เขาจะสามารถรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รักษาความบริสุทธิ์ รักษาขนบธรรมเนียม ได้ดีกว่าที่จะมีสิ่งเจือปนจากข้างนอก ซึ่งอาจจะจะเป็นทั้งของดี และก็อาจจะจะเป็นยาพิษ

เพราะฉะนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาด ช่วงของไขกุกไทกุกว่า ปี 1639-1853 เกือบ 200 ปี เขาจึงตัดสินใจปิดประเทศหมด ยกเว้น เมืองๆ หนึ่ง ที่มีไว้สำหรับใช้เป็นช่องทางการติดต่อ เพื่อรับทราบเหตุการณ์ ภายนอกได้ หลังจากปิดอยู่ 200 ปี อยู่มาวันหนึ่งก็มีเรือรบอเมริกัน เข้าไป ในอ่าวญี่ปุ่น ยังไม่ทันจะแสดงแสนยานุภาพ ญี่ปุ่นก็ทำตามสหรัฐฯ ขอบคือ เปิดประเทศ อันนี้ก็ตรงกับที่ ดร.นครินทร์ พุดทะคนะ ระบุว่า ถ้าคนบอกว่าเขา ตื้อ หรือเขาเข้าใจอะไรยาก ประวัติศาสตร์นี้ ถ้าถึงเวลาเขาเข้าใจ เป็นผล ประโยชน์เขา เขาเข้าใจได้ ถึงแม้เขาจะต้องมีการจัดการภายในประเทศ เสียเลือดเสียเนื้อมากมาย

เขาตัดสินใจเปิดประเทศเพราะเขารู้ว่ากระสุนดินดำ มันมีอำนาจ ทำลายมากกว่าดาบซามูไรมาก ดาบซามูไรที่ฝึกกันอย่างดี ยังไปไม่ถึงตัวเมื่อ ถูกสังหารเป็นหมู่ ในช่วงที่เขาตัดสินใจเปิดประเทศ ความรวดเร็วของการ ตัดสินใจจากการที่ไขกุกชินพระราชอำนาจให้กับพระจักรพรรดิเมจิ ค.ศ.1867-1912 ซึ่งเกือบจะเป็นช่วงเดียวกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ของเรา (ค.ศ.1867-1910) เขาส่งคนออกไปศึกษาดูงานทั่วโลก เขาสามารถ ปฏิวัติประเทศ ปฏิวัติอุตสาหกรรม สร้างกองทัพให้เป็นกองทัพสมัยใหม่ จาก เรือสำเภากลายเป็นเรือรบทุกเครื่องบิน เขาต่อแม้กระทั่งเรือรบที่ใหญ่ ที่สุดในโลกมีปืน 9 กระบอกที่ยาวที่สุดในโลก 2 ลำ รบชนะรัสเซีย ในค.ศ.1904-1905 ไปยึดครองไต้หวัน ค.ศ.1885-1945 ยึดครองเกาหลี ค.ศ.1910-1945 เข้าไปในแมนจูเรีย เข้าไปแล้วมีความรู้สึกดี เพราะแมนจูเรียอุดมสมบูรณ์ มีอาหารมีวัตถุดิบ เขาต้องหาวิธีการที่จะขยายการยึดครองแบบเบ็ดเสร็จ เพราะฉะนั้นการสร้างสถานการณ์ที่เป็นชนวนที่ทำให้เกิดการใช้อำนาจทางทหารยึดครอง ขยายอาณาเขตก็เกิดขึ้น ขณะนั้นมีพลเมืองญี่ปุ่น 9 แสนคน เข้าไปอยู่ในแมนจูเรีย และมีความรู้สึกทำมาหากินสะดวก มีความสุขกว่า

คนในญี่ปุ่น ซึ่งกำลังถูกภัยสภาวะถดถอยของเศรษฐกิจโลก ทำให้เกิดภาวะ
ข้าวยากหมากแพงในญี่ปุ่น ตอนนั้นแม้กระทั่งบริษัทนิสสัน ก็ได้รับการเชิญ
เข้าไปจัดการบริหารเศรษฐกิจ จนไปถึงเหตุการณ์ที่สะพานมาร์โคโปโล
ซานเมืองปักกิ่ง ปี ค.ศ.1937 ไปจนถึงการเข้าไปในเมืองนานกิงที่เป็น
ประวัติศาสตร์สำคัญของเอเชียตะวันออก “The Rape of Nanjing” ใน
เดือนธันวาคม ค.ศ.1937

เวลาเราพูดถึงเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายญี่ปุ่นเขาใช้คำว่า
“สงครามมหาเอเชียบูรพา” ฝ่ายพันธมิตรใช้คำว่า “สงครามแปซิฟิก” อันนี้
ท่านที่เป็นนักศึกษาต้องทำความเข้าใจ เพราะความหมายสองคำนี้ เป็น
ความหมายของการสะท้อนปัญหาที่มีอยู่จนถึงปัจจุบัน

มหาเอเชียบูรพา คือ ความเข้าใจของฝ่ายญี่ปุ่นที่ว่าเขาเข้ามาใน
ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออก เพราะต้องการปลดปล่อยประเทศเหล่านี้
จากลัทธิการล่าอาณานิคมของตะวันตก เขาต้องการสร้างวงศ์ไพบูลย์
ของเอเชียด้วยกันแต่ในกระบวนการของการสร้างวงศ์ไพบูลย์การปลดปล่อย
พฤติกรรมของญี่ปุ่น และทหารญี่ปุ่นในประเทศเหล่านั้น ไม่ผิดอะไรกับ
พฤติกรรมของประเทศตะวันตก คือการใช้กำลังอำนาจทางทหาร การนำ
ทรัพยากร วัตถุดิบ เพื่อไปบำรุง การปรับปรุงอุตสาหกรรม ทั้งทางด้าน
เศรษฐกิจและการทหารของประเทศ จนถึงจุดที่สหรัฐฯ มีความรู้สึกที่จะรับ
ไม่ได้

ถ้าเมื่อญี่ปุ่นหยุดระงับการขยายอิทธิพลของตนหลังจากยึดครอง
เกาหลี ไต้หวัน กับแมนจูเรีย ฝ่ายตะวันตกก็ยังพอรับได้ แต่เมื่อญี่ปุ่นก้าว
ล้ำออกจากแมนจูเรีย เป็นสิ่งที่ประเทศในตะวันตกเริ่มรับไม่ได้ เพราะฉะนั้น

สัญญาณีสหรัฐฯ ต้องการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ เป็นสัญญาณเดือนภัย
ที่ทำให้ผู้นำในญี่ปุ่นตัดสินใจโจมตี Pearl Harbor

เหตุการณ์หลังจากนั้นผมจะไม่พูดถึง แต่ต้องการบอกว่า First Opening คือในช่วงของการเปิดประเทศในราชวงศ์เมจิ เขาใช้เวลาเพียงไม่กี่ปี กลายเป็นประเทศสมัยใหม่ ระบบการทหารแบบใหม่ เป็นประเทศที่สามารถรบชนะประเทศมหาอำนาจ เป็นประเทศที่มีกองกำลังทางน้ำ ทางอากาศ มากมายมหาศาล ความที่จะต้องการเป็นผู้นำของเอเชียในต้นศตวรรษที่ 20 มันล้มเหลว ก็เพราะในญี่ปุ่นไม่ได้เป็นประชาธิปไตย เป็นเผด็จการ ใครวิจารณ์รัฐบาล นโยบาย หรือสมเด็จพระจักรพรรดิ มีความผิดใช้กำลังบังคับ ตั้งรัฐบาลหุ่น แล้วก็นำทรัพยากรเข้ามาพัฒนา ก่อตั้ง ทำร้ายคนในปกครองเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับประเทศ เพราะฉะนั้น การเป็นผู้นำสร้างวงศ์ไพล้ยของญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเส้นทางที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Military Misadventure คือไปผิดทาง ประสบความล้มเหลวอย่างชัดเจนในช่วงที่มีการไปประกาศสงครามกับสหรัฐฯ

Second Opening การเปิดก้าวกระโดดที่สอง คือตอนที่สหรัฐฯ เข้ามาจัดการประเทศ เขียนรัฐธรรมนูญพื้นฐาน วางระบบเศรษฐกิจให้ความก้าวหน้าของญี่ปุ่นที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของกองกำลังสหรัฐฯ ที่ทำให้มุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ก็กลายเป็นประเทศก้าวหน้าจากประเทศที่ราบพนาสู่จากภัยพิบัติ หายนะของสงคราม ภายในเวลาไม่กี่สิบปี กลับกลายเป็นประเทศผู้นำอย่างที่ท่านคณบดีพูด อันดับ 2 ของโลก เป็นสมาชิกกลุ่ม G7 ผู้นำเศรษฐกิจของโลกที่มาจากเอเชียเพียงประเทศเดียว

ในความเป็นผู้นำเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ 70 นั้นเอง ก็มีความรู้สึกของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เพิ่มขยายขึ้น จากการที่

ญี่ปุ่นมีการขยายการส่งออกมากมาย พวกเพื่อนๆ ที่มีอายุภาพยังเยาว์วัย
อยู่นี้ก็ไม่ทันช่วงของการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น นำโดย อาจารย์อิริยูท บุญมี
ของธรรมศาสตร์ ตอนนั้นญี่ปุ่นก็ตกใจ เพราะว่าถ้ากระแสนี้ต่อออกไป
เรื่อยๆ นี่ สิ่งที่เขาต้องการให้ประเทศนี้เป็นแหล่งรองรับสินค้าออกไป
ได้รับผลกระทบ เพราะฉะนั้นนายกรัฐมนตรีฟูกูเดะ ในปี ค.ศ.1977 ก็ ประกาศ
ลัทธิฟูกูเดะ

ลัทธิฟูกูเดะนี้ประกอบด้วยข้อใหญ่ๆ 2 ข้อ คือ หนึ่ง ญี่ปุ่นบอกว่า
จะไม่เป็นมหาอำนาจทางทหาร ซึ่งอันนี้เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นพูดตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญ
แล้ว เพราะว่าถ้าคนที่ศึกษาญี่ปุ่น ถ้าไม่อ่านรัฐธรรมนูญทั้งหมด ก็ขอให้
อ่านเฉพาะมาตรา 9 ก็พอ เป็นรัฐธรรมนูญที่ประกาศให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่
ถ้าเป็นภาษาอังกฤษใช้คำว่า Pacifist คือ มุ่งหวังทางด้านสันติสุขในทุกทาง
ที่ไม่ใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา เพราะฉะนั้น แม้กระทั่งกองกำลังที่เขามี
เขาก็ต้องเขียนว่า “กองกำลังป้องกันตนเอง” อาวุธต่างๆ ที่มีลักษณะของ
การรุกรานก็มีไม่ได้ เช่น เรือบรรทุกเครื่องบิน ขีปนาวุธวิสัยไกล ทุกอย่าง
อยู่ในร่มของสหรัฐฯ ในการรักษาความมั่นคงของญี่ปุ่น

ข้อที่ 2 ของลัทธิฟูกูเดะ คือ เขาอยากมีความสัมพันธ์แบบใจถึงใจ
กับประเทศในอาเซียน “ใจถึงใจ” คือ อยากมีความสัมพันธ์ที่ดีกับอาเซียน
เขาเห็นแล้วว่าอาเซียนนี้สำคัญ เพราะฉะนั้น คำว่า “ใจถึงใจ” ของญี่ปุ่น ซึ่ง
คงเป็นคำที่เสนอและผลิตโดยระบอบราชการญี่ปุ่น ก็ได้รับการตอกย้ำ
ปฏิบัติการในรูปของโครงการต่างๆ มากมาย เรือเหาะชน ทุนการศึกษา ใน
เรื่องของการให้ความช่วยเหลือกับต่างประเทศโดยเฉพาะกับพวกประเทศ
อาเซียนด้วยกันเอง แต่สิ่งที่เป็นจุดละเอียดอ่อนของญี่ปุ่น เช่นในเรื่อง
สินค้าเกษตร ในเรื่องของการเปิดประเทศ ในเรื่องของการเปิดตลาด เป็น
สิ่งที่ญี่ปุ่นจะปกป้องอย่างสูงสุดโดยใช้ลัทธิใจถึงใจมาเอาใจประเทศใน

อาเขียนด้วยตัวเอง ก็ดำรงลักษณะอย่างนี้มาในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ในขณะเดียวกัน จีนก็ก้าวกระโดด ผงาดออกมาเป็นประเทศที่มีศักยภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การทหาร

ในระบบภายในของญี่ปุ่น มันมีความสลับซับซ้อน มีความพยายามที่จะเรียกร่องหา Third Opening คือ การเปิดก้าวกระโดดครั้งที่ 3 ความพยายามนี้เห็นได้ชัดเมื่อความเชื่อของคนญี่ปุ่นว่า “3 ไม่” นี้ จะไม่มีวันเกิดขึ้นแล้ว

“ไม่” แรกคือ คนไม่ตกงาน ญี่ปุ่นไม่เคยมีความคิดว่าสักวันหนึ่งบริษัทของญี่ปุ่นจะไล่คนออก ได้ นั้นเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว เกิดขึ้นหลายปีแล้ว

“ไม่” ที่สอง ที่ญี่ปุ่นไม่คิดว่าในชั่วชีวิตนี้จะได้เห็นคือ ธนาการไม่ล้ม เพราะทุกคนเอาเงินไปฝากธนาคารแล้ว ธนาคารจะล้มได้อย่างไร ในเมื่อธนาคารบริหารในลักษณะของความสุจริตของญี่ปุ่น ที่มีหลักวิธีการต่างๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของความสุจริต ท่านทำกระเป๋าสตางค์ตกที่ญี่ปุ่น ยกเว้นว่าโซคร้ายขนาดหนัก ตกในย่านที่บังเอิญไม่ใช่เป็นย่านคนญี่ปุ่น วันรุ่งขึ้นท่านไปหาที่ตำรวจ เจอครบด้วยไม่ใช่ว่าเงินสูญหาย เหลือแต่บัตรประจำตัวนักศึกษา เพราะฉะนั้นธนาคารไม่ล้ม มันก็กลายเป็นจริงแล้วที่ธนาคารญี่ปุ่นล้ม

“ไม่” ที่สาม คือ ที่ดินไม่มีวันราคาตก ก็สอดคล้องกับ “ไม่” ที่หนึ่งกับ “ไม่” ที่สอง คือมันไหม้ไปหมดแล้ว ที่ดินราคาตก เพราะฉะนั้นกระแสของภายนอกที่ญี่ปุ่นสร้างเกราะกำบังในโลกยุคใหม่มาตลอด 30-40 ปี ได้กัดเซาะเข้ามาที่นิสสันที่กำลังจะเจ๊ง และเอาฝรั่งที่ไม่ใช่ญี่ปุ่นเข้ามาช่วยบริหาร ก่อนหน้านั้น 10 ปี เขาจะหัวเราะเยาะ ว่าเป็นไปไม่ได้ที่คนที่ไม่ใช่ญี่ปุ่นจะมาบริหารบริษัทที่มีชื่อเสียงที่สุด บริษัทยบริหารได้อย่างดีที่สุด เป็นความ

ภูมิใจของคนญี่ปุ่นที่สุด แต่ขณะนี้จะกลายเป็นฝรั่ง ที่ทำให้บริษัทธนีสสัน
ผงาดกลับมาเป็นบริษัทที่ทำกำไรได้อีกครั้งหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ความสลับซับซ้อนมันอยู่ในสังคมอย่างลุ่มลึก อย่างที่
ท่านคนบิดว่าลุ่มลึกระหว่างนักการเมืองรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ ญี่ปุ่นเหมือนมี
ประชาธิปไตยที่อเมริกันวางไว้อย่างดี แม้กระทั่งรัฐสภา ตึกข้างนอกกับตึก
ข้างในมองดีๆ ยังคล้ายกับรัฐสภาสหรัฐฯ เพอร์นิเจอร์ ไม้ อะไหล่ต่างๆ แต่
ข้างในของรูปแบบประชาธิปไตย เป็นประชาธิปไตยแบบญี่ปุ่น ส.ส. หม่อม
3 พรรษา ได้รับเลือกตั้งตั้งแต่ปี 1996 ไม่มีสิทธิอภิปราย ไม่มีสิทธิยกมือ
อภิปราย จะลงคะแนนเสียงเรื่องสำคัญ รุ่นที่อาวุโสเอาชื่อเราไปลงแล้ว เขา
ไปบอกประธานสภาแล้วว่า มีชื่ออะไรบ้างที่ลงคะแนนเสียงให้กับข้อเสนอนี้
คุณจะไปหรือไม่ไป ในหลักฐานบอกแล้วว่าคุณลง

ส.ส. หม่อมอีกคนหนึ่งมาบอกว่า เขาไปอภิปรายที่สหรัฐฯ ในห้องที่
จัดสำหรับการฟังเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่ Aspen ที่เขาไปพูดมีคนฟัง 12 คน แต่
ห้องที่จัดให้จีนนี้ฟังกันล้นหลาม เขาก็ไปถามคนจัดอเมริกันว่าทำไม คนจัด
บอกว่า คนฟังเขารู้ว่าคนญี่ปุ่นที่มาพูดจะพูดอะไร เขาไปหามาอ่านได้ แต่
เขาไปฟังคนพูดจากจีนเพื่อเขาจะได้ ความคิด เขาจะได้ความแตกต่าง

เพราะฉะนั้น ในกรอบของความปรองดอง ในกรอบของการมีวินัย
มีคนลื่นอยู่ได้น้ำตลอดเวลา ในบ้านมีความแตกต่างระหว่างรุ่นของพ่อแม่กับ
รุ่นของลูก รุ่นของลูกไม่ต้องการจบมหาวิทยาลัยแล้วเข้าทำงานเลย จะ
ทำงานเป็นอาชีพรุ่งวันได้ไหม รุ่นพ่อแม่ไม่เข้าใจ จะเปลี่ยนงานเป็นอีกงาน
หนึ่งได้ไหม จะขออยู่กับพ่อแม่จะได้ประหยัด จะได้เอาเงินไปทำอย่างอื่น
ในบริษัทก็เหมือนกัน เวลาประชุมเขาดกกลงกันเรียบร้อยแล้ว ในสภา
ทุกอย่างเสมือนหนึ่งว่ามีการตกลงในสภาแต่จริงๆ เขาดกกลงกันข้างนอกโดย

คนไม่กี่คนเรียบร้อยแล้ว เพราะฉะนั้น ข้าราชการซึ่งเป็นพรรคที่มีความ
แข็งขันที่สุดของญี่ปุ่น เขาสามารถปกป้องผลประโยชน์เฉพาะทางโดยการ
ไปลอบบี้ผู้นำทางการเมืองไม่กี่คน ดังนั้น ระบบการเมืองของญี่ปุ่นขณะนี้
กับภาวะของญี่ปุ่นที่จะเป็นผู้นำ เป็นสิ่งที่อาจารย์ไชยวัฒน์จะต้องวิเคราะห์
ตอบคำถามพวกเรานี้ว่า สามารถตอบสนองได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ท่าน
คนบดก็พูดอีกว่า เวลาญี่ปุ่นจะเคลื่อนนี้ เคลื่อนได้เร็วมาก คือเมื่อ 1 ปี
ที่ผ่านมา ถ้ามาคุยถึงเรื่องความร่วมมือสินค้าเกษตร เราคุยกับกำแพงครับ
ถึงแม้จะมีหน้าคนอยู่ข้างหน้าเรา แต่เราพูดกับกำแพง

แต่ใน 1 ปีที่ผ่านมามันมีความเปลี่ยนแปลงที่มีนักการเมืองบางคน
พร้อมที่จะให้มีบทบาทนำ ที่จะลดอิทธิพลทางการเมืองของภาคกลุ่มผล
ประโยชน์ทางด้านเกษตร สำหรับผม การที่จะเป็นผู้นำในเอเชีย ญี่ปุ่นมี
พร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ดูตัวเลขเศรษฐกิจตัวไหนก็ตาม ญี่ปุ่นเป็นผู้นำอยู่
แล้วทั้งนั้น ผู้นำทางวิชาการ เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทั้งหมด ผู้นำในเรื่อง
ของการให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ แต่ Third Opening ที่มีการ
เรียกร้องให้มีการปฏิรูป ไม่ได้อยู่ที่การปฏิรูป ตัวเลขสวยๆ ทางเศรษฐกิจ
ผู้นำทางเศรษฐกิจของสหพันธ์เคตันเร็น เขาจับไม่ได้ที่บริษัทเขาเสียเปรียบ
บริษัททั่วโลกในทวีปอเมริกาเหนือ เพราะการทำความตกลงเขตการค้าเสรี
เขาคัดค้านเป็นเวลาหลายปี จนรัฐบาลยอมทำ FTA กับเม็กซิโก เสร็จแล้วก็
ถูกคว่ำโดยกลุ่มผลประโยชน์ทางเกษตรหลายครั้ง จนในที่สุดสามารถที่จะ
มีข้อสรุปที่น่าจะลงนามได้ในเดือนกันยายน ถึงแม้จะต้องไปรวมสินค้า
เกษตรที่ฝ่ายกลุ่มผลประโยชน์อ้างว่ามีความละเอียดอ่อน 2-3 ชนิดก็ตาม

สังคมญี่ปุ่น เป็นสังคมเปิดที่เหมือนปิด ปิดแต่เหมือนเปิด เขาบอก
เขาไม่ต้องการแรงงานต่างชาติ โดยเฉพาะที่ไม่มีฝีมือ แต่ขณะนี้แรงงาน

ต่างชาติที่ไม่มีฝีมือและผิดกฎหมายอยู่เป็นล้าน จริงๆ แล้วในประวัติศาสตร์ตอนที่ญี่ปุ่นไปรุกรานยึดครองเกาหลี จีน เขากวาดต้อนแรงงานจากเกาหลีจีน โดยไม่ได้ไปปิดประเทศ ไปกวาดต้อนให้เข้ามาทำงานในเมือง ในที่ๆ มีความยากลำบากอันตรายทั้งหลาย จนยังเป็นคดีอยู่ทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นการที่บอกว่า FTA เปิดเสรีทางด้านแรงงาน เป็นเรื่องของความละเอียดอ่อนสูงสุด เราก็ต้องวิเคราะห์ว่าสภาพความเป็นจริง เขาไม่ต้องการแต่เขามีแล้ว มีแบบควบคุมไม่ได้ และมีแบบผิดกฎหมาย แล้วเขาก็จะอ้างว่าความรู้สึกประชาชน คืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดในขณะนี้มาจากแรงงานต่างชาติทั้งนั้น แต่พอไปเปิดดูสถิติซึ่งยังดีที่มีหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นที่ยังมีความเป็นธรรมในการเสนอข่าว สถิติตำรวจบอกว่ามีพอๆ กัน และที่สำคัญกว่านั้นคือ ในสถิติที่คนต่างชาติทำผิด จำนวนไม่น้อยเป็นความผิดที่ตัวเองเป็นคนเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ไม่ใช่ตัวเองไปวิ่งราว ไปลักขโมย หรือไปปล้น

ดังนั้น เวลาเราเจรจา FTA เรากำลังเจรจากับกลุ่มผลประโยชน์ที่มีระบบราชการที่แข็งแกร่ง ที่ปกป้องผลประโยชน์เป็นส่วนๆ ในขณะที่ประชาชน สังคมญี่ปุ่น ที่เรียกหา Third Opening เพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นผู้นำ ถูกปิดกั้นในเรื่องของข่าวสารข้อมูล และไม่ได้ใช้พลังอำนาจของตัวเองโดยผ่านทางผู้แทนรุ่นใหม่ที่ยอมรับไม่ได้ว่า ในขณะนี้ญี่ปุ่นกำลังแพ้ทางประเทศต่างๆ โดยเฉพาะจีนเป็นอย่างมาก ที่มีผู้นำรุ่นใหม่รุ่นที่ 4 ที่มีพลวัตร มีความพร้อมที่จะตัดสินใจนโยบายต่างๆ อย่างรวดเร็ว

สรุป เพื่อให้มีการอภิปรายเพิ่มขึ้น ผมเห็นว่าการเป็นผู้นำในเอเชีย ญี่ปุ่นมีความพร้อมในเรื่องของวัตถุ แต่ในเรื่องของซอฟต์แวร์ จะต้องมีการปฏิรูปทางการเมือง จะต้องสร้างนักการเมืองรุ่นใหม่ ที่สะท้อนถึงเสียง

ความต้องการของประชาชนทุกหมู่เหล่าอาเซียนเองพร้อมจะเป็นหุ้นส่วน
อาเซียนเห็นความสำคัญของญี่ปุ่น เช่นเดียวกับที่อาเซียนเห็นความสำคัญ
ของจีน แต่ญี่ปุ่นเองจะต้องแก้ ขจัดปมปัญหาทางประวัติศาสตร์ของตัวเอง
ซึ่งจนถึงทุกวันนี้ เขาตั้งใจปล่อยให้ความไม่ชัดเจน เพราะยังมีผล
ประโยชน์เฉพาะทางติดอยู่ ซึ่งคงจะไม่ใช่ผลประโยชน์ของประเทศชาติใน
ระยะยาว ประวัติศาสตร์ที่ยังไม่ชำระจึงเป็นสาเหตุสำคัญหลักที่แท้จริงอัน
หนึ่งของการที่ทำให้ญี่ปุ่นยังไม่สามารถเป็นผู้นำได้

ขอบคุณครับ

การเมืองใหม่ในญี่ปุ่น : การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง โดย รศ.ดร. ไชยวัฒน์ คำชู คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่านรองปลัดฯพิศาล ท่านอาจารย์ขจิต เพื่อนนักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทั้งจากจุฬาฯ และธรรมศาสตร์ และท่านผู้มีเกียรติ ผมรู้สึกยินดีที่จะมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องการเมืองใหม่ในญี่ปุ่น ปัจจุบันการเมืองของญี่ปุ่น มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับประเทศเรา ถ้าดูแนวโน้มที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การเมืองญี่ปุ่นมีความโน้มเอียงที่จะไปสู่ระบบ 2 พรรค ซึ่งการเมืองของไทยเรา ปัจจุบันก็มีความโน้มเอียงไปในลักษณะการเมือง 2 ขั้วเช่นญี่ปุ่น แต่ในที่สุดจะนำไปสู่ระบบ 2 พรรคหรือไม่นั้น ถ้าเปรียบเทียบ กับญี่ปุ่นแล้ว โอกาสของเราน้อยกว่าของญี่ปุ่น เพราะของเราตอนนี้ดูเหมือนว่าจะมีประมาณพรรคครึ่ง แต่การเมืองไม่ว่าที่ไหน แม้แต่ในวันพรุ่งนี้ก็ไม่มีอะไรแน่นอน

ที่ผมว่าการเมืองไทยกับการเมืองญี่ปุ่น ในบางลักษณะมีอะไรที่คล้ายคลึงกัน เพราะว่าญี่ปุ่นปฏิรูปการเมืองเมื่อปี ค.ศ.1994 มีระบบการเลือกตั้งคล้ายกับของเราที่มีการปฏิรูปภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เมื่อปี ค.ศ.1991 เหมือนกับลอกเลียนแบบกันมาเลย วัตถุประสงค์ของญี่ปุ่นในการปฏิรูปการเมืองครั้งนั้น ก็เพื่อที่จะเปลี่ยนการเมืองญี่ปุ่น จากการที่มี

พรรคเสรีประชาธิปไตยซึ่งครอบงำการเมืองญี่ปุ่นมาเป็นเวลายาวนาน ด้วยความหวังว่าเมื่อระบบการเลือกตั้งใหม่มาถูกมาใช้แล้ว จะสามารถนำไปสู่ระบบ 2 พรรคการเมือง เพื่อที่จะให้พรรคการเมืองอื่นมีโอกาสได้สลับเปลี่ยนมาเป็นรัฐบาลบ้าง

ในประเทศญี่ปุ่นหลังจากมีการปฏิรูป ก็ได้มีการเลือกตั้งมา 3 ครั้งแล้ว ครั้งล่าสุดนั้นมีแนวโน้มว่าพรรคฝ่ายค้านอันดับ 1 ของญี่ปุ่น ได้เสียงในสภาผู้แทนราษฎร เริ่มขยับเข้ามาใกล้กับพรรครัฐบาล ซึ่งก็ไม่ถึงขนาดก้ำกึ่งกัน แต่สัดส่วนในสภาผู้แทนฯ ก็เรียกได้ว่ามากที่สุด ในประวัติศาสตร์การเมืองของญี่ปุ่น ที่พรรคการเมืองพรรคเดียวที่เป็นฝ่ายค้านมีเสียงในสภาผู้แทนฯ ประมาณร้อยละ 36 ของจำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนฯ แม้ว่ารัฐสภาจะประกอบด้วย 2 สภาก็จริง แต่สภาผู้แทนราษฎรเป็นสภาที่มีอำนาจมากกว่าสภาสูง เพราะว่าเป็นสภาที่แต่งตั้งรัฐบาล

สภาพการณ์เช่นนี้ไม่เคยมีมาก่อนในการเมืองญี่ปุ่น ในยุคสงครามเย็น พรรคสังคมนิยมของญี่ปุ่น ก็เคยได้ที่นั่งจำนวนขนาดนี้ คือประมาณร้อยละ 35-36 แต่ปรากฏว่าเมื่อเวลาผ่านไป พรรค LDP ก็ยังครอบงำการเมืองญี่ปุ่น จนกระทั่งพรรค SDPJ แพ้การเลือกตั้งเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1997 คือก่อนที่จะมีกลุ่มปฏิรูปทางการเมือง สำหรับการที่พรรคสังคมนิยมที่เป็นพรรคฝ่ายค้านตลอดกาลพ่ายแพ้ในครั้งนั้นเป็นเรื่องที่พอจะเข้าใจได้ว่า ทำไมคนญี่ปุ่น ถึงไม่ยอมให้พรรคสังคมนิยมเป็นทางเลือก เพราะว่าพรรคสังคมนิยมมีนโยบายต่างกับพรรค LDP อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ ทั้งในด้านนโยบายต่างประเทศ นโยบายความมั่นคง และทั้งนโยบายภายในประเทศ

แต่ในปัจจุบัน คนญี่ปุ่นเริ่มไม่ค่อยกังวลแล้วว่า ระหว่างพรรคฝ่ายค้านอันดับ 1 ในปัจจุบันคือ พรรคมิโนรุโตะ หรือภาษาอังกฤษเรียกย่อๆ ว่า DPJ (Democratic Party of Japan) มีนโยบายไม่ค่อยต่างไปจากพรรค LDP มาก ที่ต่างกันตอนเลือกตั้งที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องปัญหาอิรัก ซึ่งพรรคฝ่ายค้านไม่เห็นด้วยกับนายกรัฐมนตรีโคอิสุมิ เรื่องสนับสนุนสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามในอิรัก แล้วก็ส่งกำลังกองทหารไปร่วมเพื่อฟื้นฟู บูรณะอิรัก โดยฝ่ายรัฐบาลอ้างเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม เพราะฉะนั้น นี่ก็เป็นประเด็นหนึ่ง ที่ทำให้พรรครัฐบาลเสียคะแนนเสียง ความนิยมส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีโคอิสุมิ ล่าสุดจากการเลือกตั้งสภาสูงที่เพิ่งผ่านมาได้ไม่กี่อาทิตย์ เมื่อเดือนกรกฎาคมนี้ เพราะนายกรัฐมนตรีโคอิสุมิ ไปตกลงกับผู้นำของสหรัฐอเมริกา โดยที่คนญี่ปุ่นยังไม่ทราบเลยว่า รัฐบาลจะให้ทหารของญี่ปุ่นอยู่ในอิรักต่อไป หลังจากการถ่ายโอนอำนาจแล้ว ทำให้พรรคฝ่ายค้านโจมตีรัฐบาลว่ายอมทำตามสหรัฐอเมริกามากเกินไป

ในเรื่องภายในของญี่ปุ่นเอง นายกรัฐมนตรีโคอิสุมิตอนที่ได้รับการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อ 3 ปีที่แล้ว (เม.ย.2001) เป็นนายกรัฐมนตรีที่ได้รับความนิยมสูงสุดของญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อัตราคะแนนนิยมประมาณร้อยละ 80 เมื่อได้รับความนิยมจากประชาชนมากถึงขนาดนั้น ทำให้มีอำนาจต่อรองสูงภายในพรรคการเมืองของเขาเอง เพราะว่านายทากะ โคอิสุมิได้แรงค์ที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเรียกว่าปฏิรูปทางโครงสร้าง แล้วเมื่อท่านได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างล้นหลาม ทำให้ท่านกล้าที่จะผลักดันนโยบายปฏิรูปของท่าน ท่านถึงกับกล้าพูดเลยว่า ถ้าภายในพรรคมีการต้านทานโครงการปฏิรูปของท่าน ท่านจะทำให้พรรคแตกเป็นเสี่ยงๆ เลย พอท่านทำงานมาได้ 3 ปี ประชาชนญี่ปุ่นที่คาดหวังไว้สูงก็เริ่ม

ผิดหวังบ้าง เพราะว่าปฏิรูปไปยังไม่มากเท่าที่ควร ในขณะที่เดียวกัน ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งครั้งหลังสุดของสภาสูงท่านก็คะแนนนิยมตกต่ำลงครึ่งหนึ่ง ตอนนี้ต่ำกว่าร้อยละ 40 จากที่เคยได้ร้อยละ 80 ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งดังที่ผมได้อธิบายไปแล้วว่าเป็นเพราะนโยบายต่างประเทศที่ไปสนับสนุนการล่มสลายของสหรัฐอเมริกาในอิรัก อีกส่วนหนึ่งก็คือเรื่องเกี่ยวกับกองทุนบำเหน็จบำนาญ ซึ่งมีเรื่องอื้อฉาวว่า นายกษิโคอิสุมิไม่ได้จ่ายเงินในช่วงบางเวลาเข้ากองทุนอันนี้ และท่านก็ผลักดันร่างกฎหมายโดยใช้เสียงข้างมากในสภาปฏิรูประบบกองทุนบำเหน็จบำนาญ ซึ่งทำให้คนญี่ปุ่นต้องจ่ายค่าเบี้ยประกัน (premium) มากขึ้น แต่ผลตอบแทนน้อยลง อันนี้ก็เลยสร้างความไม่พอใจให้กับผู้ลงคะแนนเสียง

ความจริงแล้ว หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านดาวรุ่งดวงใหม่ นายนาโอโตะ คาน (Naoto Kan) ก็เป็นคนที่เรียกว่าอยู่ในสายตาของประชาชนญี่ปุ่น ที่จะมาแข่งขันกับนายโคอิสุมิ แต่ตัวเองก็พลาดท่าเหมือนกัน คือ ได้ทำอย่างที่ว่า โคอิสุมิทำคือไม่ได้จ่ายเงินค่ากองทุนบำเหน็จบำนาญ แต่ท่านลาออกจากการเป็นหัวหน้าพรรคแล้ว ตอนนี้ผู้นำคนใหม่ของพรรคฝ่ายค้าน คือนายคะซึยะ โอคาตะ (Katsuya Okada) ผลการเลือกตั้งสภาสูงที่ผ่านมาเมื่อวันที่ 11 ก.ค. เป็นการตอกย้ำว่าระบบ 2 พรรคของญี่ปุ่น อาจจะไม่ไกลเกินไปแล้ว อาจเกิดขึ้นได้ เพราะผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ถึงแม้ว่าสภาสูงนี้จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลก็ตามที เพราะอย่างที่ผมเรียนไปแล้วว่า สภาผู้แทนเป็นสภาที่กำหนดว่าใครจะเป็นรัฐบาล ก็ปรากฏว่า พรรค DPJ นี้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามามากกว่าพรรคเสรีประชาธิปไตย นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่พรรคฝ่ายค้านได้ที่นั่งในการเลือกตั้งมากกว่าพรรคฝ่ายรัฐบาล

เราก็ต้องมาดูว่า พรรค 2 พรรคนี้อะไรแตกต่างกัน หมายถึง คนญี่ปุ่นจะมีทางเลือกอะไรใหม่หรือเปล่า ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งสภาสูง ก็มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร มีการขับเคลื่อนเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองของญี่ปุ่น ที่การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งใช้นโยบายมาแข่งขันกันอย่างชัดเจน แต่จริงๆ แล้ว ในรายละเอียดไม่ค่อยแตกต่างกันมาก มีแต่ว่าพรรคฝ่ายค้านกำลังจะบอกว่า สิ่งที่น่ายกย่องคือ สุมิ จะปฏิรูปนี้ ทำไม่ได้หรอก เพราะว่าพรรครัฐบาลไปอึดกับข้าราชการประจำ ในญี่ปุ่น อิทธิพลของข้าราชการประจำมีอย่างสูงมากในการกำหนด นโยบายสาธารณะ นอกจากนั้นกลุ่มธุรกิจกลุ่มผลประโยชน์ที่สนับสนุนพรรค LDP ยังเป็นอุปสรรคต่อการที่จะปฏิรูปทางการเมือง และปฏิรูปทาง เศรษฐกิจด้วย พรรคฝ่ายค้านบอกว่าถ้าพรรคเขาได้เป็นรัฐบาลจะดึง อำนาจในการกำหนดนโยบายออกจากมือของข้าราชการ แต่ในขณะเดียวกัน พรรคของเขาก็บอกว่าถ้าได้เป็นรัฐบาล เขาจะดึงอดีตข้าราชการมาเป็น รัฐมนตรี เช่นอดีตข้าราชการมือหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากในญี่ปุ่น เคยเป็นปลัด กระทรวงการคลัง และในวงการต่างประเทศเป็นที่รู้จักดี คือ Mr. Yen เพราะว่า เมื่อท่านปลัดท่านนี้ออกมาพูดเมื่อไร จะรู้เลยว่าค่าเงินเยนจะแพงหรือ จะถูกลง อดีตข้าราชการท่านนี้คือ นายเออิซากุ ซาคากิบาระ (Eisaku Sakakibara)

เรื่องที่แปลกคือ เรื่องที่โจมตีข้าราชการ แต่ปรากฏว่าเดี๋ยวนี้ ข้าราชการที่เกษียณไปแล้วอยากจะเล่นการเมือง มาลงพรรคฝ่ายค้าน ซึ่ง เมื่อก่อนข้าราชการที่เกษียณราชการแล้วและอยากจะเล่นการเมืองส่วนใหญ่จะไปลงพรรค LDP มากกว่า เพราะว่ามีโอกาสได้เป็นรัฐบาล คือไม่มีใครเป็นข้าราชการลงเลือกตั้งแล้วอยากจะเป็นฝ่ายค้าน แต่ขณะนี้ คล้ายๆ

กับข้าราชการรู้สึกว่าจะแนวโน้มของพรรคฝ่ายค้านปัจจุบันนี้ มีโอกาสที่จะเป็นรัฐบาลได้ ก็มีจำนวนข้าราชการมาสมัครเป็นสมาชิกของพรรคมากขึ้น ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า การเมืองญี่ปุ่นตอนนี้ ตัวแปรที่สำคัญอยู่ที่กลุ่มผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่เรียกกันว่า Unaffiliated Voters คือผู้ออกคะแนนเสียงที่ไม่จงรักภักดีต่อพรรคหนึ่งพรรคใด แต่จะหันไปสนับสนุนพรรคไหนก็ได้ที่พอใจในช่วงเวลานั้นๆ ขณะที่พรรค LDP การที่ปฏิรูปก็มีผลกระทบต่อตัวเอง เพราะว่าไปกระทบกับกลุ่มผลประโยชน์ที่เคยสนับสนุนตัวเอง การเปิดตลาดเกษตรมากขึ้น ฐานเสียงชาวนาที่เคยสนับสนุนพรรคมาเป็นเวลายาวนานก็เริ่มผูกরণการที่จะตัดลดงบประมาณก่อสร้างงานสาธารณะ ก็ไปตัดผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์บริษัทก่อสร้าง ที่ผ่านมากองงานที่ทำงานได้รับผลพวงจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล โดยการได้รับงบประมาณจากโครงการสร้างงานสาธารณะ

การที่จะปฏิรูปการไปรษณีย์ของญี่ปุ่น ซึ่งอันนี้ก็เป็นหัวคะแนนที่สำคัญของพรรค LDP การไปรษณีย์ของญี่ปุ่นไม่ใช่แค่รับ-ส่งจดหมายอย่างเดียวยังเป็นสถาบันที่ออมทรัพย์มีเงินออมทรัพย์ที่มากที่สุดในโลกด้วย ทั้งยังทำหน้าที่เป็นบริษัทประกันอีกด้วย เพราะฉะนั้น บารุไปรษณีย์ของพวก Post Master ในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งเมื่อก่อนนั้นเคยเป็นหัวคะแนน ฐานเสียงที่สำคัญของพรรค LDP แต่ปรากฏว่า นายโคอิสุมิเป็นคนริเริ่มผลักดันที่จะแปลงให้กิจการไปรษณีย์เป็นของเอกชน ซึ่งจะเริ่มแปรสภาพตั้งแต่ปี ค.ศ.2007 ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เสียประโยชน์

เมื่อก่อนที่พรรค LDP ครองอำนาจอยู่ได้นาน และมีฐานกลุ่มผลประโยชน์สนับสนุน เมื่อเลือกตั้งที่ไร พวกเขาประจำก็จะลงคะแนนให้พรรคนี้ เพราะว่าพรรคนี้จะเป็นผู้ที่ช่วยปกป้องผลประโยชน์แทนตัวเอง แต่ตอนนี้

ปฏิรูปไปปฏิรูปมาตัวเองก็กินเนื้อตัวเอง ดังนั้น ถ้าหากว่าพรรคนี้ต้องการที่จะครองอำนาจต่อไป ก็จะต้องอาศัยพวก “Unaffiliated Voters” ซึ่งถือกันว่าเป็น “Swing Vote” เพราะว่าฐานเดิมนั้นฟังไม่ได้ ก็จะต้องมีนโยบายและผู้สมัครที่ดึงดูดเสียงเลือกตั้งมากขึ้น จะไปหวังความแน่นอนเหมือนเมื่อก่อนไม่ได้แล้ว และพรรคเองก็ต้องมีการปฏิรูป อย่างเช่นมีการเสนอว่าตอนนี้ผู้แทนที่จะสมัครในนามของพรรค LDP ไม่ใช่เลือกจากคนในพรรคเท่านั้น แต่ต้องเปิดให้คนที่อยู่นอกพรรคซึ่งมีหน่วยก้านดี มีชื่อเสียงดี มีความสามารถ เข้ามาสมัครในนามของพรรคด้วย คือเมื่อก่อนนี้ นักการเมืองอาวุโสจะเป็นคนขึ้นเป็นขีต่าย ใครจะได้ลงในนามของพรรคต้องเป็นคนของกลุ่ม และขึ้นอยู่กับการเมืองภายในพรรค ตอนนี้เริ่มเปิดโอกาสให้คนภายนอกพรรคได้มีโอกาส ทำให้พรรคมีภาพลักษณ์ว่าเป็นพรรคที่มีฐานกว้างขวางมากขึ้น และในขณะเดียวกัน การกำหนดนโยบายก็พยายามที่จะสร้าง “คลังสมอง” (Think Tank) ขึ้นมาในพรรค เพื่อที่จะระดมความคิดใหม่ๆ ที่จะเสนอให้กับพรรค เพื่อที่จะนำไปสู่การเป็นนโยบายของรัฐบาล

และอีกประการหนึ่ง ในการที่จะแต่งตั้งตำแหน่งสำคัญทั้งในพรรคและในรัฐบาล ก็จะต้องคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาคุณสมบัติว่าใครเหมาะสม จะไม่ได้แต่งตั้งในลักษณะเหมือนอย่างแต่ก่อน ซึ่งอาศัยว่าใครอยู่ Faction ไหน ซึ่งในพรรค LDP มีการแตกกลุ่มกันหลายกลุ่ม ประมาณ 5-6 กลุ่มภายในพรรคที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1955 สำหรับ LDP Faction กลายเป็นสถาบันภายในพรรค มีสำนักงานของตัวเอง มีหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้ากลุ่มนี้มีเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะได้เป็นหัวหน้าพรรคต่อไป แล้วถ้าหากว่าพรรคมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนฯ ตัวเองก็จะได้เป็นนายกรัฐมนตรี

เพราะฉะนั้น ในการแต่งตั้งคณะรัฐบาล ในแต่ละครั้งจะต้องคำนึงถึงดุลแห่งอำนาจภายในพรรคในระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในพรรค ที่นายโคอิสุมิบอกว่าริเริ่มการเมืองใหม่ของญี่ปุ่น เนื่องจากว่าตัวเองไม่ได้ต้องพึ่งการเมืองระหว่างกลุ่ม (Factional Politics) เพราะได้รับความนิยมนจากประชาชน ทำให้เขาสามารถแต่งตั้งบุคคลที่เขาเห็นว่าเหมาะสมได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า ตำแหน่งนี้ต้องมาจาก Faction นั้น Faction นี้ แล้วที่จะพิสูจน์อีกครั้งหนึ่งว่าตัวเองจะทำได้ต่อไปหรือไม่ ก็จะมีการปรับ ครม. ในเดือน ก.ย. นี้ ซึ่งหลังจากนั้นแล้ว เราอาจจะมาดูกันอีกครั้งว่า เขายังสามารถพูดได้ไหมว่าตอนนี้เขาได้ทำให้พรรค LDP เป็นพรรคแห่งการปฏิรูป และเป็นพรรคที่จะนำการปฏิรูปไปสู่ความสำเร็จแล้ว

สำหรับตอนนี้ อย่างที่กล่าวแล้วคือ เขาพยายามจะผลักดันในเรื่องการจัดแปรรูปรัฐวิสาหกิจของการไปรษณีย์ และมีเสียงวิจารณ์ว่า จะดำเนินการอยู่แค่นี้เองหรือ เหลืออีก 2-3 ปีที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ไม่มีความคิดริเริ่มอะไรอีกแล้วหรือ เพราะฉะนั้นท่านก็เลยบอกว่า ในด้านการต่างประเทศ ท่านก็จะดำเนินนโยบายสถาปนาความสัมพันธ์ขึ้นปกติกับเกาหลีเหนือ แต่ก็มีคนบอกว่าแค่นี้ไม่ทำให้เป็นที่ดึงดูดของผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรอก เพราะฉะนั้นกระทรวงการต่างประเทศ เลยเข้ามาช่วยว่า ต้องมาเริ่มรณรงค์ให้ญี่ปุ่นมีบทบาทในการปฏิรูปสหประชาชาติ เพื่อที่จะทำให้ญี่ปุ่นได้มีโอกาสเป็นสมาชิกประเภทถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ เพราะว่าญี่ปุ่นก็เป็นสมาชิกจะครบรอบ 50 ปีแล้ว และมีฐานะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับ 2 ของโลก แต่อำนาจทางการเมืองและอิทธิพลทางการเมืองนั้นไม่สมกับฐานะ เพราะฉะนั้นตอนนี้ นายคาโงอิสุมิกิเลยเอาข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศนี้มาเป็นอีก

นโยบายในการที่จะทำให้สำเร็จภายใต้การนำของตน ในอนาคตพรรค LDP จะเป็นแกนนำหรือครอบงำการเมืองญี่ปุ่นต่อไปหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับพรรคฝ่ายค้านว่าจะมีความสามารถทำให้คนญี่ปุ่นมีความรู้สึกมั่นใจว่า ถ้าพรรคนี้ได้ขึ้นมาเป็นรัฐบาล เปลี่ยนไปจากพรรค LDP แล้ว จะสามารถนำพาญี่ปุ่นไปได้ด้วยดีได้หรือไม่

อย่างที่ได้กล่าวแล้วว่า เมื่อก่อนนั้น ถึงแม้คนจะไม่ชอบพรรค LDP แต่ทางเลือกอื่นมันไม่มี เพราะว่าถ้าไปเลือกอีกข้างหนึ่งจะมีนโยบายที่เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือเลย แต่ครั้งนี้ตอนนี้ นโยบายของพรรคฝ่ายค้านอันดับ 1 มีความใกล้เคียงกับพรรค LDP มาก แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ว่า พรรคฝ่ายค้านอันดับ 1 เป็นที่รวมของความหลากหลาย มาจากการรวมตัวของพวกสายเหี่ยว สายพิราบ สายกลาง ฯลฯ ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย ด้านความมั่นคงของญี่ปุ่น ความเป็นเอกภาพของนโยบายยังไม่ชัดเจน และผู้นำซึ่งมาแทนที่ผู้นำคนเดิม ซึ่งมีปัญหาอื้อฉาวเกี่ยวกับเรื่องการไม่จ่ายเงินกองทุนบำเหน็จบำนาญ คือ นายโອกาดะนั้น ตอนนั้นก็กำลังไปเก็บตัวร่างนโยบายเพื่อที่จะชิงตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรคต่อไปในปลายเดือน ส.ค. นี้ เพราะฉะนั้น เรายังไม่เห็นภาพที่ชัดเจนว่า พรรคฝ่ายค้านอันดับ 1 ของญี่ปุ่น ภายใต้ผู้นำคนใหม่ จะมีความสามารถที่จะผลักดันนโยบายอะไร ที่ดึงดูดความสนใจของคนญี่ปุ่น ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งครั้งถัดไป

เพราะฉะนั้น ตอนนี้ ในอนาคต ไม่ว่าพรรค LDP จะเป็นรัฐบาลต่อ หรือพรรคฝ่ายค้านขึ้นมาเป็นรัฐบาลแทน นโยบายโดยรวมแล้วจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงมากไปจากเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ นอกจากนี้ ผู้นำคนใหม่ของพรรคฝ่ายค้าน จะถูกกดดันให้ต้องแสดงจุดยืนที่ชัดเจนในหลายเรื่อง ซึ่งขณะนี้เองก็มีปัญหาปวดหัวแล้ว เพราะว่า ภายในพรรคมีข้อเสนอที่ทำให้

เขาต้องตัดสินใจ ที่สำคัญในเฉพาะหน้านี้ ก็คือ เรื่องที่ภายในพรรคมี
นักการเมืองสายเหยี่ยวที่ต้องการให้ญี่ปุ่นมีกองกำลังแยกต่างหากมาจาก
กองกำลังป้องกันตนเอง เพื่อที่จะนำเอากองกำลังส่วนนี้ไปร่วมมือกับ
สหประชาชาติในการรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศ ในขณะที่พวกสาย
พิราบ พวกรุ่นใหม่ภายในพรรค ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของนักการเมือง
อาวุโสภายในพรรค เพราะฉะนั้นเขาเองจะต้องตัดสินใจว่าเขาจะเข้า
ข้างพวกรุ่นใหม่ หรือจะเข้าข้างพวกนักการเมืองรุ่นเก่า อันนี้จึงเป็นปัจจัย
อีกอันหนึ่งที่จะทำให้ทราบได้ชัดเจนว่าในที่สุดแล้ว คนญี่ปุ่นจะยอมไว้วางใจ
ให้พรรคนี้ให้ขึ้นมาเป็นรัฐบาลแทนพรรค LDP หรือไม่

ญี่ปุ่นกับระบบเศรษฐกิจในเอเชีย

โดย รศ. ไฉ จามรมาน

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เฝ้าสติทุกท่านครับ ต้องขอบคุณที่ให้ผมมาสนทนากับท่านในเรื่องเกี่ยวกับ “ญี่ปุ่นกับระบบเศรษฐกิจใหม่” ความจริงแล้วเราคงไม่พูดขนาดที่จะเป็น “ระเบียบ” เราเรียกว่า “ระเบียบธุรกิจใหม่” คือไม่ใช่ถึงขนาด “New Economic Orders” แต่ผมคิดว่ามันเป็นเรื่องของเอเชียในศตวรรษหน้า

ผมคิดว่ายุทธศาสตร์ที่สำคัญของญี่ปุ่นในเอเชียในศตวรรษที่ 21 มี 2 ข้อด้วยกัน ข้อแรก ASEAN + 3 ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของญี่ปุ่น ทำไม ASEAN+3 จึงเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับญี่ปุ่นเหตุผลก็คือ ญี่ปุ่นเองไม่มีทรัพยากรต้องนำเข้า เมื่อนำเข้ามาแปรรูปแล้วก็ต้องส่งออก เพราะเศรษฐกิจของญี่ปุ่นพึ่งการส่งออกมากในระยะแรก ระยะที่ 2 ญี่ปุ่นเริ่มจะไปลงทุนต่างประเทศ ซึ่งญี่ปุ่นก็บ่นเสมอว่า ปริมาณการลงทุนของประเทศญี่ปุ่นเมื่อเปรียบเทียบกับอเมริกาแล้วน้อยมาก ญี่ปุ่นจึงเริ่มลงทุนต่างประเทศมากขึ้น แต่กลไกการลงทุนต่างประเทศของญี่ปุ่นมีลักษณะแบบกองเรือ คือพูดง่าย ๆ ว่าบริษัทแม่ต้องออกไปก่อน แล้ว Sub Contracting จะ

ออกตามพ้อออกไปได้สักพักจะปรากฏว่าภายในญี่ปุ่นก็กลัวคือว่าจะเหลือแต่ Headquarter ฐานการผลิตกระจายไปหมด พอฐานการผลิตกระจายไปหมดก็เป็นปัญหาของญี่ปุ่น แต่ญี่ปุ่นรู้ว่าฐานการผลิตของญี่ปุ่นอาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในประเทศก็ได้ เพียงแต่จะต้องสร้างอุตสาหกรรมใหม่ขึ้นมาทดแทนของเดิม ดังนั้นยุทธศาสตร์สำคัญของญี่ปุ่นก็คือ การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อมุ่งตลาดใหญ่ ความจริงแล้ว ASEAN+ 3 นั้นเป็นเป้าหมายสำคัญและเป็นเป้าหมายสุดท้าย เพราะ APEC ก็ตาม FTA ก็ตาม เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของการเข้าสู่ ASEAN+ 3 ยุทธศาสตร์สำคัญข้อที่ 2 ของญี่ปุ่นก็คือ ต้องการ balance ภูมิภาคนี้ให้มีเสถียรภาพ เนื่องจากจีนเติบโตขึ้น การลงทุนก็ไหลไปจีนมากเกินไป พอการลงทุนไหลไปจีนมาก ความเสี่ยงก็เกิดขึ้นจากการที่ฐานการผลิตจะไปกระจุกตัวอยู่ที่จีน ส่งผลต่อภูมิภาคทั้งหมด ที่เป็นอย่างนั้นเนื่องจากเอเชียมีความเสี่ยง ระบบความเสี่ยงของเอเชียอยู่ที่ระบบการเงิน คือระบบการเงินของเอเชียนั้นยังไม่เข้มแข็ง ซึ่งหมายความว่าเอเชียยังไปผูกพันอยู่กับสกุลดอลลาร์อยู่ เพราะฉะนั้น ประเด็นสำคัญของการ balance ภูมิภาคนี้เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นพยายามทำ ซึ่งก็คือ การจัดระเบียบเกี่ยวกับเรื่องการเงินใหม่ เริ่มเป็นขั้นตอน เช่นการประชุมที่เชียงใหม่ การทำตลาดพันธบัตรเงินสกุลท้องถิ่น แล้วก็สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการกระจายฐานการผลิตออกไปทั่วเอเชีย

สำหรับเอเชียในศตวรรษที่ 21 ใครปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมเร็วกว่ากันคนนั้นจะได้เปรียบ ดังนั้น สิ่งที่ต้องทำในเอเชียคือ การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม และการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมทั้งหมดในตอนนี้มีแนวโน้มว่า เราจะใช้ FTA เป็นเครื่องมือ ก็คือจะปรับกับใคร แล้วจะปรับเร็วมากน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้น FTA นั้น เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้

เกิดการปรับเท่านั้นเอง เพราะ FTA นี้เป็น Pressure จากภายนอก ในขณะที่ภายในประเทศไม่ยอมปรับ เนื่องจากปรับแล้วเสียหาย ดังนั้นประเด็นก็คือ จะปรับโครงสร้างอย่างไร

ถึงแม้เอเชียในปี 1997, ก่อน 1997 และหลัง 1997 มีลักษณะที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ศตวรรษที่ 21 ตอนนี้เป็นประมาณปี 2004 เราเป็นการเปลี่ยนแปลงจากของเดิมเท่านั้น คือมากขึ้น เร็วขึ้น เพิ่มขึ้น และทุกประเทศคิดเหมือนกันก็คือ คิดจะส่งสินค้าไปยุโรปและอเมริกา จีนก็เหมือนกัน จีนไม่ได้หวังตลาดเอเชีย แต่จีนหวังตลาดยุโรป ดังนั้นจีนจึงกำลังพัฒนาประสิทธิภาพ เพื่อจะเข้าไปในตลาดยุโรปและอเมริกา และจีนกำลังต้องการปรับโครงสร้างด้านอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน

ประเด็นต่อมาคือ รูปแบบของระบบเศรษฐกิจเอเชียจะเป็นอย่างไร ญี่ปุ่นเสนอว่า ให้มีการแบ่งงานระหว่างกัน ที่เรียกว่า Horizontal Division of Labors ก็คือผลิตชิ้นส่วน และแลกเปลี่ยนชิ้นส่วนระหว่างกัน เช่น รถยนต์แล้วไปอิเล็กทรอนิกส์ มีผู้ร่วมหลายคน แต่สำหรับ Automobile นี้ผมคิดว่าไม่ใช่ น่าจะเป็น Cluster กระจุกลอยในบางแห่งเท่านั้นเพราะว่าการส่งออก Automobile นั้นไม่ถ่วงน้ำหนักในเอเชีย

ดังนั้น ปัญหาของเอเชียอยู่ตรงไหน ประเด็นก็คือเอเชียทำ Assembling เป็นส่วนใหญ่ เอเชียก็จะมี Assembler กับ Supporting Industry ปัญหาก็คือ จะทำอย่างไรที่จะทำให้สถาบัน SMEs สามารถ Internationalize ได้ อันนี้เป็นปัญหาสำคัญที่สุดที่ญี่ปุ่นเองก็ปวดหัว จะเปิดโอกาสให้ SMEs ออกต่างประเทศได้อย่างไร สิ่งที่เขาต้องการคือ Harmonize ระบบ SMEs หมายความว่า SMEs ไปอยู่ที่ไหนก็ตามก็จะ

สามารถดำเนินกิจการได้ เพราะจริงๆ แล้วเอเชียเป็นกลุ่ม คือ ไม่ใช่
อุตสาหกรรมที่เป็น One Package

ปัญหาของเอเชียในปัจจุบันคือ ทุกคนกำลังทำ Regionalizing กัน
หมดเลย การทำ Regionalizing ทำพร้อมๆ กับ Globalization ภูมิภาคเอเชีย
Globalization เร็วที่สุด ญี่ปุ่นก็บอกว่า Concept ของการ Globalization น่า
จะเป็น Concept ของ Regionalization ก่อน คือรวมกันเป็นกลุ่มๆ ก่อน จาก
อาเซียน ก้าวมาเป็นเอเปก แต่ปรากฏว่าเอเปกไม่ประสบความสำเร็จ เอเปก
ทำช้า ซึ่งแนวความคิดก็คือ จะใช้ FTA นั้นเป็นตัวกระตุ้นให้กระบวนการ
เจรจาแบบ Multilateral เกิดขึ้นเร็วที่สุด เพราะฉะนั้น ญี่ปุ่นพูดเสมอว่า
FTA กับ Multilateral ต้องไปด้วยกัน และเป้าหมายไกลที่สุดนั่นคือ ASEAN+3

ลองมาดูฝ่ายธุรกิจดูบ้าง ธุรกิจกำลังคิดอะไรอยู่ ธุรกิจในเอเชีย
กำลังถามว่าถ้าขยายไปลงทุนในประเทศนั้นแล้วเราจะแบ่งงานกับประเทศนั้น
อย่างไร แนวความคิดก็คือ กำลังจะแบ่งงานกันระหว่าง Headquarter
หรือระหว่าง Prototype Production ที่ตัวเองมี กับการลงทุนใน
ต่างประเทศของตัวเอง ตอนนี้ทุกคนกำลังปรับตรงนี้อยู่

สิ่งที่สำคัญที่เราจะเห็นว่า ระบบเศรษฐกิจใหม่เปลี่ยนแปลง ก็คือ
รูปแบบการค้าของเอเซียนมันเปลี่ยนไป เป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การ
เติบโตของจีน ตลาดจีนขยายใหญ่ขึ้น แล้วจีนก็เป็นตลาดที่สำคัญอันหนึ่ง ที่
ทุกคนมุ่งเข้าไป ญี่ปุ่นก็เข้าไปลงทุน เกาหลีก็เข้าไปลงทุน ตอนนี้จีนนำเข้า
เครื่องจักรมาก ทั้งจากญี่ปุ่นและเกาหลี เมื่อเรามองดูความสามารถใน
การแข่งขัน จีนมีความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนมากอยู่
สูงพอสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอาเซียนด้วยกัน เพราะว่าค่าจ้าง
แรงงานได้เปรียบ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อจีนเติบโตขึ้น จีนก็ต้องการสินค้า
จากญี่ปุ่น เกาหลี และประเทศอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นด้วย

ดังนั้น รูปแบบการค้าในเอเชียจะเปลี่ยน คือ เราจะค้าขายระหว่างกันมากขึ้น และอะไรเป็นตัวกำหนดทิศทางการค้าของเอเชีย คำตอบคือ การลงทุนจากต่างประเทศ สาเหตุที่การลงทุนจากต่างประเทศเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะการลงทุนต่างประเทศนำเอา Technology ไปด้วย คือเอเชียมีจุดอ่อนตรงที่ไม่ได้พัฒนา Technology เอาไว้ เมื่อเป็นอย่างนั้น การลงทุนต่างประเทศ เมื่อไปที่ไหนก็จะนำเอา Technology ไป พอนำไปแล้วถ่ายทอด Technology ได้หรือไม่ อะไรเป็นตัวรับในการถ่ายทอด Technology ของเอเชีย คำตอบคือการพัฒนาคนนั่นเองที่เรียกกันว่า Human Resources Development ดังนั้น การเปรียบเทียบว่าประเทศนั้นถ่ายทอด Technology อย่างไรบริหารคนอย่างไร บริหารคนและบริษัทมีประสิทธิภาพอย่างไร เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขที่สำคัญที่รูปแบบเกิดการเคลื่อนย้ายของทุน เพราะฉะนั้นปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายของทุนเข้าจีนที่มามาก ก็เกิดความเสี่ยงมาก ความเห็นของเอกชนก็ยังเห็นว่าต้องเข้าไปในจีนให้มากกว่านี้ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลมองว่า มีความเสี่ยงมากที่จะไปกระจุกตัวอยู่ที่จีน น่าจะมีการกระจายไปที่อื่นบ้าง อย่างไรก็ตาม ช่วงหลังปี 2002-2003 เกิดการชะลอตัวของการลงทุนในจีน เพราะว่า SARS ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดใหม่ของธุรกิจเป็นแบบ Survey หมายความว่าการทำงานธุรกิจในจีนมีความเสี่ยง เพราะฉะนั้น ในจีนมีการลงทุนในระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจะหมุนไปที่เวียดนาม ไปลงทุนที่เวียดนาม ต่อมาไปลงทุนที่อินเดีย เวลาลงทุนก็จะดูที่ขนาดตลาด ความคุ้มทุน และลักษณะการลงทุนต่างๆ ไป จะเห็นว่า จะเริ่มจาก Labor Intensive สักระยะหนึ่ง แล้วหลังจากนั้นก็ค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็น Capital Intensive ในภายหลัง

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ของระบบเศรษฐกิจเอเซีย หรือ กรอบใหม่ของเอเซียก็คือเอเซียหนึ่งไม่พ้นที่จะต้องทำการเปิดเสรีระหว่างกัน และเมื่อเปิดการค้าเสรีระหว่างกันได้แล้ว สิ่งสำคัญที่ได้คือได้ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม ญี่ปุ่นบอกเสมอว่า อยากได้โครงสร้างอุตสาหกรรม ซึ่งเป็น Increasing Return ก็คือ ใส่ Input ไปน้อย Output ต้องขยายตัวสูง รวมทั้งให้ความสนใจอุตสาหกรรม มากกว่าเกษตรกรรม และสนใจ Hi-tech มากกว่าอุตสาหกรรมหนัก

การกระตุ้นก่อให้เกิดการเปิดระบบเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นก็เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ญี่ปุ่นไปเจรจาเพื่อสร้างเอเปกก่อนโดยไปคุยกับทางด้านออสเตรเลีย แล้วก็สร้างเอเปก หลังจากนั้นญี่ปุ่นก็ไปสนใจเปิด FTA แนวความคิดของการทำ FTA ก็คือ เจรจากับเกาหลี สาเหตุเพราะต้องการปรับโครงสร้าง ถ้ามีการทำ FTA กับเกาหลีแล้ว ธุรกิจบางธุรกิจของญี่ปุ่น จะต้องเริ่มปรับตัว หลังจากนั้นก็ได้ไปเจรจากับสิงคโปร์ เพื่อที่จะชวนสร้างการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจของอาเซียนซึ่งสิงคโปร์มีความเหมาะสม เพราะไม่มีสินค้าเกษตรและสิงคโปร์ก็ต้องการทำ FTA กับญี่ปุ่นด้วย เพราะสิงคโปร์ต้องการเป็น Hub เหมือนกัน ฝ่ายอาเซียนก็เลยเริ่มปรับนโยบายใหม่ว่าจะขอเข้ามีส่วนร่วมด้วย เพราะเกมนี้คือใครช้าก็จะรู้สึกเสียเปรียบ

แต่ในที่สุดถ้าถามว่าญี่ปุ่นกลัวในการที่จะร่วมเศรษฐกิจกับจีนหรือไม่ คำตอบคือญี่ปุ่นก็อยากจะเข้าไปร่วมกับจีน และความจริงแล้ว โครงสร้างการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนตอนนี้ การส่งออกก็เป็น 1% ของ GDP เท่านั้น ไม่ได้มีผลอะไรมาก และญี่ปุ่นเห็นว่า แนวความคิดใหญ่ก็คือ ถ้ากลุ่มอาเซียน จีน เกาหลี ญี่ปุ่น รวมกันได้ เศรษฐกิจจะมีเสถียรภาพขึ้น แล้วขนาด

เศรษฐกิจจะใหญ่ขึ้น ซึ่งประเด็นนี้เป็นภาพใหม่หลังปี 1997 เพราะปัญหาจริงๆ คือ ปัญหาการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรม ไม่ใช่ปัญหาว่าใครจะได้กำไรจากการส่งออก การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมนั้นต้องยอมให้อุตสาหกรรม Merge ระหว่างกัน แล้วก็ลดอุตสาหกรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพทิ้งไป แล้วเลือกอุตสาหกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศนั้นไว้ ดังนั้น Key ในการปรับตัวนี้ก็คือ Global Network เพื่อกำหนดอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์

ในกระบวนการการปรับอุตสาหกรรม จะมีปัญหาเกิดขึ้นคือ การปรับเรื่องคน เรื่องแรงงานว่าจะปรับอย่างไร ญี่ปุ่นเรียนรู้จากจีนในการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม สิ่งที่จีนทำคือ จีนปรับระบบการศึกษาเร็วมาก และมีการทำวิจัย จากการศึกษาพบว่า การปรับระบบการศึกษา ทำให้จีนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ญี่ปุ่นผลิตวิศวกรได้ 120,000 คน จีนผลิตได้ 5 เท่า จีนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งญี่ปุ่นก็เรียนรู้จาก Model พวกนี้

อีกประเด็นหนึ่ง คือ หนังสือปกขาว คนที่ดูแลทางด้านนี้ก็คือ กระทรวงอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ (METI) ในสมุดปกขาว ปี 2004 ญี่ปุ่นพูดถึงเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งซึ่งญี่ปุ่นจะใช้วิธีนี้เป็น Key สำคัญของโครงสร้างใหม่ กล่าวคือญี่ปุ่นคำนวณต้นทุนของทรัพย์สินทางปัญญาของตนเอง อเมริกาก็ได้ทำอย่างนั้น คือต้องการที่จะปกป้อง และใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการที่จะสร้างกำไรกลับคืนให้แก่อุตกิจ เพื่อให้ธุรกิจสามารถที่จะขยายตัวได้ ผมได้มีโอกาสพบกับปลัดกระทรวง METI ครั้งหนึ่ง ท่านพูดกับผมเป็น Message ที่สำคัญว่า สายสังคมนศาสตร์ของญี่ปุ่นไม่เก่งเลยนะ พวกนักกฎหมายเราทำอะไรกัน

ทำไมเราไม่ดูแลเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งทรัพย์สินทางปัญญาจะเป็น Key สำคัญของธุรกิจในศตวรรษที่ 21 ญี่ปุ่นมี Technology มากเหลือเกิน เพราะฉะนั้น แนวความคิดของญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินทางปัญญานี้จะเปลี่ยนไป ซึ่งกรอบนี้เป็นกรอบที่สำคัญมาก

ระเบียบใหม่ของเอเชีย คงหนีไม่พ้นการ Liberalization อย่างแน่นอน แต่ประเด็นของเราก็คือการเงินของเอเชียจะทำอย่างไร โครงสร้างอุตสาหกรรมในแต่ละประเทศจะทำอย่างไร แล้วภาพที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เมื่อ Liberalization ไประยะหนึ่ง จะเกิดการถอยกลับ เกิดการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมในแต่ละแหล่ง คล้ายๆ กับ Agglomeration และการเกิด Cluster ขึ้นในเอเชีย เพราะฉะนั้น จุดสุดท้ายของเอเชีย ก็อาจจะไม่ใช่การลงทุนในต่างประเทศ โครงสร้างฐานการผลิตที่เหมาะสม และมีต้นทุนที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพที่สุด จะเป็นตัวกำหนดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ ญี่ปุ่นก็เสนอ Cluster เอเชียที่กำลังขยายเรื่อง Cluster ดังนั้นเอเชียที่กำลังเปลี่ยนแปลง และกำลังจะปรับโครงสร้างมาก และญี่ปุ่นก็กำลังจะปรับโครงสร้างที่สำคัญ

ในการปรับโครงสร้างนั้นมันเป็นเรื่องที่จะต้องเกิดขึ้น แต่ทำไมพวกเราจึง Nervous สาเหตุเป็นเพราะมันเกิดความไม่ต่อเนื่องกับที่เคยทำมาในอดีต แล้วเราพยายามจะรักษาสິงที่ทำในอดีตไว้ ทั้งๆ ที่เอเชียในยุคสมัยใหม่นี้ เป็นสมัยที่ต้องเปลี่ยนทำใหม่ เปลี่ยนที่ในการทำ คือทำในประเทศไม่ได้ อาจต้องไปทำต่างประเทศ และที่จริงกระบวนการแบ่งงานที่ญี่ปุ่นกล่าวว่าจะอะไรที่เราได้ทำในประเทศก็ทำที่อื่นได้ ขอบแต่ให้ผลรวมแล้วเรายังทำได้อยู่ เพราะเราสามารถที่จะใช้ชิ้นส่วนราคาถูกลงมาสร้างผลผลิต ผลประโยชน์ของการแบ่งงานในที่สุดมันมี เพียงแต่เรา Nervous เพราะมันเกิดความ

เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการย้าย เกิดการปรับใหม่ซึ่งเป็นปัญหภายใน

ดังนั้น ภูมิภาคเอเชียในศตวรรษที่ 21 นั้นจะมีประเทศที่สำคัญมี 2 ประเทศคือ ประเทศจีนกับญี่ปุ่น ประเด็นสำคัญคือ เศรษฐกิจกับการเมืองต้องแยกออกจากกันให้ได้ หมายความว่าจีนยังเป็นสังคมนิยมอยู่ ญี่ปุ่นก็ยังห่วงจีน พยายามบอกให้จีนทำ Peaceful Evolution คือ จะทำ Political Reform ใหม่ เพราะเรายังรู้สึกว่ามีความเสี่ยงในแง่ของการเมืองในเอเชียอยู่ เพราะฉะนั้น การเมืองในเอเชียมีเงื่อนไขสำคัญคือ การเมืองกับเศรษฐกิจในเอเชีย จะทำให้สอดคล้องกันอย่างไร โดยเฉพาะในระหว่าง 2 ขั้วอำนาจใหญ่ๆ แต่ผมเชื่อว่า เกาหลีเป็นทางผ่านเท่านั้นเอง ดังนั้น ปัญหา FTA ที่เราเจอกัน มีความหมายสำคัญคือ เป็นการกระตุ้นให้เรามีการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมใหม่ แล้วสร้างอุตสาหกรรมกลยุทธ์ให้ได้ เพิ่มสมรรถนะในการแข่งขันกับประเทศอื่นให้ได้ ประเทศต่างๆก็กำลังคิดเรื่องนี้เช่นกัน และสิ่งสำคัญที่เราจะต้องไม่ลืมคือ เราอยู่ในสมัยของการสร้างสมรรถภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรม ขอขอบคุณครับ

ญี่ปุ่นกับนโยบาย Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership (CEP) โดย พศ.ดร. ศิริพร วัชชวัลคุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงในต้นทศวรรษที่ 1990 มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ทั้งในระดับระหว่างประเทศและในแต่ละประเทศเองด้วย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์หายไปพร้อมกับการแข่งขันระหว่างตะวันตกและตะวันออก ซึ่งมีผลทำให้รูปแบบความเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศต่างๆ ในฝ่ายเดียวกันและคนละฝ่ายเปลี่ยนแปลงไปหรือสลายหายไปด้วย แต่ในขณะเดียวกัน โลกก็ยังมิได้มีสันติภาพอย่างถาวร ความขัดแย้งหรือการแข่งขันทางเศรษฐกิจทั้งระหว่างประเทศและระหว่างภูมิภาคได้เข้มข้นขึ้นเป็นอย่างมาก และประเทศต่างๆ ก็ถูกดึงเข้าไปสู่เวทีการแข่งขันดังกล่าวทั้งโดยสมัครใจและมิได้สมัครใจ และทั้งโดยที่มีการเตรียมตัวและมิได้เตรียมตัวด้วย ดังนั้น การปรับตัวของประเทศต่างๆ ตามการเปลี่ยนแปลงของโลกจึงเป็นสิ่งที่เห็นได้

ญี่ปุ่นก็เป็นเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในโลกที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาอาศัยประเทศต่างๆ รวมทั้งสันติภาพ ความมั่นคง และความมีเสถียรภาพของระบบระหว่างประเทศในการรักษาความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของตน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลกในยุคหลังสงครามเย็นนี้ ทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับตัวเป็นอย่างมากในหลายๆ ด้าน ทั้งนโยบายต่างประเทศ ความสัมพันธ์กับพันธมิตร และกิจการภายในประเทศด้วย เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและรักษาสถานะของตนเองไว้

ในต้นปี ค.ศ. 2002 รัฐบาลญี่ปุ่น นำโดยนายกรัฐมนตรี Koizumi ได้ประกาศนโยบาย Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership (CEP) ขึ้นที่ประเทศสิงคโปร์ เนื่องในโอกาสเดินทางมาเยือนประเทศกลุ่ม ASEAN โดยนโยบายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยการสร้างชุมชนที่จะทำงานร่วมกันและพัฒนาร่วมกัน (the creation of a “community that acts together and advances together”) ในเอเชียตะวันออก ภายใต้ นโยบายนี้ ญี่ปุ่นจะร่วมมือกับ ASEAN ในด้านต่างๆ ทั้งในเรื่องการค้า และการลงทุน และในเรื่องอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากประเด็นเรื่องการค้า และการลงทุนด้วย โดยที่แนวทางสำคัญของความร่วมมือด้านการค้าและการลงทุนคือ แนวทางที่ได้รับการสนับสนุนโดย WTO นั่นคือการค้าเสรี และรวมถึงความพยายามในการสร้างเขตการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ด้วย

นอกเหนือจากเรื่องการค้าการลงทุนแล้ว ญี่ปุ่นจะร่วมมือกับ ASEAN ในการช่วยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมี The Japan-Singapore Economic Agreement for a New Age Partnership ซึ่งได้รับการลงนามไปแล้ว เป็นต้นแบบ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นจะกระตือรือร้นในการช่วยลดปัญหาความยากจนและความขัดแย้งในภูมิภาค รวมทั้งมีบทบาทในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาข้ามชาติทั้งหลายในภูมิภาคด้วย และสำหรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนนั้น ญี่ปุ่นจะยังคงให้ความสำคัญและการสนับสนุนอย่างเต็มที่และต่อเนื่องแก่โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและทรัพยากรมนุษย์ของกลุ่มประเทศเหล่านี้ และสุดท้าย ในประเด็นของการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออก (The East Asian Community) นั้น ญี่ปุ่นซึ่งเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดนี้ก็จะดำเนินการอย่างกระตือรือร้นในการร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเพื่อสร้างชุมชนดังกล่าวขึ้น

ภายใต้นโยบายและแนวทางดังกล่าวข้างต้น การทำเขตการค้าเสรีในลักษณะทวิภาคีระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิก ASEAN แต่ละประเทศ จึงได้ถูกริเริ่มขึ้นในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเขตการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ทั้งยังเป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกในเวลาต่อมาด้วย อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวของญี่ปุ่นก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์และได้รับการคัดค้านในเรื่องความเป็นไปได้ในหลายแนวทาง ดังนั้น บทความสั้นๆ ฉบับนี้

จะพยายามอธิบายลักษณะเด่นของนโยบายนี้ของญี่ปุ่น แรงผลักดันที่ทำให้เกิดนโยบายนี้ ซึ่งหมายถึงผลประโยชน์แห่งชาติที่ญี่ปุ่นคาดหวัง และอุปสรรคหรือการท้าทายต่อนโยบายนี้รวมทั้งนโยบายที่มีต่อประเทศใน ASEAN รวมถึงประเทศไทยด้วย

Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership (CEP)

เมื่อนโยบาย Japan-ASEAN CEP ถูกประกาศในปี ค.ศ. 2002 นั้น นโยบายนี้ได้รับการตอบรับในด้านบวกเป็นอย่างมากจากประเทศ ASEAN ในด้านหนึ่ง นโยบายนี้ให้ความสำคัญแก่ ASEAN โดยการสร้างความรู้สึก “เท่าเทียมกัน” ภายใต้ชื่อ “ความเป็นหุ้นส่วน” ซึ่งทำให้เกิดการยอมรับจากประเทศใน ASEAN นอกจากนั้น ในอีกด้านหนึ่ง นโยบายนี้ยังครอบคลุมในหลายเรื่องนอกเหนือจากเรื่องการค้าและการลงทุนที่ญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์ แต่ยังรวมถึงความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประเทศ ASEAN จะได้ประโยชน์ด้วย¹

เมื่อเปรียบเทียบกับ Fukuda Doctrine ของนายกรัฐมนตรี Fukuda ที่เน้นความสัมพันธ์แบบ “Heart to Heart” ในทศวรรษที่ 1970² หรือนโยบาย

¹ Ministry of Foreign Affairs. Speech by Prime Minister of Japan Junichiro Koizumi-Japan and ASEAN in East Asia : A Sincere and Open Partnership. Singapore, January 14, 2002.

² Sueo Sudo. Japan and ASEAN. Singapore: Institute of Southeast Asia Studies, 1992.

“Return to Asia” ของนายกรัฐมนตรี Ikeda ในทศวรรษที่ 1960³ แล้วนโยบาย CEP ถือเป็นจุดหักเหที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีประเด็นหรือลักษณะที่โดดเด่น 2 ประการ คือ ประการแรก ภายใต้นโยบาย CEP นี้ เป้าหมายของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกประกาศอย่างชัดเจน นั่นคือ การสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออก ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ไม่เคยปรากฏในนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อเอเชียมาก่อน นอกจากนี้ แนวคิดในการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกที่เน้นเรื่อง “acts together and advances together” ยังแสดงให้เห็นว่า ขณะนี้ญี่ปุ่นได้ประกาศหรือแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่า ญี่ปุ่นเป็นสมาชิกหนึ่งของภูมิภาคเอเชีย ที่จะต้องมีบทบาทร่วมในการสร้างภูมิภาคร่วมกับประเทศเอเชียอื่นๆ มิใช่ประเทศนอกภูมิภาคที่มีหน้าที่เพียงช่วยเหลือภูมิภาคนี้เท่านั้นอีกต่อไป หากความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาคหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของญี่ปุ่น และญี่ปุ่นจะเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองนั้นให้แก่ภูมิภาค โดยร่วมมือกับประเทศอื่นในภูมิภาคอย่างเท่าเทียม ประการที่สอง เพื่อให้นโยบาย CEP สามารถได้รับการนำไปปฏิบัติได้ และบรรลุเป้าหมายตามที่ประกาศไว้ ญี่ปุ่นได้เสนอการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN เป็นขั้นตอนแรกเริ่มของกระบวนการดำเนินนโยบายดังกล่าวและค่อยๆ ขยายความร่วมมือไปสู่เรื่องอื่นๆ ในเวลาต่อมา ซึ่งนับเป็นการให้ข้อเสนอในการ

³ F.C.Lawgdon. *Japan 's Foreign Policy*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1973.

ดำเนินนโยบายที่เป็นรูปธรรมมาก⁴ และญี่ปุ่นเองก็เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการนี้อย่างแข็งขันด้วย มิใช่ปล่อยให้ประเทศ ASEAN ทำกันไปเองเหมือนเช่นที่ผ่านมา โดยเริ่มตั้งแต่การทำ ข้อตกลงการค้าเสรีกับ สิงคโปร์เป็นประเทศแรก และขณะนี้ก็อยู่ในกระบวนการเจรจากับอีกหลายประเทศใน ASEAN อันได้แก่ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย

จากการเสนอนโยบาย Japan-ASEAN CEP และการดำเนินนโยบายดังกล่าวอย่างแข็งขันและต่อเนื่องตลอด 2 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ต้นปี ค.ศ.2002 จะเห็นได้ว่า บทบาทของญี่ปุ่นใน ASEAN เพิ่มขึ้นในหลายๆ ด้าน คำถามที่น่าสนใจในประเด็นนี้ก็คือ อะไรเป็นแรงผลักดันให้ญี่ปุ่นเสนอนโยบายต่อ ASEAN ในลักษณะดังกล่าว และผลประโยชน์ที่ญี่ปุ่นคาดหวังจากการดำเนินนโยบายนี้ต่อ ASEAN คืออะไร

ผลประโยชน์ของญี่ปุ่น ภายใต้นโยบาย Japan-ASEAN CEP และการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับ ASEAN

แม้ว่านโยบายเรื่อง Japan-ASEAN CEP จะถูกสร้างขึ้นมาจากวัตถุประสงค์เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายคือ ญี่ปุ่น และ ASEAN แต่แน่นอนว่า ญี่ปุ่นก็คาดหวังว่าตนเองจะได้ผลประโยชน์สูงสุดจากนโยบายนี้สิ่งที่ญี่ปุ่นคาดหวังว่าจะได้จากการดำเนินนโยบายนี้คือประการแรก การรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนในภูมิภาค จากการที่

⁴ Okamoto Jiro, "Japan Comprehensive Economic Partnership Initiative: Development, Motives and Challenges", Siriporn Wajjwalku (ed.). Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership : Asian Perspectives. Bangkok : Thammasat University Press, 2004.

เศรษฐกิจของญี่ปุ่นอยู่ในภาวะถดถอยมาเป็นเวลานาน รัฐบาลมีความจำเป็นต้องจะทำทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยหลักการแล้ว การทำข้อตกลงการค้าเสรีจะมีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจขยายตัวขึ้น ซึ่งญี่ปุ่นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 ก็คาดหวังมากในเรื่องการเปิดเสรีทางการค้า โดยเฉพาะภายใต้กรอบของ WTO แต่เนื่องจากการเจรจาภายใต้กรอบของ WTO มีความล่าช้ามาก ทั้งยังมีแนวโน้มไม่ก้าวหน้าด้วย ทำให้หลายประเทศต้องหันมาทำข้อตกลงการค้าเสรีแบบสองฝ่ายหรือในระดับภูมิภาคมากขึ้น เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน ซึ่งในกรณีของญี่ปุ่นนั้น นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ชาวญี่ปุ่นได้ให้ข้อมูลว่า จากการคำนวณด้วยตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์ด้วยตัวเลขในช่วงประมาณปลายทศวรรษที่ 1990 พบว่า เมื่อมีการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศไทยแล้ว จะทำให้ GDP ของญี่ปุ่นขยายตัวประมาณ 0.2%⁵ และถ้าสามารถทำได้กับทุกประเทศ ASEAN อัตราการขยายตัวก็น่าจะมากขึ้นอีกมาก⁶ นอกจากนี้ นโยบายนี้จะช่วยให้การลงทุนของญี่ปุ่นใน ASEAN ขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกด้วย ภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นคาดหวังว่า จะได้ประโยชน์จากนโยบายนี้ทั้งในเรื่องของการลดภาษีและการขยายเครือข่ายการผลิตในภูมิภาค ยิ่งกว่านั้น เป้าหมายที่ไกลที่สุดของญี่ปุ่นที่คาดหวังจากนโยบายนี้ก็คือ สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ภูมิภาค เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากร แรงงาน และตลาดสำหรับสินค้าและการลงทุนของญี่ปุ่น

⁵ Kenichi Kawasaki. The Impact of FTA between Japan and Thailand-CGE Model Simulations. Tokyo : RIETI, November 2003.

⁶ Kenichi Kawasaki. The Impact of Free Trade Agreement in Asia, RIETI Discussion paper, November 2003.

และที่สำคัญคือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในเอเชียเกิดขึ้นซ้ำอีกครั้ง อันจะนำมาซึ่งหายนะแก่ทั้งภูมิภาคและญี่ปุ่นด้วย

ผลประโยชน์ประการที่สองที่ญี่ปุ่นคาดหวังจากนโยบาย CEP ก็คือการรักษาสถานะการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจในภูมิภาค จากการที่จีนเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังสงครามเย็นนี้ ทำให้จีนกลายมาเป็นคู่แข่งทางเศรษฐกิจที่น่ากลัวสำหรับญี่ปุ่น แม้รัฐบาลญี่ปุ่นจะเน้นย้ำว่าการเติบโตขึ้นของจีนมิใช่ภัยคุกคามของญี่ปุ่น แต่สภาพการณ์ดังกล่าวก็กระตุ้นให้ญี่ปุ่นต้องปรับตัวเพื่อแข่งขันกับจีน และการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับ ASEAN ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะตอบสนองต่อการท้าทายของจีน นอกจากนี้ ความรวดเร็วของจีนในการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับ ASEAN ยังทำให้ญี่ปุ่นกังวลใจมากขึ้นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม นักวิชาการของญี่ปุ่นหลายคนก็ให้ความเห็นว่า นโยบายเรื่อง CEP ของญี่ปุ่นมีความแตกต่าง กว้างขวาง ครอบคลุม มากกว่านโยบายการทำข้อตกลงการค้าเสรีของจีนกับ ASEAN ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่การตกลงระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN จะใช้เวลานานกว่าการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างจีนกับ ASEAN⁷ และเพื่อช่วยให้การทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ก้าวหน้าเร็วยิ่งขึ้น ญี่ปุ่นก็พยายามที่จะทำข้อตกลงการค้าเสรีสองฝ่ายกับแต่ละประเทศใน ASEAN ก่อน ด้วยความคาดหวังว่าหลังจากที่ทำข้อตกลงการค้าเสรีสองฝ่ายได้หลายคู่แล้ว ก็จะสามารถนำไปสู่ข้อตกลงการค้าเสรีทั้งภูมิภาคได้ในเวลาต่อมา

⁷ สัมภาษณ์ Prof. Shiraiishi Takashi : Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University และ Prof. Itoh Motoshige : Faculty of Economics, University of Tokyo เมื่อเดือนเมษายน 2004.

สำหรับผลประโยชน์ประการสุดท้ายเป็นประเด็นทางการเมือง นั่นคือ ญี่ปุ่นไม่ต้องการถูกโดดเดี่ยว และยังต้องการถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองกับจีนในภูมิภาคด้วย⁸ ที่จริงแล้ว นับตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นพยายามดึงตัวเองออกจากเอเชีย และผลักดันตัวเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มประเทศนอกเอเชียภายใต้ลักษณะของ“จักรวรรดินิยม” ในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และ “ประเทศพัฒนาแล้ว” หลังสงคราม แม้ว่านโยบาย “Return to Asia” ในทศวรรษที่ 1960 และ “Heart to Heart” ในทศวรรษที่ 1970 จะแสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก แต่ว่าญี่ปุ่นยังไม่ได้รวมตัวเองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเอเชีย เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง และการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคเกิดขึ้นในหลายภูมิภาคของโลก ญี่ปุ่นเริ่มตระหนักว่าตนเองไม่มีตำแหน่งแห่งที่ที่ชัดเจน ดังนั้น ความจำเป็นในการดิ้นรนให้พ้นจากการถูกโดดเดี่ยวจากภูมิภาค จึงกลายเป็นแรงผลักดันประการหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับเปลี่ยนท่าทีของตน และนโยบาย CEP กับ ASEAN ก็ถูกสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะนำตัวเองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในเอเชีย โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับจีนแล้ว จีนไม่เคยดึงตัวเองออกจากภูมิภาคเลย ทั้งยังพยายามแสดงตัวเป็นผู้นำในภูมิภาคอีกด้วย ซึ่งการแสดงออกของจีนประกอบกับความเข้มแข็งของจีนทั้งทางด้านการทหารและเศรษฐกิจ ทำให้ญี่ปุ่นเห็นความจำเป็นที่จะต้องกระชับความสัมพันธ์กับ ASEAN ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้จีนเข้ามามีบทบาทนำหรือครอบงำภูมิภาค และทำให้ญี่ปุ่นเสียประโยชน์ได้

⁸ สัมภาษณ์ Prof. Murashima Eiji : Graduate School of Asia-Pacific Studies, Waseda University เมื่อเดือนเมษายน 2004.

อุปสรรคหรือการทำทลายต่อนโยบาย Japan-ASEAN CEP

แม้ว่านโยบาย Japan-ASEAN CEP จะเป็นนโยบายที่ญี่ปุ่นริเริ่ม และได้รับการตอบสนองด้วยดีจากประเทศ ASEAN แต่การดำเนินนโยบายดังกล่าวก็ยังไม่คืบหน้ามากเท่าที่เป็นที่คาดหวัง ทั้งในเรื่องของการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออก และการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ โดยที่อุปสรรคของการดำเนินนโยบายนี้เกิดขึ้นทั้งจากฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่าย ASEAN

ในประเด็นของ *การสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออก* นั้น แม้ว่าเรื่องนี้จะมิใช่แนวคิดใหม่ แต่ก็ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังเป็นครั้งแรกในฐานะเป้าหมายระยะยาวของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อภูมิภาคเอเชีย โดยนายกรัฐมนตรี Koizumi แนวคิดดังกล่าวได้รับการตอกย้ำถึงความสำคัญอีกครั้งหนึ่ง ในปฏิญญาโตเกียวว่าด้วยพลวัตและการดำรงอยู่อย่างถาวรของความเป็นหุ้นส่วนระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ในสหัสวรรษใหม่ ซึ่งได้รับการลงนามโดยผู้นำของญี่ปุ่นและผู้นำของประเทศสมาชิก ASEAN 10 ประเทศที่กรุงโตเกียว เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2003 ในโอกาสของการเฉลิมฉลองการปิดปีแห่งการแลกเปลี่ยนระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN และมีการประชุมสุดยอดของผู้นำญี่ปุ่นและ ASEAN⁹

ตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาโตเกียว ญี่ปุ่นและ ASEAN จะมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิภาคเอเชียตะวันออกให้เป็นภูมิภาคที่ประเทศต่างๆ และ

⁹ Ministry of Foreign Affairs. Tokyo Declaration for the Dynamic and Enduring Japan-ASEAN Partnership in the New Millenium. Tokyo, December 12, 2003.

ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และอยู่ร่วมกันในโลกในภาพรวมอย่างมีความยุติธรรม เป็นประชาธิปไตย และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม¹⁰ ในแผนปฏิบัติการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปฏิญญาโตเกียวยังได้ระบุไว้ว่า ญี่ปุ่นและ ASEAN จะร่วมมือกันแสวงหาการสร้างชุมชนแห่งเอเชียตะวันออก อันจะเป็นชุมชนที่มองไปสู่ภายนอกพร้อมด้วยความงอกงามของความคิดสร้างสรรค์และพลังอำนาจ และด้วยจิตวิญญาณร่วมกันของความเข้าใจและผูกพันประเพณีและค่านิยมของเอเชีย ในขณะที่เดียวกัน ก็เคารพต่อกฎเกณฑ์และหลักการสากลด้วย¹¹ นอกจากนั้น เนื่องจากญี่ปุ่นตระหนักถึงความแตกต่างอย่างมากของประเทศในภูมิภาค ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งของการสร้างชุมชนแห่งเอเชียตะวันออกตามเจตนารมณ์ข้างต้น ญี่ปุ่นจึงได้แสดงจุดยืนของตนในเรื่องนี้ว่า ความหลากหลายของเอเชียจะเป็นประเด็นที่ได้รับการรักษาไว้ให้คงอยู่มากกว่าจะถูกเปลี่ยนแปลงไป และชุมชนแห่งเอเชียตะวันออกก็อาจจะเป็นชุมชนที่แตกต่างจากสหภาพยุโรปทั้งในด้านของกระบวนการในการก่อตั้งและเป้าหมายสูงสุดของการรวมกลุ่มด้วย ญี่ปุ่นมีความเชื่อว่า ตัวแบบของยุโรปมิใช่ตัวแบบเดียวสำหรับเอเชียที่จะใช้เป็นตัวอย่างสำหรับการสร้างชุมชนของตน สำหรับชุมชนแห่งเอเชียตะวันออกนี้ ประเทศต่างๆสามารถแสดงบทบาทที่แตกต่างกันได้ในขณะที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน เหมือนกับโอเปร่าที่แต่ละคนเล่นต่างกัน แต่ก็อยู่ในวงเดียวกัน¹²

¹⁰ เพิ่งอ้าง.

¹¹ เพิ่งอ้าง.

¹² Kanako Takahara, "Maintaining diversity said key to building Asian bloc", Japan Times, December 2003.

ไม่เพียงแต่ญี่ปุ่นเท่านั้นที่ได้เสนอและสนับสนุนแนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนแห่งเอเชียตะวันออก จีนเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสนใจและกระตือรือร้นต่อนโยบายนี้เป็นอย่างมากเช่นเดียวกันที่จริงแล้วพัฒนาการและการพูดคุยถกเถียงในประเด็นนี้ได้รับการดำเนินการอย่างกว้างขวางในกลุ่มประเทศ ASEAN+3 (ASEAN จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้) มาระยะเวลานานแล้วนับตั้งแต่หลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1997 และในปีนั้น ASEAN ได้ริเริ่มให้มีการประชุมระดับสุดยอดผู้นำของประเทศ ASEAN+3 ขึ้นที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เพื่อหารือในเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน และหลังจากนั้นมา การประชุมในลักษณะ ASEAN+3 นี้ ก็ได้รับการดำเนินการต่อมาอย่างต่อเนื่องทุกปี ทั้งมีเป้าหมายที่จะพัฒนาไปสู่ความร่วมมือที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นอีกด้วย¹³

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพัฒนาการของประชาคมเอเชียตะวันออกนั้น จะมีความก้าวหน้ามาก แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีสภาพของความไม่ชัดเจนปรากฏอยู่ ประเด็นของความไม่ชัดเจนที่สำคัญคือ ประการแรก ข้อถกเถียงเรื่องขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของประชาคมเอเชียตะวันออก ในขณะที่นายกรัฐมนตรี Koizumi ได้เสนอในครั้งแรกว่าให้ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์รวมอยู่ในประชาคมนี้ด้วย แต่หลังจากนั้นมา ญี่ปุ่นก็ไม่ได้พูดถึงประเด็นนี้อีก¹⁴ ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ก็ไม่ได้มีปฏิกิริยาตอบรับข้อเสนอของญี่ปุ่น และในขณะนี้ก็ดูเหมือนว่า เป็นที่ยอมรับร่วมกันว่าประเทศ ASEAN+3 จะเป็นสมาชิกหลักของประชาคมแห่งเอเชียตะวันออก

¹³ Zhang Yunling, "East Asian Cooperation and Integration : Where to Go?", Zhang Yunling(ed.). East Asian Cooperation : Progress and Future. Beijing: World Affairs Press, 2003, หน้า 1-22.

¹⁴ Kanako Takahara, อ้างแล้ว.

ประการที่สอง ข้อถกเถียงเรื่องผู้นำในการผลักดันการสร้างประชาคม แม้ว่าในแผนปฏิบัติการของปฏิญญาโตเกียวจะระบุให้ ASEAN+3 เป็นแกนนำในการสร้างประชาคมร่วมกัน แต่ความจริงก็คือ ทั้งจีนและญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นมากในการผลักดันเรื่องนี้ ซึ่งทำให้เกิดความกังวลใจในหมู่สมาชิก ASEAN ตามมาว่า ประชาคมที่จะเกิดในอนาคตจะถูกครอบงำโดยจีน หรือญี่ปุ่น หรือโดยทั้งสองประเทศ ซึ่งก็จะมีผลทำให้ ASEAN ในฐานะกลุ่มประเทศที่รวมตัวกันมาก่อนอ่อนแอลงได้ ดังนั้นประเทศ ASEAN ก็พยายามและยืนยันที่จะเป็นแกนนำของกระบวนการนี้ อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ได้มีนักวิชาการบางคนให้ความเห็นว่า เนื่องจากความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับจีนยังมีค่อนข้างน้อย ดังนั้น สิ่งสำคัญประการแรก น่าจะเน้นในเรื่องความพยายามในการส่งเสริมหรือกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีน เพื่อให้เป็นแกนนำหรือพลังในการผลักดันการสร้างประชาคม ในขณะเดียวกัน ประเทศ ASEAN ก็จำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เข้มแข็ง เพื่อให้เป็นตัวถ่วงดุลกับทั้งจีนและญี่ปุ่น เพื่อป้องกันการถูกครอบงำโดยทั้งสองประเทศนี้ด้วย¹⁵

ความไม่ชัดเจนประการที่สามของประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกคือ ประเด็นที่จะร่วมมือกันว่าจะมีอะไรบ้าง แน่นอนว่าในขณะนี้ทุกประเทศใน ASEAN+3 เห็นพ้องต้องกันว่าการร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในด้านการค้าและการเงินจะเป็นภาคที่สำคัญ และเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างประชาคม โดยที่การทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างกันทั้งระดับสอง

¹⁵ Zhang Xizhen., "China and Japan : Competition or Cooperation in Southeast Asia for Leadership in East Asia Integration", Siriporn Wajjwalku (ed.), อ้างแล้ว.

ฝ่ายและหลายฝ่ายจะเป็นเครื่องมือสำคัญในเรื่องนี้ ในขณะที่ความร่วมมือด้านความมั่นคงเป็นเรื่องอ่อนไหวสำหรับหลายประเทศในภูมิภาค ดังนั้นความร่วมมือด้านความมั่นคงจึงไม่ได้มีการนำมารวมในประเด็นที่ประชาคมจะร่วมมือกันในครั้งนี้ โดยเฉพาะจีนได้เสนอความเห็นที่ชัดเจนว่า ความร่วมมือด้านความมั่นคงนั้น ควรใช้เวทีอื่นเป็นที่พบปะหารือกันมากกว่าที่จะถูกนำมารวมไว้ในประชาคมเอเชียตะวันออก¹⁶ และสำหรับความไม่ชัดเจนประการสุดท้ายของประชาคมเอเชียตะวันออกก็คือ เป้าหมายและรูปแบบของการร่วมมือหรือการเป็นประชาคมร่วมกัน ในขณะที่ฝ่ายญี่ปุ่นเสนอว่าให้ภูมิภาคนี้รวมตัวกันเป็นประชาคม แต่ก็ยังไม่ได้เสนอรูปแบบของประชาคมที่ชัดเจนนัก โดยเฉพาะในเรื่องโครงสร้างองค์กรหรือสถาบัน แต่จีนกลับเสนอว่า เนื่องจากภูมิภาคเอเชียมีความแตกต่างหลากหลายมาก ดังนั้น ความร่วมมือในภูมิภาคที่กำลังดำเนินการอยู่นี้อาจจะไม่จำเป็นต้องมุ่งสู่การรวมตัวทางการเมืองเป็นประชาคมเดียวกันเสมอไปเช่นในยุโรป จีนได้ให้ความเห็นว่า ยุโรปได้ตั้งเป้าหมายทางการเมืองไว้ตั้งแต่แรก และพยายามดำเนินการกระบวนการความร่วมมือต่างๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจเพื่อไปถึงเป้าหมายทางการเมืองที่ตั้งไว้ แต่สำหรับเอเชียแล้ว ประเทศ ASEAN+3 ที่ต้องการร่วมมือกันในครั้งนี้ ไม่ได้ตั้งเป้าหมายทางการเมืองร่วมกันมาก่อน และอาจจะเป็นการยากที่จะกระทำได้กล่าวด้วย ดังนั้นจึงอาจจะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการรวมตัวให้แน่นแฟ้นไปถึงขั้นนั้นโดยเร็ว ถ้าประเทศในภูมิภาคยังไม่พร้อม การร่วมมือกันอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละภาคที่ทำได้น่าจะเป็นกระบวนการที่ดีกว่า และเมื่อใด

¹⁶ Zhang Yunling, อ้างแล้ว.

ที่ทุกประเทศมีความพร้อมจึงค่อยร่วมมือกันพัฒนาไปสู่การเป็นประชาคมต่อไป¹⁷

นอกเหนือจากข้อมูลด้านเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนและข้อโต้แย้งต่างๆ เกี่ยวกับประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกแล้ว จากการสัมภาษณ์ฝ่ายต่างๆ ในญี่ปุ่นยังพบทัศนคติที่ใกล้เคียงกันด้วย กล่าวคือนักวิชาการของญี่ปุ่นก็เห็นว่าแนวคิดเรื่องประชาคมเอเชียตะวันออกที่นายกรัฐมนตรี Koizumi เสนอไปนั้น ยังไม่มีความชัดเจนทั้งในเรื่องแนวคิดรูปแบบและกระบวนการดำเนินการอย่างไรก็ตามก็เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกเป็นเรื่องสำคัญสำหรับญี่ปุ่น และความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ในลักษณะ CEP ถือเป็นขั้นตอนของกระบวนการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคำนึงถึงปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นที่ไม่ราบรื่นแล้ว การเริ่มต้นสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกโดยใช้ Japan-ASEAN CEP เป็นพื้นฐาน ถือว่าเป็นแนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุด¹⁸

นอกจากนั้น แม้ว่าแนวคิดเรื่องประชาคมเอเชียตะวันออกจะยังไม่มีความชัดเจนทั้งในเรื่องขอบข่าย วัตถุประสงค์ และกระบวนการ แต่ในทางปฏิบัติ บางภาคธุรกิจหรือภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นได้เริ่มต้นความร่วมมือไปแล้ว โดยเฉพาะภาคการเงิน อันเป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจในเอเชียในปลายทศวรรษที่ 1990 ที่ทำให้ญี่ปุ่นและประเทศในภูมิภาค

¹⁷ Zhang Yunling, "Toward an East Asian Community : Still a Long Way to Go", Paper presented at Conference "Asian Economic Integration : Current Status and Future Prospects", Tokyo, April 22-23, 2003.

¹⁸ สัมภาษณ์ Prof. Shiraishi Takashi, อ้างแล้ว.

ตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกัน ดังนั้น การร่วมมือในสาขาการเงินจึงได้รับการดำเนินการไปแล้วแน่นอนว่าการสร้างประชาคมนี้ต้องใช้เวลาและที่สำคัญที่สุดคือความร่วมมือของจีนจะเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนานโยบายนี้ ดังนั้น การร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในเรื่องนี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการขยายความร่วมมือ อย่างไรก็ตาม การร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับจีน ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บางประการ ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการเจรจาและสร้างความเข้าใจ เช่น เรื่องความมั่นคง และผลพวงของประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ในส่วนของรัฐบาลนั้น นักวิชาการมีความเห็นว่า รัฐบาลควรให้ความสำคัญแก่นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและเอเชียเท่ากับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ซึ่งจุดอ่อนของรัฐบาลปัจจุบันก็คือ ให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐมากเกินไปอย่างไรก็ตาม นโยบายการสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้สำเร็จ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเอเชียยังไม่ราบรื่น โดยเฉพาะเรื่องผลพวงทางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์สองฝ่าย และถ้ารัฐบาลญี่ปุ่นไม่เปลี่ยนแปลงทัศนคติและนโยบายต่อเอเชียแล้ว การดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้คงประสบความสำเร็จได้ยาก¹⁹

สำหรับนักวิชาการที่เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลก็มีความเห็นเช่นเดียวกับนักวิชาการอื่นๆ คือ เห็นว่านโยบายการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกเป็นเรื่องที่น่าสนใจ แต่ก็มีทั้งความเป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ในการ

¹⁹ สัมภาษณ์ Prof. Hashimoto Akikazu : National Graduate Institute for Policy Studies. เมื่อเดือนเมษายน 2004.

ดำเนินการ ในทางเศรษฐกิจนั้น จีนและญี่ปุ่นมีโครงสร้างของเศรษฐกิจที่
แตกต่างกัน จึงไม่น่าจะทำให้เกิดการแข่งขันกัน แต่ น่าจะเป็นการสนับสนุน
กันและกันมากกว่า (Complementary) ซึ่งก็น่าจะทำให้ความร่วมมือเกิด
ขึ้นได้ง่าย แต่ในขณะเดียวกัน ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ไม่ได้มีเฉพาะ
มิติของความร่วมมือทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ ยังต้องประกอบด้วยการร่วม
มือในด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งเรื่องนี้เป็นปัญหามากกว่า เพราะความสัมพันธ์
ทางการเมืองและความมั่นคงของทั้งสองประเทศคือจีนและญี่ปุ่นยังไม่ราบรื่น
ยังมีความหวาดระแวงแคลงใจกันอยู่ อันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ใน
ประวัติศาสตร์ ซึ่งประเด็นนี้เป็นอุปสรรคสำคัญในการสนับสนุนนโยบาย
ดังกล่าว²⁰ นอกจากนี้ ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีขอบเขตที่กว้าง
ขวางครอบคลุมถึง 13 ประเทศเป็นอย่างน้อย และใน 13 ประเทศนี้ มี
ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ดังนั้น การมีนโยบายทาง
เศรษฐกิจใดๆ ร่วมกันจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นยาก ประเด็นที่สามารถคาดหวังได้
ว่าจะสามารถทำได้ร่วมกันคือ การร่วมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการ
ถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูงกว่าให้
แก่ประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ผ่านกระบวนการ Capacity
Building อย่างไรก็ตาม นโยบายเรื่องประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ยังไม่มี ความชัดเจน และมีแนวโน้มจะเป็นลักษณะการโฆษณาทางการเมือง
มากกว่า (Political Campaign) ซึ่งจำเป็นต้องระวังที่จะไม่ให้เกิดความ
คาดหวังที่สูงเกินไปต่อเรื่องนี้²¹

²⁰ สัมภาษณ์ Mr. Kawasaki Kenichi : Consulting Fellow, Research Institute of
Economic, Trade and Industry, IAI (Cabinet Office).เมื่อเดือนเมษายน 2004.

²¹ เพิ่งอ้าง.

ข้าราชการกระทรวง MAFF ของญี่ปุ่นมีความเห็นเช่นกันว่า นโยบายเรื่องประชาคมเอเชียตะวันออกของรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นนโยบายที่น่าสนใจ แต่ก็คิดว่าทำได้สำเร็จยาก โดยเฉพาะถ้าพิจารณาจากการค้าสินค้าเกษตรแล้ว ความเป็นไปได้ที่จะมีการแข่งขันของประเทศสมาชิกในประชาคมที่จะส่งสินค้าเกษตรมาสู่ตลาดญี่ปุ่น ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกหรือเป็นอุปสรรคต่อการร่วมมือกันของประเทศสมาชิก²²

สำหรับความเห็นของภาคเอกชนนั้น มีความเห็นว่านโยบายการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกนั้นเป็นเรื่องจำเป็น เพราะการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วของจีนในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเชื่อว่ารัฐบาลไม่สามารถดำเนินการได้โดยเร็ว ซึ่งปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญในเรื่องนี้ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนนั่นเอง โดยเฉพาะประเด็นผลพวงทางประวัติศาสตร์²³ ดังนั้น ทางออกของปัญหาก็คือรัฐบาลญี่ปุ่นต้องยอมรับผิดในเรื่องนี้ไม่เฉพาะแต่กับจีนเท่านั้น แต่กับทุกประเทศในเอเชียที่ญี่ปุ่นเคยรุกรานระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อสร้างรากฐานของความสัมพันธ์ที่ดีต่อไป แต่คงจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยากในสมัยที่ญี่ปุ่นมีนายกรัฐมนตรีที่มีลักษณะชาตินิยมสูงอย่างนายกรัฐมนตรี Koizumi ในขณะนี้ ดังนั้น การที่ญี่ปุ่นจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำหรือผู้ริเริ่มในการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออก จึงดูจะเป็นเรื่องยาก นอกจากนั้น การที่รัฐบาลญี่ปุ่น

²² สัมภาษณ์ Mr. Yaoya Ichio : Deputy Director, Technical Cooperation Division, Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries. เมื่อเดือนเมษายน 2004.

²³ สัมภาษณ์ Mr. Shimizu Tetsurou : Chief Researcher, Basic Study Division, Norinchukin Research Institute Co.Ltd. เมื่อเดือนเมษายน 2004.

เสนอความคิดหรือนโยบายนี้ เป็นเพราะต้องการถ่วงดุลกับจีนในภูมิภาคมากกว่า รวมทั้งต้องการรักษาสถานะของตนในภูมิภาคด้วย ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญมากกว่าที่จะมีความคิดริเริ่มหรือคิดที่จะเป็นผู้นำในการสร้างประชาคมดังกล่าวอย่างจริงจัง²⁴

จากสถานการณ์ในปัจจุบัน อาจจะพอสรุปได้ว่านโยบายเรื่องการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกนี้จะยังคงเป็นเรื่องสำคัญของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อเอเชียอยู่และต่อไปในอนาคตด้วย ความร่วมมือต่างๆภายใต้ประชาคมนี้เป็นที่มองเห็นได้และคาดหวังได้ว่าจะเกิดขึ้นยกเว้นความร่วมมือด้านความมั่นคง อย่างไรก็ตาม การจะก้าวไปสู่ความเป็นประชาคมร่วมกันอย่างแท้จริงคงมิใช่เรื่องที่สามารถจะทำได้ในอนาคตอันใกล้ รวมทั้งการที่ญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำในการสร้างหรือผลักดันชุมชนนี้ให้บรรลุเป้าหมายของการเป็นประชาคมก็ยังคงเป็นเรื่องที่น่าสงสัยอยู่ว่าญี่ปุ่นจะสามารถทำได้หรือไม่ ตราบใดที่ญี่ปุ่นยังไม่สามารถจัดการปัญหาความสัมพันธ์ในอดีตของตนกับประเทศในเอเชียให้สำเร็จเสียก่อน

สำหรับประเด็นเรื่อง *การทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศใน ASEAN* นั้น ความล่าช้าเกิดจากข้อจำกัดภายในญี่ปุ่นและความไม่แน่ใจของประเทศใน ASEAN เอง แน่นอนว่า ประเทศ ASEAN โดยส่วนใหญ่สนับสนุนและคิดจะทำข้อตกลงการค้าเสรีกับญี่ปุ่น แต่ประเทศเหล่านี้ก็มีความลังเลใจว่า ผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับนั้นคุ้มค่ากับการเปิดเสรีหรือไม่ โดยเฉพาะบรรดาประเทศเกษตรทั้งหลายที่ยังไม่มั่นใจในนโยบายเปิดเสรีด้านสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น นอกจากนั้น ประเทศ

²⁴ สัมภาษณ์ Mr. Miyahara Kunisuki : Managing Director, National federation of Fisheries Cooperative Association เมื่อเดือนเมษายน 2004.

เหล่านี้ยังมีความสงสัยในการดำเนินการทำข้อตกลงการค้าเสรีของญี่ปุ่นด้วย ทั้งนี้เพราะในขณะที่ญี่ปุ่นเสนอนโยบายการทำข้อตกลงการค้าเสรีหลาย ฝ่ายระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ญี่ปุ่นก็ทำข้อตกลงการค้าเสรีสองฝ่ายกับ ประเทศต่างๆ ใน ASEAN ทีละประเทศด้วย ทำให้เกิดการแข่งขันและ ระวังกันในทุกประเทศ ASEAN ซึ่งอาจนำไปสู่ความอ่อนแอของ ASEAN ได้

ในส่วนของฝ่ายญี่ปุ่น ก็มีข้อจำกัดหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อ การทำข้อตกลงการค้าเสรีกับ ASEAN ด้วย สถานการณ์ที่มองเห็นได้ใน ขณะนี้ในสังคมญี่ปุ่นก็คือ ยังไม่มีความชัดเจนหรือความเป็นเอกภาพใน เรื่องการทำข้อตกลงการค้าเสรีในหลายประเด็น เช่น การสนับสนุนการทำ ข้อตกลงการค้าเสรีแบบสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายเพื่อป้องกันปัญหา Spaghetti Bowl Effect และเพื่อให้สอดคล้องหรือไม่ขัดกับหลักการของ WTO นอกจากนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ก็มีความเห็นที่แตกต่างกัน การดำเนินนโยบายจึงไม่พ้นที่จะเป็นเรื่องการเมืองหรือผลประโยชน์ของ กระทรวงหลักที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้คือ MOFA, MAFF และ METI²⁵ ยิ่งกว่านั้น ประเด็นที่สำคัญที่สุดที่เป็นอุปสรรคในเรื่องการทำข้อตกลงการค้า เสรีของญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ ก็คือ หักคะแนนจากภาคเกษตรที่ไม่เห็นด้วย กับเรื่องนี้

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรที่กำลังเป็นที่ถกเถียงกัน ในขณะนี้มี 3 ประเด็น กล่าวคือ ประการแรก ภาคเกษตรในฐานะผู้ผลิตจะ

²⁵ สัมภาษณ์ Prof. Nobuto Yamamoto : Department of Political Science, Keio University เมื่อเดือนเมษายน 2004.

ได้รับผลกระทบในแง่ลบอย่างมากจากการเปิดเสรีทางการค้า เพราะภาคเกษตรเป็นภาคที่มีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการผลิตและความสามารถในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตเองก็ยอมรับว่าการด้านทานกระแสเปิดเสรีทางการค้าคงทำได้ยาก ดังนั้นการปฏิรูปภาคเกษตรจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยที่เป้าหมายของการปฏิรูปไม่ใช่เพื่อการส่งออกหรือการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ แต่เพื่อให้สามารถแข่งขันกับสินค้าต่างประเทศที่จะเข้ามาภายในตลาดญี่ปุ่น ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวนี้ต้องใช้เวลา ประการที่สอง ผู้บริโภคเองอาจจะไม่ได้ประโยชน์มากนักจากการเปิดเสรีสินค้าเกษตรเพราะมีประเด็นที่ต้องคำนึงถึงมากกว่าเรื่องราคา คือ คุณภาพและความปลอดภัยของสินค้า และประการที่สาม ประเทศโดยรวมอาจจะได้รับผลกระทบด้านลบจากการเปิดเสรีสินค้าเกษตรด้วย เพราะจะทำให้เกิดการพึ่งพิงด้านอาหารจากภายนอกมากเกินไป ซึ่งอาจจะมีผลต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหารในอนาคต และถ้าภาคเกษตรของญี่ปุ่นลดลงมากๆ อาจจะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของประเทศด้วย เพราะภาคเกษตรของญี่ปุ่นทำหน้าที่มากกว่าเป็นเพียงผู้ผลิตอาหาร แต่ยังทำหน้าที่ในการรักษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตทางสังคมและชุมชนของญี่ปุ่นอีกด้วย²⁶ ดังนั้น การปฏิรูปภาคเกษตรจึงมีเป้าหมายเพื่อให้ประเทศสามารถที่จะพึ่งพิงตนเองด้านอาหารให้ได้มากที่สุด รวมทั้งยังสามารถรักษาสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนหรือสังคมไว้ได้ด้วย ซึ่งข้อถกเถียงเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการคัดค้านหรือต่อต้านการเปิดเสรีทางการค้าโดยตรง แต่ก็ก็เป็นกระแสที่ภาคเกษตรพยายามเสนอให้แก่สังคมญี่ปุ่น ซึ่งก็ทำให้เกิดการ

²⁶ สัมภาษณ์ Mr. Shimizu Megura : Manager, Rice Paddy Field Agriculture Section, Hokkaido Prefectural Union of Agriculture Cooperatives เมื่อ กรกฎาคม 2004.

ตั้งคำถามต่อนโยบายเปิดเสรีการค้าสินค้าเกษตรของรัฐบาล ทั้งยังเป็นเงื่อนไขให้รัฐบาลต้องระมัดระวังในการดำเนินนโยบายนี้ด้วย

อย่างไรก็ตามถ้าเปรียบเทียบทัศนะของกลุ่มต่างๆ ในภาคเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเสรีสินค้าเกษตรก็จะพบว่า แม้แต่ในภาคเกษตรเองก็ไม่ได้มีความเห็นตรงกันทุกประเด็นในเรื่องนี้ จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรบางกลุ่มใน Hokkaido พบว่า พวกเขาไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องข้อตกลงการค้าเสรีมากนัก เพราะไม่ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจะทำข้อตกลงการค้าเสรีหรือไม่ก็ตาม เกษตรกรก็ต้องปรับตัวอยู่แล้วเพื่อความอยู่รอดของตนเอง สำหรับเกษตรกรที่มีแนวคิดค่อนข้างก้าวหน้างก็จะปรับตัวได้เร็วและพึ่งพิงรัฐบาลและสหกรณ์การเกษตรน้อยลงทั้งด้านการผลิตและการตลาด พวกเขาจะพยายามรวมตัวกันและทำเองทั้งการผลิตและการตลาด ในขณะที่เกษตรกรกลุ่มที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ก็จะยังคงพึ่งพิงสหกรณ์การเกษตรต่อไปทั้งทางการผลิตและการตลาด นอกจากนั้นเกษตรกรญี่ปุ่นค่อนข้างเชื่อมั่นว่าผู้บริโภคนิยมเลือกบริโภคสินค้าเกษตรที่ผลิตในประเทศมากกว่าสินค้านำเข้า และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคจะทำให้ผู้บริโภคนั้นใจในสินค้าหรือผลผลิตที่ผลิตในประเทศมากกว่าสินค้านำเข้า ดังนั้น เกษตรกรจึงไม่ได้กังวลใจเรื่องการแข่งขันกับสินค้านำเข้ามากนัก²⁷

²⁷ สัมภาษณ์ - Mr. Kawahira Hiroaki เกษตรกร, Hokkaido เดือนกรกฎาคม 2004
- Mr. Kuwayama Masato เกษตรกร, Hokkaido เดือนกรกฎาคม 2004
- Mr. Yogo Satoru เกษตรกร, Hokkaido เดือนกรกฎาคม 2004
- Mr. Fujita Hasataka เกษตรกร, Hokkaido เดือนกรกฎาคม 2004

ในส่วนของการเกษตรนั้น มีนโยบายที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดเสรีสินค้าเกษตร ในระยะแรก สหกรณ์การเกษตรปฏิเสธนโยบายการทำข้อตกลงการค้าเสรี โดยมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ผลิตคือเกษตรกรเป็นหลัก โดยการแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรจะได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากเกษตรกรมีจำนวนน้อยเมื่อคิดเปรียบเทียบกับผู้บริโภค ดังนั้นการปกป้องภาคเกษตรจึงเท่ากับการเอื้อประโยชน์ให้คนกลุ่มเล็ก โดยการแบกภาระของคนส่วนใหญ่ซึ่งไม่เป็นการยุติธรรมในระยะเวลาต่อมาสหกรณ์การเกษตรจึงเปลี่ยนแนวทางในการคัดค้านข้อตกลงการค้าเสรีใหม่ โดยมองจากมุมมองของผู้บริโภคมากขึ้น สหกรณ์การเกษตรจึงเน้นย้ำในเรื่องความมั่นคงทางอาหารของประเทศและความสะอาดปลอดภัยของอาหาร²⁸

²⁸ สัมภาษณ์ - Mr. Hirofumi Kobayashi : Assistance Manager, International Policy Planning, Agricultural Policy Department, Central Union of Agricultural Co-operatives เดือนพฤศจิกายน 2003.
- Mr. Shimizu Tetsurou : Chief Researcher, Basic Study Division, Norinchukin Research Institute Co.Ltd. เดือนเมษายน 2004.
- Mr. Shimizu Meguro : Manager, Rice Paddy Rice Paddy Field Agriculture Section, Hokkaido Prefectural Union of Agriculture Cooperatives เมื่อกรกฎาคม 2004.
- Mr. Shima Gasho : Director, Kuriyama District Union of Agriculture Cooperatives เมื่อกรกฎาคม 2004.
- Mr. Nakashima Koko : Expert, Kuriyama District Union of Agriculture Cooperatives เมื่อ กรกฎาคม 2004.
- Mr. Sasaki Shin : Counselor, Kuriyama District Union of Agriculture Cooperatives เมื่อกรกฎาคม 2004.
- Mr. Oike Shoko : Chairman of the Representatives of Kuriyama District Union of Agriculture Cooperatives เมื่อกรกฎาคม 2004.

ในขณะที่ข้าราชการกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ของญี่ปุ่น (MAFF) มีนโยบายที่ชัดเจนว่า จะต้องช่วยให้เกษตรกรที่แม้จะมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ สามารถมีชีวิตที่ดีและอยู่รอดได้ กระทรวงเกษตรฯ เองก็มีทัศนะว่า การเปิดเสรีสินค้าเกษตรจะสร้างผลกระทบด้านลบแก่เกษตรกร แต่การด้านทานกระแสหรือนโยบายของรัฐคงทำได้ยาก รวมทั้งกระทรวงฯ ก็เห็นด้วยว่า การปฏิรูปภาคเกษตรเป็นสิ่งจำเป็น²⁹ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นมากในระยะเวลา 10 ปีมานี้ นั่นคือ ประการแรก จำนวนเกษตรกรลดลงมาก มีผลต่อระบบการถือครองที่ดินแบบเดิมและจำนวนแรงงานในระบบการผลิต ประการที่สอง มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นในการบริโภคสินค้าเกษตร ทั้งในเรื่องประเภทและคุณภาพของสินค้า ดังนั้น การปฏิรูปภาคเกษตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งในเรื่องของระบบการถือครองที่ดิน ระบบการผลิต และการให้การสนับสนุนต่างๆ แก่เกษตรกร กระทรวงเกษตรฯ ตระหนักว่า ในด้านหนึ่ง ขณะที่ยุทธศาสตร์การเปิดเสรีสินค้าเกษตรเป็นภัยคุกคามหรือแรงกดดันต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรญี่ปุ่น แต่ในอีกด้านหนึ่ง นโยบายนี้ก็เป็แรงกระตุ้นที่ดีที่ทำให้เกษตรกรและส่วนอื่นๆ ของภาคเกษตรต้องปฏิรูปอย่างจริงจังเพื่อให้อยู่รอดต่อไปได้

²⁹ สัมภาษณ์ - Mr. Yaoya Ichio : Deputy Director, Technical Cooperation Division, Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries. เดือนเมษายน 2004.

ในส่วนของการเมืองนั้น เป็นส่วนที่มีความไม่ชัดเจนหรือมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด เกี่ยวกับทัศนะในเรื่องนี้ ดังเป็นที่ทราบกันดีว่า ในอดีตนั้น ภาคเกษตรเป็นฐานเสียงสำคัญของ LDP ดังนั้น รัฐบาล LDP จึงให้การสนับสนุนภาคเกษตรเป็นอย่างมากในด้านต่างๆ รวมทั้งไม่ได้ดำเนินนโยบายเปิดเสรีสินค้าเกษตรอย่างจริงจังด้วย เพราะเกรงว่าจะกระทบต่อฐานเสียงในภาคเกษตร แต่หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงเป็นต้นมา กระแสการเปิดเสรีทางการค้ากลายเป็นกระแสหลักของการค้าระหว่างประเทศ รัฐบาล LDP ไม่สามารถต้านทานกระแสนี้ได้ในลักษณะเดิม จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการค้า โดยเฉพาะสินค้าเกษตร อย่างค่อยเป็นค่อยไปมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ทำให้เกษตรกรบางส่วนเริ่มเปลี่ยนแปลงความจงรักภักดีที่มีต่อ LDP ไป โดยเฉพาะในช่วงระยะ 2-3 ปีมานี้ รัฐบาล LDP ของนายกรัฐมนตรี Koizumi มีนโยบายสนับสนุนการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ ยิ่งทำให้เกษตรกรไม่มั่นใจและไม่พอใจในรัฐบาล LDP มากขึ้น³⁰ ในขณะเดียวกัน สำหรับ LDP นั้น เนื่องจากจำนวนประชากรที่เป็นเกษตรกรลดลงเรื่อยๆ ทำให้ฐานเสียงของ LDP ในภาคเกษตรลดความสำคัญลง นักการเมือง LDP เริ่มตระหนักว่า การพึ่งพิงอยู่กับฐานเสียงภาคเกษตรมากเกินไป แต่เดิมไม่ใช่วิถีที่ปลอดภัยสำหรับพวกตนอีกต่อไป ดังนั้น ในขณะนี้ LDP

³⁰ สัมภาษณ์เกษตรกรใน Hokkaido, อ้างแล้ว ; ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาสูงใน Hokkaido ในเดือนกรกฎาคม 2004 ที่ผ่านมา

ก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงฐานเสียงของตนเช่นกัน โดยหันมาให้ความสำคัญกับผู้บริโภคในเขตเมืองมากขึ้น ซึ่งในกรณีนี้ การสนับสนุนการเปิดเสรีสินค้าเกษตรจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคได้ประโยชน์จากราคาสินค้าที่ถูกลงและมีความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนั้น ภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นฐานเสียงสำคัญอีกส่วนหนึ่งของ LDP ก็สนับสนุนนโยบายเปิดเสรีทางการค้าด้วยเช่นกัน³¹ ซึ่งฐานเสียงทั้งสองแหล่งนี้จะเป็นตัวช่วยสนับสนุนให้ LDP มีแนวโน้มที่จะผลักดันการเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้น อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ดังกล่าวนี้เพิ่งจะเริ่มขึ้นได้ไม่นานนัก และยังไม่ได้เกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรทุกแห่งของประเทศ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงนโยบายและฐานเสียงของ LDP จึงยังไม่น่าจะเป็นปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นโดยเร็ว ในส่วนของ DPJ ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านที่สำคัญในขณะนั้น ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับภาคเกษตรที่ชัดเจน³² รวมทั้งฐานเสียงสำคัญของพรรคเป็นผู้บริโภคในเขตเมืองมากกว่าเกษตรกรมาแต่ดั้งเดิม ดังนั้น เกษตรกรจึงยังไม่แน่ใจในนโยบายหรือทิศทางของพรรคนี้ว่าจะเป็นอย่างไร

³¹ Nippon Keidanren. Urgent Call for Implementation of the Initiative for Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership. Tokyo, September 2002.

³² สัมภาษณ์ Prof. Jiro Yamaguchi : Faculty of Law, Hokkaido University เมื่อ กรกฎาคม 2004.

สรุป

นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นได้มาถึงจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง และในครั้งนี้ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจเลือกเดินบนเส้นทางที่ก้าวเข้ามาใกล้ชิดภูมิภาคเอเชียมากที่สุดนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ภายใต้นโยบาย Japan-ASEAN CEP ด้วยเป้าหมายไกลที่สุดที่จะสร้างประชาคมแห่งเอเชียตะวันออก ญี่ปุ่นได้นำตัวเองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาค และจะดำเนินบทบาทที่กระตือรือร้นเพื่อให้ภูมิภาคนี้ก้าวไปข้างหน้าด้วยความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน ซึ่งการดำเนินนโยบายนี้ให้ประสบความสำเร็จ ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขหรือสภาพการณ์ในประเทศหลายประการ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องการเปิดเสรีทางการค้าซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของนโยบาย CEP ดังนั้น ความเป็นผู้นำทางการเมืองของผู้นำประเทศ ประกอบกับความเห็นพ้องต้องกันของส่วนต่างๆ ในสังคมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้นโยบายนี้ก้าวไปข้างหน้าได้ ดังนั้น สำหรับญี่ปุ่น ประเด็นสำคัญสำหรับการดำเนินนโยบายนี้ให้สำเร็จจึงไม่ได้อยู่ที่การสัมพันธ์กับประเทศอื่นมากนัก แต่อยู่ที่การจัดการภายในให้เรียบร้อยก่อนมากกว่า

ในส่วนของประเทศ ASEAN เอง ก็มีประเด็นที่ต้องพิจารณาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ โดยผ่านทางนโยบาย Japan-ASEAN CEP นี้ ญี่ปุ่นจะก้าวเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคเอเชียอย่างมาก ทั้งในลักษณะความสัมพันธ์สองฝ่ายกับประเทศต่างๆ ใน ASEAN แต่ละประเทศ และความสัมพันธ์

หลายฝ่ายกับ ASEAN ในฐานะกลุ่มภูมิภาค ประเด็นสำคัญสำหรับ ASEAN ก็คือ ASEAN พร้อมที่จะรับกับการมีบทบาทมากขึ้นของญี่ปุ่นในขณะนี้ แล้วหรือไม่และจะตอบสนองต่อการดำเนินบทบาทของญี่ปุ่นในเรื่องนี้อย่างไร ทั้งในส่วนของความสัมพันธ์ของแต่ละประเทศกับญี่ปุ่นในลักษณะสองฝ่าย และความสัมพันธ์หลายฝ่ายในฐานะกลุ่มกับญี่ปุ่นด้วย

เอกสารอ้างอิง

เอกสาร

1. Ministry of Foreign Affairs. Speech by Prime Minister of Japan Junichiro Koizumi, Japan and ASEAN in East Asia : A Sincere and Open Partnership. Singapore, January 14, 2002.
2. Ministry of Foreign Affairs. Tokyo Declaration for the Dynamic and Enduring Japan-ASEAN Partnership in the New Millennium. Tokyo, December 12, 2003.
3. Ministry of Foreign Affairs. Joint Announcement of the Japanese and the Thai Prime Ministers on the Initiation of Negotiations for Establishing the Japan-Thailand Economic Partnership Agreement. Tokyo, December 11, 2003.
4. Ministry of Foreign Affairs. Joint Announcement of the Japanese Prime Minister and the Philippines President. Tokyo, December 11, 2003.
5. Minister of Foreign Affairs. Joint Announcement of the Japanese and the Malaysian Prime Ministers on the Initiation of Negotiations for Establishing the Japan-Malaysia Economic Partnership Agreement. Tokyo, December 11, 2003.

หนังสือ

1. Funabashi Yoichi. *Japan and ASEAN in the 21st Century*. Singapore : Institute for Southeast Asian Studies, 2002.
2. Langdon, F. C. *Japans Foreign Policy*. Vancouver : University of British Columbia Press, 1973.
3. Nippon Keizai Shimbun Sha. *Nihon No FTA Senryoku (Japan's FTA Strategy.)* July 2002.
4. Okamoto Jiro (ed.) *Whither Free Trade Agreements? : Proliferation, Evaluation and Multilateralization*. Tokyo : IDE & JETRO, 2003.
5. Sudo Sueo. *Japan and ASEAN*. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1992.
6. Wajjwalku, Siriporn (ed.) *Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership : Asian Perspectives ; Paper and Proceedings of the International Conference on Japan-ASEAN Comprehensive Partnership : Asian Perspectives held on 15-16 January, 2004*. Bangkok : Thammasat University Press, 2004.
7. Zhang Yunlin (ed.) *East Asian Cooperation : Progress and Future*. Beijing : World Affairs Press, 2003.

ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับไทย โดย ดร. วีระชัย พลาศัย ผู้อำนวยการสำนักงาน JTEP กระทรวงการต่างประเทศ

ขอบคุณท่านอาจารย์ และขอบคุณผู้จัดด้วยที่กรุณาให้โอกาสผม มาพบทุกท่านในวันนี้ ผมมองดูหัวข้อเรื่องแล้วก็เห็นว่ามีความน่าสนใจอยู่ 2 คำ คำที่หนึ่งก็คือ “หุ้นส่วนเศรษฐกิจ” คำที่สองจะเป็น “ผลประโยชน์แห่งชาติ”

สำหรับ “หุ้นส่วนเศรษฐกิจ” ผมคิดว่าคงไม่ยากอะไรที่จะลองเข้าใจ Scope ทุกคนก็คงเข้าใจอยู่แล้ว แต่ผมอยากจะขอเน้นนิดหนึ่งว่า สมัยนี้สิ่งที่นิยามกันก็คือทำ FTA ในลักษณะขยาย FTA เดิมเขาคิดขึ้นมาสำหรับการค้าสินค้า พอมาปี 1995 WTO ก็ทำการค้าบริการด้วย FTA ก็จะมีคลุม 2 เรื่องนี้ ปรากฏว่า ในปัจจุบันก็นิยมในเรื่องหุ้นส่วนเศรษฐกิจ ซึ่งก็มีความหมายที่เข้าใจได้ว่าจะต้องมากกว่า FTA ที่นี้คำถามคืออะไรที่มากกว่า สิ่งที่สำคัญกว่าที่สำคัญ ข้อหนึ่งก็คือ เป็นเรื่องที่ว่า WTO ยังทำไม่ได้ ด้วยเหตุที่ว่า ยังไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะให้คุยกัน เรื่องที่สำคัญมากๆ ก็คือเรื่องการลงทุน ทั้งที่การลงทุนในภาคบริการ ตอนนี้ไปซ่อนตัวอยู่ใน GATT ซึ่งในแง่กฎหมายระหว่างประเทศ ก็น่าค้นคว้าและนำคุยกันเป็นอย่างยิ่ง แต่มา

ถึงตอนนี้แล้ว เราก็สามารถเจาะเพิ่มเติมที่ได้เลยเรื่องการลงทุน แต่ก็ยังมีเรื่องอื่นๆ อีก ซึ่งทำให้เกิดภาพของหุ้นส่วนโดยแท้จริง แต่ในหุ้นส่วนทุกหุ้นส่วนก็ต้องคอยระวังดูกันให้ดีว่า จะมีลักษณะสมดุลหรือไม่สมดุล สิ่งนี้เป็นสิ่งที่อยู่ในใจของผู้เจรจาของไทย และผู้กำหนดนโยบายเองก็ระวังตรงนี้นะมาก คำว่า “หุ้นส่วนเศรษฐกิจ” ชวนสงสัยสำคัญสิ่งหนึ่ง คือ ต้องมีความสมดุลกันเกิดขึ้น นั่นเป็นกฎแยกดอกที่หนึ่ง ส่วนเรื่องอื่นๆ มีอะไรที่รวมกันอีกเราจะพูดถึงกันต่อไป แต่ผมเน้นเรื่องการลงทุนขึ้นมา เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด และนี่เป็นอนาคต มันเป็นอนาคตระยะสั้นและระยะกลางของประเทศเราด้วย

สำหรับคำที่สอง “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ผมไม่สามารถพูดอะไรกับท่านได้ชัดๆ อย่างนี้แล้ว ตอนที่เรียนหนังสือยังเป็นยุคของสงครามเย็น มีการ debate กันในเรื่องที่ว่านโยบายต่างประเทศจะต้องสู้กันระหว่างผลประโยชน์กับอุดมการณ์ แต่ทุกวันนี้การ debate ในเรื่องนี้ก็คงเบาบางลงไปก็เหลือแต่ผลประโยชน์แห่งชาติที่ยังอยู่เบื้องหลังการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ปัญหาก็คือว่า เราจะ identify ผลประโยชน์แห่งชาติกันอย่างไร ไทย identify อย่างไร ผลประโยชน์นั้นอยู่ที่ไหน สิ่งนี้เป็นปัญหาใหญ่ ต้องยอมรับว่าไม่สามารถให้สูตรสำเร็จแก่ท่านได้ สิ่งที่สามารถจะบอกท่านได้ก็คือว่า ในขณะนี้ ทางผมในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งนี้ก็พยายามอย่างยิ่งที่จะ identify ผลประโยชน์นั้นออกมา และก็จะพยายามกันไป เพราะกระบวนการเจรจายังไม่เสร็จ วันนี้ก็เป็นโอกาสอันหนึ่งที่ผมจะได้ Input ที่ จะ identify ผลประโยชน์แห่งชาติออกมา ดังนั้น สิ่งที่ผมจะเรียนท่านก็คือ ผมจะพูดถึงผลประโยชน์แห่งชาติเท่าที่ผมได้ identify และเข้าใจจนถึงวันนี้ ท่านยังมีโอกาสที่จะ shape ความคิดของผมเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ

เพิ่มเติมได้อีก เป้าหมายในการทำงานของผมก็คือเราคงต้องการให้ได้หุ้นส่วนเศรษฐกิจที่มันเป็นผลประโยชน์แห่งชาติด้วย ผมมั่นใจว่า ผลประโยชน์แห่งชาติ เราสามารถได้มาได้ในขณะเดียวกัน ไม่ได้ทำให้ผู้ที่เจรจากับเราต้องเสียผลประโยชน์และเพื่อต้องการที่จะไปถึงสถานการณ์ที่ตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติทั้งของเราและไม่ได้เสียผลประโยชน์แห่งชาติของอีกฝ่ายหนึ่ง หรืออาจจะตอบสนองผลประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ปัญหาที่ขึ้นอยู่กับว่า ต่างฝ่ายต่าง identify ผลประโยชน์ของตนอย่างไร คำว่าชาติก็คือประเทศที่ใหญ่ มีพื้นที่ใหญ่ มีประชากรหลายสิบล้านคน

สิ่งที่เรามุ่งกระทำก็คือว่า “Partnership” นี้จะคลุมเรื่องให้มากที่สุดที่คิดว่าจะทำให้สามารถนำไปสู่ความสมดุลในท้ายสุดได้ ต้องมีเรื่องการค้าสินค้าแน่นอน มีเรื่องการค้าบริการ มีเรื่องการลงทุน ซึ่งเป็นการลงทุนในภาคบริการและในภาคอื่นๆ คือภาคของการผลิตสินค้าและภาคของการทำเหมืองแร่ ประสานผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติ ประเด็นนี้อยู่ใน Scope สามารถที่จะนำเข้ามาและนำไปสู่ Partnership ที่สมดุล อีก Component หนึ่งที่สำคัญมาก และเราไม่สามารถมองข้ามได้ก็คือ ทรัพยากรทางปัญญา ผมเชื่อว่าไทยและญี่ปุ่นมีเหมือนกันอยู่ เราเป็นประเทศเก่า เป็นประเทศที่มีมรดกที่ปู่ย่าตายายสะสมมา ทั้งไทยและญี่ปุ่น ในขณะที่ระบบการคุ้มครองทรัพยากรทางปัญญาในโลกปัจจุบัน อาจจะไม่ได้อำนวยผลประโยชน์ให้กับประเทศอย่างเรามากนัก เราร่วมมือกันได้เพื่อสร้างระบบของเราขึ้นมาระหว่าง 2 ประเทศ เป็นต้น เพื่อที่จะคุ้มครองมรดกเหล่านี้ ซึ่งคนอื่นไม่คุ้มครอง แล้วเรานำสิ่งนี้กลับเข้าไปในเวทีพหุภาคีก็ยังได้ เป็น Tactic ที่หลายประเทศใช้ โดยทำข้างนอกแล้ว import หรือว่า export เข้าไปยังพหุภาคี เป็นต้น เพราะฉะนั้น การขยายไปถึงเรื่องทรัพยากร

เส้นทางปัญญา อย่าคิดว่าใครจะได้ผลประโยชน์เพียงอย่างเดียวแน่นอนว่า
จะมีคนได้ผลประโยชน์ มีคนที่เสียผลประโยชน์ แต่ในฐานะชาติ มันก็
สามารถนำไปสู่เป้าหมายที่ร่วมมือกันได้ด้วย

Component สุดท้ายแต่ใหญ่มากก็คือเรื่องความร่วมมือ ความ
ร่วมมือนี้ไม่ใช่ในลักษณะการขอเงินช่วยเหลือ แต่เป็นความร่วมมือใน
ลักษณะที่ว่าต่างฝ่ายต่างช่วยกันเพื่อเสริมให้อีกฝ่ายมีความสามารถสูงขึ้น
แน่นอนในตอนนี ญี่ปุ่นอาจจะต้องเสริมเรามาก เพราะว่าเรามีความ
สามารถไม่เท่ากับญี่ปุ่น แต่ในอนาคต ความร่วมมือก็อาจจะเป็นในลักษณะ
ที่สมดุลมากขึ้น นอกจากนี้ ความร่วมมือยังมีมิติที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็
คือว่าขณะนี้ เป็นนโยบายของรัฐบาลไทยที่จะช่วยพัฒนาหรือแก้ปัญหาของ
ประเทศเพื่อนบ้าน เพราะเรามองว่าปัญหาของประเทศเพื่อนบ้านก็คือ
ปัญหาของเรา ความร่วมมือกับญี่ปุ่นจะต้องกระจายไปยังประเทศเพื่อน
บ้านด้วย อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือว่า ญี่ปุ่น
จะได้อาศัยความร่วมมือนี้เป็นยุทธศาสตร์ในภูมิภาค ซึ่งก็น่าจะสอดคล้อง
กับเป้าหมายของญี่ปุ่น ดังนั้น Component ทั้งหมดน่าจะกว้างพอที่จะ
ทำให้เกิดสมดุลในหลายๆ อย่างในท้ายที่สุด สมดุลนี้จะต้องเป็นสมดุลที่
พัฒนาในตัวเองได้ เพราะญี่ปุ่นก็จะเปลี่ยนไป ไทยก็จะเปลี่ยนไป ไม่มี
ใครอยู่กับที่ ในอนาคตสภาพเศรษฐกิจก็อาจจะเปลี่ยน เราจะต้องสร้าง
กรอบที่พัฒนาไปได้ โดยยังคงรักษาเป้าหมายเหล่านี้เอาไว้ นี่ก็คือเป้าหมาย
การทำงานในตอนนี ผมคิดว่าผลประโยชน์แห่งชาติของไทยในตอนนีก็คือ
เราจำเป็นต้องมี Partnership กับประเทศอย่างญี่ปุ่น ซึ่งอยู่ในภูมิภาค
เดียวกัน แต่เรา save ไว้ก็คือสร้างโครงสร้างให้มันพัฒนาต่อไปได้

สำหรับสิ่งที่เราเจรจาไปแล้ว ซึ่งตอนนี้เราเจรจาไปแล้ว 3 รอบ ระหว่างรอบ 3 กับรอบ 4 จะมีการเจรจาครั้งรอบในเดือนหน้า ก็จะมีการเจรจาบางเรื่อง คือเรื่องไหนช้าหรือเรื่องไหนต้องการเน้นก็จะมีเจรจา นอกกรอบบ้าง ทุกเรื่องที่กำลังมานี้ก็มีความคืบหน้าทั้งสิ้น การค้าสินค้าก็ไปถึงจุดที่เรียกว่าแลกเปลี่ยน Offer List กันแล้ว ญี่ปุ่นได้ยื่น Request List ของเขามาแล้ว เรากำลังจะยื่น Request list ของเรากับญี่ปุ่น การค้าบริการ ได้แลกเปลี่ยน Request List กันไปแล้ว ว่าไทยขออะไร รอบต่อไปก็จะมี ความเข้มข้น โดยจะมีข้อเสนอในเรื่องสินค้าบริการ จะมีการตกลงไปใน รายสินค้าว่าใครจะให้หรือไม่ได้ ในด้านการลงทุน ส่วนที่เป็นการค้า บริการต่างก็ได้ทราบ Request List ของกันและกันแล้ว ในด้านความร่วมมือ ก็ได้พัฒนาตัว Text ไปแล้วมากมายพอสมควร ซึ่งยังเหลือในรายละเอียด บางประการ สิ่งที่เรามุ่งเสนอกับญี่ปุ่นก็มีในเรื่องสินค้าเกษตร สินค้า อุตสาหกรรมบ้าง การค้าบริการก็มุ่งสิ่งที่เราเรียกว่า Mode 3 กับ Mode 4 Mode 3 นี่ก็คือส่งบริษัทไป Mode 4 ส่งคนให้บริการ ไป เรามี Mode 2 ด้วย Mode 2 ก็คือ ให้ญี่ปุ่นเข้ามาให้บริการในประเทศไทย สาขาที่เราเน้นใน ตอนนี้ ก็คงจะเป็นทางด้านสุขภาพ การให้บริการทางด้าน Professional Service นี่เราก็ขอไปเหมือนกัน ในลักษณะของคนเข้าไปให้บริการใน สังคมญี่ปุ่น เรามองว่าเราก็น่าจะให้บริการที่ดีในราคาที่ Competitive ได้ เช่นการดูแลคนป่วย พยาบาลคนที่ต้องการความช่วยเหลือที่บ้าน ผมย้ำว่า ทั้งในลักษณะเป็นบริษัทและเป็นคน ส่วนทางด้าน Mode 2 ที่คนญี่ปุ่นมา รับบริการในไทย เราก็จะเน้นทางด้านบริการสุขภาพ ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่าง อาจจะไม่สามารถลงรายละเอียดในทุกสินค้าได้ทั้งหมด แต่ให้ท่านได้เห็นใน ภาพกว้างๆ ฉะนั้น ในวันที่ ถ้าท่านเห็นว่าผลประโยชน์ของชาติอยู่ตรงไหน

เราควรจะไปทางไหน โดยคำนึงว่าในการเจรจาควรจะต้องสมดุล และออกมาเป็นผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายในที่สุด ผมก็ยินดีที่จะรับฟัง

ในตอนนี สิ่งที่ผมทำในการที่จะ identify ผลประโยชน์ของชาติมา ก็คือ ผมพยายามที่จะพบปะผู้คน ผมออกไป เชิญคนเข้ามา และให้ข้อมูลกับหลายๆ คน เป้าหมายก็คือ หนึ่ง สื่อมวลชน สอง ก็คือ นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง สามก็คือ ตัวแทนของกลุ่มอาชีพ อันนี้มีปัญหาเล็กน้อยคือ สำหรับประเทศไทย เราก็ต้องยอมรับว่าบางอาชีพไม่ได้เตรียมตัว บางส่วนก็บอกว่าที่รวมตัวกันอยู่นั้น ไม่ได้เป็นตัวแทนของเขา เราก็พยายามอย่างดีที่สุด ผมพบว่ากลุ่มอาชีพที่มีอยู่ที่ไม่ได้ถือว่าเป็นกลุ่มตัวแทนก็คือกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ที่สภา คืออยู่เป็นกรณีการ ซึ่งก็เป็นโอกาสเพราะเราจะได้เจอกลุ่มผู้ประกอบการที่บอกว่ากลุ่มที่มีอยู่ไม่ได้เป็นตัวแทนของตน สิ่งนี้เป็นปัญหาที่พยายามแก้ไขอยู่ กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มวิชาชีพ ผมหมายถึงสมาคมวิชาชีพต่างๆ และการรวมตัวของอุตสาหกรรม มีสภาอุตสาหกรรมไทย หอการค้า เท่าที่เรา identify ได้ กลุ่มขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล เราก็พยายามที่จะติดต่อและรับฟัง ส่วนประชาชน ก็จะผ่านทางด้านการสัมมนา การประชุม และผ่านคณะกรรมการการของรัฐสภา แต่ผมก็ยังพร้อมที่จะรับฟัง ผมยังทำกระบวนการที่จะ identify ผลประโยชน์แห่งชาติอยู่ และขอเรียนเชิญทุกท่านช่วยกันด้วยครับ

Japan- Thailand Relations in the New Era โดย Mr. Oe Hiroshi : Economic Minister, Embassy of Japan, Bangkok

The title of today's seminar is "Japan - Thailand Relations in the New Era : Partnership and Cooperation for National Interests". I think this topic gives me an excellent opportunity to evaluate the merits of the Japan-Thailand Economic Partnership Agreement currently being negotiated between Thailand and Japan. In general, when undertaking negotiations, any government has to do its best to maximize its national interests. This may lead to harsh negotiations when the gains of one country become the losses of the other country.

However, trade negotiations do not necessarily have to turn into such "zero-sum" situations. Rather, maximizing one's own national interests can be compatible with increasing the partner's national interests at the same time. I believe that JTEPA can just be such an example. There are many areas within the scope of the

agreement in which both Japan and Thailand can achieve a “win-win” situation.

Why do I believe that it is possible for Japan and Thailand to achieve a “win-win” result? One of the major reasons is that deep economic ties have already existed between our two countries. As of 2004, there are approximately 1,200 companies registered with the Japanese Chamber of Commerce in Thailand, making it by far, the biggest Japanese Chamber of Commerce outside Japan. If you include non-registered companies, the total number of Japanese companies with a presence in Thailand swells to around 7,000. There are more than 500 Japanese restaurants in Bangkok alone, and over 1,000 across Thailand.

These figures show how Japanese nationals and companies are deeply involved in Thai society and its economy.

Let me take the automotive industry as an example. This industry, is of course one of Thailand's core industries. The Thai government aims to make Thailand into an “Asian Detroit” - the production hub for automobiles in Asia. The question is which company is the largest automobile manufacturer in Thailand? The answer is Toyota Motor Corporation.

Currently more than 90% of the automobiles made in Thailand are produced by the Japanese auto manufacturers. Clearly, the development and expansion of the Thai automotive industry is

equally important to Japan as it is to Thailand. At present, Japan is requesting Thailand to eliminate tariffs on automobile parts. If the Thai government agrees to this, it will lead to a reduction of production costs in Thailand and an increase in exports of automobile manufactured here.

The automotive manufacturing industry is only one example of the close relationship between Thailand and Japan. There are countless other examples I could mention. In fact, it could be said that in most industries the Japanese economy and Thai economy are inseparable and deeply connected.

I would also like to briefly comment on agricultural sector. I have noticed that Thai people are becoming more and more cautious about FTA recently. One of the reasons for these cautious attitude seems to stem from Early Harvest Agreement between Thailand and China which came into effect last year. I have heard that Thai agricultural market is affected severely by the flood of cheap Chinese vegetables and fruits. The FTA with Australia signed last month has also raised fears that opening the domestic dairy product market will have a negative effect as the production cost of dairy product in Australia is lower than in Thailand.

However, in terms of agricultural sector, Thailand has no need to fear the JTEPA. Japan produces high quality fruits and vegetables. However, price is extremely expensive. For example one Japanese

apple can cost 200 baht. These Japanese agricultural products might find a niche market in Thailand targeting the very rich. However, I'm afraid there is no chance that Japanese agricultural products will have substantial effect on the Thai domestic agricultural market. On the contrary, the Japanese side has a fear that cheap Thai agricultural goods will flood into the Japanese market. Here I'd like to draw you to another aspect of JTEPA concerning to agricultural sector, that is, its basic philosophy. The idea is to support the development of sustainable agriculture in both countries by creating an appropriate balance between agricultural co-operation and liberalization of agricultural markets. The Japanese government is ready to implement agricultural cooperation through JTEPA in order to improve the quality of life and income of farmers in Thailand.

I won't go into details of the JTEPA negotiation today, but let me say that JTEPA has a huge potential to increase mutual benefits based on the furthering of the close relationship between Japan and Thailand. I would like to ask your positive support for the negotiations currently being underway between Japan and Thailand.

Before I conclude, I would like to touch upon of the economic cooperation of Japan and Thailand. Up until now, Japan has undertaken various economic cooperation and support initiatives for Thailand. The number of JBIC yen loan provided to Thailand amounts to 235 cases so far. The Japanese government provided the JBIC yen

loan to the subway system opened last month. We also provided the JBIC yen loan to build the new Suvarnaphum Airport which is scheduled to open September next year. The number of JICA experts engaged in technical cooperation in Thailand started since 1960's has recently risen to around 7,500. We are proud that our economic cooperation has played a part in supporting Thailand's development. But our relationship is facing a new stage reflecting in the recent development of Thai economy. Recently Prime Minister Thaksin has stated that Thailand has progressed and passed the stage which it needs ODA from foreign countries, and rather, is ready to become an equal partner instead. We are very happy to develop this new relationship with Thailand as equal partners.

Thank you.

JTEP กับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่น

โดย ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในอนาคตระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ผ่านการทำความเข้าใจการค้าเสรีระหว่างทั้งสองประเทศที่เรียกว่า “ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ” (Japan and Thailand Economic Partnership Agreement หรือ JTEPA)

1. ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-ญี่ปุ่น

ไทยและญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้าที่มีความใกล้ชิดกันมายาวนาน ที่ผ่านมากการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยในช่วงทศวรรษ 1990 ได้รับการสนับสนุนเสริมจากการลงทุนต่างประเทศจากญี่ปุ่นจนทำให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมหลายรายการ ในปัจจุบัน ญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญเป็นอันดับสองของไทยรองจากสหรัฐ โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 14.2 ของการส่งออกทั้งหมดในปี 2003 นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่ไทยนำเข้าสินค้ามากที่สุด โดยมีสัดส่วนการนำเข้าถึงร้อยละ 24.1 ของการนำเข้าทั้งหมดของไทย ส่วนไทยเป็นตลาดส่งออกลำดับที่ 7 ของ

ญี่ปุ่น และเป็นตลาดนำเข้าลำดับที่ 11 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามสัดส่วนของการค้าของไทยในตลาดญี่ปุ่นอยู่ในระดับเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่ลงทุนโดยตรงสุทธิในอันดับต้นๆ ของประเทศไทยมาโดยตลอดในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยในเกือบทุกปีที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ลงทุนในประเทศไทยสูงที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง จะมีบางปีเท่านั้นที่ยอดการลงทุนดังกล่าวของญี่ปุ่นต่ำกว่าของสิงคโปร์ การลงทุนจากญี่ปุ่นส่งผลดีต่อประเทศไทยในหลายด้าน โดยเฉพาะการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีและการจ้างงาน ในด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นก็เป็นนักท่องเที่ยวต่างประเทศกลุ่มใหญ่ของประเทศไทย (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความสำคัญของญี่ปุ่นต่อเศรษฐกิจไทย

		ความสำคัญของญี่ปุ่นต่อไทย	ความสำคัญของไทยต่อญี่ปุ่น
การส่งออก	ตลาดส่งออกลำดับที่	2	7
	มูลค่าการส่งออก (ล้าน US\$)	11,395.7	16,046.7
	อัตราการขยายตัว (%)	14.53	21.3
	สัดส่วน (%)	14.2	3.4
การนำเข้า	ตลาดนำเข้าลำดับที่	1	11
	มูลค่าการนำเข้า (ล้าน US\$)	18,074.0	11,891.9
	อัตราการขยายตัว (%)	22.09	13.0
	สัดส่วน (%)	24.1	3.3
สินค้าที่สำคัญ	สินค้าสำคัญที่ไทยส่งออก : เครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ ยางธรรมชาติ แผงวงจรไฟฟ้า ส่วนประกอบเครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคม ไก่สดแช่แข็ง เนื้อสัตว์ปรุงแต่ง อาหารทะเลแปรรูป ไดโอด ทรานซิสเตอร์ เครื่องรับโทรทัศน์และส่วนประกอบ ส่วนประกอบรถยนต์ เนื้อพลาสติก แซ่เย็น แซ่แข็ง สินค้าที่ไทยนำเข้า : แผงวงจรไฟฟ้า ส่วนประกอบรถยนต์ เหล็กแผ่นรีดร้อน ไดโอด ทรานซิสเตอร์ ส่วนประกอบเครื่องยนต์ เครื่องจักรที่ทำงานเป็นเอกเทศ ส่วนประกอบคอมพิวเตอร์ รถบรรทุก เหล็กแผ่นชุบ แบบหล่อสำหรับโลหะและวัสดุ		
การลงทุน	ญี่ปุ่นลงทุนโดยตรงในประเทศไทยสุทธิสูงเป็นอันดับที่ 1 หรือ 2 มาเกือบตลอดในรอบทศวรรษที่ผ่านมา และมียอดลงทุนสุทธิ 767 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2003 สูงที่สุดเป็นอันดับที่ 1 โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 42 ของการลงทุนทั้งหมด		
การท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเดินทางมาประเทศไทยในปี 2003 จำนวน 1.03 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 10.2 ของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางมาประเทศไทยทั้งหมด ในขณะที่นักท่องเที่ยวไทยจำนวน 1.1 แสนคนเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นในเวลาเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 5.2 ของนักท่องเที่ยวไทยที่เดินทางไปต่างประเทศ		

* ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) จากข้อมูลของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

2. ยุทธศาสตร์การค้าของไทย

รัฐบาลซึ่งเคยยึดแนวทางการเจรจาทางการค้าในกรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) มากกว่า 2 ทศวรรษ ได้เปลี่ยนแนวทางมาสู่การทำความตกลงการค้าแบบทวิภาคี (Bilateralism) และภูมิภาคนิยม (Regionalism) เป็นหลักในช่วงที่พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ในปัจจุบันไทยอยู่ระหว่างการเจรจาความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement หรือ FTA) กับประเทศต่างๆ อย่างน้อยกับ 8 ประเทศ โดยได้มีการลงนามความตกลงแล้วกับ 4 ประเทศ คือ จีน บาหลีเรน อินเดียและออสเตรเลีย ทั้งนี้ในปี 2004 จะมีการเจรจาอย่างจริงจังกับอีก 4 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เปรูและนิวซีแลนด์

การเปลี่ยนยุทธศาสตร์ดังกล่าวของรัฐบาลไทยมีเหตุผลส่วนหนึ่งมาจากความต้องการขยายตลาดการส่งออกในด้านต่างประเทศในช่วงที่การเปิดเสรีทางการค้าในกรอบของ WTO ประสบความชะงักงัน และการที่ประเทศจีนสามารถส่งสินค้าไปตีตลาดต่างประเทศแย่งตลาดส่งออกของไทย และดึงดูดการลงทุนไปได้มากนับตั้งแต่เข้าเป็นสมาชิก WTO อย่างไรก็ดีตาม แรงผลักดันที่สำคัญอีกประการหนึ่งของรัฐบาลไทยอาจมาจากแรงจูงใจที่ต้องการมีบทบาทในภูมิภาค

3. ยุทธศาสตร์การค้าของญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเองได้ยึดแนวทางการเปิดเสรีทางการค้าในกรอบของ WTO เป็นหลักมาโดยตลอด โดยที่ไม่เคยใช้การเจรจาในระดับภูมิภาคหรือทวิภาคีเพื่อเปิดเสรีทางการค้ามาก่อนเลย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันญี่ปุ่นหันมาใช้แนวทางการเจรจาทางการค้าใน 3 เวทีร่วมกันคือ WTO ภูมิภาค และทวิภาคี

เป้าหมายสำคัญในการเปิดเสรีการค้าระดับภูมิภาคของญี่ปุ่นคือ ต้องการให้เกิดการรวมกลุ่มเศรษฐกิจเอเชียตะวันออก โดยการทำความตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน เกาหลีใต้และจีน (หรือที่เรียกว่า “อาเซียน+3”) และเชื่อมต่อกับไต้หวันและฮ่องกงจนสามารถรวมเป็นกลุ่มเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกในที่สุด ขั้นตอนแรกของยุทธศาสตร์ดังกล่าวคือการทำความตกลงการค้าเสรีกับกลุ่มอาเซียน ปัจจัยหลักที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นมุ่งทำความตกลงการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนที่สำคัญมี 3 ประการคือ

1. เขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนจะช่วยให้อาเซียนกลายเป็นฐานการผลิตและการตลาดที่สำคัญ และช่วยให้ญี่ปุ่นลดความเสี่ยงจากการลงทุนมากเกินไปในประเทศจีน
2. การผลิตสินค้าหลายประเภทของญี่ปุ่น เช่น ยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ต้องผ่านกระบวนการผลิตในหลายประเทศในอาเซียน การจัดทำความตกลงการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนจะทำให้สินค้าหลายประเภทของญี่ปุ่นได้ประโยชน์จากการลดภาษีสินค้านำเข้าที่ลดลง
3. ปัจจุบันหลายประเทศพยายามแข่งขันกันเพื่อทำความตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน เช่น จีน อินเดีย ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ดังนั้นญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศเพื่อป้องกันการสูญเสียตลาดจากการที่ประเทศอื่นๆ สามารถทำความตกลงการค้าเสรีกับกลุ่มอาเซียนได้ก่อน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญในการทำความตกลงเปิดการค้าเสรีกับอาเซียนก็คือ สมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศมีนโยบายทางการค้าที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก โดยบางประเทศมีแนวโน้มปกป้องอุตสาหกรรมใน

ประเทศของตน เช่น มาเลเซีย ซึ่งมุ่งสร้างอุตสาหกรรมต่างๆในประเทศ โดยเฉพาะยานยนต์ ญี่ปุ่นจึงต้องเริ่มจากทำความเข้าใจการค้าเสรีกับแต่ละประเทศในกลุ่มอาเซียนทีละประเทศ โดยในปัจจุบัน ญี่ปุ่นได้ลงนามในความตกลงการค้าเสรีทวิภาคีญี่ปุ่น-สิงคโปร์ไปแล้วในปี 2002 และกำลังเจรจาทำความเข้าใจการค้าเสรีทวิภาคีกับไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และเวียดนาม

4.สาระสำคัญของ JTEPA

การเจรจาการค้าเสรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่นเริ่มต้นครั้งแรกเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2004 และมีเป้าหมายว่าจะเสร็จสิ้นในเดือนธันวาคม 2004 กรอบของความร่วมมือนี้อ้างอิงประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ถึง 21 ประเด็น ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ การเปิดเสรีทางการค้า(Trade Liberalization) การอำนวยความสะดวกทางการค้า (Trade Facilitation) และการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ (Cooperation)

ในการเจรจาด้านการค้าสินค้า ทั้งสองฝ่ายมีท่าทีแตกต่างกันในเรื่องการลดภาษี คือ ญี่ปุ่นเสนอให้มีการเจรจาแยกกลุ่มระหว่างสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม โดยให้สินค้าเกษตรมีการเปิดเสรีน้อยกว่า ส่วนไทยต้องการให้ใช้รูปแบบเดียวกันในการลดภาษีทั้งสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม และให้มีการนำสินค้าทุกรายการมาลดภาษีโดยให้มีการยกเว้นสินค้าเพียงไม่กี่รายการ ส่วนในความร่วมมือด้านอื่นๆ ทั้ง 2 ฝ่ายเห็นพ้องกันที่จะให้ความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการค้าในระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Paperless Trading) และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

5. ผลกระทบของ JTEPA ต่อประเทศไทย

JTEP จะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมาก จากการประมาณการด้วยแบบจำลอง GTAP ซึ่งเป็นแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ ผู้เขียนพบว่า เฉพาะการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าโดยยังไม่คิดผลการเปิดเสรีภาคบริการและการลงทุนตามกรอบ JTEP จะช่วยให้สวัสดิการซึ่งหมายถึง ประโยชน์ที่ผู้บริโภคและอุตสาหกรรมต่างๆของไทยเพิ่มขึ้นถึงประมาณ 2.14 ล้านดอลลาร์ (8.5 หมื่นล้านบาท) และ GDP ของประเทศไทยขยายตัวถึงร้อยละ 1.68 อันเนื่องมาจากการขยายตัวของการส่งออกของไทยในตลาดญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้น และมีวัตถุดิบในการผลิตที่ถูกลง ระดับการขยายตัวดังกล่าวเป็นรองจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยจากการทำ FTA กับสหรัฐเพียงเล็กน้อย

หากการเจรจาในกรอบ JTEPA ประสบความสำเร็จ การค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้นก็จะมีผลในการเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศไทยอย่างมาก โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นจากแบบจำลองในกรณีที่มีการเปิดเสรีทั้งสาขาเกษตรและสาขาอุตสาหกรรมก็คือ (ดูตารางที่ 2)

1. อุตสาหกรรมของไทยที่จะขยายตัวอย่างมากก็คือ อุตสาหกรรมเกษตร และอาหารแปรรูป เนื่องจากสามารถส่งออกไปยังญี่ปุ่นได้มากขึ้น
2. อุตสาหกรรมของไทยที่จะหดตัวอย่างมากก็คือ ยานยนต์และชิ้นส่วน เคมีภัณฑ์และโลหะเนื่องจากจะนำเข้าจากญี่ปุ่นมากขึ้น*

* ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนในความเป็นจริงอาจน้อยกว่าการประมาณการจากแบบจำลอง เนื่องจากแบบจำลองดังกล่าวใช้ข้อมูลของปี 1997 ซึ่งหลังจากนั้น อุตสาหกรรมของไทยได้เปลี่ยนจากอุตสาหกรรมนำเข้าอย่างเดียวไปสู่อุตสาหกรรมส่งออกด้วย

**ตารางที่ 2 โครงสร้างการผลิตของประเทศไทยที่จะเปลี่ยนแปลงไปจาก
ความตกลง JTEP**

สาขา	การเปลี่ยนแปลงการผลิต (ร้อยละ)
เกษตร	9.02
อาหารแปรรูป	12.15
สิ่งทอ	-0.12
เครื่องหนัง	-0.83
ผลิตภัณฑ์ไม้	-2.12
ผลิตภัณฑ์กระดาษ	-0.18
ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	0.25
ผลิตภัณฑ์เคมี	-3.85
ผลิตภัณฑ์แร่	-0.90
ผลิตภัณฑ์โลหะ	-3.03
ยานยนต์และชิ้นส่วน	-15.12
อุปกรณ์การขนส่ง	1.02
อิเล็กทรอนิกส์	0.15
เครื่องยนต์	-0.44
เฉลี่ย	1.16

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)

นอกจากการเปิดเสรีทางการค้าแล้ว JTEPA ยังเน้นมิติอื่นๆ คือ การอำนวยความสะดวกทางการค้า และการร่วมมือกันในด้านต่างๆ เช่น การร่วมมือกันด้านการเงินเทคโนโลยีสารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากการทำความตกลง FTA กับสหรัฐ ซึ่งเน้นเฉพาะเรื่องการเปิดเสรีกันอย่างเดียว JTEPA จึงเป็นสะพานสำคัญที่จะเชื่อมไปสู่ก้าวใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย

6. อุปสรรคในการทำความตกลงการค้าเสรี

จากการติดตามข่าวการเจรจาการค้าเสรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ผู้เขียนได้รับข้อมูลว่า การเจรจาของทั้งสองฝ่ายมีความคืบหน้าพอสมควรในหลายประเด็น อย่างไรก็ตาม ยังมีบางประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายยังมีท่าทีในการเจรจาที่แตกต่างกันอยู่

ข้อเรียกร้องของไทยที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ได้แก่

1. ไทยต้องการให้ญี่ปุ่นเปิดตลาดสินค้าเกษตรที่สำคัญคือ ข้าว มันสำปะหลัง น้ำตาล และไก่ ซึ่งถือเป็นสินค้าที่อ่อนไหวของญี่ปุ่น
2. ไทยต้องการให้ชาวญี่ปุ่นที่มารักษาพยาบาลในประเทศไทย สามารถเบิกเงินจากกองทุนประกันสุขภาพของญี่ปุ่นได้
3. ไทยต้องการให้แรงงานบางสาขา โดยเฉพาะคนเลี้ยงเด็ก คนดูแลคนชราและหมदनวดแผนไทย สามารถเข้าไปประกอบอาชีพในญี่ปุ่นได้ ในขณะที่ญี่ปุ่นเองซึ่งไม่ต้องการเปิดรับแรงงานต่างประเทศ พยายามตั้งเงื่อนไขให้แรงงานดังกล่าวต้องได้รับใบรับรองคุณสมบัติจากฝ่ายญี่ปุ่นเองก่อน

ข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ได้แก่

1. ญี่ปุ่นต้องการให้ไทยให้สิทธิพิเศษในการลงทุนในสาขาต่างๆ ในประเทศไทยเทียบเท่ากับสิทธิพิเศษที่ไทยให้แก่สหรัฐอเมริกา ตามข้อตกลง Treaty of Amity
2. ญี่ปุ่นต้องการให้ไทยลดภาษีเหล็ก และขึ้นส่วนยานยนต์

7. ข้อสังเกตบางประการต่อท่าทีการเจรจา

ประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายยังมีท่าทีในการเจรจาที่แตกต่างกันหลาย ประเด็นเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนมากและต้องอาศัยการวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ ในบทความนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์เฉพาะ ผลกระทบของการลดภาษีผลิตภัณฑ์เหล็กและผลิตภัณฑ์ยานยนต์ต่อ เศรษฐกิจไทย หากไทยดำเนินการตามข้อเรียกร้องของญี่ปุ่น

การลดภาษีผลิตภัณฑ์เหล็ก

โครงสร้างอัตราภาษีศุลกากรของผลิตภัณฑ์เหล็กและเหล็กกล้าของ ประเทศไทยเมื่อปี 2003 ยังมีลักษณะการจัดเก็บแบบขั้นบันได (Escalation) กล่าวคือ อัตราภาษีศุลกากรจะสูงขึ้นตามระดับของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 อัตราภาษีศุลกากรที่จัดเก็บต่อผลิตภัณฑ์เหล็ก

ผลิตภัณฑ์เหล็ก	อัตราเฉลี่ย (ร้อยละ)	ช่วงกว้างของอัตราภาษี (ร้อยละ)
First stage of processing	1.0	1.0-1.0
Semi-processed	7.5	1-20
Fully- processed	20.0	20-20

เหล็กเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของหลายอุตสาหกรรม จากการวิเคราะห์ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input-Output Table) ของปี 2001 อุตสาหกรรมที่ใช้เหล็กสูงเป็นวัตถุดิบในสัดส่วนสูงสุด 10 อันดับแรก คือ (ดูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 สาขาอุตสาหกรรมของไทยที่ใช้ผลิตภัณฑ์เหล็กมาก

สาขาอุตสาหกรรม	สัดส่วนในการใช้เหล็กเป็นวัตถุดิบ (ร้อยละ)
1. ผลิตภัณฑ์โลหะแปรรูป	7.14
2. เครื่องจักร	6.68
3. อุปกรณ์ขนส่ง	4.07
4. การซ่อมแซม	4.01
5. เหล็ก	3.90
6. ผลิตภัณฑ์โลหะเบื้องต้น	2.82
7. ผลิตภัณฑ์จากแร่ที่ไม่ใช่โลหะ	2.78
8. การก่อสร้าง	2.45
9. หัสนเตน	1.07
10. เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์	0.86

จากตารางจะเห็นได้ว่าการคุ้มครองเหล็กด้วยการเก็บภาษีศุลกากร และมาตรการอื่นๆที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร (NTM) โดยเฉพาะการเก็บอากรต่อต้านการทุ่มตลาด (Anti-Dumping) มีผลในการเพิ่มต้นทุนการผลิตของอุตสาหกรรมที่สำคัญของไทยหลายอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งถือเป็นอุตสาหกรรมที่รัฐบาลให้ความสำคัญสูง และอุตสาหกรรมการก่อสร้าง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

การลดภาษีผลิตภัณฑ์ยานยนต์

สินค้าในกลุ่มอุตสาหกรรมรถยนต์เป็นสินค้าอีกกลุ่มหนึ่งของไทยที่มีการเก็บภาษีศุลกากรในอัตราที่สูง โดยมีอัตราภาษีผูกพัน (Bound Rate) ถึงร้อยละ 80 และอัตราภาษีทั่วไป(MFN rate) ร้อยละ 40-80 เช่น ยานยนต์สำหรับขนส่งตั้งแต่สิบคนขึ้นไป(HS 8702) รถยนต์นั่งส่วนบุคคล (HS 8703) ยานยนต์สำหรับขนส่ง (HS 8704) และรถจักรยานยนต์ (HS 8711) เป็นต้น (ดูรายละเอียดตามตารางที่ 5)

รัฐบาลไทยมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็น “ดีทรอยต์แห่งเอเชีย” หากต้องการให้วิสัยทัศน์ดังกล่าวบรรลุผล นโยบายภาษีศุลกากรจะต้องอยู่ในระดับที่ต่ำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการผลิตที่มีต้นทุนต่ำ ภาษีศุลกากรที่อยู่ในระดับสูงในปัจจุบันจะทำให้อุตสาหกรรมยานยนต์ของไทยขาดความสามารถในการแข่งขัน

8. สรุป

ในปัจจุบัน อัตราภาษีนำเข้าของไทยในหมวดเหล็กและยานยนต์อยู่ในระดับสูง และเป็นอุปสรรคต่อการทำความตกลง JTEPA โดยหลักการแล้ว การลดภาษีสินค้านำเข้าจะช่วยลดการบิดเบือน (Distortion) ในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจ การลดภาษีจึงช่วยเพิ่มสวัสดิการให้กับผู้บริโภครวมถึงผู้ประกอบการปลายน้ำในประเทศไทยที่นำเข้าสินค้าและวัตถุดิบจากต่างประเทศ นอกจากนี้ การลดภาษีให้ต่ำและเหลือน้อยอัตราลง น่าจะช่วยลดปัญหาความไม่โปร่งใสและลดการใช้ดุลยพินิจในการจำแนกอัตราภาษีได้

โดยภาพรวม ผลกระทบต่อการลดภาษีศุลกากรต่อผู้ประกอบการอุตสาหกรรมยานยนต์จะน้อยกว่าผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเหล็ก เนื่องจากอุตสาหกรรมยานยนต์ของไทยมีลักษณะที่หนุนเสริมกับอุตสาหกรรมยานยนต์ของญี่ปุ่นสูง เมื่อวัดจากค่าสัมประสิทธิ์ที่เรียกว่า RCA Correlation ทั้งนี้เนื่องจากการก่อตัวของอุตสาหกรรมยานยนต์ขึ้นในประเทศไทย ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่น การลดภาษีเหล็กยังจะช่วยให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมยานยนต์มีต้นทุนวัตถุดิบที่ต่ำลง และช่วยลดผลกระทบจากการลดภาษีผลิตภัณฑ์ยานยนต์

รัฐบาลไทยควรตั้งเป้าหมายการลดภาษี MFN ทั้งระบบในระยะยาว โดยเป้าหมายดังกล่าวน่าจะอยู่ที่การลดภาษีให้มีอัตราที่ต่ำ เช่น เหลือร้อยละ 0-10 โดยเฉพาะสินค้าที่มีอัตราภาษีสูงมาก (Tariff Peaks) ควรจะลดลงอย่างน้อยให้อยู่ในระดับเฉลี่ยในปัจจุบันเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการที่ต้องการนำเข้าวัตถุดิบสินค้า

ภาครัฐควรเตรียมมาตรการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการปรับลดภาษี โดยมาตรการเหล่านี้ต้องไม่ทำให้เกิดการบิดเบือนการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ โดยไม่มีเหตุผลรองรับที่สมควร ตัวอย่างของมาตรการที่ควรนำมาใช้ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการในด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การทดสอบผลิตภัณฑ์ การให้ความช่วยเหลือด้านการเสริมศักยภาพทางด้านแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้แรงงานสามารถเคลื่อนย้ายและปรับตัวสู่อุตสาหกรรมอื่นได้ เป็นต้น

ตารางที่ 5 อัตราภาษีศุลกากรของสินค้าในกลุ่มยานยนต์และชิ้นส่วน

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
8702.109	ยานยนต์อื่นๆ สำหรับขนส่งบุคคล ตั้งแต่สิบคนขึ้นไป (รวมถึงคนขับ) ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบ มีลูกสูบที่จุดระเบิด โดยการอัด (ดีเซลหรือกึ่งดีเซล)	80	40
8702.909	ยานยนต์อื่นๆ สำหรับขนส่งบุคคล ตั้งแต่สิบคนขึ้นไป (รวมถึงคนขับ) ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบ มีลูกสูบที่จุดระเบิด โดยการอัด (ดีเซลหรือกึ่งดีเซล)	80	40
8703.10	ยานยนต์ที่ออกแบบโดยเฉพาะเพื่อ การเดินทางบนหิมะรวมทั้งที่ใช้ใน สนามกอล์ฟและยานยนต์ที่คล้ายกัน	80	60

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
8703.21	รถยนต์และยานยนต์อื่นๆที่ออกแบบสำหรับขนส่งบุคคลเป็นหลัก (นอกจากของตามประเภทที่ 87.02) รวมถึงสเตชันแวนกอนและรถแข่งที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุดระเบิดด้วยประกายไฟที่มีความจุของกระบอกสูบไม่เกิน 1000 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.222	รถนั่งแบบจี๊ปทั้งชนิดหลังคาอ่อนและหลังคาแข็ง รวมถึงสเตชันแวนกอนและรถที่มีลักษณะคล้ายรถดังกล่าวที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุดระเบิดด้วยประกายไฟ-ความจุของกระบอกสูบเกิน 1000 ลูกบาศก์เซนติเมตรแต่ไม่เกิน 1500 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.229	รถยนต์และยานยนต์อื่นๆ ที่ออกแบบสำหรับขนส่งบุคคลเป็นหลักที่มี (นอกจากของตามประเภท 87.02) รวมถึงสเตชันแวนกอนและรถแข่งที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุดระเบิดด้วย	80	80

รหัส	รายการสินค้า	Bound-rate (%)	MFN rate (%)
	ประกายไฟ-ความจุของกระบอกสูบ เกิน 1000 ลูกบาศก์เซนติเมตรแต่ ไม่เกิน 1500 ลูกบาศก์เซนติเมตร		
8703.232	รถนั่งแบบจี๊ปทั้งชนิดหลังคาอ่อน และหลังคาแข็งรวมถึงสเตชัน แวนกอนและรถที่มีลักษณะคล้าย รถดังกล่าวที่มีเครื่องยนต์สันดาป ภายในแบบลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุด ระเบิดด้วยประกายไฟ ความจุของ กระบอกสูบเกิน 1500 ลูกบาศก์ เซนติเมตรแต่ไม่เกิน 3000 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.239	รถยนต์และยานยนต์อื่นๆ ที่ออกแบบ สำหรับขนส่งบุคคลเป็นหลัก (นอกจากของตามประเภทที่ 87.02) รวมถึงสเตชันแวนกอนและรถแข่ง ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบ ลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุดระเบิด ด้วยประกายไฟ-ที่มีความจุของ กระบอกสูบเกิน 1500 ลูกบาศก์ เซนติเมตร แต่ไม่เกิน 3000 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
8703.242	รถนั่งแบบจี๊ปทั้งชนิดหลังคาอ่อน และหลังคาแข็งรวมถึงสเตชัน แวนกอนและรถที่มีลักษณะคล้าย รถดังกล่าวที่มีเครื่องยนต์สันดาป ภายในแบบลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุด ระเบิดด้วยประกายไฟ ความจุ ของกระบอกสูบเกิน 3000 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.249	รถยนต์และยานยนต์อื่นๆ ที่ออกแบบ สำหรับขนส่งบุคคลเป็นหลัก (นอกจากของตามประเภทที่ 87.02) รวมถึงสเตชันแวนกอนและรถแข่ง ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบ ลูกสูบเคลื่อนที่ตรงที่จุดระเบิดด้วย ประกายไฟที่มีความจุของกระบอก สูบเกิน 3000 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.312	รถนั่งแบบจี๊ปทั้งชนิดหลังคาอ่อน และหลังคาแข็งรวมถึงสเตชัน แวนกอนและรถที่มีลักษณะคล้าย รถดังกล่าวที่มีเครื่องยนต์สันดาป ภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิด โดยการอัด(ดีเซลหรือกึ่งดีเซล)	80	80

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
	ความจุของกระบอกสูบไม่เกิน 1500 ลูกบาศก์เซนติเมตร		
8703.319	ยานยนต์อื่น ๆ ที่มีเครื่องยนต์ สันดาปภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิด โดยการอัด (ดีเซลหรือกึ่งดีเซล) ความจุของกระบอกสูบไม่เกิน 1500 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.322	รถนั่งแบบจี๊ปทั้งชนิดหลังคาอ่อน และหลังคาแข็งรวมถึงสเตชัน แวนกอนและรถที่มีลักษณะคล้าย รถดังกล่าวที่มีเครื่องยนต์สันดาป ภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิด โดยการอัด (ดีเซลหรือกึ่งดีเซล) ความจุของกระบอกสูบเกิน 1500 ลูกบาศก์เซนติเมตร แต่ไม่เกิน 2500 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.329	ยานยนต์อื่น ๆ ที่มีเครื่องยนต์ สันดาปภายในแบบมีลูกสูบที่จุด ระเบิดโดยการอัด (ดีเซลหรือ กึ่งดีเซล) ความจุของกระบอกสูบ เกิน 1500 ลูกบาศก์เซนติเมตร แต่ ไม่เกิน 2500 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
8703.332	รถนั่งแบบจี๊ปทั้งชนิดหลังคาอ่อนและหลังคาแข็งรวมถึงสเตชันแวนกอนและรถที่มีลักษณะคล้ายรถดังกล่าวที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิดโดยการอัด (ดีเซลหรือกึ่งดีเซล) ความจุของกระบอกสูบเกิน 2500 ลูกบาศก์เซนติเมตร		80
8703.339	ยานยนต์อื่นๆที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิดโดยการอัด(ดีเซลหรือกึ่งดีเซล) ความจุของกระบอกสูบเกิน 2500 ลูกบาศก์เซนติเมตร	80	80
8703.90	รถยนต์และยานยนต์อื่นๆ ที่ออกแบบสำหรับขนส่งบุคคลเป็นหลักที่มี (นอกจากของตามประเภทที่ 87.02) รวมถึงสเตชันแวนกอนและรถแข่งอื่นๆ	80	80
8704.211	ยานยนต์อื่นๆที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิดโดยการอัด(ดีเซลหรือกึ่งดีเซล) ที่มีน้ำหนักรวมน	80	60

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
	น้ำหนักบรรทุก (G.v.w.) ไม่เกิน 5 ตัน รถบรรทุกชนิดแวนและชนิดปิกอัพที่มีลักษณะดังกล่าว		
8704.311	ยานยนต์สำหรับขนส่งของอื่นๆ ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบมีลูกสูบที่จุดระเบิดโดยการอัด (ดีเซลหรือกึ่งดีเซล) ที่มีน้ำหนักกรรวมน้ำหนักบรรทุก (G.v.w.) ไม่เกิน 5 ตัน รถบรรทุกชนิดแวน และชนิดปิกอัพที่มีลักษณะดังกล่าว	80	60
8704.901	ยานยนต์สำหรับขนส่งของอื่นๆ ที่มีน้ำหนักกรรวมน้ำหนักบรรทุก (G.v.w.) ไม่เกิน 5 ตัน รถบรรทุกชนิดแวนและชนิดปิกอัพที่มีลักษณะดังกล่าว	80	60
8706.00	แชสซีส์ที่มีเครื่องยนต์ติดตั้งสำหรับยานยนต์ตามประเภทที่ 87.01 ถึง 87.05	80	30
8707.10	ตัวถัง (รวมถึงแค็บ) สำหรับยานยนต์ประเภทที่ 87.03		80
8707.90	ตัวถัง (รวมถึงแค็บ) สำหรับยานยนต์ประเภทอื่นๆ		80

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
8711.10	รถจักรยานยนต์ (รวมถึงโมเพ็ด) และรถจักรยานยนต์ที่มีมอเตอร์ช่วย (มีหรือไม่มีรถพ่วงข้าง) รวมทั้งรถพ่วงข้าง ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบเคลื่อนตรงที่มีความจุกระบอกสูบไม่เกิน 50 ลูกบาศก์เซนติเมตร		72
8711.20	รถจักรยานยนต์ (รวมถึงโมเพ็ด) และรถจักรยานยนต์ที่มีมอเตอร์ช่วย (มีหรือไม่มีรถพ่วงข้าง) รวมทั้งรถพ่วงข้าง ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบเคลื่อนตรงที่มีความจุกระบอกสูบเกิน 50 ลูกบาศก์เซนติเมตร แต่ไม่เกิน 250 ลูกบาศก์เซนติเมตร		72
8711.30	รถจักรยานยนต์ (รวมถึงโมเพ็ด) และรถจักรยานยนต์ที่มีมอเตอร์ช่วย (มีหรือไม่มีรถพ่วงข้าง) รวมทั้งรถพ่วงข้าง ที่มีเครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบเคลื่อนตรงที่มีความจุกระบอกสูบเกิน 250 ลูกบาศก์เซนติเมตร แต่ไม่เกิน 500 ลูกบาศก์เซนติเมตร		72

รหัส	รายการสินค้า	Bound rate (%)	MFN rate (%)
8711.40	รถจักรยานยนต์ (รวมถึงโมเพ็ด) และรถจักรยานที่มีมอเตอร์ช่วย (มีหรือไม่มีรถพ่วงข้าง) รวมทั้ง รถพ่วงข้าง ที่มีเครื่องยนต์สันดาป ภายในแบบลูกสูบเคลื่อนตรงที่มี ความจุระบอกลูกสูบเกิน 500 ลูกบาศก์เซนติเมตร แต่ไม่เกิน 800ลูกบาศก์เซนติเมตร		72
8711.50	รถจักรยานยนต์ (รวมถึงโมเพ็ด) และรถจักรยานที่มีมอเตอร์ช่วย (มีหรือไม่มีรถพ่วงข้าง) รวมทั้ง รถพ่วงข้าง ที่มีเครื่องยนต์สันดาป ภายในแบบลูกสูบเคลื่อนตรงที่มี ความจุระบอกลูกสูบเกิน 800 ลูกบาศก์เซนติเมตร		72
8711.90	รถจักรยานยนต์ (รวมถึงโมเพ็ด) และรถจักรยานที่มีมอเตอร์ช่วย (มีหรือไม่มีรถพ่วงข้าง) รวมทั้ง รถพ่วงข้างอื่นๆ		72

การเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นกับหุ้นส่วน
เศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย
โดย ดร. กิตติ ประเสริฐสุข
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นับตั้งแต่นายกรัฐมนตรีจุนอิชิโร โคะอิซุมิประกาศ “หุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-อาเซียน” (Japan-ASEAN Comprehensive Economic Partnership) เมื่อต้นปี 2002 ก็ได้มีการศึกษาและการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลง “หุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย” (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement หรือ JTEPA) อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ประเด็นสำคัญที่สุดในการนี้ ก็คือการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement หรือ FTA) นั้นเอง บทความนี้จะศึกษาว่า ลักษณะการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่น จะส่งผลต่อความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทยอย่างไร สำหรับการเปิดเสรีทางการค้านั้น ก็มีทั้งการลดอุปสรรคด้านภาษีและไม่ใช่ภาษี ตลอดจนการผ่อนคลายกฎระเบียบ (Deregulation) เพื่อเปิดตลาดของตน หรือให้ธุรกิจหรือบริการนั้นๆ เป็นไปได้โดยเสรียิ่งขึ้น ก่อนอื่นจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมาเสียก่อน

ภาพรวมการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่น

ยุทธศาสตร์การค้าและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า เศรษฐกิจญี่ปุ่นที่เจริญรุ่งเรืองในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นผลสำคัญมาจากยุทธศาสตร์การค้าและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น โดยมีกระทรวงการค้าระหว่างประเทศและอุตสาหกรรม (Ministry of International Trade and Industry หรือ MITI)¹ เป็นหัวหอกในการกำหนดนโยบายอุตสาหกรรม (Industrial Policy) ซึ่งกล่าวง่ายๆ ก็คือการปกป้องและส่งเสริมอุตสาหกรรมภายในประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นด้วยการบ่มเพาะอุตสาหกรรม การปกป้องด้วยกำแพงภาษีและมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (เช่น การกักตุนการนำเข้าในรูปของโควตา หรือการห้ามนำเข้า) ตลอดจนการส่งเสริมอุตสาหกรรมด้วยสิทธิประโยชน์ต่างๆ อาทิ การให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และการยกเว้นภาษี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นโยบายอุตสาหกรรมดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จไปไม่ได้หากไม่มีความรู้สึก “ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ” (Economic Nationalism) ทั้งในส่วนของธุรกิจอุตสาหกรรม และในส่วนของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นเอง ชาตินิยมทางเศรษฐกิจนี้เป็นผลมาจากสิ่งที่เรียกว่า “ฉันทามติหลังสงคราม” (Postwar Consensus) ในหมู่ประชากรที่มีจุดประสงค์ร่วมกันเพื่อมุ่งฟื้นฟูเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่ย่อยยับไปพร้อมกับความพ่ายแพ้ในสงครามมหาเอเชียบูรพา

¹ หลังการปฏิรูปกระทรวง ทบวง กรม ที่มีผลเมื่อปี 2001 MITI ได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรม (Ministry of Economy, Trade and Industry หรือ METI).

และเพื่อพัฒนาไล่ตามให้ทันชาติตะวันตก (Catch-up) โดยพยายามใช้สินค้าและบริการจากประเทศญี่ปุ่นเอง และใช้ของต่างประเทศให้น้อยที่สุด

นอกจากจะมีการปกป้องและส่งเสริมจากภาครัฐแล้ว ในส่วนของภาคเอกชนเอง ก็มีการปกป้องโดยผ่านสมาคมธุรกิจ (Trade Associations) ในรูปของการควบคุมกันเอง หรือ Self Regulation มีให้มีการแข่งขันกันเอง หรือมีการตัดราคากันในหมู่ผู้ผลิตญี่ปุ่นมากเกินไป อันจะทำให้ผลกำไรลดลง และไม่เป็นผลดีต่ออุตสาหกรรมญี่ปุ่นโดยรวม ในด้านการผลิตสินค้าและบริการนั้น ระบบการจัดจำหน่าย (Distribution System) และเครือข่ายบริษัทที่เรียกว่า Keiretsu ได้ช่วยจำกัดการเข้ามาของธุรกิจต่างชาติ กล่าวคือ บริษัทญี่ปุ่นมักจะซื้อสินค้าและชิ้นส่วนจากบริษัทญี่ปุ่นด้วยกันซึ่งอยู่ในเครือข่ายเดียวกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ในอุตสาหกรรมรถยนต์ที่ผู้ผลิตรายใหญ่อย่างโตโยต้า นิสสัน หรือฮอนด้า จะจัดซื้อชิ้นส่วนจากบริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนในเครือซึ่งมีอยู่หลายร้อยบริษัทการจัดซื้อดังกล่าวไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านราคาหรือคุณภาพแต่เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทในแง่ของบริษัทแม่กับบริษัทลูกด้วย จึงเป็นการยากที่บริษัทต่างชาติจะเจาะเข้าไปได้²

ในส่วนของบริษัทซึ่งเป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการเอง ส่วนใหญ่ก็มักยอมรับการปกป้องตลาดภายในดังกล่าว โดยยินดีที่จะซื้อสินค้า

² อย่างไรก็ตาม กล่าวกันว่า หลายปีที่ผ่านมา ระบบเครือข่ายบริษัทญี่ปุ่นมีความเปลี่ยนแปลงไป โดยมีความยืดหยุ่นมากขึ้น กล่าวคือ บริษัทญี่ปุ่นเริ่มที่จะจัดซื้อชิ้นส่วนจากบริษัทต่างชาตินมากขึ้น โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านราคา ทั้งนี้ ความคลายตัวของระบบเครือข่ายบริษัทเริ่มเกิดขึ้นเมื่อบริษัทญี่ปุ่นไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น (สนทนากับเจ้าหน้าที่ METI)

และบริการของประเทศญี่ปุ่น แม้อาจมีราคาแพงกว่าของต่างประเทศก็ตาม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งก็เพื่อประโยชน์ในด้านการจ้างงานหากบริษัทญี่ปุ่นเจริญรุ่งเรือง นั่นก็หมายถึงความมั่นคงในการจ้างงาน ตลอดจนเงินเดือนและโบนัสที่สูงขึ้นด้วย นอกจากนี้ คนญี่ปุ่นยังมักมีนิสัยระแวดระวัง ไม่ไว้วางใจสินค้าจากต่างแดนทั้งนี้ การปกป้องภาคเกษตรเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในประเทศ ก็ถือเป็นหนึ่งในฉันทามติหลังสงคราม ที่แม้แต่ผู้บริโภคมักยอมรับต้นทุนในการปกป้องดังกล่าวด้วย

กล่าวได้ว่า การปกป้องตลาดภายในของญี่ปุ่น โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1950 - 1960 เป็นเครื่องมืออันสำคัญในนโยบายอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ซึ่งช่วยให้ญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นจำต้องเปิดตลาดของตนขึ้นเรื่อยๆ ด้วยแรงกดดันจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังจะได้อธิบายต่อไป

ปัจจัยภายนอกที่เปิดตลาดญี่ปุ่น

ปัจจัยภายนอกที่เปิดตลาดญี่ปุ่นประกอบไปด้วย 2 เสาหลัก คือ GATT หรือ “ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าและพิกัดภาษีศุลกากร” (General Agreements on Trade and Tariffs) ซึ่งเป็นเวทีการเจรจาในระดับพหุภาคี (Multi-lateralism) ที่ได้พัฒนามาเป็นองค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO) ในปัจจุบัน และอีกเสาหลักหนึ่งก็คือ แรงกดดันจากสหรัฐ ในความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีญี่ปุ่น-สหรัฐ

1. การเจรจาใน GATT ซึ่งมีมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 แล้วคือการเจรจารอบเคนเนดี (Kennedy Round 1963-1967) รอบโตเกียว (Tokyo

Round 1974 -1979) และรอบอุรุกวัย (Uruguay Round 1986-1994) จากการเข้าเป็นสมาชิกของ GATT ทำให้ญี่ปุ่นต้องลดอุปสรรคในรูปภาษีลง ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 จนนับว่ามีระดับต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น อันที่จริงอัตราภาษีสินค้านำเข้าของญี่ปุ่นโดยเฉลี่ยต่ำกว่าสหรัฐตั้งแต่ตอนปลายทศวรรษที่ 1970 ด้วยซ้ำไป

สำหรับการเจรจารอบโตเกียว ได้พุ่งเป้าไปที่การกำจัดอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Barriers หรือ NTB) ในขณะที่การเจรจารอบอุรุกวัยเน้นในเรื่องการเกษตร กรณีการเปิดนำเข้าข้าวบางส่วนของญี่ปุ่นก็เป็นผลมาจากการเจรจารอบอุรุกวัยนั่นเอง ญี่ปุ่นเกรงว่าจะถูกประณามจากสังคมโลกและจะทำให้การเจรจาการค้าในเวทีพหุภาคีประสบภาวะชะงักงัน จึงยินยอมที่จะเปิดตลาดข้าวบางส่วนของตนในขั้นสุดท้ายของการเจรจารอบดังกล่าว อย่างไรก็ตาม GATT อย่างเดียวไม่เพียงพอในการเปิดตลาดญี่ปุ่น

2. แรงกดดันจากสหรัฐ สหรัฐมีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นในลักษณะพิเศษ โดยสหรัฐเป็นทั้งผู้คุ้มครองความมั่นคง และเป็นตลาดส่งออกให้กับญี่ปุ่น ทำให้สหรัฐอยู่ในสถานะที่ญี่ปุ่นต้องพึ่งพิง ทำให้เกิดความเกรงใจ ดังนั้น รัฐบาลสหรัฐจึงสามารถผลักดันให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามความต้องการของตนได้ค่อนข้างมาก ปกติรัฐบาลสหรัฐจะได้รับแรงผลักดันมาจากภาคธุรกิจอีกทีหนึ่ง เพื่อไปกดดันให้ญี่ปุ่นเปิดตลาดในกรณีใดกรณีหนึ่ง เพื่อผลประโยชน์ของธุรกิจสหรัฐที่เฉพาะเจาะจง

ทั้งนี้สหรัฐได้ใช้ประโยชน์จาก GATT ในการกดดันญี่ปุ่นให้เปิดตลาด โดยเฉพาะเรื่องการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นในกรณีของส้มและเนื้อวัว ที่สหรัฐอ้างหลักการ GATT ที่มุ่งขจัดอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี ในกรณีนี้

คือ การจำกัดโควตานำเข้าสินค้าทั้ง 2 ชนิดของญี่ปุ่น ในการนี้ มีการจัดทำข้อตกลงทวิภาคีญี่ปุ่น-สหรัฐที่ระบุเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจสหรัฐอย่างเฉพาะเจาะจง ตัวอย่างเช่น ในข้อตกลงปี 1978 และ 1984 มีการระบุให้เพิ่มโควตานำเข้าเนื้อวัวที่เลี้ยงด้วยธัญพืช (Grain-fed Beef) ซึ่งในขณะนั้นมีแต่สหรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้ผลิต ในกรณีของการเปิดตลาดข้าวในรอบอุรุกวัยก็เช่นกัน สหรัฐก็กดดันญี่ปุ่นให้ยินยอมตามข้อเสนอของแกตต์ โดยหวังจะให้ผู้ผลิตข้าวจากแคลิฟอร์เนียสามารถส่งข้าวพันธุ์เมล็ดสั้นเข้าสู่ตลาดญี่ปุ่นได้นอกจากนั้น สหรัฐยังได้กำหนดการเจรจาทวิภาคีอื่นๆ เพื่อเปิดตลาดญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1980 ตารางด้านล่างแสดงกรอบการเจรจาการค้าญี่ปุ่น-สหรัฐ ที่สหรัฐพยายามผลักดันเพื่อเปิดตลาดญี่ปุ่น

ช่วงเวลา	กรอบการเจรจาทางการค้า
1985-89 (Reagan)	MOSS Talks (Market-Oriented Sector Selective)
1989-92 (Bush)	SII (Structural Impediment Initiative)
1993-95 (Clinton)	Framework Talks
1995-ปัจจุบัน	Enhanced Initiative on Deregulation and Competition Policy ³

³ การสนับสนุนให้ญี่ปุ่นลดกฎระเบียบเริ่มขึ้นในปี 1997 ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดตลาดญี่ปุ่นเพียงอย่างเดียวเช่นกรอบการเจรจาที่ตั้งเครือข่ายก่อนหน้านี้ แต่ยังเป็น การช่วยเหลือญี่ปุ่นให้พ้นจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาตั้งแต่เศรษฐกิจฟองสบู่อีกทางหนึ่งด้วย

ปัจจัยภายในที่ทำให้ญี่ปุ่นเปิดตลาด

ปัจจัยภายในที่ทำให้ญี่ปุ่นเปิดตลาด สามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วน คือในส่วนของภาคเอกชน และในส่วนของภาครัฐ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “แรงกดดันจากภายใน” (Internal Pressure) เดิมที นักวิชาการมักจะมองว่า ญี่ปุ่นเป็น “รัฐปฏิกิริยา” (Reactive State)⁴ ที่มักยอมทำตามแรงกดดันจากภายนอก โดยเฉพาะจากสหรัฐ แต่ในระยะหลัง มีการใช้ “ทฤษฎีเกม 2 ระดับ” (Two-level Game) มาวิเคราะห์และพบว่า แรงกดดันภายในประเทศก็มีส่วนสำคัญในการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่น โดยเฉพาะในประเด็นว่าจะเปิดอะไร หรือเปิดแค่ไหน⁵

กล่าวคร่าวๆ ทฤษฎีเกม 2 ระดับนี้ หมายความว่า เมื่อรัฐบาลหนึ่งต้องการให้อีกรัฐบาลหนึ่งเปิดตลาดให้ตนก็จะไม่เจรจาในระดับภาครัฐเท่านั้น แต่จะไปเจรจากับภาคเอกชนในประเทศนั้นๆ ด้วย (เช่น กลุ่มผู้บริโภครวม กลุ่มผู้ผลิตผู้ส่งออก) เพื่อหาพันธมิตรให้ไปกดดันรัฐบาลคู่กรณีอีกทีหนึ่ง โดยอาจใช้การข่มขู่คุกคาม (Threat) เช่น ขู่ว่าจะคว่ำบาตรทางการค้า (Trade Sanction) หรือการโน้มน้าว (Persuasion) ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อภาคเอกชนเหล่านั้น⁶

⁴ Kent Calder, “Japanese Foreign Economic Policy Formation: Explaining the Reactive State,” *World Politics* (July 1988), 517-41.

⁵ Leonard Schoppa, *Bargaining with Japan: What American Pressures can and cannot do* (New York: Columbia University Press, 1997)

⁶ Robert Putnam, “Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games,” *International Organization* (Summer 1988), 427-60.

1. ความต้องการของภาคเอกชน คือ ภาคธุรกิจที่ต้องการให้เปิดตลาด ควรทราบว่า ภาวะปิดของตลาดญี่ปุ่นนั้น ไม่ได้เป็นปัญหาต่อบริษัทต่างชาติเท่าไรนัก แต่ยังเป็นอุปสรรคสำหรับบริษัทญี่ปุ่นแห่งใหม่ที่จะเข้าสู่ธุรกิจนั้นๆ ด้วย เช่น ในกรณีของผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือ DDI⁷ ที่ร่วมกับบริษัท Motorola ผลักดันให้รัฐบาลสหรัฐกดดันญี่ปุ่นให้เปิดเสรีในธุรกิจการให้บริการโทรศัพท์มือถือมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การที่บริษัทญี่ปุ่นไปลงทุนยังต่างประเทศมากขึ้น ทำให้ลดการพึ่งพิงต่อรัฐบาลญี่ปุ่นลง และบ่อยครั้งที่การปกป้องของรัฐเองกลับกลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจอย่างเสรีของพวกเขา จึงมีกระแสเรียกร้องให้ปฏิรูปภายในมากยิ่งขึ้น

2. นโยบายอุตสาหกรรมยุคใหม่ ทั้ง METI และนักวิชาการต่างต้องการการเปิดให้มีการแข่งขันมากขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบริษัทญี่ปุ่น โดยอาจเป็นการเปิดโดยจำกัดมากน้อยต่างกัน แล้วแต่ขีดความสามารถการแข่งขันของธุรกิจนั้นๆ ของญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม แรงกดดันภายในประเทศยังมักต้องพึ่งแรงกดดันจากภายนอกไม่ว่าจะเป็น GATT/WTO หรือสหรัฐ เพราะเพียงแรงกดดันจากภายในอย่างเดียว จะไม่สามารถผลักดันให้รัฐบาลตอบสนองได้ เพราะกลุ่มผลประโยชน์เดิมจะขัดขวาง นอกจากนั้น กล่าวได้ว่า แรงกดดันภายในประเทศที่จะให้เปิดเสรีเกี่ยวกับภาคเกษตรยังคงค่อนข้างอ่อน เมื่อเทียบกับภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ

⁷ ปัจจุบันคือ KDDI

การเมืองภายในของญี่ปุ่นต่อเรื่องการค้า

การเมืองภายในของญี่ปุ่นมีความเป็นกระทรวงใคร กระทรวงมันสูง คือขาดเอกภาพ ต่างกระทรวงต่างมีจุดยืนของตัวเอง ซึ่งมักทำนายได้ กล่าวคือ กระทรวงเกษตรก็จะปกป้องภาคเกษตร กระทรวง METI ก็จะเน้นผลประโยชน์ของภาคอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ (โดยอาจจะเป็นการปกป้อง หรือส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันมากขึ้นก็ได้) แต่ละกระทรวงก็จะส่งผู้แทนของตัวเองเข้าการประชุมเจรจาที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงจุดยืนของกระทรวงตน กระทรวงอื่นๆ ก็จะไม่แทรกแซง ถือว่าไม่ใช่เขตแดนนโยบาย (Policy Territory) ของตน และถ้าไม่แทรกแซงกระทรวงอื่น กระทรวงอื่นก็จะไม่แทรกแซงตน กล่าวได้ว่า การเมืองญี่ปุ่นมักมีลักษณะเป็นการเมืองแบบไม่เคลื่อนที่ (Immobile Politics)

ในการนี้ ผู้นำการเมืองหรือนักการเมืองอาวุโส จะสามารถเข้ามาแสดงบทบาทเป็นผู้ไกลเกลี่ยเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติโดยรวม ผู้นำการเมืองเหล่านี้ อาจเป็นนายกรัฐมนตรี เลขาธิการพรรค หรือนักการเมืองหัวหน้ากลุ่มนโยบายต่างๆ เป็นต้น ในกรณีการเจรจากับสหรัฐ มักมีนักการเมืองอาวุโสคนใดคนหนึ่งที่จะเป็นตัวกลางระหว่างคู่เจรจา และอาจจะประสานระหว่างกระทรวงต่างๆ ของญี่ปุ่นเองด้วย โดยทั่วไป นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นต้องการมีของขวัญให้แก่ประธานาธิบดีสหรัฐในการการประชุมสุดยอดผู้นำทั้งสอง⁸ ซึ่งก็คือข้อตกลงการเปิดเสรีทางการค้า (ที่เอื้อประโยชน์แก่สหรัฐ) นั่นเอง

⁸ ผู้นำญี่ปุ่นและสหรัฐจะมีโอกาสประชุมสุดยอดกันบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประชุมทวิภาคี หรือในการประชุม G8 และ APEC

ทั้งนี้ การเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่น มักจะต้องทำควบคู่ไปกับมาตรการลดผลกระทบจากการเปิดตลาดไม่ว่าจะเป็นในรูปของเงินช่วยเหลือเงินชดเชย เพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด (Soft Landing) ซึ่งมักเป็นเงินจำนวนมหาศาล กล่าวได้ว่า การเปิดเสรีทางการค้า เป็นประเด็นทางการเมือง มากกว่าประเด็นประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง⁹

ความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย

ความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจ หรือ Partnership เป็นคำที่สหรัฐใช้กับญี่ปุ่นหลังสงครามเย็น Global Partnership และขณะนี้ ญี่ปุ่นก็หยิบยกเอาคำว่า Partnership มาใช้กับประเทศในอาเซียน คำๆ นี้ จึงน่าจะเป็นคำหวานหรือสำนวนทางการทูตมากกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า “หุ้นส่วนเศรษฐกิจ” มักจะเริ่มเสนอขึ้นโดยประเทศที่มีศักยภาพสูงกว่า ดังนั้น จึงน่าจะเป็นหุ้นส่วนที่ไม่เท่าเทียมระหว่าง Senior Partner (ญี่ปุ่น) กับ Junior Partner (ไทย) มากกว่า

จากภาพรวมการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นดังที่ได้อภิปรายข้างต้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การเจรจาหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทยจะประสบอุปสรรคหลายประการด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกัน โอกาสที่เป็นปัจจัยบวกก็ยังมี

⁹ การเปิดตลาดล้มและเนื้อ ทำให้พรรคเสรีประชาธิปไตยแพ้การเลือกตั้งสภาสูงในปี 2532

อุปสรรค

อุปสรรคประการแรก คือ ญี่ปุ่นไม่มีทีท่าที่จะยินยอมเปิดตลาดสินค้าเกษตรและแรงงานตามที่ไทยคาดหวัง ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นจะยินยอมโอนอ่อนในสินค้าเกษตร ก็ต่อเมื่อต้องเจรจาพหุภาคีกับสหรัฐ หรือไม่ก็ในการเจรจาพหุภาคีในระดับองค์การการค้าโลกเท่านั้น ญี่ปุ่นจะไม่ทิ้งไพ่ด้านการเกษตรง่ายๆ เมื่อประเมินสถานการณ์แล้ว กล่าวได้ว่า ไทยไม่มีอำนาจพอที่จะกดดันให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดภาคที่อ่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรหรือภาคแรงงาน หากไทยสามารถร่วมกับประเทศอาเซียนอื่นๆ ในการกดดันญี่ปุ่นในประเด็นที่มีอาเซียนผลประโยชน์ร่วมกัน ยังจะดูมีน้ำหนักมากกว่า แม้ว่าจะยังเทียบไม่ติดกับอิทธิพลของสหรัฐและ WTO ก็ตาม

เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังการปฏิรูปการเมืองในญี่ปุ่นตั้งแต่ปี 1994 ปรากฏว่า พรรค LDP ขณะนี้ ต้องอาศัยคะแนนเสียงจากภาคเกษตรมากขึ้น เพราะเป็นคะแนนเสียงจัดตั้งที่ไว้ใจได้ (จากการทำลายของพรรคประชาธิปไตย ทำให้มีการแย่งคะแนนเสียงจากเขตเมืองมากยิ่งขึ้น)

ประการที่สอง ไม่นักการเมืองชั้นนำคนใดของญี่ปุ่นจะออกมาแสดงบทบาทเป็นตัวกลาง เพื่อหาข้อยุติในการเจรจา ต่างจากกรณีของสหรัฐที่นักการเมืองระดับนำในพรรครัฐบาลจะออกมาแสดงบทบาทดังกล่าว อันที่จริง มีนักการเมืองญี่ปุ่นชั้นนำที่สนใจประเด็นความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-อาเซียนและอาจมีแนวโน้มที่จะเข้ามาเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยอยู่เหมือนกัน คือ นายยาสุโอะ ฟูกุตะ อดีตเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบุตรชายของอดีตนายกรัฐมนตรีทาเคโอะ ฟูกุตะ ผู้ประกาศ “หลักการฟูกุตะ” (Fukuda Doctrine) ในช่วงทศวรรษที่ 1970 เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียน

อย่าง “ใจถึงใจ” (Heart-to-Heart Policy) นายยาสุโอะ ฟุคุตะต้องการสานต่อแนวนโยบายของบิดา แต่เขาก็หมดอำนาจไปเสียก่อน จากกรณีที่ไม่ได้จ่ายเบี้ยเงินบำนาญเข้ากองทุนของรัฐ ทำให้ต้องแสดงความรับผิดชอบลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไป สถานภาพของเขายังอยู่ในช่วงขาลง ไม่สามารถแสดงบทบาทนำได้

ตัวนายกรัฐมนตรีโคะอิซุมิเองก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-อาเซียนเท่าใดนัก แต่ไปมุ่งเน้นประเด็นความมั่นคงมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการส่งทหารไปอิรัก การเป็นพันธมิตรกับสหรัฐ ปัญหาวิกฤตินิวเคลียร์ในคาบสมุทรเกาหลี ตลอดจนความประสงค์ของญี่ปุ่นที่จะเข้าเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

ประการที่สาม เท่าที่ผ่านมา ยังไม่ปรากฏแรงกดดันภายในประเทศอย่างจริงจังที่จะให้เปิดเสรีทางการค้ากับอาเซียน ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเองก็ไม่กระตือรือร้นในการลobbีเรื่องการเปิดเสรีทางการค้าและบริการภายในประเทศมากเท่าใด โดยเฉพาะเรื่องเกษตรซึ่งเป็นเสมือนเรื่องต้องห้ามในญี่ปุ่น เพราะโอกาสจะเสียแรงเปล่ามีสูง รัฐบาลมุ่งปกป้องภาคเกษตรอยู่แล้ว อันที่จริง ภาคธุรกิจต้องประสบปัญหาต้นทุนสูงในประเทศญี่ปุ่น จากการที่สินค้าและบริการจำนวนมากขาดการแข่งขันทำให้มีราคาสูง แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้มากนัก ส่วนหนึ่งก็เพราะภาคธุรกิจเองก็ได้ประโยชน์จากการปกป้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จึงไม่กล้ากดดัน เกรงว่าจะกระทบผลประโยชน์ของตน และส่วนหนึ่งก็เพราะรัฐบาลมักจะห่วงพวกที่เสียประโยชน์จากการยกเลิกการปกป้องนั้นๆ

มากกว่า ภาคธุรกิจจึงหันไปลงทุนในต่างประเทศ มากกว่าที่จะเรียกร้องให้มีการปฏิรูปภายในประเทศ

โอกาส

อย่างไรก็ตาม มีสัญญาณในเชิงบวกอยู่บ้างเหมือนกันว่า หุ่นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทยจะก้าวหน้าไปได้ ประการแรกคือ การที่ญี่ปุ่นกลัวว่าจะล้าหลังจีนในความสัมพันธ์กับอาเซียน เพราะจีนได้แสดงบทบาทในเชิงรุกอย่างรวดเร็วที่จะทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับอาเซียน เริ่มจากการเปิดเสรีสินค้าผักและผลไม้ตั้งแต่ต้นปี 2004 (กรณีกับไทย เริ่มตั้งแต่ตุลาคม 2003) บทบาทของจีนจะกระตุ้นให้ญี่ปุ่นต้องรีบดำเนินการเพื่อให้บรรลุข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศอาเซียนรวมถึงไทยโดยเร็ว

ประการที่สอง ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมญี่ปุ่นกลัวจะเสียเปรียบสหรัฐด้านเงื่อนไขการลงทุนในประเทศไทย โดยเฉพาะประเด็นความเป็นเจ้าของกิจการทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ หรือประเด็นสาขาธุรกิจที่ต่างดาวทำได้/ทำไม่ได้ สหรัฐกำลังเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับไทยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ความคืบหน้าในการเจรจาไทย-สหรัฐจะเป็นแรงผลักดันสำหรับญี่ปุ่นได้

ประการที่สาม ฉันทามติในญี่ปุ่นเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติ มีความแตกแยกมากขึ้น โดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นตกต่ำยาวนานกว่าทศวรรษ รูปแบบและยุทธศาสตร์การค้าและอุตสาหกรรมเดิมถูกท้าทายมากขึ้น ภาคธุรกิจขนาดใหญ่ต้องการให้มีการปฏิรูปภายในประเทศ ญี่ปุ่นมากขึ้น เพื่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุปลักษณะการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมา
ก่อให้เกิดความกังวลในการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
ซึ่งประเด็นเรื่องสินค้าเกษตรมีความสำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยเชิง
บวกบางประการที่สร้างความหวังให้กับความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย
ได้อยู่บ้างเหมือนกัน แม้อุปสรรคจะมีอยู่มากทีเดียว

หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทยญี่ปุ่น : กล้าลึก
หรือโอกาสในการกลับใจ*
โดย นายจักรชัย โคมทองดี
กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน
(FTA Watch)

การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนกับประเทศญี่ปุ่น หรือที่ใช้
ชื่ออย่างเป็นทางการว่า ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทยญี่ปุ่น (JTEPA) ใน
กรณีของสินค้าเกษตรนั้น มีความแตกต่างจากการทำเอฟทีเอกับจีนและ
ออสเตรเลียที่ผ่านมา เนื่องจากแทบจะหาสินค้าเกษตรจากญี่ปุ่นที่จะเข้ามา
ถล่มตลาดเมืองไทย และสร้างความเสียหายให้กับเกษตรกรไม่ได้เลย ด้วย
เหตุที่ต้นทุนการผลิตในญี่ปุ่นมีราคาสูงมาก หลายคนจึงมองเกมการต่อ
รองครั้งนี้ว่า ประเทศไทยคงจะมีแต่ได้กับได้ คำถามมีเพียงว่าเราจะส่ง
สินค้าออกได้มากขึ้นเพียงไรเท่านั้นเอง ผู้คนที่ติดตามข่าวคราวการทำเอฟ
ทีเอในช่วงที่ผ่านมาพากันมองข้ามเนื่องจากไม่เห็นพิษภัยจากการเปิดเสรี

* การนำเสนอไม่ใช่รายงานผลการศึกษาริจัย แต่เป็นการนำเสนอมุมมองต่อประเด็นอัน
เป็นผลจากการแลกเปลี่ยนหารือกับเครือข่ายเกษตรกรรายย่อย และภาคประชาชนผู้
ติดตามการทำข้อตกลงการค้าเสรีของไทย

สินค้าเกษตรกับญี่ปุ่น ผมกลับเห็นว่ากรณีของญี่ปุ่นกลับเป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมในการสร้างความเข้าใจให้กับสังคมและผู้ทำการเจรจาว่า แท้ที่จริงแล้วทำไมเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากมายังไม่เห็นด้วยกับการทำการค้าเสรีไม่ว่าภายใต้กรอบพหุภาคีขององค์การการค้าโลก หรือทวิภาคีที่รัฐบาลกำลังให้ความสำคัญอยู่ขณะนี้ จนต้องพากันออกมาเดินขบวนจนนับครั้งไม่ถ้วน แน่นอนว่าด้านหนึ่งคงไม่มีเกษตรกรคนใดต้องการเห็นตลาดภายในประเทศของตนถูกแย่งชิงไปโดยสินค้าราคาถูกกว่าจากต่างประเทศ แต่อีกด้านหนึ่งที่คนจำนวนมากยังไม่เข้าใจก็คือ ทำไมเกษตรกรผู้ปลูกสินค้าที่มีโอกาสในการส่งออกได้มากขึ้นซึ่งเป็นส่วนที่มากกว่า ก็คัดค้านเอฟทีเอด้วยเหมือน

คำตอบต่อคำถามนี้สามารถรู้ได้ไม่ยาก หากเราพิจารณาความเข้าใจโดยทั่วไปของนักนโยบาย (ที่ไม่ได้ผูกขาดโดยคนไทยเท่านั้น) กระบวนทัศน์ทางการค้าสินค้าเกษตรระหว่างประเทศของไทยเริ่มต้นจากความเข้าใจที่ัวโดยเฉลี่ยแล้วเรามีความสามารถในการผลิตสูงกว่าคนอื่นเขาเป็นผลให้สินค้าเกษตรของไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง หน้าที่ของผู้เจรจาการค้าไทยจึงมุ่งที่จะเปิดตลาดสินค้าเกษตรในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการลดภาษี การลดการอุดหนุน และยกเลิกมาตรการกีดกันต่างๆ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเป้าหมายมีจะให้ประเทศไทยส่งออกได้เพิ่มขึ้น นำเสียดายที่นับวันเป้าหมายสูงสุดทางการค้าระหว่างประเทศจะหยุดลงเพียงเท่านี้แล้วปล่อยให้เป้าหมายที่แท้จริงเป็นเพียงผลพลอยได้จากสิ่งที่เรียกว่า “Trickle Down Effect” หรือ “การกระจายผลประโยชน์จากบนลงล่างผ่านทางกลไกตลาด” การลัดวงจรทางเศรษฐกิจโดยสรุปเอาเองว่า ส่งออกสินค้าได้มากขึ้นแล้ว ชีวิตเกษตรกรจะดีขึ้น โดยขาดการพิสูจน์อย่างเป็นระบบเป็นการก้าวพลาดทางนโยบายที่สำคัญยิ่ง

การส่งออกข้าวเป็นกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจตลอดช่วงสิบปีที่ผ่านมา ปริมาณการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และปีที่ผ่านมาเราก็กส่งออกในปริมาณสูงสุดอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทำให้ไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก แต่สิบปีที่ผ่านมารายได้ที่แท้จริงของชาวนาไทยไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย ชาวนาได้รับส่วนแบ่งเพียงไม่ถึงหนึ่งในสี่ของมูลค่าการส่งออก และหากปีไหนราคาในการส่งออกเพิ่มขึ้น ส่วนแบ่งของชาวนากลับหดน้อยลงไป ผู้ที่กำลังผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก และสร้างชาติให้เป็นครัวของโลก ตามแนวความฝันของผู้นำประเทศ กลับพบว่า ลูกที่บ้านยังขาดสารอาหาร และหนี้สินของครัวเรือนก็เพิ่มขึ้นทุกวัน สำหรับเขาเหล่านี้ การค้าเสรีไม่เคยหมายถึงชีวิตที่ดีกว่า

เพราะฉะนั้น ในเรื่องของสินค้าเกษตร ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับเอฟทีเอ ไม่เพียงเพราะเขาห่วงว่าสินค้าจากต่างประเทศจะเข้ามาทำร้ายผู้ผลิต แต่รวมถึงว่าการส่งออกที่อ้างว่าจะเพิ่มขึ้นก็จะไม่สามารถอำนวยผลประโยชน์อย่างยั่งยืนให้กับคนส่วนใหญ่ และคนส่วนใหญ่ที่กล่าวที่กล่าวถึงนี้ได้จำกัดเฉพาะชนชาติไทย หากหมายรวมถึงชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ที่รวมอาชีพและชะตาเดียวกัน คำพูดของลูกชาวนาคนหนึ่งยังคงก้องกังวาลอยู่ในสำนึกของผมอยู่เสมอ “การค้าเสรีมีแต่จะทำให้คนจนทำร้ายกันเอง”

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวมานี้ ขออนุญาตเสนอมุมมอง (จากผู้ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นหนึ่งในพวกคลั่งชาติแบบบุพกาล) ต่อท่าทีของไทยอย่างตรงไปตรงมาดังนี้

หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ หรือความร่วมมือทางเศรษฐกิจใดๆ ไม่จำเป็นต้องยืนอยู่บนพื้นฐานการเปิดเสรีเสมอไป เราควรจะเป็นเพื่อนกันได้ ขณะเดียวกันกับที่เราต่างปกป้องประชาชนของตนเอง ญี่ปุ่นมีความชอบ

ธรรมทุกประการในการปกป้องเกษตรกรของตนตราบได้ที่มาตรการต่างๆ ที่ใช้ไม่ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรในประเทศอื่นๆ เราควรหันมาสร้างความร่วมมืออย่างจริงจังกับมิตรประเทศในความพยายามที่จะจัดการอุดหนุนการส่งออก และการอุดหนุนการผลิตในประเทศร่ำรวยที่ส่งผลทำร้ายเกษตรกรทั่วทุกทวีป เนื่องจากสินค้าที่ผลิตล้นเกินจากการอุดหนุนถูกทิ้งลงมาในตลาดโลก ดังนั้นตราบได้ที่ยังไม่มีการกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนในการยุติการอุดหนุนเหล่านี้ ประเทศไทยจึงควรที่จะทบทวนการใช้ทั้งมาตรการทางภาษี และมาตรการจำกัดการนำเข้าให้มีอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตาม มาตรการปกป้องตลาดของแต่ละประเทศไม่ควรเป็นมาตรการที่สร้างต้นทุนอันไม่จำเป็นกับผู้ผลิตในอีกประเทศหนึ่ง เช่น มาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (Non Tariff Measures) ที่ไม่มีมาตรฐานชัดเจนมาตรการสุขอนามัยพืชและสัตว์ (Sanitary and Phytosanitary Measures) ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ การใช้มาตรการสุขอนามัยนี้ ควรดำเนินไปเพื่อปกป้องผู้บริโภคไม่ใช่ผู้ผลิต กล่าวคือ ขณะที่ญี่ปุ่นสามารถปกป้องผู้ผลิตของตนก็ไม่ต้องไม่สร้างภาระให้กับเกษตรกรไทยที่มีสินค้าขายอยู่ในตลาดญี่ปุ่น นอกจากนี้ สินค้าเกษตรจากไทยสมควรได้รับการปฏิบัติไม่ด้อยไปกว่าสินค้าเกษตรจากประเทศอื่นๆ

เราน่าที่จะชักชวนญี่ปุ่นให้หันมาสร้างการค้า (Trade Creation) ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การค้าผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดสารเคมี การผลิตที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ที่สมดุลกันระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค การสร้างความร่วมมือกับญี่ปุ่นในลักษณะนี้ จะเป็นโอกาสที่ดีที่เราจะปฏิรูปภาคการเกษตรไปสู่ความก้าวหน้าโดยเปลี่ยนจากการเน้นด้านปริมาณ มา

เป็นคุณภาพ (ทั้งคุณภาพสินค้า และคุณภาพชีวิตของผู้ผลิต) รวมไปถึงความคิดริเริ่มใหม่ๆ เช่น ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและญี่ปุ่นในการทำ ความเข้าใจและส่งเสริมระบบเงินตราชุมชน (Community Currency Systems) ที่มีใช้กันแพร่หลายในญี่ปุ่นและเริ่มเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่ชนบทของ ไทย โดยการศึกษาองค์ความรู้จากญี่ปุ่น และต่อเชื่อมชุมชนเหล่านี้ เพื่อ สร้างเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนผลผลิตต่อไปในอนาคต

นอกจากนั้น การจะพิจารณาประเด็นเกษตรโดยแยกออกจากภาค เศรษฐกิจอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการลงทุนคงจะเป็นไปไม่ได้ เพราะขณะที่ญี่ปุ่นยืนยันที่จะปกป้องภาคเกษตรของตน กลับกดดันไทยให้ เสรีด้านการลงทุน โดยอ้างสิทธิพิเศษที่ประเทศไทยให้กับนักลงทุนอเมริกัน ภายใต้สนธิสัญญาไมตรี (Treaty of Amity) ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ดีที่ประเทศ ไทยจะทบทวนและจัดวางนโยบายด้านการลงทุนใหม่ให้ชัดเจน เราไม่ควร พิจารณาเรื่องนี้ภายใต้ข้อจำกัดที่ว่า จะให้สิทธิพิเศษกับนักลงทุนญี่ปุ่นเยี่ยง อเมริกันหรือไม่ แต่ควรมองทั้งระบบว่าสิทธิพิเศษของสหรัฐฯที่เกิดขึ้นใน ยุคสงครามเย็น มีความเหมาะสมในปัจจุบันมากน้อยเพียงไร การตัดสินใจ ในประเด็นนี้ควรมาจากการศึกษาวิจัยถึงผลได้ผลเสียที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน หากเกรงว่าผู้ลงทุนสหรัฐฯจะถอนตัวไป รัฐบาลสามารถยืนยันการให้สิทธิ ประโยชน์ต่างๆผ่านทางคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนหรือบีโอไอได้อยู่แล้ว การลงทุนที่มีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติ จะให้ ประโยชน์เขามากยิ่งขึ้นไปอีกก็ยิ่งได้ การทำสัญญากับรัฐผ่านทางช่องทาง ต่างๆก็น่าจะมีความเป็นไปได้ เช่น รัฐยืนยันถึงสิทธิประโยชน์ที่นักลงทุนที่ดี จะได้รับเป็นระยะเวลาที่ปัดตามแต่จะกำหนด หากมีการผิดสัญญาก็มา สามารถฟ้องร้องได้ตามกรอบพันธกรณีที่ไทยมีอยู่แล้วภายใต้องค์การ

สหประชาชาติ ซึ่งผู้ลงทุนญี่ปุ่นก็สมควรได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกัน เช่นนี้แล้วเขาก็ไม่สามารถอ้างสนธิสัญญาไมตรีฯ ในการกดดันให้ไทยเปิดเสรีการลงทุนได้อีกต่อไป ขณะที่ประเทศไทยเองกลับเพิ่มความยืดหยุ่นทางนโยบายในการดึงดูดการลงทุนที่มีคุณภาพได้

การเจรจากับญี่ปุ่นไม่ได้จำกัดลงอยู่แค่เรื่องการเกษตรและการลงทุนเท่านั้น แต่สองประเด็นที่ดูเหมือนว่าจะสำคัญที่สุดนี้สามารถชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือทางเศรษฐกิจไม่จำเป็นเลยที่จะต้องถูกจำกัดอยู่ภายใต้วังวนของการเปิดเสรีทางการค้า ผมเข้าใจว่า คนไทยจำนวนไม่น้อยอยากที่จะเห็น “หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ” ที่กล่าวอ้างถึงนี้จะนำไปสู่ผลที่เป็นรูปธรรมจริงๆ ไม่ใช่เปลี่ยนเพียงชื่อหนีจาก “เอฟทีเอ” เพื่อลดกระแสการกดดันเท่านั้น ที่สำคัญที่สุดต้องไม่ลืมว่าผู้ถือหุ้นในที่นี้มีใช้รัฐบาลและนายทุนใกล้ชิด หากแต่ต้องเป็นประชาชนคนส่วนใหญ่ของทั้งสองประเทศ

การบริการสุขภาพกับการเจรจาการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น
โดย นพ. สุวิทย์ วิบุลย์พลประเสริฐ
ที่ปรึกษากระทรวงด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข

ขอบคุณครับ ผมจะพูดเฉพาะเรื่องสุขภาพซึ่งก็คือ บริการสุขภาพสำหรับคนต่างชาติหรือที่เรียกว่า Mode 2 ขณะนี้คนต่างชาติที่เข้ามาใช้บริการในประเทศกำลังขยายตัวเร็วมากโดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งโรงพยาบาลเอกชนเกือบทุกแห่ง หันมามุ่งตลาดต่างประเทศ มีการคาดการณ์กันว่าในปีนี้จะมียุโรปจากต่างชาติเข้ามาใช้บริการในประเทศจำนวนหนึ่งล้านคน ที่จริง ตลาดในการให้บริการภาครัฐก็มี อย่างเช่น ราชวงศ์ประเทศภูฐานจะมาที่โรงพยาบาลราชวิถี แต่ว่าส่วนใหญ่เป็นภาคเอกชนและกำลังเติบโตอย่างมาก ตัวเลขช่วงปี 2003 ขึ้นปี 2001 เติบโตถึงปีละประมาณ 33% โดยที่หนึ่งในสามของผู้ใช้บริการมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งก็คือญี่ปุ่น ถือว่าเป็นตลาดที่โตเร็วที่สุดถึง 34% เพราะฉะนั้น จากภาพนี้เราจึงพยายามเจรจากับญี่ปุ่นเพื่อให้ญี่ปุ่นลดอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้คนญี่ปุ่นเข้ามาใช้บริการในไทย โรงพยาบาลเอกชนหลายแห่งมีแผนกญี่ปุ่น มีการประมาณการในภาคเอกชนว่า 60% ของผู้ที่มาใช้บริการในประเทศก็

คือคนที่เข้ามาทำงาน มาลงทุน เพราะฉะนั้น ยิ่งเรามีการค้ากับญี่ปุ่นมากเท่าไร คนญี่ปุ่นก็ยิ่งมาประเทศไทยมากเท่านั้น และก็มาใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนมากขึ้น จุดแข็งของบริการในไทยก็คือการบริการที่ดี เรามี Hospitality spirit หรือ Culture ไม่เป็นรองใคร และมีประมาณ 30% ที่เข้ามาเพื่อรับบริการด้านสุขภาพโดยตรง เช่น จากมัลดีฟส์ ที่หันมาใช้บริการในไทยแทนที่สิงคโปร์ หรือจากบังกลาเทศ เพราะโรงพยาบาลเอกชนไทยพยายามบุกตลาดประเทศเหล่านี้ และค่าบริการที่ย่อมเยากว่า และอีก 10% เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในไทย นโยบายของรัฐบาลก็ค่อนข้างชัดเจนในการเป็น Medical Hub ของเอเชีย ในการเป็น Healthiness Center of Asia เรื่องสเปา นโยบายที่จะดึงดูดชาวต่างชาติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุเข้ามาใช้บริการในประเทศ

สิ่งที่ไทยร้องขอคือ ขอให้คนญี่ปุ่นที่เข้ามาใช้บริการในไทย สามารถเบิกค่าใช้จ่ายของการประกันสุขภาพตามระบบประกันสุขภาพของรัฐบาลได้ ซึ่งมีกองทุนหลายพันกองทุนที่อยู่ภายใต้ระบบ Reimbursement เดียวกัน ขณะนี้สามารถให้ Reimburse ได้ประมาณ 70% ไทยกำลังพยายามเจรจาให้ญี่ปุ่นจ่าย Reimburse ครบ 100% ให้ญี่ปุ่นส่งผู้สูงอายุเข้ามา หรือส่งผู้ดูแลผู้สูงอายุจากไทยเข้าไปให้บริการได้ กระทรวงสาธารณสุขอยู่ในฐานะที่ลำบากมาก ด้านหนึ่ง นโยบายของรัฐบาลต้องการขยายตลาด กระทรวงสาธารณสุขก็มีหน้าที่ต้องเข้าไปดูแล จัดมาตรฐานต่างๆ เพื่อให้ชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการได้ อีกด้านหนึ่ง รัฐบาลก็มีนโยบาย 30 บาทรักษาทุกคน ซึ่งขยายความต้องการบริการสาธารณสุขของคนไทยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ผลที่ตามมาคือจะมีการแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะบุคลากรทางการแพทย์ที่มีอยู่อย่างจำกัด เราคาดว่ามีความต้องการแพทย์และพยาบาลเพิ่มขึ้นจากนโยบาย 30 บาท ประมาณ 4,000 - 6,000 คน และทางด้านสาขาการ

ส่งออกบริการสุขภาพต้องการประมาณ 3,000 - 5,000 คน สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนกำลังขยายตัวเพื่อรองรับคนต่างชาติได้ดึงเอาคนจากภาครัฐ โดยเฉพาะแพทย์จากชนบทเข้ามา สถานการณ์นี้เกิดขึ้นใน 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี 1997 โรงพยาบาลประจำอำเภอ 21 แห่ง ไม่มีแพทย์ประจำแม้แต่คนเดียว ขณะที่ในปี 1986 รัฐบาลประกาศว่าต้องมีแพทย์อย่างน้อย 2 คนประจำโรงพยาบาลประจำอำเภอ ในช่วงนั้น แพทย์ลาออกจากราชการกว่าร้อยละ 35 ของจำนวนแพทย์จบใหม่ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แพทย์ไหลกลับเข้ามาใหม่ในช่วงปี 2000 ผลสำเร็จของภาคเอกชนก็คือการบุกตลาดต่างประเทศ ก่อนที่รัฐบาลจะเข้ามา ปีที่แล้ว มีแพทย์ลาออกไปเกือบร้อยละ 60 ของแพทย์จบใหม่ ปัญหานี้เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐบาลในการดำเนินนโยบายที่เป็น Dual Track เช่นนี้ เราพยายามจะให้เกิดภาพ Win-Win ในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ นั้นเป็นสิ่งที่ดี ญี่ปุ่น Win ไทย Win แต่ใครในประเทศ Win คนส่วนหนึ่งในญี่ปุ่นและไทยเท่านั้นที่ Win และคนส่วนใหญ่ Lose หรือไม่ เพราะฉะนั้น การกล่าวถึง Win-Win นั้นต้องดูเข้าไปในประเทศด้วย ซึ่งประเด็นนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ หากจะบอกว่าในด้านการบริการสุขภาพ คนส่วนใหญ่ Lose แต่ว่าคนกลุ่มหนึ่งที่มีธุรกิจในการบริการสุขภาพภาคเอกชน Win ก็ได้ แต่ในขณะเดียวกัน เราก็มีภาพ Trickle Down Effect เหมือนกัน GDP ของประเทศไทยประมาณ 2 ใน 3 ขึ้นอยู่กับการส่งออก เพราะฉะนั้น การที่เศรษฐกิจจะโตขึ้นอยู่การส่งออกเป็นหลัก งบประมาณที่ได้เพิ่มขึ้นก็ทำให้ภาคสุขภาพได้เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงด้วย จากเดิมที่เคยมีงบประมาณเพียงร้อยละ 4 ของงบประมาณ ทั้งประเทศ ปัจจุบัน อยู่ที่ร้อยละ 8 เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ในช่วงปี 1987 เป็นต้นมา จนถึง 1997 กว่า ถ้าหากไม่มีเงินจาก Sector อื่น เข้ามาที่ภาค Health เป็นไปไม่ได้ที่เราจะมีเงินสำหรับโครงการประกัน

สุขภาพถ้วนหน้า สิ่งนี้เป็น Trickle Down Effect หรือไม่ ประเด็นที่อยาก
จะนำเสนอก็คือทำอะไรให้เกิด Win-Win ทั้งในประเทศและระหว่าง
ประเทศ จากประสบการณ์ผมเคยไปอยู่ญี่ปุ่น 3 เดือน ภายใต้ทุนของ
มูลนิธิ Honda ได้ทราบจากเพื่อนชาวญี่ปุ่นถึงความจริง 3 ประการคือ หนึ่ง
ญี่ปุ่นต้องพยายามสนับสนุนการค้าเสรี เพราะไม่มีทรัพยากร หากปิด
ประเทศจะต้องได้รับความเดือดร้อนอย่างหนักสอง คนญี่ปุ่นเป็นคนขี้เหนียว
ดูได้จาก ODA เงินช่วยเหลือต่างประเทศ UN ตกลงว่าประเทศพัฒนา
แล้วต้องช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา 0.7% ของ GDP ญี่ปุ่นกับสหรัฐเป็น
2 ประเทศที่ให้น้อยที่สุดเพียง 1.1% และสาม ในการเจรจา จะให้สัมฤทธิ์ผล
ต้องมีแรงกดดันหรือทำให้ญี่ปุ่นขบขันเสียก่อน ขอบขอบคุณครับ

JAPAN-THAILAND ECONOMIC PARTNERSHIP(JTEP)

ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

“Acting Together, Advancing Together”

บรรณารักษ์ ศิริพร วัชรวิมลกุล

ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

เอกสารหลังการอภิปรายโต้เถียง เรื่อง

ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

จัดโดย

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กระทรวงการต่างประเทศ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อ

วันที่ 20 มกราคม 2547

ณ

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำ

ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ สนับสนุนการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเทศพันธมิตรที่สำคัญของไทย อันได้แก่ สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยผ่านนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) เป็นฝ่ายที่รับผิดชอบสนับสนุนและจัดการการวิจัยในเรื่องนี้

นับแต่ปี ค.ศ.2002 เป็นต้นมา สกว. ได้สนับสนุนให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวขึ้นมาหลายโครงการภายใต้ชื่อโครงการ “สันติมิตร : ไทยกับพันธมิตรสำคัญ” โดยที่โครงการ “สันติมิตร : ไทย-ญี่ปุ่น” เป็นโครงการหนึ่งในกรอบโครงการ อันเป็นกิจกรรมที่ สกว. ได้รับเกียรติร่วมงานกับกระทรวงการต่างประเทศ โดยมีทั้งหน่วยงานส่วนกลางและสถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานผู้แทนของกระทรวงต่างๆ ซึ่งรวมตัวกันเป็นคณะผู้บริหารประเทศไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการเป็นไปโดยเรียบร้อย ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์-ดุสิตบัณฑิตสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากประเทศญี่ปุ่น ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นรุ่นใหม่ของประเทศไทย ได้รับเป็นนักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมดังกล่าว

โครงการ “สันติมิตร : ไทย-ญี่ปุ่น” มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นในทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม โดยเฉพาะประเด็นที่จะมีผลกระทบต่อ

ประเทศไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ เป็นต้น

กิจกรรมของโครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” มี 2 ประเภทคือ งานวิจัยและงานเผยแพร่ โดยที่งานวิจัยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาเชิงลึกเรื่องญี่ปุ่นในด้านต่างๆรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ผู้นำข้อมูลไปใช้ด้วย ในขณะที่งานเผยแพร่มุ่งวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่องญี่ปุ่นในรูปแบบต่างๆ ทั้งจดหมายข่าวและการสัมมนา/อภิปรายสาธารณะต่างๆ

ในเดือนมกราคม 2004 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการ โครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” ได้จัดอภิปรายโต้ะกลมเรื่อง “ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย” ขึ้น เพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ รวมทั้งเป็นการให้ความรู้แก่สาธารณะด้วย และเอกสารหลังการอภิปรายเล่มนี้คือผลผลิตขั้นสุดท้ายของงานอภิปรายดังกล่าว ซึ่งทาง สกว. เห็นว่าเป็นงานที่มีประโยชน์ต่อวงวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายและสังคมไทยโดยภาพรวมด้วย สกว. จึงให้การสนับสนุนการจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่วงกว้างต่อไป

สกว. ขอขอบพระคุณหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสาธารณชน อีกทั้งคณะ สถาบันต่างๆ ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นโดยผ่านทางโครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” นี้ และส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในสังคมโลกปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองประเทศและประชาคมโลกโดยรวม

(ศ.ดร. ปิยะวดี บุญ - หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงในต้นทศวรรษที่ 1990 ประเทศต่างๆ ได้เผชิญกับการต่อสู้ในมิติใหม่ที่ไม่ใช่เรื่องอุดมการณ์และระบบการเมือง นั่นคือการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ซึ่งการแข่งขันในเรื่องนี้แม้ว่าจะไม่มีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง แต่ทุกประเทศก็พยายามอย่างเต็มที่ในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และในการแข่งขันดังกล่าวนี้ การเปิดเสรีทางการค้าก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐต่างๆ นำมาใช้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจของตน

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 ความพยายามในการเจรจาและทำข้อตกลงการค้าเสรีเกิดขึ้นโดยเวทีหลายฝ่ายหลายครั้งอย่างไรก็ตาม การเจรจาในเวทีหลายฝ่ายเป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก หลายประเทศจึงหันมาหาการเจรจาแบบสองฝ่ายแทน ซึ่งในบรรดาประเทศเหล่านี้ก็รวมทั้งญี่ปุ่นและไทยด้วย โดยที่ทั้งสองประเทศได้มีความพยายามในการเจรจาและทำข้อตกลงการค้าเสรีกันนับตั้งแต่ปลายปี 2002 เป็นต้นมา

ด้วยเหตุนี้ ในเดือนมกราคม 2004 โครงการสันติโมตรียไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch Project) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้ร่วมกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกระทรวงการต่างประเทศ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว จัดการอภิปรายโต๊ะกลมเรื่อง ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย เพื่อเป็นการระดมความคิดของฝ่ายต่างๆ ที่

เกี่ยวข้องกับข้าราชการ ภาคเอกชน และนักวิชาการ รวมทั้งเป็นการให้ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งเอกสารหลังการอภิปรายนี้ก็เป็นผลผลิตจากการอภิปรายดังกล่าว

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว กระทรวงการต่างประเทศที่ให้การสนับสนุนด้านการเงิน สถานที่ และวิทยากร ตามลำดับ รวมทั้งขอขอบคุณผู้อภิปรายทุกท่านที่ได้ให้ความรู้และทัศนะในเรื่องนี้อย่างตรงไปตรงมาและจริงใจ ซึ่งโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นมีความเชื่ออย่างยิ่งว่าสิ่งนี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ

ศิริพร วัชชวัลคุ

บรรณาธิการ

ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

มกราคม 2005

สารบัญ

	หน้า
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวต้อนรับ รศ.ดร.ปราณี ทินกร	1-2
ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กล่าวเปิดการสัมมนา ศ.ดร.ปิยวัติ บุญ-หลง	3-5
ผู้ประสานงานโครงการสันติโมตรียไทย-ญี่ปุ่น แนะนำโครงการ ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	6-8
เกริ่นนำ : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ความหมายของการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ฯพณฯ กษัตริย์ ภิรมย์ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว	11-21
การอภิปรายโต๊ะกลม (1) เรื่อง ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น นายประพัฒน์ ไพบูลย์คุณ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	25-32
นพ.สุรพงษ์ อัมพวันวงษ์ ผู้แทนสภาหอการค้าไทย	30-32
นายพูนเกียรติ ทังสมบัติ นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป	33-36
ดร.ธวัชชัย ยงกิตติกุล เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย	37-40

เกริ่นนำ : บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์
อาเซียน-ญี่ปุ่น

นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ 43-47

ผู้อำนวยการกองอาเซียน 2 กระทรวงการต่างประเทศ

การอภิปรายโต๊ะกลม (2) เรื่อง ผลประโยชน์และผลกระทบ
ของการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

นายนคร ศิลปอาชา 51-55

อธิบดีกรมการจัดหางาน

รศ.ไว จามรมาน 56-62

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางจุฬารัตน์ สุธีธร 63-71

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและ
ระหว่างประเทศ กระทรวงการคลัง

ผศ.ดร.ปัทมาวดี ชูชุกิ 72-79

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางอัญชนา วิทยาธรรมรัช 80-84

ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านมาตรการการค้า

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

นายทรงชัย ไส้เศวตวารี 85-89

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ผศ.พงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง 90-92

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายมานิตย์ บุญนิม 93-96

ผู้อำนวยการกองวางแผน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ 97-106

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย

การอภิปรายโต้ะกลม เรื่อง ญี่ปุ่นกับความเป็น หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

หลักการและเหตุผล

ในระยะ 5-10 ปีที่ผ่านมา สังคมญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมือง อันจะเห็นได้จากระบบ การเมืองที่พรรค LDP ครองอำนาจเพียงพรรคเดียวได้สิ้นสุดลง และ สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งในระดับโลกและระดับ ภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยนั้น ขณะนี้รัฐบาลไทยและ รัฐบาลญี่ปุ่นในปัจจุบันพยายามผลักดันนโยบายความเป็นหุ้นส่วนทาง เศรษฐกิจระหว่างกัน (Economic Partnership) อันมีประเด็นเรื่องของการทำเขตการค้าเสรีสองฝ่าย (Bilateral Free Trade Area) เป็นประเด็น สำคัญประเด็นหนึ่ง ซึ่งความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในญี่ปุ่นอาจมี ผลต่อการผลักดันหรือการดำเนินนโยบายนี้

นอกจากนี้ ในส่วนของการทำเขตการค้าเสรีนั้น แม้ว่าจะได้มีการ เจริญมาหลายครั้งแล้วในระดับเจ้าหน้าที่หรือคณะทำงาน รวมทั้งได้มีการ เจริญระดับผู้นำรัฐบาลในเดือนธันวาคมที่ผ่านมาแล้วก็ตาม แต่กระบวนการ หรือขั้นตอนในเรื่องดังกล่าวยังพัฒนาไปไม่มากนัก รวมทั้งยังมีประเด็น ที่ฝ่ายไทยต้องเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงภายหลังการทำเขต การค้าเสรีกับญี่ปุ่นอีกหลายประการ

ดังนั้น จากเหตุผลทั้งสองประการข้างต้น โครงการสันติไมตรีไทย
กับพันธมิตรสำคัญกรณีญี่ปุ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมกับ
กระทรวงการต่างประเทศ โดยสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว และ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเห็นสมควรที่จะจัดให้มีการพูดคุยหารือกัน
ระหว่างฝ่ายวิชาการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้
เพื่อระดมความคิดเห็นและเสนอแนะนโยบายของประเทศในเรื่อง
ดังกล่าว

วัตถุประสงค์

เพื่อให้มีเวทีในการอภิปราย/หารือ ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทาง
การเมืองและนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น และผลกระทบต่อประเทศไทย
โดยเฉพาะนโยบายในเรื่องการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับ
ประเทศไทย

วัน-เวลา

20 มกราคม 2004

สถานที่

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ

กำหนดการ (Tentative)

- 8:30 - 9:00 ลงทะเบียน
- 9:00 - 9:15 พิธีเปิด
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ กล่าวต้อนรับ
ผู้อำนวยการ สกว. กล่าวเปิด
- 9:15 - 9:30 ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นแนะนำโครงการ
- 9:30 - 10:00 เกริ่นนำ : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น : ความหมาย
ของความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ โดย เอกอัครราชทูตไทย
ณ กรุงโตเกียว
- 10:00 - 10:15 พักรับประทานอาหารว่าง
- 10:15 - 12:00 อภิปรายโต๊ะกลม “ทัศนะของภาคเอกชนต่อความเป็นหุ้นส่วน
ทางเศรษฐกิจ ไทย-ญี่ปุ่น : ผลประโยชน์ที่คาดหวังและ
ผลกระทบที่พึงระวัง”
ผู้อภิปรายหลัก
- นายประพัฒน์ โพธิ์วรคุณ
ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
 - นายแพทย์สุรพงษ์ อำพันวงศ์
ผู้แทนจากสภาหอการค้าไทย

- นายพูนเกียรติ หังสมบัติ
นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป
- นายรัชชัย ขงกิตติกุล
เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย

ดำเนินการอภิปรายโดย

- ; นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ
กระทรวงการต่างประเทศและที่ปรึกษา สกว.
- รศ.ดร. นิพนธ์ พัวพงศกร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิธีกร (ภาคเช้า-บ่าย)

- ดร. เอี่ยมพร ตสาริกา
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

12:00 - 13:00 พักรับประทานอาหารเที่ยงตามอัธยาศัย

13:00 - 13:50 นำการอภิปราย : บทบาทและผลประโยชน์ของไทย
ในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น
โดยอธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

13:50 - 17:00 อภิปรายโต๊ะกลม “ทัศนะของข้าราชการและนักวิชาการ
ด้านต่างๆ ต่อความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น :
ผลประโยชน์ที่คาดหวังและผลกระทบที่พึงระวัง”
ผู้อภิปรายหลัก

- นายนคร ศิลปอาชา
อธิบดีกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน

- นางอัญชนา วิทยาธรรมรักษ์
ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านมาตรการการค้า
กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์
- นายทรงชัย ไสเศศววารี
รองอธิบดีกรมส่งเสริมการส่งออก
กระทรวงพาณิชย์
- นางจุฬารัตน์ สุธีธร
ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค
และระหว่างประเทศ กระทรวงการคลัง
- นายมานิตย์ บุญนิม
ผู้อำนวยการกองวางแผน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- รศ. ไฉ จามรมาน
คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผศ.ดร. ปัทมาวดี ชูชุกิ
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผศ.พงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง
คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ดร. สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์
มูลนิธิสถาบันเพื่อพัฒนาประเทศไทย

ดำเนินการอภิปรายโดย

- นายพิชยพันธุ์ ชาณุภูมิดุล
กระทรวงการต่างประเทศ
- ผศ.ดร. ศิริพร วัชชวัลคุ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(รับประทานอาหารว่างระหว่างการอภิปราย)

17:00 - 17:15 พิธีปิด

รศ.ดร.ปราณี กีนกร คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ : กล่าวต้อนรับ

กราบเรียนท่านเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ในนามของ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดิฉันมีความยินดีต้อนรับ และขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มาร่วมงานอภิปรายโต้เถียง เรื่อง ญี่ปุ่นกับความ เป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย ในวันที่

ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ มีนโยบายในการให้การสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการหารือ ถกเถียง ในแวดวงวิชาการและในแวดวง ผู้เกี่ยวข้องทั้งจากส่วนราชการและเอกชน เพื่อที่จะได้นำเสนอแนวคิด การวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อสาธารณชน

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยนั้น มีมาอย่าง ยาวนานนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และในช่วงที่ ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจเมื่อปี 1997 แม้ในขณะนั้นประเทศ ญี่ปุ่นยังคงมีปัญหาวิกฤตการณ์ภายในของตนเอง แต่ประเทศญี่ปุ่นก็ยังให้ ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในหลายๆ ด้าน ทั้งในส่วนของภาครัฐและ เอกชน ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความ สัมพันธ์ระหว่างกันให้แน่นแฟ้นและเท่าเทียมกันยิ่งขึ้น

ในส่วนองรัฐบาลองทั้งสองประเทศได้ประกาศสนับสนุนและผลักดันนโยบายความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (Comprehensive Economic Partnership) โดยมีเรื่องการค้าเสรี (Free Trade Agreement - FTA) เป็นประเด็นสำคัญ

ตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี 2002 เจ้าหน้าที่ของทั้งสองประเทศได้มีการเจรจากันอย่างสม่ำเสมอซึ่งมีความก้าวหน้าในหลายๆ ด้านพอสมควร อย่างไรก็ตามเรื่องนี้ยังเป็นประเด็นที่มีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อทุกฝ่ายในสังคม ซึ่งควรอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษาติดตามและนำเสนอข้อมูลสู่สาธารณชนเป็นระยะ เพื่อให้มีการเตรียมพร้อมในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ด้วยเหตุนี้ ทางคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสให้ความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ในการอภิปรายโต้เถียงกันวันนี้ เพื่อเป็นการระดมความคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ

สำหรับกำหนดการในช่วงเช้าจะเป็นการอภิปรายจากทัศนะของภาคเอกชน และในช่วงบ่ายจะเป็นการอภิปรายจากทัศนะของข้าราชการและนักวิชาการด้านต่างๆ

ดิฉันเชื่อมั่นว่า การอภิปรายในวันนี้จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ และจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมอภิปรายทุกท่าน ขอขอบคุณค่ะ

ศ.ดร.ปิยวุฒิ บุญ-หลง

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย :
กล่าวเปิดการสัมมนา

กราบเรียนท่านเอกอัครราชทูตกษัตริย์ ท่านคณบดีคณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านประธานสภาอุตสาหกรรม
แห่งประเทศไทย และท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณามาร่วมงานอภิปรายใน
วันนี้ทุกท่าน ในนามของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กระผมมีความ
ยินดีและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาร่วมงานในวันนี้

สกว. มีนโยบายเช่นเดียวกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ คือ ต้องการสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อให้มีการ
แลกเปลี่ยนพูดคุย ถกเถียง ในประเด็นที่เป็นที่สนใจของสาธารณชนทั้งใน
ปัจจุบันและในประเด็นที่คาดว่าจะมีผลกระทบในอนาคต ทั้งในรูปแบบของ
การวิจัยและการอภิปราย การสัมมนา รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
ผ่านสื่อมวลชนด้วย

ในส่วนของการดำเนินโครงการสันติไตรไทย-ญี่ปุ่น เป็นโครงการ
รูปแบบใหม่ซึ่งเพิ่งริเริ่มเมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา โดยมีลักษณะของงาน
วิจัยที่ทำความเข้าใจกับหน่วยงานปฏิบัติในแนวหน้า (Front Line) คือ กระทรวง
ต่างประเทศและสถานเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศทั้งหลาย

งานนี้จึงเป็นงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจระหว่างกันและกันค่อนข้างสูง คือฝ่ายปฏิบัติการก็มีโจทย์เฉพาะหน้ารายวัน ซึ่งจำเป็นต้องหาคำตอบ ข้อมูล และในขณะเดียวกัน ฝ่ายวิจัยก็มีรูปแบบการทำงานวิจัยที่ต้องการ ความรัดกุม ความแม่นยำและใช้เวลา

ประเด็นที่ได้เกิดจากความเข้าใจร่วมกันในการทำงานตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะได้ริเริ่มจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียวที่ท่านเอกอัครราชทูตได้กรุณาอนุญาต คือได้จำแนก (Identify) โจทย์วิจัยว่าคงมีหลายรูปแบบ

รูปแบบหนึ่ง คือ รูปแบบที่สามารถจะตรวจสอบ (Monitor) แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของประเทศนั้นๆ ได้อย่างกว้างๆ โดยให้ประเด็นและข้อคิด ที่ทางสถานทูตอาจจะนำไปประกอบกับข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ในการใช้ประกอบการตัดสินใจหรือวางบทบาท (Position) ของประเทศ

ในขณะที่ยังอีกด้านหนึ่ง สกว.ได้มีความพยายามในการศึกษาวิจัยเชิงลึกซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ $1\frac{1}{2}$ - 2 ปี เพื่อหาข้อมูลที่รัดกุมและเป็นประโยชน์ในการวางรากฐานสู่อนาคต

นอกจากนี้เรายังหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลังจากนี้อีกประมาณ 2 - 3 ปี เราจะมีการสะสมข้อมูลในด้านต่างๆ ที่มากเพียงพอของประเทศที่เราได้ทำการศึกษาโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย ซึ่งจะทำให้เราสามารถรวบรวมและตอบคำถามได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ต้องการคำตอบ ซึ่งเราวมเรียกงานเหล่านี้ว่า “Country Watch”

ในกรณีของญี่ปุ่นที่กำลังเปลี่ยนบทบาท ทั้งกิจการภายในและบทบาทที่มีต่อสังคมโลกในอนาคตอันใกล้โครงการ “Japan Watch” จึงเป็นโครงการที่ทำการศึกษา เฝ้าระวัง ติดตาม และคอยป้อนข้อมูลจากการศึกษาออกมาเป็นระยะ รวมไปถึงการเป็นฐานสำหรับการวิจัยเชิงลึกที่ใช้ข้อมูลจากการเฝ้าระวังเป็นโจทย์ ในการแสวงหาเครือข่าย (Network) เพื่อเข้าถึงข้อมูล และในการวิจัยเพื่อหาคำตอบในเรื่องต่อไป และนอกจากประเทศญี่ปุ่นที่เราได้สนับสนุนการศึกษาวิจัยแล้ว เรากำลังเริ่มที่จะทำการศึกษาประเทศจีน สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และแคนาดา

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสกว.มิได้มีหน้าที่ในการวิจัยโดยตรง หากแต่เป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนแก่คณะ สถาบันหรือมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีนักวิจัยอยู่แล้ว ในวันนี้กระผมจึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาร่วมงานกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนี้อยู่มาก

กระผมเชื่อว่า เราคงจะได้มีโอกาสทำกิจกรรมลักษณะนี้ร่วมกันอีกในอนาคต ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความสำคัญกับการอภิปรายโต้เถียงครั้งนี้ และขออนุญาตเปิดประชุม ขอบพระคุณครับ

พศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ

วุฒิสภาสถาบันโครงการสันติไตรไทย - ญี่ปุ่น : แนะนำโครงการ

เรียน ฯพณฯ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์และผู้มีเกียรติทุกท่าน ดิฉันขออนุญาตแนะนำโครงการสันติไตรไทย-ญี่ปุ่นพอสังเขป กล่าวคือ

โครงการสันติไตรไทย - ญี่ปุ่น เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสันติไตรไทยกับพันธมิตรสำคัญ ซึ่งริเริ่มโดยฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติของ สกว. (ฝ่าย 1) มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาวิจัยในเชิงลึก รวมไปถึงการติดตามการเปลี่ยนแปลงของประเทศคู่สัมพันธ์ที่สำคัญของไทย ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้เกิดขึ้นอย่างมาก ต่อเนื่องและรวดเร็ว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวิจัยเพื่อสนับสนุนหรือเป็นข้อมูลให้แก่ผู้ดำเนินนโยบายภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปทั้งในแง่ของเนื้อหาและตัวแสดงที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้โครงการนี้ยังมีวัตถุประสงค์ซ้อนด้วย คือ เพื่อที่จะสร้างเครือข่ายของนักวิจัยในภูมิภาค

โครงการสันติไมตรีไทย - ญี่ปุ่น ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี 2003 หรือดำเนินการมาประมาณ 8 เดือนแล้วโดยได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากกระทรวงต่างประเทศโดยเฉพาะสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

สำหรับการดำเนินงานในโครงการนี้จะมียงาน 2 ส่วนสำคัญ คือ งานวิจัยและงานเผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัย ในส่วนของงานวิจัยที่ขณะนี้ ได้ดำเนินการไปแล้ว คือ โครงการติดตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น และอีกสองโครงการที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา คือ โครงการศึกษาความปลอดภัยทางด้านอาหารของ ญี่ปุ่นและผลกระทบต่อสินค้าไทย และโครงการศึกษานโยบายการเกษตร ญี่ปุ่นกับโอกาสของสินค้าไทยในการเข้าตลาดญี่ปุ่น

ในส่วนของการเผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัยจะแบ่งออกเป็นสอง รูปแบบ คือ งานอภิปราย/สัมมนาเช่นที่กำลังดำเนินการอยู่เช่นในวันนี้ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกและคาดหวังว่ามีการจัดอย่างต่อเนื่องทุกๆ 4 เดือน และ เอกสารประชาสัมพันธ์ ซึ่งยังไม่ได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอนว่าจะดำเนินการออกมาในรูปแบบใด แต่คาดหวังว่าจะสามารถเผยแพร่ได้ทุกๆ 3 เดือน เพื่อเผยแพร่ ข้อมูลที่สำคัญของญี่ปุ่น

สำหรับการอภิปรายในวันนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการติดตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น โดยเน้นประเด็นเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นประเด็นที่อยู่ระหว่างการเจรจาของรัฐบาล และเราเชื่อว่าจะส่งผลกระทบในวงกว้างต่อทุกฝ่ายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโครงการเฝ้าระวัง (Monitor) เป็นโครงการที่เฝ้าติดตามทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและความมั่นคง ดังนั้นในส่วนของเอกสารที่ท่านผู้เข้าร่วมอภิปรายในวันนี้ได้รับ จึงมีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านั้นด้วย

งานอภิปรายในวันนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากกระทรวงต่างประเทศ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการสนับสนุนของ สกว. ทางโครงการและผู้ทำงานทุกคนขอขอบคุณผู้สนับสนุนทั้ง 3 ฝ่าย และขอขอบคุณทุกท่านที่มาร่วมงานอภิปรายในวันนี้ ดิฉันคาดหวังว่าการถกเถียงในวันนี้จะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่ดีให้กับสังคมไทยของเรา ขอขอบคุณค่ะ

เกริ่นนำ
การอภิปรายภาคเช้า

ฯพณฯ กษิต ภิรมย์ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ความหมายของการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ

ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณคณะเศรษฐศาสตร์ และท่านคณบดีที่อนุญาตให้ใช้สถานที่ การอภิปรายในวันนี้เป็นงานวิชาการ จึงอยากให้ถกเถียงกันอย่างตรงไปตรงมาที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะประเด็นที่ได้ทำการศึกษาหรือถกเถียงย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและรัฐบาล ตลอดจนผู้ประกอบการ โดยเฉพาะกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์และหน่วยงานต่างๆ

สำหรับโครงการ Japan Watch นี้ ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ฝ่ายข้าราชการและนักวิชาการได้มีการร่วมมือกันอย่างจริงจังจะมีการปรึกษาหารือติดต่อประสานงาน ศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนของญี่ปุ่นอย่างจริงจัง นอกจากนี้ โครงการนี้ยังเป็นโครงการระยะยาว ซึ่งได้เริ่มกันมาระยะหนึ่งคือ 8 เดือนแล้ว และคงต้องดำเนินการต่อไปอีกระยะหนึ่ง แม้ว่าในสมัยก่อน อาจจะมีการประสานงานกันอยู่บ้าง แต่เป็นลักษณะของการเชิญนักวิชาการด้านต่างๆ มาให้ข้อมูลที่กระทรวงต่างประเทศเป็นครั้งคราวมากกว่าที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจัง

เมื่อสักครู่ ผมได้เรียนต่อผู้อำนวยการของ สกว. ว่า ควรอย่างยิ่งที่จะนำความคิดหน้าของโครงการขึ้นกราบเรียนท่านนายกฯ เพื่อให้ท่านทราบว่า เราได้ทำงานกันอย่างจริงจังและแสดงให้เห็นว่า ส่วนราชการและนักวิชาการสามารถที่จะทำงานร่วมกันได้

วันนี้ ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่คุณประพัฒน์ และตัวแทนจากภาคเอกชนได้ให้ความสนใจมาร่วมทำการอภิปราย ที่ผ่านมาประเด็นเรื่องเขตการค้าเสรี (FTA) ยังไม่ได้รับการพูดคุยกันเท่าที่ควร ดังนั้นในวันนี้ถือว่าเป็นโอกาสอันดีที่นักวิชาการ ข้าราชการ และภาคเอกชนได้มาอภิปรายร่วมกัน เพื่อจะได้เป็นข้อมูลให้กับทางรัฐบาลในการเจรจากับญี่ปุ่น โดยเฉพาะในเรื่องของเขตการค้าเสรีที่จะเริ่มทำการเจรจาในเดือนกุมภาพันธ์นี้

ในส่วนของการเจรจานั้น แม้ว่าจะมีการลงนามเป็นที่เรียบร้อย แต่ทุกอย่างมีคำว่าแก้ไข (Amendment) ข้อตกลงที่เกิดขึ้นไม่ได้เด็ดขาดในตัวของมันเอง คือ มีความยืดหยุ่นในตัวของมันเองด้วย ในโอกาสนี้ผมจึงอยากขออารัมภบทเกี่ยวกับประเด็นนี้สักเล็กน้อย

ทางสถานทูตต้องขอขอบคุณทางฝ่ายวิชาการ ทีมงานที่ไปทำงานและไปเยือนที่โตเกียว รวมทั้งที่ได้เจอที่กรุงเทพฯ เท่าที่ผ่านมา เราได้มีโอกาสนปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมา ข้อมูลก็สามารถเข้าถึงกัน (Access) ได้ทั้งหมด

ขอขอบคุณเพื่อนๆที่กรมเอเชีย-แปซิฟิก และบางส่วนที่กรมอาเซียน ตลอดจนกระทรวงต่างประเทศที่ได้ให้ความร่วมมือ เอื้อเฟื้อข้อมูลที่ทันสมัยและเข้ามาร่วมงานเป็นระยะ

ในช่วงปีที่ผ่านมา ผมพยายามที่จะไม่เข้าร่วมประชุมในระดับ Working Group และ Task Force เพราะผมเห็นว่า ผมควรเว้นช่องว่างเพื่อให้ตนเองมีความยืดหยุ่นมากเพียงพอที่จะเสนอความเห็นต่างๆ เหล่านี้ด้วย

สำหรับในวันนี้ ประเด็นที่ผมจะพูดถึง คือ เรื่องมิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น : ความหมายของการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ผมขอให้ความเห็นว่าความสัมพันธ์เป็นกระบวนการ (Process) ที่ไม่มีที่สิ้นสุดในตัวของมัน แต่มันจะมีจุดหัวเลี้ยวหัวต่อ (Turning Point) ซึ่งเราอาจจะใช้คำว่า “มิติ” ก็ได้

ในทัศนะของผม มิติแรกของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น เริ่มตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นเรื่องที่ญี่ปุ่นส่งสินค้าอุตสาหกรรมมาขายที่ประเทศไทย จนส่งผลให้ตลาดรถยนต์อเมริกาและยุโรปหายไปเกือบหมด จนถึงทุกวันนี้ กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

สินค้านำเข้าจากญี่ปุ่น (Japanese Exported Goods) เข้ามาในช่วง 1960-1961 ซึ่งมาซ้อนทับกับช่วงที่สองของมิติที่ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในประเทศไทย และมาซ้อนทับแผนพัฒนา 5 ปีของเราเรื่อง Import Substitution และเราเริ่มไม่พอใจที่ญี่ปุ่นไม่ยอมถ่ายทอดเทคโนโลยี (Transfer of Technology) ให้แก่เรา เริ่มมีการประท้วงญี่ปุ่นมากขึ้นในกรณีเหล่านี้

ตัวผมเองในขณะนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของทีมจากกระทรวงต่างประเทศในการทำ White Paper ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยราชการ (Cross Ministries) ซึ่งการเจรจากับญี่ปุ่นเพื่อให้เศรษฐกิจมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น จบลงด้วยผลของการยกเลิก ODA ที่เป็นข้อผูกพันว่า ODA ที่

ได้มาแล้วต้องซื้อของและว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาจากญี่ปุ่น ให้ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนใน Export Led Industry โดยใช้ไทยเป็น Assembly Unit จนถึงทศวรรษที่ 1980 - 1990

มาถึงปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าเป็นมิติช่วงที่สาม เราเป็นโรงงาน แหล่งกระจายสินค้า (Production, Distribution Base Center) ตลอด 10 ปีที่ผ่านมา เราพยายามบอกกับญี่ปุ่นให้มีการวิจัยและพัฒนา (R&D) ซึ่งก็เริ่มประสบความสำเร็จ เพราะทุกวันนี้โตโยต้าก็มาผลิต ประกอบและจัดตั้งศูนย์ออกแบบในเมืองไทย บริษัทรถยนต์อื่นๆ ก็เริ่มดำเนินการตามและวิศวกรของไทยก็ได้ไปทำงานที่ต่างประเทศ เหล่านี้เป็นมิติใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญ

อีกประเด็นหนึ่งที่กำลังจะเข้ามา คือ เรื่อง Software ซึ่งหมายถึงขีดความสามารถของนักวิทยาศาสตร์ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) แม้อาจจะช้ากว่าอินเดียประมาณ 10 - 15 ปี แต่ก็ไม่ได้ถือว่าสายเกินไป อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องระบบราชการภายในของเราเองก็เป็นตัวจุดรั้งเราไว้ ไม่เช่นนั้น เราจะเป็นฐานในการออกแบบและงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้มากกว่านี้ เพราะขีดความสามารถเรามีอยู่แล้ว

นอกจากเรื่องของรถยนต์แล้วประเด็นในมิติช่วงที่สามที่สำคัญที่สุดคือ ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หรือเปลี่ยนจากฐานะของผู้ให้และผู้รับ (Donor - Recipient) จากผู้ซื้อสินค้าราคาถูกมาสู่การผลิตเพื่อทดแทนตลาดในประเทศ (Import Substitute) และมาสู่การเป็น Export Led ตอนนี้นี้เราจะเป็นฐานการผลิต เราจะมีการวิจัยร่วมกันทางด้านรถยนต์

เมื่อไม่นานมานี้ ที่ท่านนายกฯ ได้เดินทางเยือนโตเกียว เราก็ได้มีการทำ MOU ระหว่าง NECTEC กับ Tokyo University of Technology หรือ MIT ของญี่ปุ่น ในการทำวิจัยและพัฒนาร่วมกัน (Joint R&D) ทางด้านพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar Energy)

นอกจากนี้การที่นายกฯ ทักษิณประกาศจะไม่รับ ODA ก็เป็นมิติใหม่เช่นกัน ญี่ปุ่นก็จะไม่ให้เงินให้เปล่า (Grant Aid) อีกต่อไป ส่วนเงินกู้ (Yen Loan) ผ่าน JBIC นั้น ไทยเสนอให้ทางญี่ปุ่นให้กับภาคเอกชนญี่ปุ่นในลักษณะสินเชื่อเพื่อการพาณิชย์ (Commercial Loan) แล้วมาทำธุรกิจในประเทศไทยอีกส่วนหนึ่งที่เป็นความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Development Assistant) ของเงินกู้ (Soft Loan) ก็ขอให้ทางญี่ปุ่นนำไปให้กับลาว กัมพูชา และประเทศเพื่อนบ้าน แล้วไทยเราจะไปร่วมให้การช่วยเหลือ (Join Financing) ด้วย

ในการประชุมสุดยอดผู้นำ (Summit) ที่โตเกียว นายกฯ ทักษิณได้ประกาศว่าไทยจะเป็นประเทศผู้บริจาค (Donor Country) โดยให้เงินประมาณ 20,000 ล้านบาทสำหรับประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชาและพม่า พร้อมทั้งได้เชิญชวนญี่ปุ่นให้มาเป็นประเทศให้ความช่วยเหลือร่วมกัน โดยเฉพาะในด้านสาธารณสุขและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งในการประชุมครั้งเดียวกันนี้ ทางญี่ปุ่นก็ได้ประกาศว่าจะมีเงินอยู่ 2 กอง กองละ 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับช่วยเหลือประเทศอาเซียนทั้งหมดกองหนึ่งและสำหรับการพัฒนาประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (CLMV) ซึ่งจะมาเชื่อมโยงกับไทยอีกกองหนึ่ง ซึ่งเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นมิติของการให้ความช่วยเหลือร่วมกันโดยมุ่งพัฒนาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสำคัญ

ประเด็นต่อมา คือ เรื่องของความมั่นคง ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเด็นใหม่ในช่วง 30 - 40 ปีที่ผ่านมา ในทางการทหาร ทั้งสองประเทศได้มีการแลกเปลี่ยนการเยือน แลกเปลี่ยนข่าวกรอง การฝึกร่วมกัน การให้ทุนไปศึกษาที่ญี่ปุ่น ฯลฯ ในช่วงปี 2003 ทหารไทยที่เดินทางไปปฏิบัติการในอัฟกานิสถานก็เดินทางด้วยเรือของญี่ปุ่น และเมื่อต้นปีที่ผ่านมา ทหารไทยที่เดินทางไปปฏิบัติการที่อิรักก็ได้รับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นโดยเดินทางด้วยเรือและเครื่องบินของญี่ปุ่น เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ด้านการทหาร

เมื่อไม่นานมานี้ ก็มีข่าวจากประเทศญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นกำลังมีการพิจารณาเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญในบางมาตราเพื่ออนุญาตให้สามารถขายยุทโธปกรณ์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราให้ความสนใจ เนื่องจากในปัจจุบันญี่ปุ่นมีเรือดำน้ำประจำการอยู่ 17 ลำ และสำรองอีก 1 ลำ เรือดำน้ำเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเรือที่มีเทคโนโลยีระดับสุดยอดของโลก (One of The Best) ในด้านของความเงียบ คงสามารถสู้กับเทคโนโลยีของเยอรมันหรือสวีเดนได้ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้มีการวิจัยและพัฒนาเครื่องบิน เรดาร์ เลเซอร์ ดาวเทียม ซึ่งมีความคืบหน้าเป็นอันมาก สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่อาจก่อให้เกิดความร่วมมือในอนาคตภายใต้ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านความมั่นคงและอาชญากรรมข้ามชาติได้

อีกประเด็นที่เป็นหัวใจในการดำเนินงานร่วมกัน คือ แรงงาน หรือที่เราเรียกว่า Movement of Natural People ที่มากกว่า การค้าในสินค้าและบริการ (Trade in Goods and Trade in Services) แต่เดิมสิ่งที่ไทยฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียให้ความสนใจ คือ เรื่องของแรงงานในฟาร์ม กิจการประมง หมอนวดแผนโบราณ สปา (Spa) แรงงานเกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพ แรงงานในภาคบริการ เช่น กิจการโรงแรม ร้านอาหาร ตลอดจนผู้ช่วย

ปรุมพยาบาล การใช้พยาบาลของไทยและญี่ปุ่นในตลาดนี้ก็ถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ที่ได้มีการเจรจาแล้วซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะเกี่ยวข้องกับ CEP และเขตการค้าเสรี (FTA) นอกจากนั้นในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การเคลื่อนย้าย (Movement) ของบุคลากร (Men) ทุน (Capital) สินค้า (Goods) และเงินทุน (Finance) ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งในช่วง 50 - 60 ปีที่ผ่านมา คือ เดิม คณะทูตที่เดินทางไปโตเกียว จะเน้นเรื่องของการ "การขอ" มากกว่าจะเป็นการชี้แจงว่าจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อผู้บริโภคมามากมาย ปัจจุบัน วิธีการได้เปลี่ยนไป เราต้องการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ที่จะช่วยกันคิดและลงมือทำ

ท่าทีของรัฐบาลไทยก็เป็นผู้ริเริ่มมากขึ้น (Initiator) โดยเป็นผู้เสนอการเจรจาทำความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกัน นอกจากนี้เรายังได้หารือเพื่อหยั่งท่าทีของญี่ปุ่นต่อเรื่อง ACD , Asian Bond , Human Trafficking ซึ่งในที่สุด ญี่ปุ่นก็ได้มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อประเด็นเหล่านี้

รัฐบาลไทยมีความพยายามที่จะใกล้ชิดกับอินเดียและจีนมากขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและศักยภาพของเรา สิ่งเหล่านี้จะเป็นการกระตุ้นให้ญี่ปุ่นคบค้ากับไทยอย่างใกล้ชิดมากขึ้น มิใช่เพียงแต่ให้ ODA ลัก 1 - 2 โครงการแล้วก็จะจบไป เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นประเด็นใหม่ของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น

สำหรับประเด็นต่อมา คือ คำถามว่า ทำไมมิติเหล่านี้จึงเกิดขึ้นมาได้ อะไรคือปัจจัย ในทัศนะของผม นั้น ผมเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในประเทศญี่ปุ่นเองและจากประเทศไทย

ในส่วนของผู้ญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีโคอิซุมิ ได้เข้ามาด้วยนโยบายและ Personality ส่งผลให้เกิด Initiative Policy ออกมาได้ นอกจากนี้การประกาศในการประชุมสุดยอดผู้นำเอเปคที่กรุงเทพฯ เมื่อปีที่ผ่านมาว่า ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศปิดต่อไปไม่ได้ ซึ่งหมายถึง ต้องเปิดประเทศ เปิดตลาดสินค้าเกษตร เป็นสิ่งที่สำคัญมาก

การต่อสู้ทางการเมืองก็มีลักษณะของการเมืองแบบสองพรรค (Two Party Politics) มากขึ้น โดยมี New Komieto อยู่ตรงกลางที่พร้อมจะสลับไปซ้าย-ขวา ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ DPJ สามารถเกิดขึ้นมาได้ ด้วยบุคลิกภาพ ด้วยลักษณะของนโยบาย ความเป็นระบบการเมืองแบบสองพรรคจะมากขึ้นและการเมืองโดยกลุ่มน่าจะลดน้อยลง และถ้าสร้างความนิยมจากประชาชนได้ หมายความว่าพวกกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) กลุ่มก่อสร้าง (Construction) ธุรกิจประกันชีวิต (Health Insurance) ที่มีแรงตอบกลับมานักการเมืองก็จะลดลงไปด้วย

ในขณะเดียวกัน แนวโน้มของการกระจายอำนาจทางการเมือง (Political Decentralization) ทำให้รายได้ส่วนหนึ่งอาจถูกเก็บไว้ที่ Prefecture ไม่ต้องนำส่งรัฐบาลกลาง ทำให้ท้องถิ่นสามารถมีนโยบายเป็นอิสระได้บ้าง โดยเฉพาะนโยบายในการติดต่อกับต่างประเทศ (External Policy) โดยเฉพาะจังหวัดแถบทะเลญี่ปุ่นที่เริ่มมีความสัมพันธ์กับบางจังหวัดของรัสเซีย เกาหลีใต้ จีน และแม้กระทั่งไทย ล่าสุดในสังคมญี่ปุ่นเองก็มีการรับรู้ในเรื่องของชีวิต ความรู้ และความสนใจในเรื่องราวต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจ

ในส่วนของประเทศไทยเอง ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เพราะการเมืองเป็นเรื่องของนโยบาย (Policy) มากขึ้น ซึ่งกลายเป็นประเด็นหลัก สังคมไทยจะไปทิศทางใดก็ขึ้นกับกระบวนการทาง

ประชาธิปไตย (Democratic Process) ซึ่งทำให้การตัดสินใจและความคิดริเริ่มเกิดขึ้นได้ง่ายมากขึ้น ถือได้ว่าเป็นส่วนที่ดีของสังคมไทย

ในด้านนโยบายต่างประเทศของ Asia Bond ที่จะใช้เงินสกุลบาท (Baht Currency) ซึ่งในอนาคตเงินบาทจะกลายเป็นเงินสกุลหลักของภูมิภาค (Official Regional Currency) เหล่านี้คือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความเป็นไปเหล่านี้ทำให้เรามีนโยบายต่างประเทศที่ไฝหาความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กับประเทศคู่ค้าต่างๆ มากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบพึ่งพิง (Dependent Mentality)

ประเด็นต่อมา คือ Issues ทางมิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น หัวใจของประเด็นนี้ในทัศนะของผม คือ เราจำเป็นต้องทำลายกำแพงของญี่ปุ่น คือ เปิดประตูญี่ปุ่นให้ได้ทุกด้าน ส่วนทางญี่ปุ่นก็ต้องเปิดประเทศ (Open Up) ให้มากขึ้น โดยหัวใจของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันนั้น จะต้อง Comprehensive และ Open Up ทั้งหมด ทางฝ่ายไทยก็ต้องมีความกล้าหาญในการเจรจาและไม่มีข้ออ้างว่าไม่ได้ในบางประเด็น เพราะเราเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กันแล้ว และสิ่งเหล่านี้จะเป็นการสะท้อนถึงความเป็นผู้นำ (Leadership) ของญี่ปุ่นเองที่ต้องการเทียบกับสหรัฐฯ สหภาพยุโรปและโดยเฉพาะกับจีน ความเป็นผู้นำ (Leadership) จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากญี่ปุ่นไม่เปิดประเทศ (Open Up)

สำหรับเรื่องความเป็นหุ้นส่วนมี 3 ประเด็นที่น่าสนใจ คือ

1. ความเป็นหุ้นส่วนบนความเชื่อเดียวกัน (Partnership in the Equal Believe) ซึ่งมีพื้นฐานอยู่แล้ว เพราะเราเป็นประเทศที่ใช้ระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาโดยมีพระมหากษัตริย์หรือองค์จักรพรรดิเป็นประมุข (Constitutional Monarchy, Parliamentary Democracy) เหมือน

กัน ซึ่งในประเด็นนี้ ไทยและญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศในเอเชีย - แปซิฟิกอื่นๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่รัฐบาลไทยจำเป็นต้องยกขึ้นมาเป็นประเด็น (Play Up)

2. ความเป็นหุ้นส่วนบนความเคารพซึ่งกันและกัน (Partnership in Complimentality) ในประเด็นของเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น เทคโนโลยีด้านอวกาศ (Space Technology) อวกาศ (Space) ดิจิตอล (Digital) อุตสาหกรรมรถยนต์ที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม (Auto Industry Environmental) ส่วนเทคโนโลยีขั้นต่ำกว่า (Medium Term Lower) ญี่ปุ่นจะโอนมาให้ไทยและจีน

ประเด็นที่ญี่ปุ่นยกมากล่าวอ้างว่า จะต้องรักษาภาคเกษตร (Agriculture, Farming) ไม่ใช่ประเด็นที่น่าสนใจอีกต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้ได้ถูกครอบงำจากเทคโนโลยีหมดแล้ว ในเวลานี้ก็จะมีเพียงป่าที่ปลูกขึ้นมาใหม่ ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องรักษาไว้ เราจะต้องไม่ถูกชี้นำให้หลงทาง

3. ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) บนพื้นฐานของความแข็งแกร่งอย่างเท่าเทียม (On the Basis of Equal Strength) ยังขาดอยู่ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ขณะที่ไทยเราเป็นเพียงกึ่งๆ เพราะฉะนั้นในการเปิด CEP จึงอาจยังไม่มีความสะดวกเท่าใดนัก

ต่อคำถามที่ว่า ไทยกับญี่ปุ่นนั้นเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกันได้อย่างไร หรือ และประเทศใดเป็นผู้กำหนดหัวข้อในการเจรจา

ผมมีความเห็นว่า รัฐบาลของนายกฯทักษิณนั้นมีความคุ้นเคยกับการเจรจาแบบทวิภาคี ในขณะที่สาธารณชนมักให้ความสนใจและเห็นว่าควรทำความเข้าใจแบบพหุภาคีควบคู่ไปด้วย อย่างไรก็ตาม การเจรจาทั้งสองรูปแบบคงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ ญี่ปุ่น

ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการปฏิรูปภาคเกษตรไปได้ ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาในกรอบทวิภาคีหรือพหุภาคีก็ตาม

ในความจริงคือแต่ละประเทศมีทางเลือกในการเจรจาทั้งสองรูปแบบ ประเด็นอยู่ที่ว่า แต่ละประเทศมีนโยบายอย่างไร สำหรับประเทศไทยมีความชัดเจนในประเด็นนี้ คือ ต้องการที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย - ญี่ปุ่น ก่อน แต่ผมขอเสริมว่าการเจรจาต้องครอบคลุมในทุกประเด็น

ประเด็นต่อมา คือ ปัญหาของไทยไม่ได้อยู่ที่ภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากสัดส่วนการลงทุนของญี่ปุ่นในภาคอุตสาหกรรมไทยนั้น มีถึง 80% หัวใจของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงอยู่ที่ภาคเกษตร ไม่ว่าจะเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ต่างๆ น้ำตาล ยางพารา สินค้าอาหาร อุตสาหกรรมการเกษตรแปรรูปต่างๆ ซึ่งหากการเจรจาลุล่วงไปโดยที่ประเทศไทยไม่สามารถต่อรองให้ประเทศญี่ปุ่นเปิดตลาดได้คงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

สำหรับสิ่งที่เราต้องเตรียมการ คือ

1. การให้ข้อมูลผู้บริหาร ให้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริง
2. การเตรียมทีมงานสำหรับการเจรจาทั้งจากภาคเอกชน ราชการ และจากอุตสาหกรรมแต่ละชนิด (Sector) และควรทำงานเป็นทีม อย่างต่อเนื่อง
3. ควรมีจุดยืนที่แน่นอนในแต่ละภาคการผลิต

นอกจากนี้ข้าราชการระดับสูงควรจะเปิดกว้างในการรับฟังความคิดเห็น และผมมั่นใจว่าท่านนายกฯ ทักษิณก็มีความยินดีรับฟังความคิดเห็นเช่นกัน หากว่ามีเหตุผลเพียงพอ

ขอบคุณครับ

การอภิปรายโต้เถียง 1
ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ
ระหว่างไทย - ญี่ปุ่น

นายประพัฒน์ โพธิ์วรคุณ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ผมจะขออภิปรายถึงปัญหาของการลงทุนและแนวโน้มของการลงทุนในอดีตที่ผ่านมา ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการลงทุนสูงที่สุด (Top Investor) ในประเทศไทยเป็นระยะเวลานานแล้ว โดยเราสามารถแบ่งการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มโครงการขนาดย่อมที่มีการลงทุนต่ำกว่า 50 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณ 35% ของยอดการลงทุนทั้งหมด
2. กลุ่มโครงการขนาดเล็กที่มีการลงทุนตั้งแต่ 100 - 499 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณ 17.3% ของยอดการลงทุนทั้งหมด
3. กลุ่มโครงการขนาดกลางที่มีการลงทุนตั้งแต่ 500 - 1000 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณ 39.7 ของยอดการลงทุนทั้งหมด
4. กลุ่มโครงการขนาดใหญ่ที่มีการลงทุนมากกว่า 1,000 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณเพียง 8% ของยอดการลงทุนทั้งหมด

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประเทศญี่ปุ่นมีการลงทุนในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มากขึ้น

ในอดีตนั้น ญี่ปุ่นจะอาศัยการนำชิ้นส่วนมาประกอบและใช้ฐานการผลิตในประเทศไทย แต่ในปัจจุบันบริษัทเหล่านั้นเริ่มมีความเข้มแข็งพอสมควร ผลที่ตามก็คือ การเป็นพันธมิตรของเขากับบริษัทในประเทศไทย

ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง ก็คือ ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทยก็ต้องปรับตัวให้ได้อย่างเร็วที่สุด มิฉะนั้นจะเป็นข้ออ้างทำให้ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นโรงงานญี่ปุ่นในเมืองไทยได้ ซึ่งเมื่อก่อนจะเป็นกิจการร่วมค้า (Joint Venture) แต่ปัจจุบันเป็นของญี่ปุ่นไปหมดแล้ว

สำหรับช่วงเดือนเมษายน 2545 ถึง เมษายน 2546 นั้น จะเห็นว่าตัวเลขการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นถึง 10.7% แต่เงินเหล่านั้นเป็นการไปลงทุนในยุโรปและอเมริกา ขณะที่ในเอเชียตัวเลขกลับลดลงมา

สำหรับประเทศในเอเชียที่ญี่ปุ่นได้ไปลงทุนมากขึ้นทั้งในภาคการผลิตและภาคบริการ คือ ประเทศจีน รองลงมาในภาคการผลิต คือ สิงคโปร์ และเกาหลี สำหรับประเทศไทยนั้น ตัวเลขการลงทุนจากญี่ปุ่นในภาคการผลิตนั้นลดลง แต่ยังคงอยู่ในลำดับที่ 4 ของประเทศที่รับการลงทุนจากญี่ปุ่นในเอเชีย ส่วนในภาคการบริการนั้น ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 2

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในภาคนี้มากในประเทศไทย คือ แนวโน้มของประเทศญี่ปุ่นที่ต้องการพัฒนาภาคบริการ (Service) ซึ่งตรงกับลักษณะเด่นของคนไทยที่มีจิตใจของการให้บริการ (Service Mind) ทำให้สามารถรองรับความต้องการในการลงทุนของทางญี่ปุ่นได้พอดี

อย่างไรก็ตาม ในการเจรจาการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย - ญี่ปุ่นนั้น ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมพอสมควร เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีท่าทีที่แข็งกร้าว ซึ่งเป็นผลจากการที่ในอดีตที่ผ่านมา เรามักจะแสดงบทบาทของผู้ตาม อย่างไรก็ตาม การปรับท่าทีของเรา ที่เปลี่ยนจากบทบาทของผู้ตามมาเป็นบทบาทที่เสมอภาคกัน จะทำให้ทางญี่ปุ่นมีท่าทีที่จะให้เกียรติเรามากขึ้น ท่าทีของท่านนายกรัฐมนตรีหรือของประเทศไทยก็ได้มีการพิสูจน์แล้วว่าเรามีความแข็งแกร่งพอสมควร ทำให้ผมเชื่อมั่นว่าในการเจรจาต่อไปเราจะอยู่ในตำแหน่งที่เสมอภาคมากขึ้น

อีกประการหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในการเจรจากับญี่ปุ่น นั่นคือ สถานการณ์ในการค้าระหว่างประเทศ กล่าวคือ เราได้มีความพยายามเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับทางญี่ปุ่นมาเป็นเวลานาน แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร จนกระทั่งประเทศไทยวางกลยุทธ์ที่จะเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศจีนและอินเดียก่อน และมีแนวโน้มที่จะเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศสหรัฐอเมริกาในอนาคต ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อท่าทีของญี่ปุ่น ให้หันกลับมาให้ความสนใจเจรจาเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศไทย เนื่องจากความกลัวที่จะเสียตำแหน่งของตนเองในเอเชีย โดยเฉพาะในประเทศไทยที่ญี่ปุ่นมีการลงทุนอยู่มากมาย อย่างไรก็ตาม ในการเจรจากับญี่ปุ่นนั้น เราจะต้องมีความพร้อม

ประเด็นที่ญี่ปุ่นมีความกังวลอย่างยิ่งก็คือเรื่องมาตรฐานสินค้าญี่ปุ่น ความเป็นห่วงอย่างยิ่งว่าเมื่อประเทศไทยได้เปิดเขตการค้าเสรีกับจีน จะส่งผลให้สินค้าด้อยคุณภาพจากจีนสามารถเข้ามาขายในประเทศไทยได้เป็นจำนวนมาก การมีมาตรฐานบังคับอุตสาหกรรมเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้

แม้ว่าทุกวันนี้ประเทศไทยจะมีการกำหนดมาตรฐานของสินค้าต่างๆ ไว้เกือบหมดแล้ว แต่มาตรฐานเหล่านั้นก็ไม่ใช่มาตรฐานบังคับแต่อย่างใด ดังนั้น หากว่าประเทศไทยยังไม่มี การออกมาตรฐานบังคับเพื่อใช้ในการเปิดเขตการค้าเสรีกับจีนหรือญี่ปุ่น อาจส่งผลให้สินค้าไม่ได้มาตรฐานหลังไหลเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งประเด็นนี้น่าจะเป็นประเด็นที่เป็นปัญหากับญี่ปุ่น สำหรับการลงทุนในประเทศไทยในอนาคต ความเป็นห่วงของญี่ปุ่นในข้อนี้ จึงเป็นสิ่งที่ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อม

ประเด็นต่อมา คือ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียม (Equal Treatment) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในขณะนี้ไม่ค่อยมีความเท่าเทียมกันมากนัก คือ แต่เดิม คนญี่ปุ่นขอวีซ่าเข้าประเทศไทยยาก แต่ประเทศไทยก็ได้แก้ปัญหานี้ด้วยการยกเว้นการขอวีซ่าให้คนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่เกิน 3 เดือน แต่ในทางกลับกัน คนไทยที่ต้องการจะเดินทางเข้าญี่ปุ่นกลับประสบปัญหาในการขอวีซ่า แม้ว่าจะเป็นการเดินทางไปทำธุรกิจก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องที่เราต้องทำการเจรจาเพราะถือว่าผิดหลักของการเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

ในอีกประเด็นหนึ่ง คือ ประเทศไทยมักจะกล่าวหาประเทศญี่ปุ่นว่า ไม่ยอมถ่ายทอดเทคโนโลยี (Transfer of Technology) แก่เราอย่างจริงจัง ซึ่งเราก็ควรที่ต้องย้อนกลับมาถามตัวเองด้วยเช่นกันว่าประเทศไทยเรามีศักยภาพที่จะรองรับหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการผลิตซึ่งก็ไม่มีภาระผูกมัดอย่างใดว่าให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี นอกจากนั้น ประเทศไทยก็มีเคยกำหนดอย่างชัดเจนแต่ประการใดว่าประเทศที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยจะต้องใช้แต่เครื่องจักรใหม่เท่านั้น เพิ่งจะมีเพียง 2 - 3 ปีหลังเท่านั้นที่ประเทศไทยมีนโยบายวิจัยและพัฒนา (R&D) ประเด็นที่น่าจะเป็นปัญหา

ในอนาคตก็คือหากประเทศไทยยังคงเปิดรับทุกอย่างโดยไม่มีข้อกำหนดใดๆ เราก็อาจจะถูกเวียดนามแซงหน้าไปได้

สำหรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Transfer of Technology) นั้น เราจะต้องสร้างบุคลากรที่จะมารองรับ เรียนรู้ รักษาและพัฒนา การวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นงานที่ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความสามารถ ภาคเอกชนแต่ฝ่ายเดียวคงไม่สามารถพัฒนาได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชนกับสถาบันการศึกษาในการพัฒนา สำหรับในเรื่องของ Software นั้น เมื่อประเทศไทยมีความพร้อมแล้ว รัฐบาลก็จะต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือและผลักดันให้ประเทศญี่ปุ่นสนใจเข้ามาลงทุนในด้านนี้เพิ่มเติมด้วย

อ. สุพงษ์ อัมพวันวงษ์ พิภพสภาหอการค้าไทย

ในปี 2545 ธุรกิจการค้าด้านสุขภาพสามารถทำรายได้ให้กับประเทศไทยมากกว่า 1.5 ล้านล้านบาท โดยมีชาวต่างชาติเข้ามารักษาในโรงพยาบาลเอกชนของไทยมากกว่า 5 แสนคน ท่านนายกฯทักษิณได้ตั้งเป้าว่าจะทำยอดให้ได้เป็น 2 เท่า คือให้มีรายได้เข้าประเทศเป็น 3 ล้านล้านบาท และมียอดชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการเป็น 1 ล้านคน ด้วยเหตุนี้จึงมีการเปิดบริการสายธุรกิจการค้าด้านสุขภาพ (Healthcare) ใน Healthcare Line ของหอการค้าไทย ซึ่งประกอบไปด้วย 7 หมวด นั่นคือ

1. บริการโรงพยาบาล (Hospital Service)
2. อุตสาหกรรมยา (Pharmaceutical Industry)
3. สปาเพื่อสุขภาพ (Thai Health Spa)
4. บริการนวดเพื่อสุขภาพแผนไทย (Thai Traditional Health Massage)
5. บริการการรักษาด้วยแพทย์ทางเลือกแผนไทย (Thai Traditional Alternative Medicine)
6. สมุนไพร (Herb) ซึ่งแบ่งออกเป็นหมวดย่อย 5 หมวด คือ สมุนไพรที่เป็นยา อาหารเพื่อสุขภาพ เครื่องสำอาง บัญ และ Antibiotic
7. แล็บ (Lab)

ในด้านการบริการโรงพยาบาลนั้น สำหรับคนญี่ปุ่นที่เจ็บป่วย หากทำการรักษาในประเทศไทย สามารถเบิกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลได้ 70% ซึ่งเท่ากับที่รักษาในญี่ปุ่น ทำให้คนญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องบินกลับไปเพื่อทำการรักษาที่ญี่ปุ่น

ในระหว่างการเดินทางเยือนประเทศญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 10 - 12 ธันวาคม 2546 นายภักดิ์ฉินได้เจรจาขอให้ญี่ปุ่นส่งแพทย์เข้ามาในประเทศไทย หากพิจารณาในด้านหนึ่งย่อมเป็นสิ่งดี แต่ข้อคำนึงที่ควรระวัง คือ เมื่อแพทย์เข้ามาแล้ว จะสามารถดูแลรักษาคนไข้ได้ที่ไหน สถานทูตหรือโรงพยาบาล และถ้าหากแพทย์ญี่ปุ่นเหล่านั้นจะขอเปิดคลินิกนอกเวลาสำหรับรักษาคนไข้ญี่ปุ่นได้หรือไม่หรือสามารถสร้างโรงพยาบาลได้หรือไม่ นอกจากนี้ หากมีการนำแพทย์เข้ามา ก็ควรที่จะนำพยาบาลเข้ามาด้วยเพื่อลดปัญหาในการสื่อสาร

ประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านการบริการโรงพยาบาลมาก โรงพยาบาลเอกชนของไทยที่รับรักษาคนไข้ญี่ปุ่นและได้รับการยอมรับก็มีอยู่มาก แต่เรื่องอื่นๆ ก็ยังมีกำแพงอยู่อีกมากเช่นกัน เช่น การขอวีซ่าหรือการสอบต่างๆ ที่มีมาตรฐานแตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเจรจาให้มีการผ่อนปรนกฎระเบียบต่างๆ

นอกจากนี้ ในด้านสมุนไพร หากมีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น ก็จะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศไทยได้อย่างมากมาย อย่างไรก็ตามเรามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการผลิต คือ ตั้งแต่ขั้นตอนของการปลูก มิเช่นนั้น เราคงไม่สามารถผลิตวัตถุดิบป้อนตลาดระดับอุตสาหกรรมได้ทัน

นอกจากนี้ในการแลกเปลี่ยน ต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม คือไม่ใช่ที่เราส่งสมุนไพรมะหนึ่งตันเพื่อแลกยาเพียงสองเม็ด ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้ทำการเจรจามากนัก สิ่งที่เราจำเป็นต้องดำเนินการ คือ การยืนยันการว่าการแลกเปลี่ยนจะเป็นสถานการณ์ของการชนะทั้งคู่ (Win-Win Situation) คือ เท่าเทียมทั้งในแง่ของคุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Volume) และมูลค่า (Revenue) การเจรจาจึงต้องลงในรายละเอียดให้ชัดเจน

อย่างไรก็ตามในด้านการรักษาพยาบาลในประเทศนั้น ก็ยังมีการแบ่งออกเป็นหลายระดับ เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค ระบบประกันสังคมสวัสดิการข้าราชการหรือเอกชน ฯลฯ ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้ก็มีความแตกต่างกันอยู่แล้ว คนต่างชาติที่เข้ามาใช้บริการโรงพยาบาลในประเทศไทยจึงมีสิทธิเลือกระดับของการรักษาเช่นกัน

ในส่วนของแนวคิดที่ว่า คนไทยจะต้องได้รับการบริการด้านนี้ และต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำด้วย และมีผู้เกรงว่าความต้องการจากต่างประเทศจะเป็นการแย่งชิงทรัพยากรจากส่วนอื่นๆ ในประเทศนั้น ในทัศนะของผม นั้น ผมเห็นว่า เราจำเป็นต้องยอมรับความจริงที่ว่า การพัฒนาประเทศนั้น จะชะลอการพัฒนาความเจริญในด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ นั่นคือเราต้องให้การสนับสนุนภาคที่ไม่สามารถผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของตลาดได้อย่างพอเพียง เพื่อให้ทุกๆ ด้านเจริญไปพร้อมๆ กัน

นายพูนเกียรติ กังสมบัติ นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป

จากสถิติขององค์การอนามัยโลกในปี 1999 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกอาหารเป็นอันดับที่ 15 ของโลก โดยมีประเทศญี่ปุ่นเป็นตลาดนำเข้าที่มีมูลค่าสูงเป็นลำดับที่ 2 นอกจากนี้แนวโน้มการค้าระหว่างประเทศไทยและอาเซียนก็กำลังขยายตัวมากขึ้น และเริ่มมีขนาดใหญ่กว่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพยุโรป

สำหรับอาหารที่ส่งออกไปญี่ปุ่น คือ ทุ่นำกระป๋อง สับปะรดกระป๋อง ผักและผลไม้กระป๋อง เช่น หน่อไม้ ข้าวโพดอ่อน เป็นต้น จากการเดินทางไปสำรวจตลาดในประเทศญี่ปุ่นนั้น ส่งผลให้เราได้ทราบความจริงบางประการกล่าวคือเดิมเรามักคิดกันว่าสังคมญี่ปุ่นจะเป็นสังคมอาหารสำเร็จรูป (Ready To Eat) อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว สังคมญี่ปุ่นยังมีค่านิยมการปรุงอาหารรับประทาน (Enjoy Cooking) เองอยู่ ดังนั้นตัวสินค้าที่มีแนวโน้มสำหรับขายในตลาดญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นสินค้าในกลุ่มเครื่องปรุงสำเร็จรูป (Ready To Cook) เช่น พริกแกง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มมูลค่าเพิ่ม (Value Added) แก่ตัวสินค้าของเราด้วย

สำหรับปัญหาและอุปสรรคกับทางญี่ปุ่นนั้น ถือได้ว่าการดำเนินงานและการประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขญี่ปุ่นกับกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

ของไทย ที่มีการใช้ระบบฟรีเซอติฟิเคชัน คือ โรงงานที่สมัครเข้าสู่ระบบสามารถทำการตรวจสอบสินค้าตั้งแต่ต้นทางได้ เมื่อถึงปลายทางก็ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบอีกครั้ง เมื่อเทียบกับทางสหภาพยุโรปแล้ว ถือได้ว่าเรามีปัญหากับทางญี่ปุ่นน้อยมาก

ในอดีต เมื่อมีปัญหาเรื่องสารเคมี เช่น โพลีฟอตเฟต ในขณะนั้นญี่ปุ่นได้พัฒนาเครื่องมือวิเคราะห์สารเคมี ที่เรียกว่า ไฮเพอร์สเปกโตรลิกวิตโคมาโตกราฟี และมอบให้แก่กรมวิทยาศาสตร์โดยไม่คิดมูลค่า ทำให้เราสามารถใช้อุปกรณ์ดังกล่าวในการวิเคราะห์สารคอแลมฟีนีคอลและไนโตรโพลานได และในขณะนี้ทางสหภาพยุโรปและสหรัฐาก็ได้ใช้เครื่อง LCMHMH ซึ่งพัฒนาต่อมาอีกขั้นหนึ่ง

จากการที่ผมได้มีโอกาสไปดูงานที่ประเทศไอร์แลนด์ซึ่งเป็นประเทศผู้คิดค้นเทคโนโลยีดังกล่าวขึ้นมา พบว่าเครื่องมือเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนผู้ทำการผลิต สารเคมีที่ใช้ในการวิเคราะห์ไนโตรโพลานก็มีราคาถึง 1 ล้านบาทต่อกรัม นั้นอาจหมายถึงการอ้างการปกป้องผู้บริโภคเพื่อการพัฒนาเทคโนโลยีและการค้าของภาคเอกชนของตนเอง ในโลกแห่งความเป็นจริง ประเด็นเรื่องของการกีดกันทางค้าในรูปภาษี (TB) การกีดกันทางค้าในรูปที่มีใบภาษี (NTB) หลักการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) เป็นเรื่องของผลประโยชน์ทั้งนั้น

สำหรับหลักการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) กฎเกณฑ์เรื่อง Wholly Obtain หรือกฎเกณฑ์ว่าด้วยเปอร์เซ็นต์ในการแปรรูปวัตถุดิบ เป็นต้น ในประเด็นเหล่านี้ ภาคเอกชนมีการพัฒนาที่รวดเร็วกว่าภาครัฐมาก อุตสาหกรรมในประเทศมีการนำเข้าวัตถุดิบจากทั่วโลก แต่ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ เพราะประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ต่างปกป้องภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมอยู่แล้ว หลักเกณฑ์ SPS ของสหภาพยุโรป ทำให้

ประเทศกำลังพัฒนาต้องสูญเสียทางเศรษฐกิจไปหลายพันล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ก็ไม่สามารถปกป้องผู้บริโภคในสหภาพได้แต่อย่างใด

ประเด็นที่ควรคำนึง คือ จุดยืนของประเทศไทย เดิมนั้น ระบบเศรษฐกิจของเอเชียมีประเทศญี่ปุ่นเป็นแรงขับเคลื่อน แต่ในปัจจุบัน พลังขับเคลื่อนเริ่มย้ายไปสู่จีนและอินเดีย ทำให้ญี่ปุ่นต้องกลับมาพิจารณาบทบาทของตนเองอีกครั้ง

ในทัศนะของผมฉัน เห็นว่าไม่ว่าการเจรจาการค้าพหุภาคี (WTO) หรือการเจรจาการค้าทวิภาคี (FTA) ประเทศไทยจำเป็นต้องมีความรอบคอบอย่างยิ่ง เนื่องจากอำนาจต่อรองของเราน้อย เช่น ในโคเด็กซ์ ซึ่งเป็นมาตรการด้านสุขอนามัยที่โดยหลักการแล้วจะต้องใช้หลักการฉันทามติ แต่ในท้ายที่สุดสหรัฐฯและสหภาพยุโรปก็ใช้วิธีการลงคะแนนในการตัดสินใจปัญหา ซึ่งถือได้ว่าเป็นครั้งแรกของโคเด็กซ์

สำหรับญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นมีความกังวลในเรื่องข้าว เพราะมีการจำกัดการนำเข้า แต่ในด้านสินค้าประมงนั้น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่นำเข้ากุ้งจากไทยเป็นอันดับสอง (รองจากสหรัฐฯ) นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีความกังวลในเรื่องของจีเอ็มโอมาก เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรในประเทศมีน้อยมาก หากไม่มีการต่อต้านจากสหภาพยุโรป ญี่ปุ่นและจีนจะพัฒนาในด้านนี้อย่างมาก และจะกลายเป็นภัยคุกคามต่อภาคเกษตรของไทยที่มีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำมากอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ปัญหากับญี่ปุ่นที่ทางสมาคมได้ประสบ คือ การผูกขาดแผ่นโลหะที่ใช้ในการผลิตกระป๋อง (TMBP) ซึ่งญี่ปุ่นใช้ช่องว่างที่รัฐบาลไทยพยายามใช้มาตรการทางภาษีในการปกป้องตลาดผู้ผลิตอุตสาหกรรมเหล็กในประเทศ ให้อุตสาหกรรมไทยใช้แผ่นเหล็กนี้จากญี่ปุ่นเท่านั้น

นอกจากนี้จากประสบการณ์โดยส่วนตัวของผมนั้น ผมเห็นว่าการลงทุนกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของญี่ปุ่นนั้น จะมีโอกาสในการร่วมมือไปในระยะยาว ตรงกันข้ามกับการลงทุนหรือค้าขายกับบริษัทใหญ่ ที่ญี่ปุ่นมักถือผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการไทยจำเป็นต้องให้ความระมัดระวัง

ในทัศนะของผมนั้น ผมเห็นว่า กฎระเบียบที่หยาบหยาบของไทย เช่น พรบ.อาหาร หรือขั้นตอนการจดทะเบียนสูตรอาหารที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการอย่างยาวนาน ฯลฯ จะเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

สำหรับเหตุผลที่ว่า เพราะเหตุใดญี่ปุ่นถึงมีความต้องการที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศกำลังพัฒนานั้น เหตุผลก็คือว่าญี่ปุ่นสามารถหาประโยชน์ได้มากกว่า เช่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับเม็กซิโกก็เป็นการสร้างช่องทางในการเข้าสู่ตลาดสหรัฐฯ ในส่วนของประเทศเกาหลีก็เป็นประเทศที่รับเทคโนโลยีของญี่ปุ่นไปดำเนินการผลิตต่อ การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงควรที่จะเริ่มจากการไว้วางใจซึ่งกันและกันก่อน ซึ่งภาครัฐควรที่จะเป็นตัวกลางในการประสานการทำความเข้าใจและไว้วางใจระหว่างกัน และภาครัฐควรให้ความดูแลวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ ญี่ปุ่นจำเป็นต้องทบทวนบทบาทในการเป็นผู้นำของตนเอง เพราะจีนและอินเดียเริ่มพัฒนามากขึ้น เนื่องจากญี่ปุ่นปรับตัวได้ช้า ส่วนปัญหาของภาคเอกชนไทยนั้น ประเด็นที่อยู่ที่ความไร้เอกภาพเนื่องจากระดับของภาคเอกชนไม่เท่ากัน การไม่ประสานงาน และการไม่รายงานปัญหา ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขได้

ดร.ธวัชชัย ยงกิตติกุล เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย

ผมเห็นว่าการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น มีข้อนำสังเกตว่ากระบวนการในการเจรจาของสามประเทศนี้มีความแตกต่างกันพอสมควร สำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นในวันนี้ยังมีความชัดเจนมากนัก เพราะมีขอบเขตที่ค่อนข้างกว้าง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน คือ ความอ่อนของท่าทีในการปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น เพราะสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นก็ได้ให้ความสนใจที่จะร่วมมือกันพัฒนาภาคเกษตรของไทย กล่าวโดยสรุปแล้ว แม้ว่าจะยังไม่มี ความชัดเจนในภาพรวมว่าจะมีการเปิดเสรีภาคใดบ้าง อย่างไรก็ตาม ภาคใดที่ไม่มีการเปิด แต่แนวโน้มโดยรวมก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

ในทัศนะของผมนั้นผมมีความรู้สึกที่ดีกับประเทศญี่ปุ่นมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ 1997 ที่ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศไทย แม้จะมีบางฝ่ายกล่าวว่า ญี่ปุ่นจำต้องช่วย เนื่องจากผลประโยชน์ของญี่ปุ่นในประเทศไทย แต่สหรัฐฯและยุโรปก็มีผลประโยชน์ในประเทศไทยเช่นกัน แต่สหรัฐฯกลับแสดงท่าทีว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องเอเชียเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า ลึกๆ แล้วญี่ปุ่นก็มีความ

สัมพันธ์ที่ดีกับเรามาโดยตลอด ดังนั้นในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นในครั้งนี้ อาจจะได้เปรียบอย่างที่เรากังวลก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม สำหรับการเจรจาการค้าเสรีกับประเทศสหรัฐฯ ตามที่ผมสังเกตนั้น สหรัฐฯได้กำหนดเลยว่าจะต้องเจรจา Negative List ซึ่งก็คงเป็นเรื่องลำบากสำหรับผู้เจรจาฝ่ายไทยว่าเราจะห้ามอะไรเขาได้บ้าง เพราะสำหรับสหรัฐฯนั้น ภาษีของเขาต่ำมากอยู่แล้ว คือ เพียงประมาณ 2% เท่านั้น แต่อุปสรรคจะอยู่ในรูปของอุปสรรคที่มีใช่ภาษี (NTB) และเงินสนับสนุนภาคการผลิต (Subsidy)

สหรัฐฯยังมีการกำหนดลำดับความสำคัญ (Priority) ในการเจรจา โดยกำหนดลำดับความสำคัญสูงสุด (Top Priority) ของสหรัฐฯในการเจรจา คือ IPR Telecom และเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) นอกจากนี้สหรัฐฯยังมีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าสินค้าใดบ้างที่จะเปิดตลาดหรือปกป้องต่อไป

สำหรับออสเตรเลียก็มีการดำเนินการที่รวดเร็วเนื่องจากออสเตรเลียจะมีรายละเอียดข้อเสนอ (Offer List) และรายละเอียดข้อเรียกร้อง (Request List) ทำให้การเจรจาเป็นไปอย่างรวดเร็ว เหล่านี้เป็นข้อสังเกตในความแตกต่างของการเจรจากับ 3 ประเทศ

ประเด็นต่อมา มุมมองสำหรับเขตการค้าเสรีของนักวิชาการและภาคเอกชนที่มีความแตกต่างกัน แม้กระทั่งภาคเอกชนในต่างประเทศก็มีมุมมองที่แตกต่างจากภาคเอกชนในประเทศไทย ในทัศนะของภาคเอกชนต่างประเทศนั้น สินค้าใดที่เขาเล็งเห็นว่ามีศักยภาพในการแข่งขันได้ เขาจะผลักดันให้มีการเปิดเสรี แต่สินค้าใดที่ไม่มีศักยภาพ เขาก็จะพยายามกีดกันเช่นกัน

ในทัศนะของผมนั้น การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีปาคีนันมีประโยชน์น้อยกว่าการเจรจาการค้าพหุภาคีภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังนั้น ประเทศที่มีอำนาจในการต่อรองสูงมักจะหลีกเลี่ยงการเจรจาการค้าพหุภาคีภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) เช่น สหรัฐฯ ทำผิดข้อตกลงกับประเทศเล็ก เช่น ประเทศไทย หรือกรณีประเทศในละตินอเมริกา ยืนฟ้องสหรัฐฯ ต่อองค์การการค้าโลก (WTO) ก็สามารถเอาชนะได้ ทำให้สหรัฐฯ มองว่าองค์การนี้ทำให้ความเป็นมหาอำนาจของสหรัฐฯ หดไป

ประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคของการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีปาคี คือ สิทธิของประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favored Nation Treatment) เช่น หากประเทศไทยเปิดเสรีทางการเงินกับประเทศชิลี เนื่องจากชิลียังไม่มีศักยภาพที่เพียงพอในการแข่งขันกับประเทศไทย การเปิดเสรีทางการเงินกับชิลีจึงไม่เป็นปัญหากับฝ่ายไทย แต่เมื่อประเทศไทยต้องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ แม้จะตระหนักว่าเราไม่มีศักยภาพในการแข่งขันกับสหรัฐฯ แต่เราก็จำเป็นต้องเปิดเสรีตามหลักการข้อนี้

ในทัศนะของผมนั้น การค้าเสรีเป็นความต้องการของผู้บริโภคซึ่งแสดงออกด้วยพฤติกรรม หากสินค้าชนิดใดถูกและคุณภาพใช้ได้ ผู้บริโภคก็ซื้อสินค้านั้น โดยไม่จำเป็นต้องสนใจแหล่งผลิตว่ามาจากที่ใด ประเด็นนี้ทำให้ผมคิดถึงหลักการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) ซึ่งผมคิดว่ามันไม่ถูกต้องในการมีข้อกำหนดดังกล่าวนี้ เนื่องจากหากเราสามารถซื้อชิ้นส่วนจากแหล่งที่ถูก เมื่อนำมาประกอบก็สามารถคุมต้นทุนให้ต่ำกว่าได้นั้นคือ เราก็จะสามารถขายสินค้าได้ทั่วโลก

เกริ่นนำ
การอภิปรายภาคท้าย

นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ

ผู้อำนวยการกองอาเซียน 2 กระทรวงการต่างประเทศ :
บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น

บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นสามารถสรุปเป็น 3 ประเด็น คือ ภาพรวมความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น สาระสำคัญและแนวโน้มของความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นในอนาคต และบทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น

ภาพรวมความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ในประเด็นแรกคือ ในทศวรรษ 1970 ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นได้เริ่มต้นขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีการปรึกษาหารือว่าจะมีความสัมพันธ์กันในกรอบอาเซียน-ญี่ปุ่นได้หรือไม่ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาเดียวกัน คือ ในปี 1972-1974 ได้เกิดกระแสต่อต้านญี่ปุ่นแพร่สะพัดไปทั่วภูมิภาคเอเชีย โดยมองว่าญี่ปุ่นเป็นสัตว์เศรษฐกิจ มีการเดินขบวนต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งของความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ก็กำลังเริ่มขึ้นโดยได้มีการประชุม ASEAN-Japan Summit ครั้งที่ 1 ซึ่งก็ถือว่าการจัดตั้งความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ปี 1977 เป็นปีที่นายกรัฐมนตรี Fukuda ของญี่ปุ่นได้ประกาศ Fukuda Doctrine ซึ่งมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ ญี่ปุ่น

ต้องการพัฒนา Equal Partnership กับอาเซียน และจะพัฒนาความสัมพันธ์ที่เรียกว่า Heart to Heart Relationship of Trust คือสร้างความไว้วางใจกัน ท่านจะเห็นว่าญี่ปุ่นได้พูดถึง Equal Partnership ตั้งแต่ปี 1977 แต่ความจริง Equal Partnership ในปัจจุบันก็ยังไม่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ก็คงมีลักษณะเป็น Donor Recipient Relationship อยู่

ต่อมาในทศวรรษที่ 1980 ได้มีการเสนอความเป็นหุ้นส่วนไปสู่สันติภาพและความรุ่งเรือง (Partnership Toward Peace and Prosperity) และพัฒนาต่อมาในปี 1995 ได้ยกระดับความสัมพันธ์ซึ่งเดิมการจัดตั้ง ASEAN Trans Forum เป็นระดับอธิบดี ขึ้นมาเป็นระดับ Director General (DG) และได้รวมความร่วมมือและประเด็นหารือทางการเมือง ความมั่นคงขึ้นมาในปี 1995 เป็นครั้งแรก พัฒนาการต่อมาคือในปี 1997 ซึ่งเป็นปีที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในภูมิภาคเอเชียซึ่งเริ่มต้นจากประเทศไทย ญี่ปุ่นได้ประกาศ Hashimoto Doctrine ที่มุ่งเน้นความเป็นหุ้นส่วนทั้งในด้านกว้างและด้านลึกและเสนอประเด็นความร่วมมือให้มี Focus ใน 3 ประเด็น คือ วัฒนธรรม สังคม และปัญหาข้ามชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวเกือบจะไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติเลย เพราะปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเป็นปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นใหญ่กว่าในขณะนั้น และญี่ปุ่นได้หันมาให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี 1999 ในการประชุม ASEAN-Japan Summit ครั้งที่ 6 ก็ได้กำหนดกรอบที่สำคัญหลายประการซึ่งเป็นแนวความคิดที่นำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบันนอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นยังไม่ได้อยู่ในกรอบเฉพาะทวิภาคี ไทย-ญี่ปุ่นและกรอบอาเซียน-ญี่ปุ่นเพียงอย่างเดียว แต่ว่าในปัจจุบันความ

ร่วมมือไทย-ญี่ปุ่นได้มีความหลากหลายในเวทีอื่นๆ ขึ้นอีกเป็นอย่างมาก เช่น ARF (ASEAN Regional Forum) กรอบของ Asian-Europe Meeting กรอบของ APEC และกรอบของ OSCE (Organization for Security Co-operation in Europe) ด้วย

ในส่วนของสาระสำคัญและแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นในปัจจุบันอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ๆ คือ กรอบที่ 1 เป็นข้อเสนอของนายกรัฐมนตรี Koizumi ของญี่ปุ่นที่ได้เสนอไว้ในเดือนมกราคม 2002 เป็นข้อริเริ่ม 5 ประการซึ่งหลายท่านก็คุ้นเคยกันดี เรื่องการศึกษาและ HRD และเรื่องที่สอง คือ ให้ปีทีแล้วเป็นปีแห่งการแลกเปลี่ยนระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น เรื่องที่สาม คือ CEP ซึ่งเป็นหัวข้อที่เราพูดถึงในวันนี้ เรื่องที่สี่เป็น Indicator for Development in Asia อันนี้เป็นยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในการลด ODA ลง แต่ว่าต้องการจะใช้ประสบการณ์ของการให้ ODA ไปเป็นเครื่องมือให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศอื่นๆ แทน และเรื่องสุดท้าย คือ ความร่วมมือในประเด็นข้ามชาติใน Non-Traditional Security หรือ Transnational Issue ต่างๆ กรอบที่ 2 ซึ่งเป็นหลักของความร่วมมือระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นในปัจจุบัน คือ เป็นกรอบที่เกิดจากการประชุมสุดยอดสมัยพิเศษระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11-12 ธันวาคม 2003 ซึ่งก็มีประเด็นที่สำคัญ 3 ประเด็น โดยประเด็นแรก คือ การออก Tokyo Declaration for Dynamic and Enduring ASEAN Japan Partnership in the New Millennium คือ เป็นการพูดถึงประเด็นความร่วมมือต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและด้านอื่นๆ ประเด็นที่สองจาก Declaration ดังกล่าว ก็มาจัดทำ Action Plan เป็นแผนในทางปฏิบัติซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าจะนำมาปฏิบัติอย่างไร และประเด็นที่สาม

คือ ญี่ปุ่นแสดงเจตจำนงที่จะภาคยานุวัติสนธิสัญญาไมตรีใน Southeast Asia แต่ว่าญี่ปุ่นไม่ได้ภาคยานุวัติแต่ได้แสดงเจตจำนงที่ภาคยานุวัติสนธิสัญญาในอนาคต

ข้อสังเกตในเรื่องของแนวโน้มความร่วมมือระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น มีข้อสังเกตอยู่ 3 ประการ ประการแรก คือ ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ในระยะสองปีที่ผ่านมา มีลักษณะของการเคลื่อนไหวที่รวดเร็วขึ้น ทั้งนี้ มีส่วนกระตุ้นสำคัญมาจากความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-จีนและอาเซียน-อินเดีย เป็นหลัก ข้อสังเกตประการที่สอง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นจะมีลักษณะ Donor Recipient น้อยลง มีลักษณะ Partnership มากขึ้น และข้อสังเกตประการที่สาม คือ บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ซึ่งก็มีอยู่หลายเรื่อง เช่น การผลักดันให้เกิด East Asian Community เป็นต้น

ในประเด็นสุดท้าย ผมคิดว่าทิศทางของความสัมพันธ์ในอนาคต น่าจะมี 3 ประเด็นใหญ่ๆ ที่จะฝากไว้สำหรับท่านทั้งหลายจะหารือกันต่อไป ประเด็นที่หนึ่ง คือ ทิศทางในส่วนที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น นั่นคือ เรื่องที่ญี่ปุ่นจะต้องเปลี่ยนวิธีคิด ต้องเปิดตลาด ประเด็นที่สอง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนเอง ในส่วนของอาเซียนมีเรื่องใหญ่ๆ อย่างน้อย 2 เรื่อง คือ ประการแรก อาเซียนจะต้องเร่ง (Speed Up) กระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Integration) ให้เร็วกว่าที่เป็นอยู่ ประการที่สอง อาเซียนต้องมีการปฏิรูปครั้งใหญ่ ปัจจุบันดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของเงินคนอื่น เป็นส่วนใหญ่ 80-90% ของเงินของอาเซียนมาจากเงินของประเทศคู่เจรจา อาเซียนคงต้องมี Self Financing เพื่อจะได้สามารถมีทิศทางการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองในอนาคต ประเด็นที่สาม คือ กรอบของ

ความสัมพันธ์อาเซียนเก่า-ญี่ปุ่น คงมีลักษณะ Partnership มากขึ้น เน้นเรื่อง Capacity Building เน้นเรื่องความร่วมมือที่มี Contribution จากทั้งสองฝ่าย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่-ญี่ปุ่น อาจจะยังมีลักษณะ Donor Recipient ไปได้ในระยะหนึ่ง เป็นแนวโน้มที่จะเป็นต่อไปในอนาคต ในส่วนที่สองก็คือว่า อาเซียน-ญี่ปุ่น จะสามารถเติมพลังให้กับตัวเองที่จะมาเป็น Core ของการพัฒนาไปสู่ East Asian Economic Community หรือ East Asian Free Trade Area ในอนาคตได้หรือไม่

ขอบคุณมากครับ

การอภิปรายโต้เถียง 2
ผลประโยชน์และผลกระทบ
ของการทำข้อตกลงการค้าเสรี
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

นายนคร ศิลปอาชา อธิบดีกรมการจัดหางาน

ประเด็นที่ผมจะทำการอภิปรายในวันนี้จะเน้นในส่วนของความ
ร่วมมือ ระหว่างไทย - ญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานและการค้าภาคบริการ
(Trade in Services) ที่เน้นหนักในทางปฏิบัติจริงอยู่ทุกวันนี้

สำหรับการเจรจาการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ภารกิจของกรมการ
จัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ
ประเด็นเรื่องการค้าภาคบริการ (Trade in Services) และ Movement
of Natural Person

สำหรับข้อเรียกร้องของญี่ปุ่น คือ ต้องการให้นักธุรกิจที่เข้ามา
ทำงานในประเทศไทยได้รับความสะดวกมากขึ้น คือ มีกติกากฎระเบียบที่
ผ่อนปรน (Deregulation) ในการออกใบอนุญาตการทำงาน (Work Permit)
เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายอย่างเสรี (Free of Movement) ให้มากที่สุด ดัง
นั้นผมจึงได้นำเสนอท่านรัฐมนตรี เพื่อแก้ไขกฎกระทรวงในประเด็นการ
ผ่อนปรนกฎระเบียบ (Deregulation) ต่อไป

อย่างไรก็ตาม การผ่อนปรนดังกล่าวนี้ ไม่ได้เอื้อประโยชน์แก่ประเทศญี่ปุ่นประเทศเดียว แต่ยังเป็นการผ่อนปรนต่อทุกประเทศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย ซึ่งในเวลานี้ กฎกระทรวงอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำหรับปัญหาที่เจ้าหน้าที่ได้ไปเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นพบนั่น จะเห็นว่าแม้ทางประเทศญี่ปุ่นจะมีความต้องการแรงงานระดับ ชังเค (ภาษาญี่ปุ่น) หรือ 3D มาก เพราะไม่มีชาวญี่ปุ่นต้องการทำอีกแล้ว แต่ญี่ปุ่นก็ไม่ได้เปิดประเทศให้แรงงานเข้าประเทศแต่อย่างใด เนื่องจากญี่ปุ่นกำลังประสบปัญหาการว่างงาน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลญี่ปุ่นใช้นโยบาย “ปิดประตู เปิดหน้าต่าง” ในการแก้ปัญหา กล่าวคือ ใช้ระบบการฝึกงาน โดยเปิดประเทศรับบุคลากรฝึกงาน (Trainee) จากประเทศกำลังพัฒนา เช่น จีน เวียดนาม ฯลฯ โดยอยู่ได้ไม่เกิน 3 ปี ซึ่งแต่ละประเทศก็ต้องการที่จะส่งบุคลากรเข้าไปแม้ว่าจะไม่ได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด สำหรับนโยบายนี้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบรับบุคลากรฝึกงาน คือ JITCO

สำหรับโครงการ IMM นั้น ญี่ปุ่นจะอนุญาต (Issue of Permit) ให้เพียง 14 ประการเท่านั้น ซึ่งกล่าวโดยสรุปก็คือ อาชีพที่ใช้แรงงานมีความรู้ (Knowledge Worker) เช่น ศาสตราจารย์ นักแสดง (Drama) ผู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ผู้ประกอบอาหาร ฯลฯ ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติ เพราะทุกประเทศต่างไม่เปิดรับแรงงานไม่มีทักษะอยู่แล้ว ดังนั้นการเจรจาเรื่อง Movement

of Natural Person จึงลำบาก เพราะทางญี่ปุ่นยังไม่อนุญาตให้ทำอาชีพเหล่านั้นได้ สินค้าและบริการของไทยที่กำลังเป็นที่นิยม ไม่ว่าจะเป็น สปา คริวไทยสู่ครัวโลก ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หมอนวดแผนไทย บุคลากรเหล่านี้จะโดนกีดกันจากทางญี่ปุ่นเช่นกันเนื่องจากข้อกำหนดของญี่ปุ่น (Qualification) สูงมาก

ผมขอยกกรณีตัวอย่างเช่นผู้ประกอบการอาหารไทยที่ต้องการไปทำงานที่ญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นกำหนดว่าจะต้องได้รับใบประกาศนียบัตร (Certification) และต้องทำงานไม่ต่ำกว่า 10 ปี นอกจากนั้นชาวญี่ปุ่นยังมีนามัยในการรับประทานอาหารสูงมากและไม่นิยมทานเผ็ด สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคประการหนึ่ง ในเรื่องของการนวดแผนไทย ทางญี่ปุ่นก็มีความกังวลในเรื่องมาตรฐานและความปลอดภัยของการนวด ซึ่งต้องใช้เวลาในการพัฒนา

ดังนั้นคนไทยที่สามารถไปทำงานในญี่ปุ่นจึงมีน้อยมาก โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่ขออนุญาตเข้าทำงานถูกต้องประมาณไม่ถึง 1 หมื่นคน และแรงงานผิดกฎหมายอีกประมาณ 2 หมื่นคน คนงานบางคนที่ยกไปทำงานพอไปถึงญี่ปุ่นก็เป็นพวกหนีไปด้วยก็มี เหตุผลที่ต้องหนีไปทำงานนั้น ก็เนื่องมาจากค่าแรงที่สูงมากในประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง

สำหรับกรณีโครงการ IMM นั้น แม้ว่าการฝึกงานจะไม่สามารถให้ค่าตอบแทนเช่นแรงงานเต็มเวลา แต่ก็ไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ และเมื่อเปรียบเทียบผลได้ผลเสียแล้ว จะเห็นได้ว่าควรส่งเสริมให้เยาวชนไทยเดินทางไปฝึกงาน ทางกรมการจัดหางานจึงได้ลงนามร่วมกับหน่วยงานที่เป็นผู้แทนจัดหาแรงงาน (Recieving Organization) จากประเทศกำลังพัฒนาของโครงการ IMM โดยทางกรมจะทำหน้าที่ในการคัดเลือก (Recruitment)

สำหรับประเด็นที่ว่า การไปฝึกงานเหล่านี้ ฝ่ายไทยได้ประโยชน์อะไร แนวคิดของทางญี่ปุ่นก็คือ การส่งบุคลากรไปฝึกงานเพื่อให้เกิดความเคยชิน และเมื่อหมดสัญญาากลับมาก็มีโอกาสจะได้ทำงานในบริษัทญี่ปุ่นในเมืองไทย ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมการจัดหางานอีกเช่นกันที่จะต้องจัดหางานให้แก่พวกเขาเหล่านั้น ถือได้ว่าเป็นหลักการบริหารงานอย่างครบวงจร

สำหรับประเด็นเรื่องข้อร้องเรียนของนักธุรกิจที่ว่า ควรออก Work Permit นั้น ทางกรมการจัดหางานและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ได้มีการจัดให้จุดบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ขึ้นที่ถนนรัชดาภิเษก โดยนิติบุคคลที่มีทุนจดทะเบียนถึงสามล้านบาทและชำระครบถ้วนแล้ว สามารถ Issue Work Permit ได้ภายใน 3 ชั่วโมง ประการต่อมาในเรื่องของการผ่อนปรนกฎระเบียบ (Deregulation) ในการขอใบอนุญาตการทำงาน (Work Permit) นั้น ทางญี่ปุ่นก็มีความพอใจกับการดำเนินการของฝ่ายไทย

สำหรับเรื่องของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) นั้น จากประสบการณ์ของผมในการดูงาน อบรมหรือเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นผมเห็นว่าคนญี่ปุ่นเป็นคนที่ทำงานเป็นระบบและไม่เลือกปฏิบัติการทำงานจึงเปรียบเสมือนเป็นทีม นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้พัฒนาระบบในแนวทางใหม่ คือ นำผู้อาวุโสมานั่งในตำแหน่งบริหาร แต่ให้คนรุ่นใหม่ทำงานระบบการทำงานตลอดชีวิต (Life Time Employment) ก็ไม่มีอีกแล้ว คือทางญี่ปุ่นจะปรับเป็นการทำงานแบบรับเป็นชิ้นงานชิ้นงานไป

นอกจากนี้ลักษณะสังคมที่เป็น Aging Society ทำให้องค์กรแรงงานโลก (ILO) ได้คาดการณ์ว่า ในอนาคตสังคมญี่ปุ่นจะมีคนแก่มาก ประกอบกับคนหนุ่มสาวญี่ปุ่นยุคใหม่มักมีความสามารถที่สู้คนรุ่นเก่าไม่ได้

ส่งผลให้นโยบายเรื่องแรงงานต่างชาติจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน ศาสตราจารย์คนหนึ่งที่ผมรู้จักก็ได้รำพึงกับผมเหมือนกันว่าไม่รู้จะทำอะไร อาจจะต้องให้กระทรวงแรงงานของทางญี่ปุ่นทำรายงานให้สถาบันแรงงาน แห่งญี่ปุ่น (Japan Institute of Labor) เพื่อเสนอให้นายกฯพิจารณาว่าจะ ใช้มาตรการอย่างไรให้คนรุ่นใหม่มีความสนใจและตระหนักในเรื่องอาชีพ กันต่อไป

สำหรับประเด็นสุดท้ายเป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย และรัฐบาลญี่ปุ่น ทางกรมการจัดหางานได้รับความร่วมมือจากไจก้า (JICA) ด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญในด้านแรงงานมาช่วยเป็นระยะเวลา 5 ปี เพื่อวางแผน National Comprehensive Employment Plan ซึ่งแผนในลักษณะนี้ ประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีการวางแผนเป็นระยะเพื่อกำหนดลักษณะของ ารจ้างงานของชาติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

รศ.ไว จามรมาน

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมมีความเห็นว่า ช่วงนี้เป็นระยะเวลาที่สังคมญี่ปุ่นมีความเปราะบางมากที่สุด เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่าน ถือได้ว่าเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

นอกจากนั้น ญี่ปุ่นกำลังต้องการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม คือ ญี่ปุ่นต้องการถ่ายเทอุตสาหกรรมเดิมออกไปนอกประเทศหรือกระจายฐานการผลิต เพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยง โดยในปัจจุบันฐานการผลิตของญี่ปุ่นส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ที่จีนเพียงแห่งเดียว เป็นการบริหารความเสี่ยงนั่นเอง อีกประการคือ ญี่ปุ่นต้องการสร้างอุตสาหกรรมใหม่ให้เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ชีวอุตสาหกรรม (Biotechnology)

ด้วยเหตุผลเหล่านี้ ในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของญี่ปุ่น แม้จะอ้างว่าเพื่อเป็นการแสวงหาหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจและเพื่อแสวงหาตลาดที่ใหญ่ขึ้น (Access) แต่ในความเป็นจริง มีวาระ (Agenda) มากกว่านั้นอยู่ เพราะญี่ปุ่นตระหนักถึงความเป็นจริงของความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง ดังนั้นในช่วง 10 ปีหลังจากนี้ ญี่ปุ่นจะมีการกำหนดนโยบายที่แตกต่างออกไปจากเดิมมาก

ประเด็นต่อมา ผมคิดว่าเราต้องตระหนักว่า ประเทศไทยเป็นประเทศขนาดเล็กขณะที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศขนาดใหญ่ในทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นเวลาเราจําจัดตั้งเขตการค้าเสรี เราไม่สามารถที่จะพิจารณาเฉพาะคู่กรณี คือ ญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นด้วย

ในทัศนะของผมนั้น ญี่ปุ่นมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การส่งออกเท่านั้น เนื่องจากขนาดของตลาดภายในประเทศไม่ใหญ่มาก จึงต้องการที่เข้าถึง (Access) ตลาดที่มีขนาดใหญ่กว่า ดังนั้นเวลาที่พูดถึงการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ญี่ปุ่นจะให้ความสนใจแก่ประเทศจีน เกาหลี และสหรัฐอเมริกา

ผมเคยมีโอกาสพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ที่วางแผนด้านการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของหลายประเทศ ทำให้ได้ทราบว่า แต่ละประเทศมองว่าการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับไทยนั้นเป็นเรื่องยาก เนื่องจากประเทศไทยมีความได้เปรียบในสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นไปไม่ได้อีกเช่นกันที่ประเทศไทยจะยอมยกผลประโยชน์ คือ ไม่ต้องการเปิดตลาดประเทศคู่เจรจา ดังนั้นในการเจรจาเรื่องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีซึ่งเป็นการเจรจาแลกเปลี่ยนตลาดกันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเจรจาอย่างระมัดระวัง

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังมีการทำ Simulation Model ทำให้เขารู้ว่าสามารถเปิดตลาดใดได้บ้าง ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมในประเทศเป็นอย่างไร ผลต่ออุตสาหกรรมในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งบางอุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นเสียเปรียบในเวลานี้ ในอนาคตญี่ปุ่นก็เชื่อมั่นว่าจะได้เปรียบได้

อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ เดิมญี่ปุ่นไม่สนใจอาเซียน ประเทศไทยก็ขาดดุลการค้ากับประเทศญี่ปุ่นมาโดยตลอด เมื่อประเทศไทยเรียกร้องให้ญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น ญี่ปุ่นก็เปลี่ยนแปลงโดยสนใจมาลงทุนในประเทศไทยเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งสิ่งนี้คือประโยชน์ที่คิดว่าประเทศไทยได้รับจากญี่ปุ่น

ผมเคยมีโอกาสสัมภาษณ์ปลัดกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม (METI) ว่ามองอนาคตของญี่ปุ่นอย่างไร ท่านกล่าวว่า คนญี่ปุ่นไม่ฉลาดในเรื่องสังคมศาสตร์ คือ เรื่องลิขสิทธิ์ทางปัญญา คนญี่ปุ่นสามารถค้นคว้าอะไรได้มากมายแต่ไม่คิดที่จะขายเทคโนโลยีตรงนั้น แล้วรักษาความรู้เหล่านั้นด้วยการไปลงทุน ในต่างประเทศ แต่ญี่ปุ่นกลับเอาแต่ถ่ายทอดให้ฟรี กลายเป็นปล่อยให้วิทยาศาสตร์ทำงานเพียงฝ่ายเดียว

นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่า ญี่ปุ่นก้าวออกจากประเทศข้าเกินไปหรือ โลกาภิวัตน์ (Globalization) ของญี่ปุ่นช้ากว่าสหภาพยุโรปหรือสหรัฐฯมาก ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงต้องเร่งโลกาภิวัตน์ (Globalization) ของตนเอง ซึ่งมีแนวคิด 2 ประการ คือ ด้วยการเจรจาของเอเปค (APEC) ซึ่งในช่วงแรกๆ ก็ดูเหมือนว่าจะสนองความต้องการของญี่ปุ่นได้ แต่ระยะหลังการดำเนินการไม่คืบหน้า จึงเกิดแนวคิดประการที่สอง คือ การเจรจากับการเปิดเสรีการค้าแบบทวีภาคี ซึ่งญี่ปุ่นได้เริ่มกับเม็กซิโกเป็นประเทศแรก เนื่องจากต้องการใช้เม็กซิโกเป็นฐานในการเข้าถึงตลาดของสหรัฐฯ ดังนั้นการจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีภาคีในความหมายของญี่ปุ่นจึงมีนัยของการเป็นสะพานเชื่อมไปสู่เขตการค้าเสรีแบบพหุภาคี คือ ใช้ประเทศหนึ่งเป็นตัวเชื่อมกับอีกกลุ่มเศรษฐกิจหนึ่งนั่นเอง

สำหรับยุทธศาสตร์ญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นต้องการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม (Flying Geese) คือ ย้ายโครงสร้างอุตสาหกรรมเดิมออกไปหาฐานการผลิตใหม่นอกประเทศและกระจายฐานการผลิตประเด็นที่น่าสนใจคือ ญี่ปุ่นคิดจะสร้างโรงงานประกอบรถยนต์ในประเทศจีน แต่ญี่ปุ่นไม่ต้องการให้จีนสามารถปะติดปะต่อเทคโนโลยีบางตัวได้ครบ จึงแยกโรงงานส่วนหนึ่งออกไปทางเอเชียใต้ คือ ญี่ปุ่นยึดหลักการแบ่งให้แต่ละประเทศผลิตชิ้นส่วนที่แตกต่างกัน แล้วนำไปประกอบในอีกประเทศหนึ่ง (Horizontal Division of Labor) แล้วจึงส่งออกขายในสหภาพยุโรปและสหรัฐฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นนโยบายที่สำคัญอีกประการของญี่ปุ่น

สำหรับบทบาทของอาเซียนนั้น คือ การเป็นฐานการผลิต โดยอาเซียนคาดหวังการถ่ายทอดเทคโนโลยี เงินลงทุน ก่อให้เกิดตัวคูณ (Multiplier) ซึ่งจะส่งผลถึงอุตสาหกรรมอื่นๆ ต่อไป

นอกจากนี้โดยศักยภาพทางอุตสาหกรรมของเรายังมีไม่สูงนักภาคอุตสาหกรรมของไทยจึงควรปรับเป็นอุตสาหกรรมสนับสนุน (Supporting Industry) หรือมีบางคลัสเตอร์ (Cluster) เป็นฐาน ในปัจจุบันรถยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ของเราพัฒนาไปมาก แต่ต้องย้อนกลับมาถามตัวเองด้วยว่าฐานที่มีอยู่มันเพียงพอหรือไม่ เราอาจจะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร (Agro Industry) เพิ่ม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากฐานทางเศรษฐกิจแล้ว ถือได้ว่าประเทศไทยยังมีฐานที่เล็กเกินไป จำเป็นต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา

สำหรับประเด็นเรื่องของการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในปัจจุบันถือว่าประเทศไทยได้รับการถ่ายทอดมากขึ้น เนื่องจากเราได้การเชื่อมโยง

อุตสาหกรรมสนับสนุนเพิ่มขึ้น เทคโนโลยีในด้านชิ้นส่วนก็มีมากขึ้น เหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีของเรามากกว่า

ต่อคำถามที่ว่า หากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว ภาคเอกชนของญี่ปุ่นจะมีความเห็นอย่างไร เท่าที่ผมได้มีโอกาสพูดคุยกับบริษัทของญี่ปุ่นที่มาลงทุนในอาเซียนนั้น เขาจะมาลงทุนมากขึ้น เนื่องจากเชื่อว่าเขตการค้าเสรีจะเอื้อประโยชน์เพราะจะส่งผลให้สามารถส่งออกไปยังประเทศข้างเคียงได้มากขึ้น นั่นคือความสะดวกในการค้าและการลงทุนมีมากขึ้น

ประเด็นที่ประเทศไทยต้องพิจารณา คือ การย้ายฐานการผลิตเหล่านั้น อาจส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมในประเทศบางส่วน ซึ่งประเทศไทยต้องเข้าใจว่าเราเป็นเพียงฐานในการผลิตเท่านั้น แต่เจ้าของเทคโนโลยีอาจจะไม่ใช่สัญชาติไทยก็ได้ ความได้เปรียบของเราจะขึ้นอยู่กับศักยภาพในการบริหารจัดการ (Organization Capability) ว่าจะมีความสามารถในการถ่ายทอดหรือเลียนแบบเทคโนโลยีได้รวดเร็วเพียงใด

สำหรับปัญหาเรื่องข้าว รวมไปถึงปัญหาเรื่องสินค้าเกษตรโดยภาพรวมเป็นประเด็นปัญหาทางการเมือง แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วประเทศญี่ปุ่นจะเสียเปรียบหากไม่มีการตัดรายการสินค้าเกษตรออกจากรายการเจรจาเพื่อเปิดเขตการค้าเสรี ประเด็นปัญหาจึงอยู่ที่ว่าประเทศใดที่ญี่ปุ่นจะยินยอมในการเจรจาเท่านั้น

ในประเทศญี่ปุ่นนั้น กระทรวงเศรษฐกิจ (METI) เห็นด้วยกับการนำเข้าสินค้าเกษตร แต่กระทรวงเกษตรซึ่งมีความเป็นอนุรักษ์นิยม (Conservative) มากกว่า ไม่เห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าว เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการทำลายดุลยภาพของญี่ปุ่นในการส่งออกต่างประเทศ และแม้

กระทรวงมิติ (METI) จะเป็นผู้ที่กระตุ้นและพยายามให้มีการนำเข้าสินค้าเกษตร แต่ด้านรายละเอียดนั้น กระทรวงเกษตรจะเป็นผู้กำหนด เช่น โควตา ขีดกลางและเงื่อนไขพิเศษต่างๆ

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ภาครัฐ โดยเฉพาะภาคการเงินที่ ญีปุ่นต้องการให้มีการเปิดเสรีอย่างยิ่ง เนื่องจากภายหลังวิกฤตการณ์การเงินในเอเชียช่วงปี 1997 ญีปุ่นได้ตระหนักว่าเงื่อนไขประการสำคัญในการส่งออกของญีปุ่น คือ การทำให้เงินเยนเป็นสกุลเงินของเอเชียให้ได้

ในอดีตนั้น ปลัดกระทรวงการคลังของญีปุ่นเคยกล่าวไว้ว่า สกุลเงินที่สำคัญของเอเชียมี 3 สกุล คือ หยวน เยน และรูปี นั่นคือสกุลเงินของประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่นั้นเอง

อย่างไรก็ตามด้วยความอ่อนแอของภาคการเงินของญีปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าในภาคอุตสาหกรรม ญีปุ่นจึงมีความต้องการในการเพิ่มบทบาทและพัฒนาในภาคนี้ให้มากขึ้น

เมื่อมองย้อนกลับมาที่ประเทศไทยของเราเองนั้น จะเห็นได้ว่าเราให้ความสำคัญกับภาครัฐที่ใช้แรงงาน มากกว่าภาครัฐที่ใช้ความรู้ ซึ่งในความเป็นจริงภาครัฐที่ใช้ความรู้ นั้นสามารถที่จะเรียนรู้ (Learning) และสะสมความรู้ (Accumulate) เพื่อพัฒนาต่อไปได้

ดังนั้นเวลาที่มองภาพรวมของการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างญีปุ่นและไทย ญีปุ่นนั้นจะมียุทธศาสตร์ในการเจรจาของเขาอยู่แล้ว ขณะที่ในส่วนของประเทศไทยนั้นก็คงมียุทธศาสตร์ในเชิงลึกอยู่เหมือนกัน อย่างน้อยก็เห็นว่าประเทศไทยจะได้เปรียบมากขึ้นหรือมีแนวทางในการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้นในอนาคต ดังนั้นในการเจรจา

ซึ่งเป็นการเจรจาเพื่อประโยชน์ของประเทศนั้น จะต้องมิให้ผู้ที่ได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์ ประเด็นปัญหาในข้อต่อมา ก็คือ จะทำอย่างไรให้ กระบวนการเจรจานั้นสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นภายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากศักยภาพของประเทศไทยที่เป็น ประเทศเล็กและมีความสามารถในการแข่งขันไม่มากนัก ประเทศไทยจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเจรจาที่ดีและชัดเจนว่าแต่ละอุตสาหกรรมของเรา จะเป็นอย่างไร นอกจากนั้น ยังเป็นการเจรจาเพื่อรักษามิตรภาพในอีกนัย หนึ่งด้วย

สำหรับแนวคิดของญี่ปุ่น คือ ประเทศญี่ปุ่นไม่มีกำลังทหาร ดังนั้น จึงใช้ “ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา” (Official Development Assistance - ODA) เป็นเครื่องมือในการประสานผลประโยชน์กับประเทศต่างๆ

ประเด็นคำถามสุดท้าย คือ ประเทศไทยต้องย้อนกลับมาถาม ตัวเองอีกครั้งว่าในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างไทยและญี่ปุ่นนั้นประเทศไทยจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง นอกจากนี้เราจำเป็นจะต้องมีการทำแบบจำลอง (Simulation Model) ว่าในอนาคตข้างหน้า จะเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นไร ซึ่งในที่สุดแล้วเวลาจะเป็นคำตอบของทุกสิ่งที่เราได้อภิปรายมากันในวันนี้

นางจุฬารัตน์ สุธีธร

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค และระหว่างประเทศ กระทรวงการคลัง

จากข้อมูลที่อาจารย์ไผ่ได้อภิปรายเป็นประเด็นไว้ มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ สินค้าเกษตร จากการที่ได้หารือในกรอบ Working Group หรือ Task Force ของ JTEPA หรือการได้คุยกับผู้แทนของกระทรวงเกษตรญี่ปุ่น ทำให้ได้ทราบว่าเขามีท่าทีแข็งกร้าวอย่างไรต่อการเจรจาการเปิดตลาดสินค้าเกษตร

ในความเป็นจริงแล้ว ประเทศไทยเราพยายามที่จะหารือกับญี่ปุ่นว่าประเทศไทยเราจะให้ความร่วมมือในการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นในอนาคต กล่าวคือตั้งแต่นี่จบจนกระทั่งอนาคตในอีก 20 ปี ข้างหน้าเป็นอย่างน้อยดังนั้นประเทศไทยจึงต้องการให้ทางญี่ปุ่นได้เข้าใจว่าทางไทยตระหนักดีว่าสินค้าเกษตรเป็นสินค้าการเมืองหรือมีความอ่อนไหว (Sentitive Goods) ไทยจึงไม่ได้บังคับหรือบีบคั้นให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเปิดตลาดสินค้าเกษตรในทันทีทันใด

ในส่วนของการคาดการณ์ของญี่ปุ่น คือ กระทรวงเกษตรนั้น ในระยะหลังเริ่มมีความเข้าใจในจุดยืนดังกล่าวของทางไทยมากขึ้น อย่างไรก็ตามจุดยืนก็ยังคงเดิม สำหรับในส่วนคณะเจรจาของญี่ปุ่นซึ่งประกอบด้วยส่วนราชการหลายกระทรวงโดยมีกระทรวงต่างประเทศเป็นหัวหน้า

ขณะนั้น เท่าที่ได้มีการปรึกษาหารือและเจรจากัน ทางคณะเจรจาดังกล่าว ก่อนข้างเห็นด้วยในหลักการของการเปิดตลาดในภาพรวม ซึ่งรวมไปถึง สินค้าเกษตรด้วย

กล่าวโดยสรุป คือ กระทรวงต่างประเทศและกระทรวงเศรษฐกิจ (METI) มีความเห็นที่สอดคล้องกันในการเปิดตลาดสินค้าเกษตร ขณะที่ กระทรวงเกษตรยังมีแนวคิดในลักษณะอนุรักษ์นิยม (Conservative) คือ ยังคงอิงอยู่ในกรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) ว่าจะต้องปกป้อง ภาคเกษตรและจะปกป้องอย่างไร โดยมักมิได้พิจารณาถึงสถานการณ์ แวดล้อมในปัจจุบันรวมถึงสถานการณ์ที่คาดว่าจะจะเป็นในอนาคต ประเด็น ที่ประเทศไทยควรให้ความสนใจในปัจจุบัน คือ จะทำอะไรให้ญี่ปุ่นเข้าใจ ในจุดยืนของเรา และให้เข้าใจว่าสินค้าเกษตรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการ เสร็จจการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) และ CEP

นอกจากนี้ต้องขอเรียนให้ทราบในภาพกว้างว่า ในการเจรจาจัดตั้ง เขตการค้าเสรี (FTA) และ CEP นั้นประเด็นสำคัญที่จะต้องอภิปรายกัน คือ สาเหตุที่ต้องมาทำข้อตกลง นั่นคือ การคาดการณ์ว่าเขตการค้าเสรีน่า จะเป็นการขยายตลาดเพื่อดึงดูดการลงทุนได้ อย่างไรก็ตามในความหมาย เชิงลึกแล้ว การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) และ CEP ไม่ได้ หมายถึงเพียงการเปิดตลาดแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงเรื่องของ แนวโน้มการลดภาษี อุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปภาษี (NTB) แหล่ง กำเนิดสินค้า (Rule of Origin) ภาควิชาการค้า ภาควิชาบริการ รวมไปถึง แรงงานและภาคการเงินซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาคบริการ ซึ่งภาคการ เงินเป็นภาคที่ญี่ปุ่นต้องการเข้ามาในตลาดของประเทศไทยมากประเทศไทย จึงต้องเตรียมพร้อมเป็นอย่างดี

จริงๆ แล้ว CEP ที่เราจะทำไม่ใช่แค่เรื่องของการเปิดตลาด แต่ยังมีเรื่องของ IPR (Intellectual Property Rights) การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement) อีกด้วย และในเรื่องของความร่วมมือเป็นประเด็นสำคัญอันดับหนึ่งซึ่งจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถเข้าใจกันได้มากขึ้น อาจจะเป็นในลักษณะของทั้งสองฝ่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางวิชาการหรือในทางข้อมูลอะไรก็ตามก่อนที่จะนำไปสู่ช่วงของการเปิดตลาดจริงๆ ในอนาคต กรอบของ JTEPA นี้ ในส่วนกระทรวงการคลังมีความรับผิดชอบในส่วนของการค้าสินค้า คือ ประเด็นเรื่องของการลดภาษี แหล่งกำเนิดสินค้า การอำนวยความสะดวกทางการค้าและระเบียบวิธีการศุลกากร

สำหรับประเด็นที่เป็นหัวใจหลัก ก็คือ การลดภาษีและแหล่งกำเนิดสินค้า ซึ่งภาคเอกชนมีความเป็นห่วงในประเด็นนี้ นอกจากนี้ทางภาครัฐเองก็ให้ความสำคัญในประเด็นนี้อย่างยิ่ง

ประเด็นที่ต้องมีการพิจารณาต่อไป ก็คือ การเปิดตลาดนั้นมิใช่เป็นเพียงการลดภาษีแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาถึง NTB, NTM และอื่นๆ ด้วย ซึ่งในการทำงานของกระทรวงการคลังนั้น ชั้นแรกจะพิจารณาถึงการลดภาษีก่อน หลังจากนั้นจะได้นำสินค้าเป็นชนิดๆ มาดูถึงอุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปภาษี (NTB) ต่างๆ แล้วจึงลงไปดูถึงศักยภาพของภาคการผลิตไทย เกณฑ์เรื่องของแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) มีเงื่อนไขอันใดบ้างที่ภาคการผลิตของไทยรับได้และรับไม่ได้ กฎเกณฑ์ใดที่ทำให้ประเทศไทยได้ประโยชน์และเสียประโยชน์

ณ เวลานี้ ได้มีการหารือในรายละเอียดไปมากพอสมควร ในเรื่องของการค้าสินค้าและการค้าบริการ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการคลังก็คือ การค้าบริการทางการเงิน ในกรอบของการเจรจาจัดตั้งเขต

การค้าเสรีจะมีเรื่องของการเปิดตลาด แต่ในความเป็นจริงแล้ว เท่าที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีการหารือกันมากมายแต่อย่างใด เนื่องจากประเทศไทยพยายามที่จะประวิงเวลาในการหารือประเด็นนี้ในเชิงลึก เพราะตระหนักดีถึงความไม่พร้อมของภาคการเงินในประเทศ

ในช่วงที่ผ่านมาแผนการพัฒนาระบบในส่วนที่เกี่ยวข้องอีกเรื่องหนึ่งได้แก่ เรื่องของการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement) ทางญี่ปุ่นพยายามที่จะให้มีความตกลงในประเด็นนี้ โดยญี่ปุ่นต้องการให้ยึดหลักของความโปร่งใส เป็นธรรม มีการกำหนดมูลค่าที่เหมาะสม แต่สำหรับประเทศไทยก็ไม่ต้องการให้ทางญี่ปุ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากนักในกรณีนี้

ในส่วนของการเตรียมการเพื่อให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้นในส่วนที่กระทรวงการคลังได้มีความรับผิดชอบนั้น ประเด็นแรก ก็คือ เรื่องของการค้าสินค้า กระทรวงการคลังได้ให้ความสำคัญในประเด็นนี้เป็นอย่างยิ่ง โดยมีคณะทำงานประจำคอยดูแลประเด็นนี้อย่างใกล้ชิด โดยภารกิจหลักจะเน้นในเรื่องของการลดภาษีในกรอบของเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ที่เริ่มมาตั้งแต่ปี 1992 นอกจากนี้ยังมีอีกคณะหนึ่งที่คอยดูแลเรื่องของการลดภาษีในกรอบของข้อผูกพันต่างๆ

ในกระบวนการเจรจาเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ทางกระทรวงจะได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษีมาพิจารณาระดับอัตราภาษีของสินค้าแต่ละประเภทในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ ว่ามีความสอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อภาคการผลิตของประเทศหรือไม่ในปีที่ผ่านมา คณะทำงานชุดนี้ได้มีการขยายขอบเขตหน้าที่เพื่อทำการพิจารณาการลดภาษีในทุกกรอบของการเจรจาเขตการค้าเสรี

สำหรับองค์ประกอบของคณะทำงานชุดนี้ก็มาจากหลายฝ่าย เช่น ผู้แทนจากกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการต่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้า เป็นต้น ซึ่งได้มีการหารืออย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ในการเจรจากับประเทศต่างๆ ทางคณะก็ได้มีการจัดทำกรอบพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว คือจะแบ่งสินค้าออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ นั่นคือ

1. กลุ่มสินค้าสามัญแบบ Fast Track คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีทันทีเมื่อความตกลงถูกใช้บังคับเป็นการลดให้ฝ่ายเดียว โดยจะพิจารณาว่าประเทศไทยสามารถดำเนินการได้อย่างใดได้บ้าง อะไรบ้างและเท่าไร ซึ่งรวมไปถึงกลุ่มสินค้าต่างตอบแทน (Reciprocal) คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีเช่นกัน แต่จะทำการลดต่อเมื่อประเทศคู่เจรจาได้ทำการลดตอบแทนคืนด้วย
2. กลุ่มสินค้าสามัญแบบ Normal Track คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีเหมือนในกลุ่มสินค้าแรก เพียงแต่อาจจะมีการกำหนดระยะเวลาในการลดภาษีช่วงหนึ่งตามแต่ตกลงกัน
3. กลุ่มสินค้าอ่อนไหวแบบ Sensitive Lists คือ กลุ่มสินค้าที่ไม่พร้อมในการลดภาษี อาจจะต้องใช้เวลาหรือกรอบข้อตกลงพิเศษในการลดภาษี

สำหรับการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นนั้น ในส่วนของกลุ่มสินค้าที่ไทยพร้อมที่จะเปิดตลาดได้ทันทีนั้น คือกลุ่มสินค้าประมงและพืชผัก ซึ่งในกลุ่มสินค้านี้และกลุ่มสินค้าเกษตรในภาพรวมนั้นเป็นสินค้าในกลุ่มสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบภาษีและมีใบภาษีที่สูงมากของประเทศญี่ปุ่น ในส่วนของประเทศไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมตัวในการหาทางให้ประเทศญี่ปุ่น

ยินยอมให้มีการเปิดตลาดในการเจรจา อย่างน้อยก็ในอนาคตในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าการเปิดตลาดจะไม่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรของเขาเช่น ในเรื่องข้าว ซึ่งเป็นสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามข้าวไทยกับข้าวญี่ปุ่นก็มีความแตกต่างกันมาก ความต้องการข้าวไทยสำหรับร้านอาหารไทยในญี่ปุ่นก็มีอยู่ในระดับหนึ่ง ทางฝ่ายไทยอาจจะแสดงให้เห็นว่าการเปิดตลาดจะไม่ได้กระทบต่อตลาดข้าวญี่ปุ่นโดยตรง นั่นคือเหตุผลที่ฝ่ายไทยเรายังคงต้องพยายามค้นหา

กลุ่มเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ไทยที่พร้อมในการเปิดตลาด เนื่องจากมีปริมาณการส่งออกมากและต้องการการนำเข้าปัจจัยการผลิตอีกจำนวนหนึ่ง

ในกลุ่มของอุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งเป็นสินค้าที่ภาคเอกชนได้แจ้งมาว่าสามารถเปิดตลาดได้ทันที และพร้อมที่จะทำตลาด ขณะที่กลุ่มอัญมณีและเครื่องประดับก็เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการเปิดตลาดสูง พร้อมทั้งจะลดภาษีทันที นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่เป็นตลาดในการส่งออกสำคัญของไทยด้วย อย่างไรก็ตามส่วนของภาคเอกชนยังมีความกังวลอยู่ในเรื่องของ Lab Test ว่ามีไม่พอเพียงและมีค่าใช้จ่ายสูง ผู้ประกอบการในกลุ่มอุตสาหกรรมนี้จึงได้มีการหารือเพื่อปรับปรุงให้มีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น

ในกลุ่มปิโตรเคมี ที่เป็นสินค้าในกลุ่ม 2 ของเรา คือ ยังไม่สามารถลดภาษีได้ทันที แต่สามารถที่จะลดได้ในอนาคต ในการเจรจาเบื้องต้นทางฝ่ายไทยจึงต้องแจ้งแก่ญี่ปุ่นว่าสินค้าในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหวของเรา

สำหรับกลุ่มเหล็ก เหล็กกล้า และชิ้นส่วนจากเหล็ก เป็นสินค้าที่มีความอ่อนไหว ดังนั้นไทยจึงต้องการระยะเวลาในการปรับตัว เช่นเดียวกับกลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน แม้ว่าจะมีการเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมาก แต่เท่าที่ได้มีการหารือกับภาคเอกชนนั้น ทำให้ได้ทราบว่าภาคเอกชนยังต้องการระยะเวลาในการปรับตัวสักช่วงหนึ่ง เนื่องจากที่ผ่านมาประเทศไทยมีการปกป้องอุตสาหกรรมนี้

กล่าวโดยสรุปในภาพรวม สินค้ากลุ่มเกษตร สิ่งทอและอัญมณี เป็นสินค้าในเชิงรุกที่พร้อมจะเปิดตลาดขณะที่สินค้าในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นสินค้าที่มีความอ่อนไหว ต้องการระยะเวลาในการปรับตัว เมื่อได้ภาพรวมคร่าวๆ ทางกระทรวงจะได้ทำการหารือกับภาคเอกชนต่อไปในประเด็นต่างๆ

ประเด็นต่อมา ซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน คือ ในแต่ละภาคการผลิตมีความสามารถในการใช้วัตถุดิบในประเทศอย่างไรควรจะใช้หลักการ Local Content Value Added หรือไม่ และถ้าต้องใช้จะกำหนดอยู่ที่ระดับเท่าไร และภาคการผลิตใดพร้อมที่จะใช้หลักการในอัตราที่กำหนด ซึ่งศักยภาพตรงนี้จะเป็นตัวช่วยกำหนดท่าทีในการเจรจา

ในบางอุตสาหกรรมมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลมากเป็นพิเศษว่าจำเป็นต้องใช้ International Sourcing หรือไม่ หากมีความจำเป็นก็เป็นสิ่งที่ต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในการเจรจาในอดีตที่ผ่านมา ภาคเอกชนได้หวังดีหลักการนี้ว่า ควรที่จะเปิดกว้างเพื่อให้มีการหาวัตถุดิบจากแหล่งที่ถูกที่สุด อย่างไรก็ตามหากเป็นการนำเข้ามาเพื่อผลิตและบริโภคในประเทศก็ไม่ใช่ประเด็นที่น่าวิตก แต่ในกรอบข้อตกลงของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น การนำเข้าเพื่อการผลิตยังคงต้องพิจารณาตามหลักการนี้ มิเช่นนั้นอาจ

ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากข้อตกลง หรืออาจจะมีข้อตกลงพิเศษที่กำหนด อัตราภาษีอัตราพิเศษแก่สินค้าที่มาจากประเทศคู่สัญญาเท่านั้น เพื่อป้องกันการส่งผ่านสินค้าจากประเทศที่สามเพื่อหวังสิทธิประโยชน์

สำหรับประเด็นของภาคการค้าบริการ ในส่วนของการค้าบริการทางการเงินนั้นกระทรวงการคลังได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือธนาคารแห่งประเทศไทย คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ก.ล.ต.) กรมการประกันภัยกรมเจรจาการค้า (กระทรวงพาณิชย์) สมาคมธนาคารไทย สมาคมเงินทุน สมาคมบริษัทหลักทรัพย์และสมาคมบริษัทจัดการกองทุนรวม ได้ร่วมกันหารือ ซึ่งเท่าที่ผ่านมามีทำที่ของภาคเอกชนในกลุ่มนี้ยังไม่พร้อมต่อการเปิดตลาดซึ่งเมื่อมีแผนแม่บททางการเงิน (Financial Master Plan) จะทำให้มีความชัดเจนมากขึ้นว่าภาคการเงินจะมีทำที่และความพร้อมเพียงพอต่อการเปิดตลาด

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น ปัจจุบันมีสถาบันการเงิน 3 แห่งมีสาขาในประเทศไทย ส่วนในประเทศญี่ปุ่นเอง ภายหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 1997 ธนาคารใหญ่ได้ควบรวมกันเหลือเพียง 4 กลุ่ม โดยทั้งหมดนี้มีตัวแทนอยู่ในประเทศไทยและมีความพยายามจะยกระดับให้เป็นสาขา อย่างไรก็ตามทางฝ่ายไทยเราก็ได้เจรจาเพื่อให้ทางญี่ปุ่นรื้อแผนแม่บทก่อน นอกจากนี้ทางไทยเราก่อนข้างมีแนวทางที่ชัดเจนคือ สถาบันการเงินจากต่างประเทศต้องเลือกสถานะในการเข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทย นั่นคือ การเป็นสาขานาคารพาณิชย์ต่างชาติ Hybrid Bank หรือ Subsidiary ซึ่งในความต้องการของไทยเรา คือ ต้องการให้เข้ามาในฐานะลูกของธนาคารต่างชาติมากกว่า เนื่องจากต้องจดทะเบียนตามกฎหมายไทย ซึ่งหมายถึงว่าจะต้องนำเงินเข้ามาลงทุนเพื่อจดทะเบียนและ

ถือว่าอยู่ในการแข่งขันที่เท่าเทียมเพราะอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน อย่างไรก็ตามเป็นที่เชื่อกันว่าภาคการเงินนี้เป็นภาคที่ญี่ปุ่นน่าจะมีศักยภาพในการแข่งขันสูงกว่าไทยเรา ดังนั้นต้องมีการเตรียมการให้พร้อมเพื่อให้มีผลกระทบน้อยที่สุด โดยอาจจะตกลงให้มีการต่างตอบแทน ซึ่งทางฝ่ายไทยได้มีการพยายามนำเรื่อง Super Service Cooperation เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนกันก่อน หรือว่ามีการ Transfer Technology เพราะว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นมีความชำนาญมากกว่า นอกจากนี้เรายังต้องพิจารณาการใช้ประโยชน์จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมาเป็นเครื่องมือในการช่วยพัฒนาตลาดทุนของไทยเรา โดยเฉพาะเรื่องของเอเชียบอนด์ (Asia Bond) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของภาคที่ไทยเรายังไม่พร้อมที่จะทำการเปิดตลาดนั้น คงต้องมีการหารือกันอีกหลายครั้งเพื่อหาทางป้องกันความเสียหายเหล่านั้น รวมทั้งการหารือเพื่อป้องกันการเปิดตลาดที่เรายังไม่พร้อม ซึ่งก็มีคณะทำงานที่ดูแลในเรื่องนี้อย่างใกล้ชิดเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปนั้น ประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีก็คือ การขยายปริมาณการค้าปริมาณการลงทุนจากต่างประเทศ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความอยู่ดีกินดีของประชาชน อย่างไรก็ตามทางภาครัฐมีความตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า บางอุตสาหกรรมอาจจะได้รับผลกระทบบ้าง แต่ก็พยายามที่จะลดผลกระทบให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ซึ่งความช่วยเหลือเหล่านั้นก็จำเป็นจะต้องมาพิจารณากันอีกครั้งว่าสามารถให้ความช่วยเหลือได้มากน้อยประการใด โดยในเบื้องต้นนี้มีการหารือว่าอาจจะมีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือ แต่ก็ต้องพิจารณาอีกครั้งว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด

พศ.ดร.ปัทมาวดี ชูชุกี

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในช่วงนี้มีโอกาสได้ทำงานเกี่ยวกับอุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปของภาษี (NTB) และความปลอดภัยทางด้านอาหาร (Food Safety) ซึ่งกำลังเตรียมพัฒนาโครงการวิจัย อย่างไรก็ตามแม้จะยังไม่ได้ทำการวิจัยอย่างเต็มรูปแบบ แต่จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทำให้พอจะเห็นภาพบางประการ ซึ่งจะขอกล่าวถึงโดยเฉพาะในส่วนที่ยังมิได้มีการอภิปรายถึง

ประเด็นแรก ในภาพรวมนั้น ประเทศไทยเป็นประเทศที่อัตราภาษีนำเข้าค่อนข้างสูงขณะที่ไม่ค่อยมีอุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปของภาษี ดังนั้นเมื่อถึงเวลาต้องเปิดเสรีทางการค้าหมายถึงการลดภาษีลงมาทันทีนั้น ผลกระทบจึงสูง แต่ผลดังกล่าวจะเป็นบวกหรือลบนั้นเป็นสิ่งที่ต้องทำการศึกษาต่อไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ทุกฝ่ายต้องมีการปรับตัว ซึ่งถือว่าเป็นโชคดีของภาคการผลิตไทยที่เริ่มมีการปรับตัวกันบ้างแล้วตั้งแต่การเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) และผลจากการเจรจาการค้าพหุภาคี (WTO)

สำหรับสถานการณ์ในปัจจุบันที่หลายๆ ฝ่ายได้ออกมากังวลถึงผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมนั้น หากพิจารณาตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์นั้น การเปิดเสรีจะมีข้อดี ดังนี้

1. ภาคอุตสาหกรรมที่ด้อยประสิทธิภาพในการแข่งขัน จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการปกป้องทั้งในรูปภาษีและมีใบภาษีจะได้หมดไป

2. ผู้บริโภคน่าจะได้รับประโยชน์จากราคาสินค้าที่ถูกลง

ประเด็นที่ควรพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรี คือ การพิจารณาผลจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีว่ามีผลประโยชน์ต่อผู้บริโภคเพียงใด ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบ แต่ในส่วนของไทยนั้นก็ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะวิเคราะห์ ซึ่งตรงกันข้ามกับทางญี่ปุ่นที่มีแบบจำลองในการวิเคราะห์ (CGE Model) แล้ว

กรณีที่มีการเปิดเขตการค้าเสรีเป็นผล ทำให้มีการนำเข้าวัตถุดิบหรือสินค้าบางอย่างเพื่อที่จะก่อให้เกิดการลงทุนหรือการผลิตของบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทยกลายเป็น Intra Company Trade แม้ว่าการนำเข้าจะถูกลงแต่ประเด็นคำถามคือ ราคาสินค้าจะถูกลงตามต้นทุนที่ถูกลงหรือไม่ ทั้งนี้เพราะบริษัทเหล่านั้นอาจจะมีอำนาจทางการตลาด (Market Power)

นอกจากนี้ หากมีการใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการผลิตเพื่อการส่งออก นั้นหมายความว่าอุปสงค์ (Demand) ในตลาดนั้น มาจากต่างประเทศส่วนหนึ่ง ราคาสินค้าในประเทศจึงอาจจะเป็นราคาที่สืบเนื่องมาจากราคาที่ญี่ปุ่น (Derived Price) ซึ่งไม่แน่ใจว่าผู้บริโภคในประเทศไทยได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง

เราอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ผู้บริโภคอาจได้รับประโยชน์ในแง่คุณภาพของสินค้าที่สูงขึ้น ซึ่งก็อาจจะมีแค่ประชาชนบางกลุ่มที่มีอำนาจซื้อเพียงพอ ในขณะที่ผลทางราคายังเป็นประเด็นที่ต้องตั้งคำถามเพื่อการศึกษาต่อไป

สำหรับผลประโยชน์ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ผลประโยชน์ของไทยจะมากนักน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การเปิดตลาดสินค้าเกษตรและภาคบริการต่างๆ โดยเฉพาะแรงงานมีฝีมือ

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น อัตราภาษีของสินค้าเกษตรอยู่ที่ระดับ 6 - 12% ซึ่งไม่ถือว่าสูงมากนัก แม้ว่าจะสูงกว่าที่สหรัฐอยู่ที่ระดับ 2% เท่านั้น อย่างไรก็ตามอุปสรรคทางการค้าที่แท้จริงของภาคเกษตรญี่ปุ่น คือ อุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปของภาษี

ในอดีตนั้น เมื่อมีการกล่าวถึงการทำตลาดในญี่ปุ่นว่ายากนั้น มักจะมีการนึกถึงช่องทางทางการตลาด (Marketing Channel) อย่างไรก็ตามภายหลังจากญี่ปุ่นได้เผชิญปัญหาเกี่ยวกับ WTO เขาก็ปรับตัว เพราะฉะนั้นการตลาดในญี่ปุ่นในเชิงช่องทางทางการตลาด (Marketing Channel) จะอ่อนแอลงซึ่งเป็นโอกาสในการเข้าตลาดอย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็มีการปรับตัว โดยมีการสร้างมาตรการใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทน เช่น มาตรการความปลอดภัยทางด้านอาหาร

ประเด็นที่ไทยเราควรพิจารณาต่อมา คือ หากญี่ปุ่นมีการเปิดตลาดสินค้าเกษตรแล้ว ประเทศใดกันแน่ที่จะเป็นฝ่ายได้เปรียบ เช่น หากอัตราภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นต่อไทยเป็นร้อยละ 0 ขณะที่อัตราภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นต่อจีนเป็นร้อยละ 6 คำถามสำคัญคือ ความแตกต่างทางด้านภาษีตรงนี้จะมีส่วนช่วยให้ศักยภาพในการแข่งขันทางด้านสินค้าเกษตรของไทยสูงกว่าจีนหรือไม่ ซึ่งไทยเราจำเป็นจะต้องมีการทำการศึกษาในเชิงลึกในประเด็นตรงนี้มากขึ้น

อีกประเด็นที่ต้องให้ความสนใจ คือ มาตรการความปลอดภัยทางด้านอาหาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุปสรรคทางการค้าอีกรูปแบบหนึ่ง เบื้องหลังของมาตรการนี้ต้องย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2003 ซึ่งญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายที่เรียกว่า Basic Law on Food Safety เพื่อออกมาควบคุมความปลอดภัยทางด้านอาหารที่เริ่มมีปัญหาสุขอนามัยอาหารมาเรื่อยๆ นับตั้งแต่วิกฤตการณ์โรควัวบ้าเมื่อปี 2001 ความเดือนร้อนของประชาชนเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลจำต้องแก้ปัญหาและเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2003 นายกรัฐมนตรีโคอิซุมิได้แต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัยทางด้านอาหารจำนวน 7 คน ซึ่งประกอบด้วยนักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านโภชนาการแม้ว่าในส่วนของประเทศไทยจะมีการตั้งมกอช. ขึ้นเช่นกัน แต่ลักษณะของการทำงานก็มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ มกอช. จะทำหน้าที่ในการประสานงานมากกว่า ขณะที่คณะกรรมการฯ ของญี่ปุ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานในภาคปฏิบัติ (Operation Unit) โดยจะให้คำแนะนำแก่กระทรวงเกษตรในการประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นของสินค้านำเข้า ประสานงานในการปฏิบัติการว่าจะทำอย่างไร โดยปกติแล้ว ในกรณีที่ไม่มีข้อมูลโดยองค์การการค้าโลกหรือ CODEX ก็ต้องมีมาตรฐานคือสามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามกฎหมายของญี่ปุ่นกำหนดไว้ว่าในกรณีที่ไม่มีข้อมูลชัดเจน สามารถใช้การระงับภัยเพื่อป้องกันไว้ก่อนได้ นั่นคือ การห้ามนำเข้าประเทศ ซึ่งผู้นำเข้าก็ต้องหาข้อมูลมายืนยันความปลอดภัย

ในส่วนของมาตรการการระงับภัยเพื่อป้องกันนั้น แต่ละประเทศมีอิสระในการกำหนดกฎระเบียบ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีกฎหมายที่ดูแลเกี่ยวกับเรื่องของสารเคมี ในส่วนของการตรวจสอบก็มีการตรวจสอบถึง 2 ส่วน

คือ ส่วนที่เป็นของรัฐบาลกลางซึ่งจะทำการตรวจสอบตั้งแต่ที่ท่าเรือหรือสนามบินโดยมีการกักสินค้าไว้ก่อน เมื่อผ่านการตรวจสอบในขั้นแรก ก็จะมีการตรวจสอบในภายหลังจากรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นลักษณะของการสุ่มตรวจตัวอย่างที่ส่งไปร้านค้าปลีก

อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องกฎหมายอยู่บ้าง เหตุผลประการสำคัญเนื่องจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกว่า 50% ของอุตสาหกรรมอาหาร ร้านอาหารทั่วประเทศที่ต้องมีการสำรวจเป็นจำนวนมากกว่า 2300 ร้าน ในการสุ่มตรวจร้านอาหารบางแห่งก็พบว่ามีสารตกค้างซึ่งมาจากประเทศจีน ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นที่อยู่ในช่วงของการใช้นโยบายลดจำนวนข้าราชการ ทำให้มีความกังวลว่าไม่มีบุคลากรมากเพียงพอที่จะดำเนินการได้ตามกฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ ในการตรวจสอบที่ท่าเรือหรือสนามบินก็ใช้การตรวจสอบเอกสารเป็นหลัก ซึ่งเอกสารเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการตรวจสอบสารตกค้าง รวมทั้งประเด็นในข้อกฎหมายก็ยังไม่มีความชัดเจนนักว่าจะต้องมีการสุ่มตรวจอย่างไร ซึ่งปัญหาของทางญี่ปุ่นก็มีความใกล้เคียงกับประเทศไทย คือมีกฎหมาย แต่มาตรการยังไม่ชัดเจน ซึ่งคงจะต้องหารือกันในระยะต่อไป

จากการสอบถามผู้ประกอบการญี่ปุ่นที่นำเข้าสินค้าเกษตรจากไทยว่า ปัญหาในการนำเข้าที่สำคัญคืออะไร ทางฝ่ายญี่ปุ่นได้ตอบมาว่า ความปลอดภัยทางด้านอาหารเป็นปัญหาและมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งในทัศนะของชาวญี่ปุ่นนั้น เห็นว่าความปลอดภัยทางด้านอาหารเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการค้า เพราะเป็นสวัสดิการที่ผู้บริโภคต้องได้รับ

อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการญี่ปุ่นได้ชี้แจงว่า แม้ราคาสินค้าเกษตรของไทยจะสูงกว่าจีน แต่ก็มีคุณภาพที่ดีกว่าเช่นกัน ซึ่งในประเด็นนี้ หากทางไทยสามารถสืบทราบได้ว่าสินค้าตัวใดที่แพงกว่าและแพงกว่าเท่าไร ก็จะสามารถนำมาประเมินผลจากการเปิดเขตการค้าเสรีได้ว่าสามารถลดช่องว่างของต้นทุนได้มากน้อยประการใด

นอกจากนี้ ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ทิศนะของผู้ประกอบการญี่ปุ่นที่มองว่า มาตรการความปลอดภัยทางด้านอาหารส่งผลให้เกิดความยุ่งยากในการนำเข้า ดังนั้นในอนาคตการนำเข้าสินค้าเหล่านั้น จะพิจารณาจากราคาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ โดยจะต้องมีการพิจารณาคุณภาพและมาตรฐานสินค้า ตลอดไปจนมาตรฐานของวัตถุดิบด้วย

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้น โดยปกติแล้วไม่ได้มีความกังวลในเรื่องสินค้าเกษตรที่มาจากประเทศที่ส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรมากนัก เนื่องจากเชื่อว่าจะมีการควบคุมคุณภาพในการผลิตเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ญี่ปุ่นเป็นห่วงและตรวจสอบยากกว่านั้นคือ พิษทั่วไปที่ปลูกโดยมิได้มีเป้าหมายในการส่งออก แต่บางครั้งเมื่อได้ผลิตผลที่ดูสวยแลดูมีคุณภาพก็นำมาส่งออก ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อปี 1994 ครั้งที่ญี่ปุ่นประสบปัญหาภัยแล้ง ส่งผลให้มีการนำเข้าข้าวจากหลายประเทศ ซึ่งในช่วงเวลานั้นข้าวไทยเป็นข้าวนอกฤดูที่มีได้มีเป้าหมายในการปลูกเพื่อการส่งออก แต่พอเห็นว่าญี่ปุ่นเปิดตลาดจึงกลายเป็นว่าประเทศไทยได้ส่งข้าวที่ด้อยคุณภาพไปขายให้ญี่ปุ่น ซึ่งส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ข้าวไทยในระยะยาว

ปัญหาที่สำคัญของข้าวไทยที่มีคุณภาพ คือ ขั้นตอนของการเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษา ซึ่งที่ผ่านมาอาจทำให้คุณภาพของข้าวเสื่อมลง ไม่

แน่ใจว่ากระบวนการตรงนี้กระทรวงเกษตรได้เข้ามาดูแลอย่างน้อยเพียงใด เพราะความพร้อมในการพัฒนาพันธุ์เพียงประการเดียวย่อมไม่เพียงพอ

นอกจากนั้นการพัฒนาพันธุ์จนกระทั่งเม็ดข้าวพันธุ์ใหม่ๆ มีความใกล้เคียงกับข้าวหอมมะลิ แต่คุณภาพกลับแตกต่าง ตรงนี้เป็นความละเอียดอ่อนที่อาจจะก่อให้เกิดความสับสนในตัวสินค้า และสำหรับปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ ความพร้อมของบุคลากรและห้องปฏิบัติการ ซึ่งหากมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามมาตรฐานของต่างประเทศ คงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงการใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศไม่ได้ ปัญหาที่ตามมาก็คือ การต้องเสียค่าใช้จ่ายในการนำเข้าอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ในราคาที่สูง ในประเด็นตรงนี้ มีผู้กล่าวว่าเป็นการใช้มาตรการที่มีใช้ภายในการปกป้องทางการค้ารูปแบบหนึ่ง

ประเด็นที่ต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งคือเรื่องของมาตรฐานสินค้า ทำให้ต้องมีการตรวจสอบมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ราคาสูงขึ้น ไม่แน่ว่าประโยชน์ที่ได้รับเพิ่มมากขึ้นกับต้นทุนที่ต้องเสียไปคุ้มหรือไม่

ในส่วนของรัฐบาลไทยนั้นก็มีความพยายามที่จะพูดถึงเรื่องมาตรฐานสองระดับ (Double Standard) ว่าหากประเทศคู่ค้าใดใช้มาตรการใดกับไทย ไทยก็จำเป็นต้องใช้มาตรการเช่นเดียวกัน เพื่อสร้างมาตรฐานในการครองชีพของคนไทยให้ทัดเทียมกับคนชาติเหล่านั้น ซึ่งหากพิจารณาโดยหลักการแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่ก็มีข้อพิจารณาว่าเป็นคุณภาพที่สูงเกินความจำเป็นของระดับมาตรฐานชีวิตในประเทศไทยหรือไม่ เพราะในท้ายที่สุด มาตรฐานที่สูงขึ้นย่อมหมายถึงระดับราคาที่สูงขึ้นไปด้วย นี่คือนประเด็นที่จะต้องพิจารณากันต่อไป

อีกประการหนึ่งที่ต้องมีการพิจารณา นั่นคือ ความซับซ้อนที่มากขึ้นในเรื่องของแหล่งกำเนิดสินค้า ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการตรวจสอบในที่สุด เช่น กรณีที่ญี่ปุ่นนำเข้ากุ้งจากอินโดนีเซียมาแปรรูปในประเทศไทย ก่อนที่จะทำการส่งออกไปยังญี่ปุ่นอีกต่อหนึ่ง หากมาพบปัญหาคุณภาพกุ้งไม่ได้มาตรฐานนั้นก็ต้องมาตรวจสอบแหล่งผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานซึ่งมาตรการเหล่านี้ยังคงเป็นคำถาม

ในที่สุดแล้ว ประเทศสมาชิกในเขตการค้าเสรีอาเซียนก็อาจจะต้องมีการปรับปรุงกฎระเบียบเป็นการภายในในเรื่องมาตรฐานของสินค้าต่างๆ กล่าวคือ ต้องเป็นการพิจารณากันทั้งระบบ มิใช่แค่ไทยกับญี่ปุ่นเท่านั้น

นางอัญชนา วิทยาธรรมธิ์ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านมาตรการการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

กระทรวงพาณิชย์ได้มีการตั้งเป้าหมายการส่งออกไว้ที่ระดับ 15% ซึ่งจะส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตสูงถึงระดับ 7-8% อย่างไรก็ตามการคาดการณ์ดังกล่าวยังไม่ได้ประเมินผลรวมจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ซึ่งหากเจรจาบรรลุผลและการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีผลบังคับ คงจะได้เห็นผลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งออก ซึ่งแน่นอนว่าการนำเข้าวัตถุดิบย่อมเพิ่มมากขึ้นด้วย สะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองฝ่ายจะได้ประโยชน์ร่วมกัน เพียงแต่ฝ่ายใดจะได้มากกว่านั้นเป็นประเด็นหนึ่ง

ประเด็นต่อมา คือ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการลงทุนในประเทศไทยสูงมาก กล่าวคือ คิดเป็นสัดส่วนถึง 37% ของการลงทุนทั้งหมดจากต่างประเทศในประเทศไทย จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าหากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว ขนาดและรูปแบบการลงทุนจะเป็นอย่างไร

เท่าที่ได้รับฟังการอภิปรายจากผู้อภิปรายท่านก่อนๆ มีความเห็นค่อนข้างตรงกันว่าญี่ปุ่นก็มีความต้องการจะไปลงทุนในประเทศจีน แต่ก็เกรงเรื่องความสามารถในการเลียนแบบของจีน ซึ่งรัฐบาลจีนก็ไม่ได้ให้

ความคุ้มครองตรงนี้น่ามากัก จึงเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ไทยจะเป็นประเทศหนึ่งที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาลงทุนเพิ่มเพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยง

สำหรับประเด็นเรื่องการปกป้องภาคเกษตรของทางญี่ปุ่นซึ่งหลายๆ ท่านได้อภิปรายถึง เมื่อไม่กี่เดือนที่ผ่านมาได้มีโอกาสไปสัมมนาเกี่ยวกับทิศทางของเขตการค้าเสรีในประเทศญี่ปุ่น ผลปรากฏว่าทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล กลุ่มอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ฯลฯ ได้ออกมาสนับสนุนการจัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ภาคเกษตรของญี่ปุ่นที่ในความเป็นจริงนั้นมีขนาดไม่ถึง 2% ของผลิตผลมวลรวมประชาชาติเท่านั้นยืนยันกรานว่า ไม่สามารถเสียสละได้ เหล่านี้ก็คงเป็นประเด็นที่ต้องไปพิจารณากันในโต๊ะเจรจาอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับประเด็นที่มีการตั้งคำถามกันว่า ประเทศไทยคาดหวังอะไรจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

ในทัศนะส่วนตัวนั้น ดิฉันเห็นว่าประเทศไทยมีขนาดไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไป นอกจากนี้สถานะในปัจจุบันของประเทศไทยก็เป็นที่น่าสนใจของประเทศต่างๆ ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี การที่ประเทศไทยมีการเจรจาหลายประเทศโดยเฉพาะกับประเทศจีน เป็นสิ่งจูงใจให้ญี่ปุ่นต้องย้อนกลับมาให้ความสนใจกับไทยในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีอีกครั้ง หลังจากที่มีการเจรจาไม่คืบหน้าไประยะหนึ่ง ซึ่งญี่ปุ่นก็คงจะหันกลับมาให้ความสนใจไทยในฐานะที่เป็นฐานในการขยายการลงทุนแห่งหนึ่งต่อไป

ในส่วนของสินค้าเกษตรหลายชนิดของไทยจะก็มีโอกาสเพิ่มขึ้นโดยปกติเมื่อเทียบกับจีนแล้ว อุปสรรคในการส่งออกไปญี่ปุ่นนั้นน้อยกว่ามาก เนื่องจากญี่ปุ่นมีระเบียบที่ชัดเจน ดังนั้นกลุ่มสินค้าเกษตรที่มีความได้เปรียบของไทย 4 ชนิด คือ ข้าว มัน ไข่ไก่และน้ำตาล ซึ่งมีมูลค่าเพียง

6% ของมูลค่าการส่งออกรวมของประเทศไทย จึงไม่ได้เป็นประเด็นที่ใหญ่โตอะไรมาก ยังมีกลุ่มสินค้าอื่นๆ ที่รัฐบาลควรให้ความสนใจด้วย เช่น สินค้าอาหารแปรรูป อาหารกระป๋อง กุ้งสด อาหารทะเลแช่แข็ง ฯลฯ ซึ่งมีอัตราภาษีค่อนข้างสูง

ในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมบางชนิด ประเทศไทยก็มีความได้เปรียบเนื่องจากค่าแรงที่แพงในประเทศญี่ปุ่นส่งผลให้ประเทศไทยมีศักยภาพสูงกว่า นอกจากนี้อุตสาหกรรมบางส่วนก็เป็นการย้ายฐานการผลิตมาที่ประเทศไทย ซึ่งไทยผลิตและส่งออกกลับไปญี่ปุ่น

ในด้านของเทคโนโลยี เชื่อว่าภายหลังการเปิดตลาด น่าที่จะมีการเข้ามาลงทุนมากขึ้น ส่งผลให้มีเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าใหม่ๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ควรมีการระมัดระวังมากเป็นพิเศษ คือ มาตรฐานในการนำเข้าสินค้าของญี่ปุ่นซึ่งจะกลายเป็นมาตรการที่เป็นอุปสรรคในรูปแบบที่มีใช้ภาษี เช่น มาตรฐานความปลอดภัย มาตรฐานสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการเตรียมการในประเด็นนี้ให้พร้อม เพราะเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะมาตรฐานในด้านเกษตร ส่วนมาตรฐานของสินค้าอุตสาหกรรมนั้น สินค้าหลายรายการซึ่งญี่ปุ่นได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยนั้น ทางญี่ปุ่นได้กำหนดมาตรฐานสินค้ามาด้วย ทำให้ปัญหาด้านนี้ลดไปได้ระดับหนึ่ง

ในสินค้าด้านการบริการ สินค้าในกลุ่มนี้ของประเทศไทยจะมีเพียงสปา หมอนวด โรงพยาบาล ฯลฯ ซึ่งต้องฝากถึงกรมแรงงานให้พิจารณาด้วยว่าประเทศไทยมีบริการเพียงเท่านั้นหรือ

สำหรับความคาดหวังที่ญี่ปุ่นต้องการจากประเทศไทย ประเด็นแรกที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ สินค้าด้านการบริการและการลงทุน แม้ว่าในอดีตนั้น ญี่ปุ่นจะได้มีการมาลงทุนมากและได้รับการส่งเสริมการลงทุน (BOI) อยู่แล้ว แต่ญี่ปุ่นก็ยังคงคาดหวังว่าจะสามารถลงทุนได้ในทุกประเภท นอกจากนี้ยังคาดหวังว่าไทยจะเป็นประตูทางการค้าสู่ประเทศในอาเซียน จีน และอินเดียหรือเอเชียใต้ที่ไทยกำลังมีการเจรจากับกลุ่ม BIMSTEC

ในปัจจุบัน ญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับสิงคโปร์เพียงประเทศเดียวขณะที่มีการเจรจากับเม็กซิโกแต่ก็ยังตกลงไม่ได้ในบางประเด็น เช่นเดียวกับการเจรจากับชิลี นอกจากนี้ยังมีการเจรจากับเกาหลี ซึ่งทางเกาหลีก็มีความกังวลในประเด็นว่า จำเป็นต้องมีการนำเข้าสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ชั้นสูงจากญี่ปุ่นเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ และสุดท้ายก็ต้องส่งออกกลับไปญี่ปุ่น ผลสุดท้ายก็คือ เกาหลียังคงขาดดุลกับญี่ปุ่น

เนื่องจากการเจรจาที่มีความซับซ้อนนี้เอง จึงอยากให้มองการเจรจาเขตการค้าเสรีเป็นภาพกว้างมากกว่าที่จะไปพิจารณารายประเทศแน่นอนว่าผลกระทบจากการเปิดเขตการค้าเสรีย่อมมี แต่โอกาสก็มีเช่นกัน ซึ่งอยู่ที่การปรับตัวของประเทศไทยเอง

ในช่วงที่ผ่านมามีการต่อว่ากรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศกันว่าเจรจาในสิ่งที่ไม่ได้ประโยชน์และอุปสรรค แต่กรมฯก็ได้พยายามเผยแพร่ข้อมูลอยู่ตลอดนอกจากนั้นกรมฯก็มีความตระหนักดีถึงผลกระทบต่างๆ ต่ออุตสาหกรรมในประเทศ ดังนั้นจึงมีการเชิญภาคเอกชนมาประชุมหารือ ซึ่งก็ได้แนวทางกว้างๆ เช่น มีการแนะนำว่าให้เจรจาทีละประเทศแล้วจึงดึงมา

ผสมผสานกัน นอกจากนี้ประเด็นความกังวลส่วนใหญ่ของภาคเอกชนอยู่ที่ประเทศจีน ไม่ใช่ประเทศญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมใดที่มีศักยภาพ ก็ต้องผลักดันให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพต่อไป อุตสาหกรรมใดที่ไม่สามารถแข่งขันได้ก็จำเป็นต้องเปลี่ยน ซึ่งประเด็นของการส่งออกก็ต้องมีการอภิปรายกันต่อไปในเรื่องของการทำตลาดด้วย มิใช่เพียงเจรจาเพื่อเปิดตลาดแล้วจบกัน กรมส่งเสริมการส่งออกก็คงเข้ามาช่วยเหลือเรื่องตรงนี้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากบริษัทไทยมักจะไม่มีความชำนาญแต่การทำตลาดในประเทศ บริษัทการค้าระหว่างประเทศจึงมีเพียง บริษัทปูนซีเมนต์ไทยและซีพีเท่านั้น

ส่วนประเด็นเรื่องมาตรการอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบที่มีใช้ภาษี (NTB) นั้น คาดว่าคงกำลังมีการเตรียมการโดยนำรูปแบบที่หลากหลายของจีนเป็นโจทย์ในการทำตลาด เมื่อถึงเวลาที่มีการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นสำเร็จ ก็คงพร้อมที่จะทำตลาดในญี่ปุ่นได้ แต่ทุกประเด็นที่กล่าวมาก็ขึ้นอยู่กับ การปรับตัวของประเทศไทยเป็นสำคัญ

นายทรงชัย ไสยศวตวารี รองอธิบดีกรมส่งเสริมการค้าส่งออก กระทรวงพาณิชย์

ผมอยากจะเริ่มในใจความสำคัญ (Keywords) ว่า ประเทศไทยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมการค้าส่งออก คือ การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศประเด็นหลักในขณะนี้คือ ประเทศไทยกำลังมีการแบ่งกลยุทธ์เป็น 2 ส่วน คือ กลยุทธ์สำหรับตลาดดั้งเดิม (Traditional Market) ซึ่งหมายถึง สหรัฐฯ ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และอาเซียน ส่วนหนึ่ง ขณะที่อีกส่วนหนึ่งคือ กลยุทธ์สำหรับตลาดใหม่ (Non-Traditional Market) ซึ่งหมายถึงตลาดที่มีใช้ประเทศใน 4 กลุ่มข้างต้น

ประเด็นอยู่ที่ว่า หากพิจารณาถึงตลาดดั้งเดิม เช่น ญี่ปุ่น ลักษณะของผู้บริโภคจะมีความใกล้เคียงกันมาก (Homogeneous) นอกจากนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนก็มีความใกล้เคียงกัน แต่หากพิจารณาถึงตลาดใหม่ เช่น ประเทศจีน ความแตกต่างของแต่ละมณฑลมีอย่างเห็นได้ชัด อาจกล่าวได้ว่าในกรณีของตลาดใหม่นั้น ลักษณะของผู้บริโภคมีความแตกต่างกัน (Segmentation) ค่อนข้างมาก ดังนั้นกลยุทธ์ที่จำเป็นต้องใช้ใน ตลาดใหม่จึงไม่สามารถใช้กลยุทธ์แบบเหมารวมได้

ความแตกต่างอีกประเด็นหนึ่ง คือ ตลาดใหม่เป็นตลาดที่ยังไม่มีความอิ่มตัว ดังนั้นสินค้าที่อาจจะดูธรรมดาในตลาดดั้งเดิม อาจกลายเป็น

ที่นิยมหรือสร้างความตื่นเต้นในตลาดใหม่ได้ ซึ่งอาจนำไปเป็นกลยุทธ์ในการทำตลาดได้

สำหรับกรณีของตลาดญี่ปุ่น ระบบตลาด (Market Channel) ค่อนข้างจะอยู่ตัว คือ มีการวางระบบอย่างเรียบร้อย นอกจากนี้ในช่องทางการกระจายสินค้า (Distribution Channel) แม้ว่าจะมีความผ่อนคลายลง แต่ก็ยังมีขั้นตอนหลายขั้นกว่าที่สินค้าที่ผ่านมาถึงด้านจะสามารถผ่านไปถึงผู้บริโภค ขณะที่ในประเทศไทยหรือตลาดใหม่ ระบบขั้นตอนไม่ซับซ้อนเท่า เมื่อสินค้าผ่านด้านก็หมายถึงสินค้าถึงมือผู้บริโภคทันที

นอกจากนี้ การเจรจากับประเทศเกิดใหม่จะมีความยืดหยุ่นมากกว่าประเทศตลาดดั้งเดิม เนื่องจากระดับของความกังวล (Conscious) รวมไปถึง Quarantine เกี่ยวกับเกี่ยวกับโรคพิษและสัตว์ก็ยังไม่มากเท่า ความแตกต่างเหล่านี้ทำให้ภาครัฐต้องมีความระมัดระวังในการกำหนดกลยุทธ์

สำหรับเป้าหมายของกระทรวงพาณิชย์ในปี 2004 ที่ต้องการเพิ่มสัดส่วนมูลค่าการส่งออกไปยังกลุ่มตลาดใหม่เป็นระดับ 30+ และเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ นั่นคือ ต้องการลดความสำคัญของกลุ่มตลาดเก่าลง เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาการส่งออกไปยังตลาดกลุ่มเล็กๆ

หากพิจารณาจากความยืดหยุ่นจากความหลากหลายของตลาดทำให้กลยุทธ์ทางการตลาดของประเทศไทยสามารถปรับให้มีความยืดหยุ่นได้มากขึ้นอย่างไรก็ตาม ในส่วนของตลาดดั้งเดิมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ก็ยังคงมีความสำคัญอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะในกรณีของญี่ปุ่น ที่วงจรชีวิตของสินค้า (Product Life Cycle) แต่ละตัวจะไม่ยาวมากนัก แม้กระทั่งสินค้าในกลุ่มอาหารที่โดยปกติมักจะมียาวงจรชีวิตที่ยาวมากกว่า

สินค้ากลุ่มอื่นๆ ก็ตาม ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากนวัตกรรม (Innovation) บรรจุภัณฑ์ (Packaging) ที่พัฒนาอยู่ตลอดเพื่อความสะดวกของผู้บริโภค ทำให้ประเทศไทยต้องมีความระมัดระวังมากขึ้น

เรื่องของการผลิต (Production) มีความสำคัญ ย้อนกลับไปเมื่อ 10-20 ปีที่ผ่านมา ญี่ปุ่นก็ได้มีความพยายามในการทำการผลิตนอกประเทศ (Offshore Promotion) เพื่อให้บริษัทในประเทศยังคงมีความสามารถในการแข่งขันในระดับระหว่างประเทศเนื่องจากต้นทุนในการผลิตนอกประเทศต่ำกว่านั่นเอง และเมื่อผลิตแล้วก็จะส่งกลับไปยังญี่ปุ่น การแข่งขันจึงอยู่ที่ว่าบริษัทใดจะย้ายฐานการผลิตได้เร็วกว่า ซึ่งย่อมหมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าบริษัทที่ยังคงทำการผลิตในประเทศ

ความกดดันจากการแข่งขันในประเทศที่สูงมาก ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นเคยเผชิญมาตลอด 20 ปีที่ผ่านมา จึงทำให้เกิด Parallel Import นั่นคือ สินค้าบางชนิดอาจจะมีการนำเข้าและอาจมีการผลิตในประเทศบางส่วนด้วย ดังนั้นแม้ไม่มีเขตการค้าเสรีเกิดขึ้น การส่งออกหรือนำเข้าเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว

นอกจากนี้ในกลยุทธ์ระดับโลกของญี่ปุ่นนั้น ชิ้นส่วน (Part Component) แต่ละชิ้นสามารถผลิตที่ใดก็ได้ที่มีประสิทธิภาพ (Productivity) สูงที่สุด หลังจากนั้นจึงอาจจะส่งชิ้นส่วนเหล่านั้นไปประกอบ (Assemble) ที่ใดที่หนึ่ง การอาศัยช่องว่างของกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดในการนำเข้า (Import Regulation) ก็เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นดำเนินการมานานแล้ว

ประเด็นที่ผมต้องการเน้น ก็คือ การเจรจาเปิดตลาดหรือการทำให้ตลาดสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น (Market Access) นั้นไม่ยาก แต่ว่าภายหลัง

จากเจรจาสำเร็จเรียบร้อยแล้ว สินค้าอะไรที่ไทยจะส่งเข้าไปขายนั้น จะต้องมีการวางแผนการตลาด (Marketing) ให้พร้อม กรมส่งเสริมการค้าส่งออกจะต้องติดตามความคืบหน้าในการเจรจาอย่างต่อเนื่อง

สำหรับกรณีของประเทศจีน อินเดีย นั้น ประเด็นเรื่องของกลยุทธ์การตลาด (Marketing Strategy) นั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสินค้าไทยยังไม่เป็นที่รู้จักมากเช่นในญี่ปุ่น ในส่วนของญี่ปุ่นนั้นอาจจะมีการเพิ่มเติมกิจกรรมให้ต่อเนื่อง แต่ในประเทศจีนและอินเดียนั้น คงต้องมีการรณรงค์กันอีกมาก

นอกจากนี้ ในส่วนของกิจกรรมทางการตลาดต่างๆ จะต้องมีความสอดคล้องกับการเจรจาทางการค้าเพื่อการเปิดตลาดด้วย ดังนั้นเพื่อให้ผลของการเจรจาประสบความสำเร็จ คือ สามารถเพิ่มมูลค่าการส่งออกได้ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศและกรมส่งเสริมการค้าส่งออกจึงต้องมีการทำงานสอดคล้องประสานกัน

ปัจจุบัน กรมส่งเสริมการค้าส่งออกได้ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญจากประเทศญี่ปุ่นในการคัดเลือกสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อนำไปเสนอขายในตลาดญี่ปุ่น ซึ่งในภายหลังก็ได้มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) กันว่าจะมีการเสนอขายในรายการขายตรงทางโทรทัศน์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการใช้ช่องทางทางการตลาดในการช่วยกระจายสินค้าให้ถึงมือผู้บริโภคได้มากขึ้น

นอกจากนี้ กรมฯ ยังมีโครงการร่วมกับญี่ปุ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) รวมไปถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) โดยเน้นสินค้ากลุ่มเครื่องหนัง ของเล่นเด็ก เฟอร์นิเจอร์

กรณีเครื่องหนังเป็นประเด็นที่น่าสนใจ กล่าวคือ คนญี่ปุ่นก็เป็นผู้ที่นิยมสินค้าแบรนด์เนม โดยเฉพาะจากทางยุโรป ขณะที่แบรนด์ของญี่ปุ่นเองก็คุมตลาดกลางล่างอยู่ ซึ่งแบรนด์เหล่านั้นก็ใช้วิธีการ คือ จ้างโรงงานในประเทศไทยผลิตตามรูปแบบที่ได้ออกแบบไว้

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ประเทศไทยจะมีกลยุทธ์อย่างไรกับอุตสาหกรรมเครื่องหนัง การที่จะสร้างแบรนด์เพื่อสู้กับทางฝั่งยุโรปคงเป็นเรื่องยาก สิ่งที่เราควรจะทำคู่ขนานกับการรับจ้างผลิตจึงเป็นการค่อยๆ แนะนำเครื่องหนังที่เป็นแบรนด์ไทยเข้าไปทีละน้อยๆ ทำการวิจัยอย่างจริงจังถึงรสนิยมของตลาดญี่ปุ่น เมื่อสามารถสร้างรูปแบบสินค้าที่มีความเหมาะสมกับตลาดได้แล้ว จึงทำการสร้างแบรนด์ให้เข้มแข็งต่อไป

ในอีกส่วนหนึ่ง คือ อุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งประเทศไทยได้เสียตลาดให้กับจีนและเวียดนามไปแล้ว แต่ในขณะนี้ทางกรมฯ ก็ได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญจากญี่ปุ่นมาพิจารณาประยุกต์ผ้าใยธรรมชาติพื้นเมืองของไทยคือ ผ้าฝ้ายและผ้าไหม ว่าจะสามารถประยุกต์ให้เข้ากับรูปแบบเสื้อผ้าสมัยใหม่ได้อย่างไร

ในประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มล่าง คือ กลุ่มสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กับกลุ่มแฟชั่นสมัยใหม่ ซึ่งสามารถสร้างความหลากหลายให้ตลาดได้มากขึ้น

พศ.พงษ์ฟ้า กรัพย์บุญเรือง คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในประเด็นแรกที่จะขอกล่าวถึง คือ สมควรที่จะมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement) หรือไม่

ตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์นั้น เป็นที่ทราบกันว่าสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับโลก ก็คือ การค้าที่ไม่มีพรมแดนและไม่มีการแทรกแซงจากรัฐ หรือการค้าเสรี

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในโลกแห่งความเป็นจริง จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะแต่ละประเทศมีศักยภาพที่แตกต่างกัน เช่น ญี่ปุ่นมีเทคโนโลยีมากมาย แต่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่ไทยมีทรัพยากรธรรมชาติมาก แต่ขาดแคลนเทคโนโลยี ในกรณีที่สองประเทศนี้ตกลงที่จะเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกันบนเงื่อนไขที่ว่าไม่มีประเทศอื่นๆ บนโลกใบนี้ ประโยชน์ย่อมตกอยู่กับสองประเทศนี้แน่นอน

แต่เนื่องจากในความเป็นจริง โลกมิได้มีเพียง 2 ประเทศ นั่นคือ ยังมีปัจจัยภายนอกอีกหลายประการที่มีความจำเป็นจะต้องพิจารณาถึง เช่น ศักยภาพของจีนหรือเวียดนามที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสินค้าเกษตรที่เป็นจุดแข็งของไทย

ประเด็นที่ไทยเราควรให้ความสนใจและระมัดระวัง ก็คือ แม้เราจะได้มีการทำการตลาดอย่างต่อเนื่อง แต่หากว่าสินค้าของเรายังคงไม่มี

คุณภาพ หรือยังคงไม่สามารถพัฒนาเพื่อหนีจากคู่แข่งของเราไปได้ ก็จะเป็นสัญญาณอันตรายอย่างยิ่ง

ในอนาคตนั่น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาตัวสินค้าเพื่อให้มีความแตกต่าง หรือมีมูลค่าเพิ่ม บางครั้งก็จำเป็นที่จะต้องกล้าขอรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับทรัพยากรที่มี เพื่อพัฒนาสินค้าด้วย ประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นที่ไทยต้องระมัดระวัง

นอกจากนี้หากพิจารณาจากข้อมูลการส่งออก จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกขนาดใหญ่ของไทย แต่ปรากฏว่าสัดส่วนการนำเข้าสินค้าไทยของญี่ปุ่นนั้นกลับมีขนาดเล็กมาก สะท้อนให้เห็นว่าญี่ปุ่นยังมีคู่ค้าที่สำคัญกว่าอีกมาก นั่นหมายถึงในอนาคตญี่ปุ่นอาจจะไปทำความตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ อีก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงสินค้าให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ สินค้าเกษตรของไทยหลายๆ ชนิดที่มีศักยภาพสามารถส่งออกได้มาก แต่ในทางตรงกันข้าม เรากลับไม่มีข้อมูล (Information) เพียงพอที่จะประเมินตลาดญี่ปุ่นว่าคนญี่ปุ่นต้องการสินค้าอะไร นอกจากนี้คนญี่ปุ่นก็คงไม่รู้ว่าสินค้าไทยมีคุณภาพหรือจุดเด่นประการใด

ในประเด็นนี้ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือในการส่งเสริมบริษัทที่มีศักยภาพ ด้วยการป้อนข้อมูลที่จำเป็น เพื่อที่บริษัทเหล่านั้นจะได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับตลาดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หากเราสามารถพัฒนาคุณภาพสินค้าพร้อมไปกับการประกันคุณภาพด้วย ก็จะเป็นสิ่งที่ดีเป็นอย่างยิ่ง

การที่กล่าวถึงเรื่องของคุณภาพอยู่บ่อยๆ เนื่องจากเป้าหมายสุดท้ายของการจัดตั้งเขตการค้าเสรี คือ การค้าเสรีทั้งโลกภายใต้กรอบพหุภาคีขององค์การการค้าโลก ซึ่งเมื่อถึงจุดนั้น ประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีความสามารถในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพย่อมมีความได้เปรียบมากกว่าประเทศที่ยังคงเน้นสินค้าทั่วไปหรือสินค้าขั้นปฐม ซึ่งหมายถึงว่าราคาสินค้าที่ถูกลงมิได้ประกันยอดขายที่เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้สินค้าเกษตรใช้ทรัพยากรในการผลิตของประเทศสูงมาก บางส่วนก็ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง เช่น นาุ้ง ฯลฯ ซึ่งไม่แน่ใจว่ารายได้จากการส่งออกหรือมูลค่าเพิ่มต่างๆ จะสามารถชดเชยต้นทุนในการฟื้นฟูทรัพยากรตรงนั้นหรือไม่

ในประเด็นเรื่องการทำตลาดต่างประเทศ คุณภาพของสินค้าต้องสามารถสร้างความเชื่อมั่นได้ นอกจากนี้ต้องปลอดภัยต่อผู้บริโภคในประเทศด้วย มิใช่ว่าส่งออกได้มากแต่ผู้บริโภคในประเทศต้องรับกรรม ในประเด็นนี้หากสินค้าของเรามีคุณภาพ ผู้บริโภคในประเทศมีความสุขประเด็นเรื่องของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีย่อมจะตามมาเอง

กล่าวโดยสรุป คือ แม้ว่าประเทศไทยจะสามารถเจรจาเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีได้ แต่มิได้หมายถึงการขายสินค้าได้ ยังคงมีประเด็นที่ต้องทำการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ ความได้เปรียบที่คาดว่าจะได้ก็ย่อมหมดไป การเน้นจุดยืนของการส่งสินค้าขั้นปฐมไปขายจึงไม่ยั่งยืน

นายมานิตย์ บุญฉิม ผู้อำนวยการกองวางแผน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ในส่วนของการท่องเที่ยวนั้น เป็นอีกอุตสาหกรรมหนึ่งที่อาจจะไม่ได้เป็นประเด็นใหญ่มากนักในการเจรจา เนื่องจากความไม่ชัดเจนของความได้เปรียบและผลประโยชน์ที่มีไม่มาก

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากข้อมูลสถิติ จะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทยเป็นลำดับต้น คือ ที่หนึ่งหรือที่สองสลับกับมาเลเซียอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2002 มีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นมาเที่ยวในประเทศไทยจำนวนกว่า 1.2 ล้านคน สร้างรายได้ให้แก่ประเทศถึง 34 พันล้านบาท โดยเฉลี่ยชาวญี่ปุ่นจะพักในประเทศไทย 6.5 วัน และใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 100 ดอลลาร์ต่อวัน อาจกล่าวได้ว่านักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเป็นนักท่องเที่ยวระดับคุณภาพที่ประเทศไทยต้องการทำตลาดเพิ่มมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามยอดนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นในปี 2003 อาจลดลงไปบ้างอันเป็นผลสืบเนื่องจากสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและโรคซาร์ (SARs)

สำหรับยอดนักท่องเที่ยวที่มีประมาณ 9.9 ล้านคนในปีที่ผ่านมา รัฐบาลก็มุ่งหวังที่จะกระตุ้นให้ยอดเพิ่มสูงขึ้นเป็น 12 ล้านคน ซึ่งก็คงต้องเป็นการกระตุ้นตลาดหลักที่มีอยู่เดิม เช่น ญี่ปุ่น จีน อินเดีย รัสเซีย เป็นต้น

สำหรับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจทางด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นนั้น ก็มีความร่วมมือกันมาอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ การเป็นสมาชิกในสมาคมท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เช่น สมาคมการท่องเที่ยวแห่งแปซิฟิกและเอเชีย (Pacific-Asia Travel Association) หรือสมาคมการท่องเที่ยวแห่งเอเชียตะวันออก (East Asia Travel Association) ด้วยกัน ซึ่งเป็นการร่วมมือกันในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้มีการตั้งองค์กรที่มีชื่อว่า ศูนย์เอเชีย (Asia Center) เพื่อให้การสนับสนุนกลุ่มประเทศอาเซียน ในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้เป็นเรื่องของความช่วยเหลือ มิใช่เรื่องของความร่วมมือ (Partnership) แต่ในอนาคตคงจะได้มีการพัฒนาเป็นองค์กรเพื่อความร่วมมือต่อไป

ในปีที่แล้ว ท่านรองนายกฯ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ก็ได้เป็นผู้นำคณะฯ ไปทำข้อตกลงทางธุรกิจกับฝ่ายญี่ปุ่นในด้านการท่องเที่ยวที่โตเกียว โอซาก้า ฟูกูโอกะ แต่ก็เพียงการทำข้อตกลงของภาคเอกชน ทั้งกับบริษัทนำเที่ยวชั้นนำ กลุ่มบริษัทอุตสาหกรรมต่างๆ สมาคมผู้สูงอายุ (Senior Club) สถาบันการเงิน ฯลฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของคนญี่ปุ่นในประเทศไทย

โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ รัฐบาลก็พยายามผลักดัน Long Stay ขึ้นมารองรับ ในส่วนของการจัดประชุมสัมมนา ก็เป็นเป้าหมายหนึ่งที่ประเทศไทยสามารถรองรับการประชุมของบริษัทต่างๆ ได้ การทำความตกลงกับ วิซ่า การ์ด (Visa Card) ก็จะเป็นการกระตุ้นการใช้จ่ายได้ทางหนึ่ง

นอกจากนี้ในส่วนของรัฐบาลยังได้มีการทำความตกลงกับองค์การการท่องเที่ยวของญี่ปุ่น (Japan National Tourist Organization - JNTO) เพื่อจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วม เพื่อเสนอขายแก่ประเทศอื่นๆ รวมไปถึงความตกลงในการพัฒนาบุคลากร คุณภาพและมาตรฐานในด้านต่างๆ

ในภาพรวมของการท่องเที่ยวนี้ หากประเทศไทยสามารถเป็นหุ้นส่วนกับประเทศญี่ปุ่นได้นั้นก็คงจะมีผลดี อย่างน้อยก็ในส่วนของภาพลักษณ์ที่นานาประเทศจะพิจารณาประเทศไทยในระดับที่ใกล้เคียงกับญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นมีมาตรฐานในเรื่องของความปลอดภัยและความสะอาดอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ประเด็นของการท่องเที่ยวยังคงไม่มีความชัดเจน แม้ในด้านแรงงานภาคบริการไทยจะมีความได้เปรียบ แต่ในแง่ของการลงทุนทางธุรกิจนั้น ทั้งในรูปแบบของธุรกิจนำเที่ยวหรือธุรกิจโรงแรมนั้น ตลอดจนข้อกฎหมายที่เปิดโอกาสให้บริษัทญี่ปุ่นเข้ามาร่วมทุน (Joint Venture) ซึ่งในปัจจุบันก็มีมากอยู่แล้ว สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้มแข็งของภาคธุรกิจไทย

ในส่วนของมัคคุเทศก์ ทุกประเทศก็พยายามที่จะปกป้องให้ประชาชนของชาติตนเองได้ทำงานนี้ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องของความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ

นอกจากนี้ในอนาคต ประเทศต่างๆ ก็จะได้มีการใช้ข้อกำหนดทางด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพความปลอดภัยต่างๆ มากขึ้น ซึ่งญี่ปุ่นก็คงจะดำเนินการเช่นเดียวกัน เป็นประเด็นที่จะต้องติดตามกันต่อไป

กล่าวโดยสรุปนั้น ประเด็นเรื่องการท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่ดีสวยหรู ไม่น่าหนักใจนัก แต่เมื่อพิจารณาถึงยอดนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นจำนวน 16 ล้านคนต่อปี แต่ประเทศไทยมีส่วนแบ่งเพียงเล็กน้อย ก็ถือได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จนัก สาเหตุประการสำคัญคงอยู่ที่รูปแบบผลิตภัณฑ์ (Product) ที่ไม่หลากหลาย มีปัญหา ขาดการพัฒนา ขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ประเทศไทยยังคงมีปัญหาในเรื่องของความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมทรุดโทรม ประเด็นเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อการตลาดญี่ปุ่นซึ่งมีความอ่อนไหว (Sensitive) กระทรวงท่องเที่ยวและการกีฬาตลอดจนถึงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็คงต้องพยายามที่จะดำเนินการพัฒนาและแก้ไขกันไป

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย

ประเด็นแรกซึ่งหลายๆ ท่านได้อภิปรายและมีความเห็นที่ค่อนข้างตรงกัน คือ กลยุทธ์ของญี่ปุ่นมีความชัดเจนว่าต้องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียน หรือต้องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียน ทั้งนี้เพราะโดยศักยภาพของประเทศไทยนั้นไม่สามารถเทียบกับจีนได้ด้วยประการทั้งปวง กล่าวคือ ไทยมีประชากรเพียง 60 ล้านคนและผลิตผลมวลรวมประชาชาติเพียง 1.3 แสนล้านดอลลาร์ ขณะที่จีนมีประชากรมากถึง 1300 ล้านคน ผลิตผลมวลรวมประชาชาติก็มาถึง 1.8 ล้านล้านดอลลาร์ แต่เมื่อรวมทั้งอาเซียนแล้ว จะมีประชากรถึง 548 ล้านคน และมีผลิตผลมวลรวมถึง 6.5 แสนล้านดอลลาร์ แม้ว่าจะยังไม่สามารถเทียบกับจีนได้ แต่ก็มีแนวโน้มใกล้เคียงมากขึ้น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับอาเซียนจึงช่วยในการ Counter Balance กับจีนระดับหนึ่ง

ในอดีต ญี่ปุ่นเคยได้มีการผลักดันโครงการไอโกะซึ่งเป็นโครงการแลกเปลี่ยนชิ้นส่วนระหว่างประเทศในอาเซียน แต่ด้วยขั้นตอนการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ยุ่งยาก การตรวจสอบแหล่งกำเนิดสินค้าที่ล่าช้า ทำให้โครงการนี้ประสบปัญหา ในเขตการค้าเสรีอาเซียนเองก็ประสบปัญหาการละเมิดข้อตกลง ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นตระหนักว่าการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับอาเซียน 10 ประเทศโดยตรงคงเป็นเรื่องยาก อาจกล่าว

ได้ว่าไทยเป็นเพียงเครื่องมือของญี่ปุ่นในการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนในที่สุด นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีก 2 ประการที่ทำให้ญี่ปุ่นสนใจการจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนมากกว่า คือ

1. ปัญหาในโครงข่ายการผลิต (Production Network) ของญี่ปุ่น ทั้งนี้หากญี่ปุ่นมีการจัดทำเขตการค้าเสรีรายประเทศ กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าก็จะเป็นอุปสรรคต่อญี่ปุ่นที่มีโรงงานกระจัดกระจายอยู่ในภูมิภาค ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิพิเศษทางภาษีตามข้อตกลงได้ การเจรจาแบบทวิภาคีจึงไม่ส่งผลดีต่อญี่ปุ่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนจึงจะเป็นการสอดคล้องกับโครงข่ายการผลิตของญี่ปุ่นที่มีอยู่ทั่วอาเซียนมากที่สุด

2. เอเชียเป็นภูมิภาคที่มีตลาดขนาดใหญ่ แต่ในเชิงของยอดขายรวมแล้วกลับมีเพียง 2 ใน 3 ของสหรัฐฯและอเมริกาเหนือ อย่างไรก็ตามความพิเศษของตลาดเอเชีย คือ อัตราการทำกำไรที่สูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ ดังนั้นหัวใจธุรกิจของญี่ปุ่นจึงอยู่ที่เอเชีย อาเซียนเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ แต่ที่ใหญ่กว่าคือ อาเซียน + จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ซึ่งญี่ปุ่นและมาเลเซียเคยได้มีความพยายามในการผลักดันการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน + จีน ญี่ปุ่น เกาหลีมาแล้ว แต่ถูกคัดค้านจากสหรัฐฯ มา ณ วันนี้ โอกาสที่จะถูกนำมารื้อฟื้นอีกครั้งก็มีความเป็นไปได้สูง

ประเด็นต่อมา คือ กลยุทธ์ในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของไทย ที่มุ่งเจรจากับ 8 ประเทศและ 1 กลุ่มเศรษฐกิจ และยังมีประเทศอื่นๆ ที่กระทรวงพาณิชย์กำลังศึกษาความเป็นไปได้ นั้นย่อมหมายถึงว่า กระทรวงพาณิชย์ไม่เคยหยุดยั้งความพยายามที่จะเพิ่มประเทศที่ต้องการจะจัดตั้งเขตการค้าเสรีด้วย

อย่างไรก็ตามไม่แน่ใจว่า ผลการประเมินของกระทรวงจะมี Performance Indicator ที่แน่ชัดเพียงใด แต่หากย้อนมาพิจารณาความสำคัญของประเทศที่ไทยควรไปทำการเจรจานั้น สามารถแบ่งประเทศเหล่านั้นออกได้เป็น 3 ระดับตามขนาดของผลกระทบที่จะมีต่อประเทศไทยในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

ประเทศที่มีความสำคัญลำดับแรก คือ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีน ขณะที่ลำดับรองลงไป คือ อินเดียและออสเตรเลีย ขณะที่ประเทศอื่นๆ มีความสำคัญในลำดับสุดท้าย จึงอยากให้รัฐบาลมุ่งความสนใจไปยังกลุ่มประเทศที่มีความสำคัญลำดับแรกให้มากที่สุด

นอกจากนี้หากพิจารณาจากแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคนั้น หากสมมติให้ผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน + จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เป็น 100% แล้ว ผลการศึกษาพบว่าหากประเทศไทยทำความตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีเรียบร้อยแล้ว ไทยจะได้ผลประโยชน์เป็น 60% ของผลประโยชน์ทั้งหมด ขณะที่หากมีการทำความตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น ไทยจะได้ผลประโยชน์ถึง 66% ของผลประโยชน์ทั้งหมดเลยทีเดียว

ดังนั้น หากการเจรจาพหุภาคีซึ่งตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อว่าการค้าเสรีจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ประเทศไทยก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างไรมากมายเพียงแค่รักษาผลประโยชน์ที่รองลงมา คือ พยายามที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคที่ให้ผลประโยชน์รวมรองลงมาก็เพียงพอ โดยหากในกรณีของการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีประสบปัญหา การจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นที่ให้ประโยชน์เป็น 30% ของผลประโยชน์รวมของประโยชน์ที่

ไทยจะได้รับหากการเจรจาภาคีประสบความสำเร็จก็ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง

สำหรับสาเหตุที่ประเทศญี่ปุ่นมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทยมาก เนื่องจาก ปริมาณการค้า (Trade Volume) ที่มาก เพราะระยะทางที่ไม่ไกลกันนัก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาตามแบบจำลอง จะเห็นได้ว่า ปริมาณการค้าในปัจจุบันนั้นต่ำกว่าศักยภาพ (Potential) ที่ควรจะเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากยังมีอุปสรรคทางการค้ามากมาย โดยเฉพาะอุปสรรคทางการค้าในรูปภาษี (NTB) ดังนั้นหากมีการลดอุปสรรคต่างๆ ลง ปริมาณการค้าย่อมมีมากขึ้น นั่นเป็นเหตุผลว่าทำไมไทยจึงได้ประโยชน์มาก หากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น

โดยผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับในเชิงสถิตย (Static) คือ การเพิ่มขึ้นของผลผลิตมวลรวมคงมีไม่มากนัก คือ ประมาณ 0.5% ขณะที่ญี่ปุ่นเพิ่มเพียง 0.05% เท่านั้น แต่ผลในเชิงพลวัต (Dynamic) อาจจะมีมาก เนื่องจากอาจมีการเข้ามาลงทุนมากขึ้น เพราะการลดภาษีเท่ากับเป็นการลดอุปสรรคทางการค้าซึ่งย่อมจะเอื้อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต (Productivity) มากขึ้น จากการประมาณการณเบื้องต้นนั้น ตัวเลขการลงทุนจะเพิ่มสูงถึง 20% ของผลผลิตมวลรวมเฉลี่ยทีเดียว (แต่ผู้อภิปรายไม่แน่ใจในความถูกต้องของการประมาณการณ)

อย่างไรก็ตาม ในทางวิชาการ ระยะเวลาที่ระบบเศรษฐกิจจะเคลื่อนจากจุดที่มีอุปสรรคทางการค้าต่างๆ ไปยังจุดที่มีการทำความตกลงเขตการค้าเสรี หรือระบบเศรษฐกิจสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีได้อย่างเต็มที่นั้นไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะ

ใช้ระยะเวลาสักเท่าไร ตัวเลข 20% ข้างต้นจึงเป็นเพียงการคาดการณ์ในสถานะที่เกิดสมดุลใหม่ในระบบเศรษฐกิจภายหลังจากมีการทำความตกลงเรียบร้อย ซึ่งหากนายภักตจินตต้องการบรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโต 8% ในปีนี้ ก็ควรที่จะรีบสรุปความตกลงนี้ให้เรียบร้อย เป้าหมายดังกล่าวก็จะสามารถบรรลุได้ไม่ยาก

ย้อนกลับมาที่ตัวเลขการคาดการณ์การลงทุนที่จะเพิ่ม 20% ซึ่งตัวเลขนี้เป็นตัวเลขในเชิงพลวัต (Dynamic) นั้น การที่ตัวเลขเหล่านี้มีขนาดใหญ่ ในด้านหนึ่งย่อมหมายถึงผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ในอีกด้านหนึ่งย่อมหมายถึงการที่หน่วยเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจจะต้องมีการปรับตัวกันมากมาย นั่นคือ มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างประสิทธิภาพที่สูงขึ้น และในที่สุดก็ต้องมีคนที่ได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากไม่สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพให้สามารถแข่งขันในตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงได้

ในการวิเคราะห์โครงสร้างทางการค้า (Trade Structure) ของไทยและญี่ปุ่นด้วยแบบจำลองทางเศรษฐกิจนั้น จะพบว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยและญี่ปุ่นจะมีสหสัมพันธ์ค่อนข้างสูง กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจมีการเกื้อหนุนและเติมเต็มซึ่งกันและกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลขความสัมพันธ์เดียวกันของญี่ปุ่นกับจีนจะพบว่า ตัวเลขดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่สูงกว่าของไทยกับญี่ปุ่น สะท้อนให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจจีนมีความเกื้อหนุนกับระบบเศรษฐกิจญี่ปุ่นมากกว่า ด้วยเหตุผลนี้เองที่ทำให้เงินลงทุนส่วนใหญ่มักจะไปอยู่ที่จีนมากกว่าไทย

ในปัจจุบันเงินลงทุนที่มาจากประเทศไทยจึงเป็นเพียงการกระจายความเสี่ยง (Diversify) ในการลงทุนของนักลงทุนญี่ปุ่นเท่านั้น เพราะที่ประเทศจีนยังคงมีความเสี่ยงมากมาย ทั้งในเรื่องลิขสิทธิ์ทางปัญญา

เสถียรภาพทางการเมือง ฯลฯ จึงเป็นเรื่องไม่คุ้มเสี่ยงที่จะนำไปใส่ไว้ในตะกร้าใบเดียว

สาเหตุอีกประการคงเป็นเรื่องเครือข่ายการผลิต (Production Network) ที่มีอยู่เดิม ซึ่งบริษัทอุตสาหกรรมรถยนต์ขนาดใหญ่ก็ได้มีการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตมาหมดแล้ว ในอนาคตก็คงจะเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งเป็น Supplier ให้กับบริษัทใหญ่อีกทีหนึ่ง ประเด็นที่เราควรให้ความใส่ใจกับการลงทุนเหล่านั้น ก็คือ การรับประกันสภาพแวดล้อมหรือกติกาในการลงทุนว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนเกิดความไม่แน่นอนในตลาด นอกจากนี้ประเด็นเรื่องสนธิสัญญามิตรไมตรี (Amity Treaty) ซึ่งเราได้ลงนามกับสหรัฐฯ โดยให้สิทธิลงทุนในประเทศไทยทุกสาขายกเว้นเพียง 6 สาขา คือ โทรคมนาคม การเงิน ฯลฯ ซึ่งญี่ปุ่นก็ต้องการจะได้รับสิทธิตรงนี้ด้วย

ในประเด็นของทรัพย์สินทางปัญญา หากพิจารณาแหล่งก่อรายได้ของญี่ปุ่นจะเห็นว่าสินค้ากลุ่มเทคโนโลยีก็กำลังเพิ่มบทบาทมากขึ้นในอดีตเมื่อมีการค้าแล้ว ญี่ปุ่นก็เริ่มมาลงทุนในประเทศที่ต้นทุนต่ำ ต่อมาเมื่อมาลงทุนเรียบร้อยแล้ว บริษัทลูกเหล่านั้นก็จะรับเทคโนโลยีมาจากบริษัทแม่อีกต่อหนึ่ง การถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวจึงทำให้เกิดรายได้ (License Fee) ในอนาคตประเด็นของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาจะทวีความสำคัญมากขึ้น

สำหรับประเด็นที่อ่อนไหวของฝ่ายญี่ปุ่นนั้นมาจากฐานเสียงของพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลนั่นเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มสำคัญ คือ

1. กลุ่มเกษตรกรซึ่งอยู่ในเขตชนบท แม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากแต่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ระบบการแบ่งเขตการเลือกตั้งของญี่ปุ่นซึ่งเอื้อต่อกลุ่มประชากรในเขตชนบทมากกว่ากลุ่มประชากรในเขตเมือง จึงทำให้ประชากรกลุ่มนี้มีอำนาจต่อรองสูง

2. กลุ่มร้านค้าปลีก ซึ่งคาดว่าผลกระทบต่อประเทศไทยน่าจะยังไม่มากเท่าไร

3. กลุ่มธุรกิจก่อสร้าง ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่ของพรรครัฐบาลญี่ปุ่น

ดังนั้นในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของญี่ปุ่นกับประเทศไทย ทั้งสามกลุ่มข้างต้นจึงต้องมีการผลักดันเป็นการภายในมิให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มตนเองเป็นแน่ เช่น กลุ่มเกษตรกรก็ต้องผลักดันไม่ให้มีการเปิดเสรีสินค้าเกษตร ในขณะที่กลุ่มธุรกิจก่อสร้างก็มุ่งหวังที่จะสามารถเข้ามารับโครงการก่อสร้างในประเทศไทย โดยเฉพาะในตลาดจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ ที่ในขณะนี้มีการเมืองใหม่คนนายกที่มีมูลค่ากว่า 1.2 ล้านล้านบาท ซึ่งไม่แน่ใจว่ากลุ่มธุรกิจก่อสร้าง จะสามารถผลักดันรัฐบาลญี่ปุ่นให้เห็นถึงประโยชน์เพื่อนำไปหักล้างจากผลกระทบต่อกลุ่มเกษตรกรได้หรือไม่ ฝ่ายไทยจึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทของทั้ง 3 กลุ่มนี้ด้วยในการเจรจา

ในส่วนของประเทศไทยที่คงจะได้มีการเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่น ก็คือ อุปสรรคทางการค้าในรูปแบบใช้ภาษี (NTB) นอกจากนั้นผลประโยชน์ของไทยในภาพรวมมักจะมีไม่ค่อนมากและกระจัดกระจาย เมื่อเป็นเช่นนี้เป้าหมายในการเจรจาของไทย จึงควรอยู่ที่การเน้นการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจของเอเชีย ซึ่งการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นก็เป็นก้าวที่สำคัญที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว นอกจากนั้นอาจจะผลักดันผ่านเขตการค้าเสรีอาเซียนอีกทางหนึ่ง

ในทางกลับกัน เมื่อญี่ปุ่นทำความตกลงกับไทย ก็จะเป็นก้าวอย่างสำคัญในการเจรจากับอาเซียนและเมื่อญี่ปุ่นสามารถจัดการปัญหาความใจกับประเทศเกาหลีและจีนเกี่ยวกับปัญหาประวัติศาสตร์ได้ เขตการค้าเสรีในเอเชียก็จะสามารถเห็นเป็นรูปเป็นร่าง

ในระดับโลก การที่ทวีปอเมริกาสามารถจัดตั้งเขตการค้าเสรีแห่งทวีปอเมริกา (Free Trade Area of America - FTAA) ได้นั้น ทำให้เกิดกลุ่มการค้าขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อประกอบกับกลุ่มการค้าเดิมในทวีปยุโรป คือ สหภาพยุโรปที่ขยายตัวมากขึ้นทั้งในทางกว้างและทางลึก หากกลุ่มประเทศในเอเชียยังไม่สามารถรวมตัวกันได้ การเจาะตลาดเหล่านั้นคงเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง เขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นจึงเป็นก้าวอย่างที่สำคัญสู่เป้าหมายที่ใหญ่กว่า

ประเด็นต่อมา คือ ผู้กำหนดนโยบายฝ่ายไทยอย่างน้อยในส่วนของการเมือง ยังคงเน้นการเจรจาในรายอุตสาหกรรม (Sector) ซึ่งตามกฎข้อที่ 24 ขององค์การการค้าโลกนั้นระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การเจรจาเขตการค้าเสรีจะต้องเป็นไปอย่างครอบคลุม (Comprehensive) เว้นเสียแต่ว่าจะมีการตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ซึ่งเมื่อถึงที่สุดแล้วก็ยังต้องขยายตัวเป็นเขตการค้าเสรีแบบครอบคลุม (Comprehensive) อยู่ดี ดังนั้นประเด็นที่ใหญ่กว่าจึงมีใช้อยู่ที่การเจรจาให้ญี่ปุ่นเปิดตลาด แต่อยู่ที่จะทำให้ญี่ปุ่นลดอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบไขว่คว้า (NTB) ลง เช่น ในด้านอาหาร เราก็จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดการกับปัญหามาตรฐานสินค้า เพื่อให้การค้าเป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้น หรือประเด็นเรื่องสินค้าเกษตร ก็ไม่มีความจำเป็นที่เราจะต้องไปเสนอแต่สิ่งที่คิดว่าญี่ปุ่นจะยอมรับ เพราะอะไรที่ฝ่ายญี่ปุ่นรับไม่ได้ก็จะต้องเจรจากันต่อไป แม้จะเป็นเรื่องยากอย่างยิ่งก็ตามที่

จะเจรจาให้ญี่ปุ่นต้องเปิดตลาดสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่นทุกตัว ดังนั้นในการเจรจาทั้งหมดกับญี่ปุ่นจึงไม่ใช่การวางเดิมพันกับการเปิดตลาดสินค้าเกษตรทุกตัว เพราะผลประโยชน์ของไทยยังมีจากส่วนอื่นๆ อีกเช่นกัน

นอกจากนี้จุดที่ต้องระมัดระวังคือ การเจรจาเป็นการเอื้อต่อผลประโยชน์แห่งชาติ หรือผลประโยชน์ของใคร ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลประกาศเป้าหมายการเปิดตลาดอาหารไทยทั่วโลก บริษัทยักษ์ใหญ่ในประเทศก็ได้ประกาศว่าจะเปิดร้านอาหารไทยทั่วโลกเช่นกัน นอกจากนี้การเปิดเสรีธุรกิจก่อสร้าง อาจส่งผลให้การคอร์รัปชันทำได้ยากมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติสามารถประหยัดงบประมาณลงได้ แต่ผู้มีอำนาจบางคนก็อาจเสียประโยชน์

ในด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี ก็มีกระบวนการอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. การระบุเป็นเงื่อนไขในการส่งเสริมการลงทุน แต่ก็ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควรดังจะเห็นได้จากบริษัทต่างชาติที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นจะต้องนำไปจดทะเบียนที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา แต่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมากลับมีการจดทะเบียนเพียง 2 ฉบับสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จประสิทธิภาพของกระบวนการนี้
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ กล่าวคือ อุปสรรคในการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ผ่านมา อาจสืบเนื่องมาจากความพร้อมของทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถเพียงพอที่จะรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี ญี่ปุ่นมิได้กลัวการลอกเลียนแบบจากไทย แต่ในบางอุตสาหกรรมนั้นญี่ปุ่นกลับต้องการให้ไทยรับเทคโนโลยีไปด้วยซ้ำ เช่น อุตสาหกรรมโทรทัศน์ เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาต่างๆ รวมทั้งการกำหนดกลยุทธ์ในภาพรวมของกระทรวงพาณิชย์นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรวบรวมงานเหล่านั้นขึ้นมาเป็นหมวดหมู่ เพื่อที่จะได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการมองภาพรวมและวางแผนในอนาคต

